

Альгерд Бахарэвіч

САРОК НА
ШЫБЕНІЦЫ

Альгерд Бахарэвіч

САРОКА НА
ШЫБЕНІЦЫ

“...Для мяне толькі той праявіны твор
можа называцца літаратурным, у аснову
якога пакладзены вымысел, выдумка,
фантазія аўтара. Усё астатняе – ня больш
чым рамесніцтва, праклятая
журналістыка. Вядома ж, на кожным з нас
вісіць больш ці менш цяжкія заплечнікі
пэўнага жыццёвага досведу, з якога
вытыркаюцца трыюмфы і расчараванні,
рознакалібэрныя падзеі ды эпізоды,
высновы ды памылкі, – заплечнікі, поўны
імянаў, твараў, жэстаў, пахаў... Але ўсё гэта
пры напісанні твора прыдатнае хіба што
на ўзвядзенне самых грубых
дэкарацыяў, якія дапамагаюць ствараць
ілюзію рэальнасці ў тых, хто сядзіць у
партэры. Так, кожную добрую кнігу
можна назваць у некаторай ступені
аўтабіяграфічнай, але ж ня гэтым яна
цікавая. Важна ня тое, што насамрэч
перажыў аўтар, а тое, наколькі ўдала ён
можа выдумаць біяграфію сваіх герояў...”

Альгерд Бахарэвіч,
з інтэрвію часопісу “Партызан”,
студзень 2007

САРОКА
НА
ШЫБЕНИЦЫ

Раман

АЛЬГЕРД БАХАРЭВІЧ

Менск
І. П. Логвінаў
2009

УДК 821.161.3-31
ББК 84 (Бел)-44
Б 30

Бахарэвіч А.

Б 30 Сарока на шыбеніцы : Раман / Альгерд Бахарэвіч. —
Мінск : І. П. Логвінаў, 2009. — 354 с.

ISBN 978-985-6901-08-2

УДК 821.161.3-31
ББК 84 (Бел)-44

ISBN 978-985-6901-08-2

© Бахарэвіч А., 2009
© Выдавец Логвінаў І. П., 2009

*Ксеніі,
саўдзельніцы*

Alas! the destroyer came and went!

— and the victim — where is she?

Edgar Allan Poe

Кажуць, распавядаючы гісторыі, тут цяпер стала модна пачынаць іх з канца. Дзіўны, невядома каму адрасаваны паклон, бескарыснае практыкаваньне ў гнуткасьці. Бо насамрэч гэта даволі цяжка, калі наогул мае нейкі сэнс: не згінаючы суставаў аповеду, узяць і дацягнуцца да ягонага фіналу. Але, зрэшты, чаму б і не? Я заўжды меў схільнасьць да бессэнсоўнага. Насіць у кошыку сьвятло — адна з маіх улюбёных брэйгелеўскіх прымавак. Калісьці мне, напрыклад, падабалася фатаграфаваньне помнікі са сьпіны. Яны выглядаюць такімі безабароннымі, гэтыя нібыта велічныя каменныя людзі верхам на сваіх маркотных жывёлах — хіба што шматмэтровай зеленаватой статуі Бісмарка ў тым горадзе, дзе я цяпер жыву, напляваць, зь якога боку яе здымаюць: любы фатограф вымушаны стаць перад ёй як на камандзе «зважай». Я даслаў табе яе здымак; незадоўга перад гэтым ты ў апошні раз праверыла сваю пошту; праз год тваю скрыню разарвала ад спаў; можа, менавіта тады й там, пад аховай невядомага мне паролю, скончылася нарэшце твая гісторыя, а зусім ня ў тым калідоры, куды мне зноў даводзіцца цяпер вяртацца, каб пачаць, як тут прынята, з самага канца?

Прыкладна празь пяць хвілін яна памрэ. Потым, на пахаваньні, яе начальніку давядзецца трохі паднапружыцца, выбіраючы прыдатныя словы. Паводле эвангелья ад братоў Грым, бог прапанаваў калісьці чалавеку трыццаць гадоў жыцьця — але чалавеку было мала, ён прасіў усё болей і болей і ўрэшце вытаргаваў сабе семдзесят. Таму паўза ня будзе надта доўгай: недарэчная, заўчасная сьмерць, скажа начальнік, яно ж толькі пачало жыць, гэтае беднае дзяўчо, і ўсе вакол згодна й скрушна заківаюць, шчыльней захутваючыся ва ўласныя целы. Але пяці хвілін яшчэ не прайшло, яна сядзіць на сваім працоўным месцы, і некаторыя з наведнікаў ёй зайздросьцяць.

Я мог бы адразу назваць яе імя, але няхай сьмерць яшчэ трохі пашукае. Гэта ня вельмі лёгка — калідор мае шмат дзвярэй, і хаця на кожных ёсьць шыльда з прозьвішчам і пасадай, зарыентавацца складана. Я першы ў чарзе, але бачу адсюль толькі майго суседа справа, пажылога, апранутага ў замалы для яго бруднаваты пінжак (пра нагавіцы я маўчу), з надта выцягнутым тварам, пакрытым бародаўкамі, як гарачы блін, і шырокімі рукамі, якія ён ня ведае, куды падзець. Гнуткія рухавыя пальцы. Па ўсім відаць, ён хацеў бы першы ўвайсьці ў кабінэт, і гэтае жаданьне не дае яму спакою. Раз за разам ён кусае вусны — нэрвеуецца. Наведнікі, выпадковы набор людзей, сядзяць уздоўж сьцяны, некаторыя шэптам перамаўляюцца. Я думаю пра тое, ці сапраўды нашая чарга ёсьць зусім выпадковым наборам людзей, і ці бываюць наогул выпадковыя чэргі. Вось жа, грамадзяне сюды прыйшлі розныя, аднак мэты іхныя вельмі падобныя. Яны маюць агульныя тэмы для размоваў. Яны

ўсьміхнуцца адно аднаму, нечакана сустрэўшыся на ягаднай палянцы. Я тут адзінае выключэнне, я праехаў амаль тысячу кілямэтраў, каб пабачыць тую дзяўчыну, якая празь некалькі хвілін памрэ. А чарга за мной стаіць, каб зрабіць нашае жыццё чысьцейшым. Я не магу, я зараз што-небудзь зламаю ці засьпяваю. Спакойна, гэта ўсяго толькі раённая адміністрацыя. І назва таго аддзелу, у якім мы знаходзімся, не павінна выклікаць больш ці менш эмоцыяў, чым, скажам, назва аддзелу аховы здароўя. Гэта мая пэрсанальная праблема, што я ніяк не магу прывыкнуць да чорных па белым словаў. Тая, што сядзіць за дзвярыма, хутка навучылася не спатыкацца аб назву свайго аддзелу прылюдна.

Я пазіраю на дзверы, там на шыльдзе — гадзіны, калі яна прымае. Яна — улада, яна ня можа размаўляць з народам увечары або, крыў божа, уначы, толькі з дзевяці раніцы да гадзіны дня й пасля перапынку на абед зь дзвюх да шасці. Вельмі зручна й справядліва. Улада ня можа дазволіць сабе гутарыць зь людзьмі ў прыцемках, народ мусіць мець магчымасьць зазірнуць у яе бесстароннія беспартыйныя вочы. Яна ў гэта заўсёды верыла. Дзверы нарэшце адчыняюцца, з кабінэту выходзіць той, за кім я некалі займаў чаргу, ягоны задаволены посьвіст паволі аддаляецца. Я падымаюся, мой пажылы сусед таксама, ягоныя вочы гараць праведным агнём, ён лічыць, што наша розьніца ва ўзросьце дае яму права ўвайсьці першым — бо я ж ня буду, калі прыйдзе час, замінаць яму раней за мяне выйсьці вонкі з гэтага жыцця. Ён цягне да мяне рукі... Няхай... Дзверы за ім зачыняюцца. Я апускаюся на крэсла.

Некаторыя наведнікі могуць тут чытаць, якое кашчунства! Я вось не магу. Спрабаваў, літары не ўспрымаюцца зрокам, як, бывае, ня лезе ў горла ежа. Навошта я тут сяджу, я ж добра ведаю, як выглядае ўлада. Яна — дзяўчына ў чорным дзелавым касцюме, за сталом зь сьветлага дрэва, ва ўласным кабінэце, дзяўчына, якую я ведаю лепш, чым яна сама, жанчына, якую я з дапамогай свайго няхітрага абсталяваньня, што зусім не змянілася за апошнія тысячагодзьдзі, так часта

й так безвынікова дасьледаваў, і нічога не знайшоў. Калісьці я пакідаў у ёй сьляды, цяпер ужо ніводнага не засталася. Яна так любіла распавядаць пра сябе. Улада — добрае імя, нядаўна яно пачало ўваходзіць у моду, хаця дзяўчыну завуць зусім ня так, яна — проста ўлада, маленькая матрошка ўлады, адзін з мноства яе твараў, патрэсканы камень з заплюшчанымі вачыма, які я з такім шаленствам тапіў у старой падушцы, а ён усё ўспываў на паверхню й тыцкаўся мне ў грудзі... Завялікія, як сказаў бы мой сябра-прадавец на рэчавым рынку, вушы, умела схаваныя пад валасамі, разгубленыя вусны, нічога незвычайнага. Можа быць, бровы — мне здавалася, яны ў яе чамусьці былі на рознай вышыні, таму — вечна трохі зьдзіўлены погляд. Пад імі — халодная вада, позьняя восень, шурпатае дрэва. Што такое яе ўлада? Гэты від з акна на пустую плошчу, дзе ўкладваюць асфальт? Партрэты родных на стале ды над галавой? Гузікі Alt і F4 на клявіятуры казённага кампутара? Яе туфлі на высокім абцасе (яна здымае іх, калі садзіцца за стол, і намацвае раз-пораз пальцамі ног, нібы туфлі могуць уцячы)? Стос каляндарыкаў, на адным зь якіх запісаны нечы тэлефонны нумар? Я й так цудоўна ведаю, як яна выглядае, і магу пайсьці адсюль, саступіўшы месца наступнаму наведніку, але застаюся, сяджу, можа, каб сказаць ёй нешта, можа, каб уратаваць. З кабінэту чуецца шум, зьвініць шкло, мне падаецца, яна крычыць, Вераніка, суворе дзяўчо, якое нарэшце знайшло сабе добрую працу.

Ёй здавалася, што з паступленьнем ва ўнівэрсытэт гэта скончыцца: якое там. Ён хапаўся за сьцягнутыя ў тугі хвост валасы, як за канат у спортзалі, і з усяе моцы цягнуў іх уніз, прыцішана грукала аб сьпінку крэсла ягонае напружанае запясьце, боль аўтаматычна ўспыхваў на макаўцы ды імгненна сьціхаў, толькі рэха гудзела ўверсе ілба. Яна ўскрыквала ды, з палымнеючым тварам і шалёнымі вільготнымі вачыма, абарочвалася — ён сядзеў, занураны ў канспэкт, і паволі падымаў на яе здзіўлены позірк. Выкладчыкі моршчыліся ды пачыналі сказ спачатку — яна й запісвала яго наноў, не задумваючыся, таму ў яе сшытках, асьветленых пранізьлівым аранжавым маркерам і па-асеньняму прыцярушаных простым алоўкам, шмат было паўтарэньняў: «Ян Каме Ян Каменскі Каменскі». Адмысловае пісьмовае заіканьне. «Дзіцячы садок», — казалі адны, «Вы ж дарослыя людзі», — хапаліся за галаву іншыя, словы былі зьвернутыя да яе, быццам гэта яна правакавала таго ідыёта за сьпінай. Крыўдна ажно да сьлёзаў у прыбіральні. Блаславёная ананімнасьць першага сэмэстру: «Дзяўчына ў белым швэдры, вы мяне чуеце?», «Мадмуазэль з галёркі, я да вас зьвяртаюся!». Яна б шчыра здзівілася, калі б нехта патлумачыў ёй, што й праўда, правакцыя йдзе ад яе, дакладней, ад яе патыліцы ў сьветлым пуху, ад лесьвічкі раскручаных кароткіх валаскоў, якія ня трапілі ў адну кампанію з забранымі пад вішнёвага колеру шырокую заколку, ад радзімай плямкі, падобнай да забытай прыродай смочкі, што заблукала на целе.

Потым Вераніка выпадкова даведалася прозьвішча колішняга ката — Жвалевіч. Не, школьныя законы сьведчылі, што прычынай такіх нападаў можа быць толькі каханьне, але ж школа засталася ў мінулым, год прамінуў як стагодзьдзе, яна была пэўная, што побач сядзяць дарослыя людзі, дарослыя прынамсі ў тым сэнсе, што яны ўжо дарасьлі да яе куміраў — калі не да Віктара Ветра, то да Магды... (Яна магла слухаць Магду гадзінамі, яна зачыняла дзьверы ў пакой, ставіла кассету й клалася ў музыку, як у труну, на парозе зьяўляліся нейкія знаёмыя постаці, разяўлялі раты, махалі рукамі, а яна толькі прыціскалася бліжэй да дынаміка, аднойчы старэнькі магнітафон зьнямеў, яна скрала бацькоўскую гарэлку ды аддала суседу Юрку, толькі б голас Магды загучаў зноў). На жаль, і яна запісала гэта 1 кастрычніка ў свой дзённік, хлопчыкі на патоку яшчэ гулялі ў салдацікаў, а большасьць дзяўчат былі сапраўдныя калгасьніцы, за выключэньнем хіба што Іны ды яе паслугачак, аднак тыя Веранічку пакуль што папросту ігнаравалі. На курсе за ёй адразу ж замацавалася мянушка Троль. Яна даведалася пра гэта толькі тады, калі пастрыглася, але цяпер ужо сама з жахам глядзела на свае вушы на фатаздымках першага курсу, — хоць бы ты іх нажніцамі падкараціла тады, дурніца.

* * *

Валасы лезьлі ёй у рот, ёй было млосна ад уласных валасоў, валасы ліплі да краёчка губы, мокрага ад урачыстых інтанацыяў, яна ж зусім не рэпэтавала. Бо ўвогуле тэкстоўку мелася чытаць Іна, але тую якраз сабраліся выключаць з унівэрсытэту: два гады бездакорная залікоўка ратавала яе, як амэрыканскі пашпарт нявыхаванага турыста, але «бардэль у інтэрнаце» (такі загаловак мела адпаведная нататка ў сьценгазэце) — гэта было занадта нават для іхнага вечна пазяхлівага дэкана. Падскочылі, паляпалі па плячы: выручай, і яна неяк бессаромна ўзрадавалася, хаця й паўтарала: не змагу, не змагу, і запіхвала назад сэрца, не змагу, не змагу, а вакол ужо нікога не было, толькі падымаўся па

лесьвіцы, спружынiста-спартова, выкладчык пэдагогікі, ды раздрукоўка камечылася ў руках.

Назаўтра падымацца давялося на гадзiну раней, першы аўтобус быў яшчэ больш душагубны за той, на якім яна звычайна дабіралася да гораду, і яна ўсё выдыхала паветра сабе пад нос, бо ёй здавалася, што з рота непрыемна пахне. Мужчыны, якія не віталіся зь яе бацькам, узялі Вераніку ў шчыльнае кальцо, абараняючы ад тых, хто на сьвяты лез да бацькі з кулакамі — але за абарону трэба было плаціць, а яна ўсё ўхілялася ад аплаты гэтых шчырых паслугаў — абаронцы цясьней і цясьней змыкаліся вакол яе, прыціснутай да поручня; яна стаяла ў гэтым дзіўным памяшканьні, бяз вокнаў, з жывымі рухавымі сьценамі, па-за якімі гудзела аўтобусная гаворка. Вераніцы ўсё здавалася, што пасажыры маўчаць, а гаворыць нехта адзiн, бясконцы нецэвярозы маналёг, у якім нічога не разабраць, — быццам энэргічна трасуць учорашні нумар «Маладога антыфашыста» і адтуль сыплюцца словы. Памяшканьне было трохкутнае, бо і абаронцаў было трое, паміж імі існавала таемнае злучэньне, і варта было Вераніцы памкнуцца ў раптоўна ўзьніклы прагал, трэцяя пільная сьцяна адразу ж прыводзіла ў дзеянне дзьве астатнія, і праход зачыняўся. Наверсе пагойдваліся тры абьякавыя галавы, унізе запраўленья ў джынсы жываты гулялі, перакідваючыся Веранікай, нібы мячом. Урэшце яна пакорліва ткнулася ў адзiн з жыватоў, вырашыўшы перацярпець, і два другія раўніва пачалі адганяць яе ад пераможцы, ім хацелася аднаго — справядлівасьці, гэтым клятчастым жыватам, а рукам хацелася яшчэ болей, ды толькі зайздасьць да супернікаў не давала ім волі, прымушала ляжаць на торбах ды пахнуць, як дрэнна пратушанае мяса. Тры іншыя рукі паглядвалі на тое, што адбывалася, з поручня, як хцівыя птушкі, толькі й чакаючы, калі можна будзе дадаць аб'едкі, але баляваньне ўсё не пачыналася.

Прыхінуўшыся да цёплага жывата, Вераніка прыплюшчыла вочы й з жахам зразумела, што тэкстоўкі яна не памятае, ані слова, яна памятала толькі, што ў канцы там, у

перадапошнім радку, было «за подзвiг тарбамі», да чаго ж было гэтае «тарбамі», хто яго ведае, гэта гучала як «дзякуй» — маўляў, тарбамі вам вялікі за подзвiг, ды няма за што, гэта вам тарбамі, што памятаеце пра нас! Не магло там быць аніякага тарбамі, але Вераніка чамусьці памятала менавіта гэтыя словы; яна паспрабавала ўявіць сабе аркуш з раздрукоўкай, яна мела фатаграфічную памяць, як сказаў ёй неяк апэратар на вясельлі стрыечнай сястры, — уявіла, цудоўна ўявіла пакаменчаны аркуш, на які яна ўчора ўвечары крапнула гарбатай, там так і было ў тым радку: за подзвiг тарбамі па-па-па-па-па, можа, яна забыла знак пераносу. Вераніка пачала ліхаманкава шукаць словы, якія маглі б пачынацца з «тарбамі-», але так і не знайшла, затое ўспомніла, што другое слова ў тэкстоўцы было «паклон». Натхнёная сваім маленькім посьпехам, яна вырашыла дастаць аркуш, як толькі выйдзе з аўтобуса. Аркуш з тэкстоўкай, між тым, зусім перастаў адчувацца ёй як нешта сэнсоўнае. Набор шэрых літар, вынік кароткай агоніі струменнага прынтэра. Яна адчувала, як вызваленыя скразьнякамі на прыпынках з-пад апекі заколкі валасы варушацца на макаўцы ды вільгатнеюць ад пяшчотна-пажаднага подыху нябачнай галавы ўверсе. Рэшткі выдыхнутага галавой паветра даляталі й да яе носу, разам з даўгім, родным, сьветлым воласам, які успырхваў да вачэй кожны раз, калі яна дзьмула на яго, заадно правяраючы чысьціню ўласнага дыханьня. Цьвёрды живот ля шчакі бурчэў, і яму адгукаўся живот Веранікі, якая так і не пасьнедала праз свае ранішнія трывогі. На патрэбным прыпынку, ужо каля мэтро, сьцены неахвотна расступіліся, яна шыгнула ў пройму, мімаходзь выцягваючы лісток, абярнула ся: адзін з абаронцаў быў яе сусед Юрык, ён весела ашчэрыўся, засьвістаў ды паехаў далей, на працу.

Яна праверыла, змагаючыся зь ветрам: там і праўда стаяла «тарбамі». Гэта заспакоіла Вераніку, не яна ж пісала тэкст, тарбамі дык тарбамі, значыць, камусьці так трэба. Хутчэй за ўсё, гэтае слова мела сэнс, яна ж тады вучылася толькі на трэцім курсе й штомесяц дзівілася, колькі незнаёмых словаў

існавала на сьвеце да яе паступленьня ва ўнівэрсытэт. Пэдоляг, напрыклад, або манкурт — для Веранікі гэтыя словы значылі столькі ж, колькі тарбамі. «За подзьвіг пэдоляг, за подзьвіг манкурт» — гучала ня лепш і ня горш, чым «за подзьвіг тарбамі». Можа, гэта была частка сцэнару, які пісалі, вядома ж, зь ведама й пад кантролем дэкана. Вераніка прыехала да вучэльні роўна а дзвянтай. Вецер грыз сьцягі, госяці з ваенкамату трымаліся абедзвюма рукамі за фуражкі, нібы побач прызямляўся верталёт. Ёй сунулі пілётку колеру дзіцячае нечаканасьці. «Пытаньні ёсьць?» — запыталася строгая баба з фэйным, зрэшты, макіяжам. «Тады ў бой! Ні пуха!». «К чорту!» — прашаптала Вераніка. «Та-а-ак!» — баба, якая ўжо зьбіралася йсьці да трыбуны, павярнулася да яе ды ўшчыкнула за шчаку. «Ня мямліць толькі! І...». Баба прыдзірліва агледзела Вераніку ды спрытна выцягнула зь яе валасоў заколку. «Так рамантычней! А пілётку трымай у руках. Паехалі!»

Вецер ударыў Вераніку па галаве, вочы сьлязіліся, валасы цягнулі назад, бы парашут. Яна выходзіла на трыбуну зь ясным разуменьнем, што не памятае нічога з тэкстоўкі, і калі Вераніка чхнула ў мікрафон пасья хвіліннай паўзы, баба-рэжысэр у распачы заплюшчыла вочы, але тут ад парыву ветру грывнуўся на трыбуну вялікі плякат, і перад вачыма Веранікі як у караоке засьвяціліся нецярплівыя словы, яна пасьпешліва пачала вымаўляць іх, баючыся, што будзе позна, і ўрэшце аднекуль усплыў увесь тэкст, і ёй нават самой спадабалася, як зазьвінеў яе голас у другой страфе, ажно вецер сьціх, каб паслухаць, чаго ж тут сабраліся гэтыя маладыя ды старыя, па што, уласна, гэтая чарга, у якой не было нікога сярэдняга веку... ды потым страціў цікавасьць і палез да Веранікі цалавацца. Валасы лезьлі ёй у рот, ёй станавілася млосна ад уласных валасоў, валасы ліплі да краёчку губы, на якім пеніўся вульканчык урачыстасьці, валасы імкнуліся дабрацца да нёба. Пілётка трымала яе рукі, як адмысловыя кайданкі, а валасы, здавалася Вераніцы, хрумсьцелі на зубах, бы пясок, засядалі паміж іх, як зубныя ніткі, як іголкі пад пазногцямі, сьветлыя валасы,

гідкія валасы, нібыта й не свае. Да «тарбамі» было яшчэ далёка, а Вераніка ледзь стрымлівалася, каб не званітаваць. Неякая дачытала да канца, а потым доўга сядзела пад трыбунай, між вяноў, як жнейка, у залатой кароне, висоўвала язык ды вадзіла па ім пальцам, вылоўліваючы валасы. Рэжысэр, якая зазірнула за ганаровыя снапы, паглядзела на Вераніку з агідай і пачала корпацца ў торбах.

Што такое тарбамі, Вераніка так ніколі й не даведалася, і ніхто пра гэта ня ведае. Магчыма, пра гэта напісана ў нейкіх іншых кніжках, у гэтай дакладна не. А ўвогуле, фота атрымаліся файныя, Вераніка на іх нават нагадвала трохі Магду на яе самым вядомым постэры, дзе Магда была знятая падчас канцэрту... Валасы з роту яна даставала да самага вечара, і апошні неахвотна вылез зь яе, калі яна адмакала ў ваньне, сьветлы доўгі волас, які, можна было падумаць, рос недзе ўнутры Веранікі, і яна яго выдаліла.

Фільм быў французскі, а глядзела яна яго ў Эдзіка. Эдзік быў не зусім французскі, але амаль, у Эдзіка тата быў мастак і часта бываў за мяжой. Вох ужо гэтае замежжа, людзі — такія як вось, як бацькі Веранікі, напрыклад, — па інэрцыі лічаць яго чымсьці недаступна-раскошным, тым, чым яно было больш за дваццаць гадоў таму. Чалавек, які пабываў там, дагэтуль яшчэ выклікае зайздрасць ды пашану, чалавек, які бывае там рэгулярна або, крый божа, жыве — выклікае нянавісьць. Нібыта ён адкусіў кавалак жалезнае засланы, каб туды прабрацца, а не аформіў візу ды набыў квіток. Нібыта малочныя рэкі там бяруць пачатак не ад кароваў, а ад каралеўскіх карміліц. Нібыта дагэтуль, каб паглядзець такі французскі фільм, трэба прымаць меры перасьцярогі. Нібыта туды можна ўцячы ад сябе самога.

Бліжэй за ўсіх да замежжа, натуральна, моладзь і людзі гадоў васьмідзсяці. Першыя — бо для чалавека з заплюшчанымі вачыма заўжды адкрытыя ўсе дарогі. Другія — бо для іх існуе бязьвізавы рэжым у адно загадкавае найбліжэйшае замежжа,

куды, зрэшты, ніхто надта не сьпяшаецца без патрэбы. Аднак тыя, хто ўсё ж выправіўся, не вяртаюцца. Добра там, відаць. Талерантная, гасьцінная краіна, дзе няважна, чым ты займаўся на радзіме. Туды ўжо паляцеў наш уласны карэспандэнт, будзем чакаць ад яго паведамленьняў.

Фільм называўся «Цырульніца Блянш». Эдзік глядзеў толькі такія фільмы, дзіўныя, дурнаватыя, страшныя ды часту занудлівыя. Зазвычай, калі Эдзік прывучаў яе да добрага, як ён казаў, кіно, «кіно не для ўсіх» (не, бля, усіх! — жартаваў тата Веранікі, калі чуў выпадкова назву гэтай рубрыкі з тэлеэкрану), Вераніка адольвала першыя хвілінаў пятнаццаць. Потым яна пачынала сачыць за Эдзікам. Той вачэй ад фільму ня мог адвесьці, сядзеў-пачухваўся, у яго была процьма відэакасэтаў, але ж «кіна не для ўсіх» было ня так ужо й мала, можа быць, столькі ж, колькі і гэтых усіх, рабіла выснову Вераніка, — калі некаторыя фільмы нават Эдзік быў вымушаны глядзець па тэлевізары. Цырульніца Блянш, немалая, але дагледжаная ды абаяльная, працуе ў сваёй маленькай цырульні на вузкай брукаванай вулачцы. Натуральна, яна мае шмат пастаянных кліентак...

Варта на нейкі час вярнуцца да тытраў. Стрыжка Веранікі не марудзіла з наступствамі. Яна сядзела ў сквэры побач з кімсьці бронзавым па прозьвішчы Голубеў, а Эдзік недалёка «піў піва зь сябрамі». Што яна рабіла ў сквэры, цяжка сказаць, яна сама ня ведала, сядзела, закінуўшы нагу на нагу. Напэўна, усё так і было, як патлумачыў ёй потым Эдзік — яна чакала, каб паглядзець на сваю новую стрыжку вачыма незнаёмага мужчыны. Але яна сама ні пра што такое ня думала. Яна наогул часта сядзела ў тую восень вась гэтак адна ў парках і сквэрах, або плакала без прычыны, або не магла спаць уначы, нібыта забыла, як гэта робіцца. Вераніка заўважыла неяк — калі пачаць аналізаваць найпрасьцейшыя чалавечыя дзеянні, яны становяцца мярзотна-бессэнсоўнымі, і воргань, якія ў іх удзельнічаюць, пачынаюць здавацца нейкімі прышытымі...

Напрыклад, спажываньне ежы. Нельга задумвацца над тым, як яно адбываецца. Якое задавальненьне, сапраўды, можна атрымаць ад усведамленьня таго, што ў тваім роце заўсёды знаходзіцца пэўны запас сьліны, вадкасьці, быццам бы набрала чагосьці ў рот і ня можаш усё жыцьцё пракаўтнуць... А як гэта жудасна — бачыць людзей і разумець, што гэта ня проста людзі, а жанчына з курынай нагой у жываце, мужчына, у прамую кішку якога якраз у гэты момант, калі ён табе ўсьміхаецца, *нешта паступае*, — прыслухоўваешся да сябе і задумваешся пра свае зубы, якія адразу адчуваюцца быццам прыклеенымі, пра тое, якія нетрывалыя твае сківіцы, пра тое, што валасы растуць зь цябе, нібыта твая галава — проста лапik зямлі, скрозь які прабіваецца трава, што там, пад ёй? Карэньне, па ўсім бачна, моцнае карэньне пустазелья. Дык вось чаму так ломіць у скронях. Валасы растуць, штосэкунды, як усё жывое, прыслухайся, як зь цябе растуць валасы. Калі ты іх мыеш, ты проста паліваеш газон. З такімі думкамі небяспечна цяжараць. Ніколі не задумвайся пра тое, чым падобныя людзі, Вераніка.

Эдзік падышоў, нясьмела ўсьміхаючыся, ды нагаварыў ёй усе неабходныя банальнасьці. Ён вырваў ліст зь яе нататніка ды намаляваў Вераніку асадкай, ён маляваў яе доўга, і яна ўжо пашкадавала, што пагадзілася, — але атрымалася прыгожа, толькі з разьлінаванага ліста на яе глядзела зусім чужая дзяўчына. «Адкуль ты ведаеш, як ты выглядаеш насамрэч?» — ганарыста спытаў Эдзік ды засьмяяўся, і ёй гэта спадабалася. Сакурсьнікі, якія якраз сасьпелі, каб у яе закахацца, звычайна нагадвалі проста сабачак, якіх можна падзваць сьвістам. Але сьвістаць Вераніка ня ўмела. Яны шмат гулялі па горадзе ў наступныя дні, а потым яна апынулася ў яго ў гасьцях, і ўсё было так фэйна, пакуль не прыйшоў дзень, калі ён угаварыў яе пазіраваць для яго аголенай, «Разумееш... Ну... Ну, увогуле... я яшчэ дзяўчынка», — Вераніка трымала сябе за калені жалезнай хваткай. «Сапраўдны мастак вышэйшы за гэта», — горда сказаў Эдзік, і гэта яе трохі супакоіла, і станік Вераніка усё ж зняла, але потым высветлілася, што ці то Эдзік несапраўдны

мастак, ці то «вышэйшы» трэба было разумець у іншым сэнсе, ці то «гэта» азначала зусім ня тое, што яна падумала, а нешта адваротнае... — але яна ледзь адбілася, і ён неяк панік і купіў сабе піва замест марозіва, калі праводзіў яе на прыпынак, а потым яна даведалася, што яму трыццаць пяць гадоў, а значыць, яе хацеў спакусіць ня хто іншы, як стары пень... Але праз тыдзень ён патэлефанаваў ды даў абяцаньне больш ніколі, і сказаў, што яны будуць проста сябрамі — і праўда, яны па-прыяцельску глядзелі кіно й нават аднойчы парнушку, якая здзівіла Вераніку сваёй тупасьцю ды аднастайнасьцю, нібыта людзі там выконвалі працу, зь якой даўно хацелі б звольніцца, але сям'ю ж карміць трэба і г. д.

Аднак пра мадам Блянш. Адзін дзень яе працы, якую нехта называе мастацтвам, а нехта рамесніцтвам (як і любую, зрэшты, працу). Трошкі фантастыкі: калі мадам Блянш дакранаецца нажніцамі да валасоў кліенткі, яна чытае яе думкі... Але пра гэта, натуральна, ведзьма маўчыць. Вось да цырульніцы прыходзіць непрыгожая брунэтка, якая хоча зрабіць новую прычоску, кардынальна зьмяніць стыль. Бо сёньня яна, якую мужчыны не заўважаюць, а жанчыны не прымаюць у разьлік, запрошаная на рарту, і небарака хоча з дапамогай цырульніцы-чараўніцы выйсьці зь ценю, вырашыць усе праблемы... Бо, як вядома, непрыгожых жанчын няма, ха-ха-ха, ёсьць дрэнныя цырульнікі й візажысты. «Ніхто не пазнае, — думае жанчына, — сёньня ўвечары мяне ніхто не пазнае». Вось да мадам Блянш прыходзіць другая наведніца, трэцяя, чацьвертая... Вось маладая, але маркотная сьцэрва з вачыма ўдавы, а на самай справе — папросту падманутая жонка. Мадам Блянш адчувае, што думае гэтая наведніца, чорныя думкі, чорныя, як кругі пад вачыма, пякучае жаданьне адпомсьціць — але ж сучка-суперніца вызначаная памылкова. І вось надыходзіць вечар, брунэтка з новай стрыжкай, усё такая ж непрыгожая, сьпяшаецца на сваю вечарынку. Аднак па дарозе гіне — трапляе ў настолькі крываваю аварыю, што й насамрэч — ніхто ня можа апазнаць

гэты зьнявечаны труп у спадніцы колеру марское хвалі... Мадам Блянш магла б папярэдзіць няшчасную. Але ня робіць гэтага. Чаму? — спыталася Вераніка, якую фільм уразіў, бо быў не такі ўжо й не для ўсіх. «Крытыкі пішуць: бо яе справа — быць цырульніцай, а перад цырульнікамі, як перад сьмерцю, усе роўныя, і не яе справа — вырашаць, хто мае рацыю, хто не...», — адказаў Эдзік ды паваліўся ніцма на канапу.

Наступным разам яны зноў глядзелі порна, і цяпер ужо Эдзік ня вытрымаў. Самец на экране якраз азіраўся ў пошуках новай самкі, ужо спажытыя таксама з гатоўнасьцю сталі нюхаць паветра. «Скажы мне, Веранічка», — Эдзік раптам апынуўся блізка-блізка, так блізка, што яна адхіснулася й ледзь ня ўпала з канапы. «Скажы мне, чаму ў цябе такія валасы... такія кароткія...», — ён цяжка дыхаў і цягнуў да яе растапыраныя пальцы. «У цябе мусяць быць доўгія валасы... чорныя доўгія валасы...». Вераніка ўскочыла з канапы ды зашпілілася на ўсе гузікі. «Бо я хацеў бы паставіць цябе вось так, як быццам маладую жарабіцу, ды трымаць за валасы, вось так...». Эдзік наляцеў на яе ды схапіў за валасы, тым самым рухам, як калісьці Жвалевіч, але пальцы ягоня толькі сьлізганулі па галаве ды правялі адчайна па выгнутай сьпіне Веранікі. Яна ўжо таропка апрадалася, калі ён проста паваліўся на падлогу ды ў вачох ягоных зьявіліся сьлёзы. У некаторых фільмах паказваюць, як яны засоўваюць сабе за пояс лёд у такіх выпадках. У вясёлых, вельмі вясёлых фільмах «для ўсіх». «Чаму я не сустрэў цябе на два гады раней?» — скрыгатаў ён зубамі, і цалаваў яе джынсы. «Ты б ня стаў ад гэтага маладзейшым», — прамармытала яна ды паехала дамоў.

* * *

«Ты фашыстка! Я цябе ненавіджу!» — крычала маленькая дзяўчынка ў белай сукенцы ды белых гольфах і тупала па лесьвіцы, дробна-дробна, гучна-гучна, і рагатала гістэрычна, падняўшыся на самы верх, бо насамрэч гэта было сьмешна, калі старая, нямоглая бабуля з расчоскай напярэс намагалася яе

дагнаць, трымаючы ў зубах гумкі ды заколкі. На твары бабулі быў такі самы разгублены выраз, як у клоўна ў цырку. Бабуля цяжка падымалася, прыступка за прыступкай, лесьвіца на другі паверх рыпела, калі-небудзь бабулька праглыне незнарок гумкі ды памрэ, і тады можна будзе забыць нарэшце пра гэтыя ненавісныя ранішнія заплятаньні. «Вераніка! Ну трэба ж заплесьціся», — стагнала бабуля, такая па-дурному добрая нават калі лезла, як набіты лахманамі пакет, па лесьвіцы. Вераніка стаяла, да апошняга чакаючы, пакуль бабуля не апынецца зусім блізка, а потым кідалася ў пакой і застывала там ля дзвярэй, і бабуля, крэкчучы, падыходзіла. Тады Вераніка зноў адбягала на бяспечную адлегласьць, шпарка, раз-пораз азіраючыся, са звонкім сьмехам. Мільгалі белыя гольфы, падміргвалі жоўтыя ступакі. Вёска, штодня сьлівы, у якіх замест костачак хаваліся пчолы, загарэлыя ножкі ў камарыных укусах. Дзед мала зьвяртаў на яе ўвагі, сядзеў на двары, на сваім ватным лежаку, які пахнуў мачой, ды дыміў так, што Вераніка аднойчы скрала ў яго запалкі. Не дапамагло... Бывала, дзеду хацелася пагуляць зь ёй, і ён цягнуў да Веранікі страшныя свае рукі — словаў дзеду не хапала, і дзед толькі ласкава прыгаворваў: «Э... Гэ...». Цукеркі за дзевяноста капеек. Ружовы парсюк, на якога дзед аднойчы раззлаваўся ды адлупіў так, што той ужо не падняўся. Мухі ў малацэ. Сала на астылых білах. Колкае сена, пасья якога сьвярбела галава. Вясковыя хлопчыкі, якія так любілі гуляць у лякарню.

Яе называлі Веранічка, як сярнічка, як зьнічка, як пстрычка, у залежнасьці ад абставінаў. Яе кармілі з лыжачкі старажытным спосабам: за маму, за тату, за бабулю. Чамусьці самая смачная лыжка была за тату... Да любімай стрыечнай сястры справа рэдка даходзіла. «Нармальна, — казаў бацька, — цяпер худыя зноў у модзе». Яна даволі хутка навучылася распазнаваць, як пахне ад мамы, калі яна вып'е, а як ад таты, ад мамы пахла саладзей. Аднак тата ў такія моманты ахвотна гуляў зь ёй, значна больш ахвотна, чым калі быў цьвярозы ды журботны, а мама дык не: яна хутка засынала. Бабуля ведала такія сло-

вы, як хлопчыкі на вуліцы, і з татам і мамай так і размаўляла. Тата, калі піў гэтую сваю гарэлку, любіў падкідваць яе ўгару ды лавіць, Веранічцы гэта страшэнна падабалася. Аднаго разу не спаймаў, толькі сам паваліўся ды застаўся сядзець на падлозе, паціраючы дупу. Ёй было сьмешна й балюча адначасова, на вочы тым часам лілося нешта чырвонае й цёплае, яна сьмяялася, як у сьне, ды на языку было салёна. А потым закрывала, хутчэй ад пасьпешлівасьці, зь якой тата схапіў яе пад пахі ды панес у лазьніцу, дзе выціраў першым, што трапілася пад руку — сваім трыко, якое ён дастаў з каша, дзе захоўвалася брудная бялізна. Мама спала ў суседнім пакоі, і нічога не магло яе пабудзіць. Увечары дома была жахлівая лаянка, і Веранічка сядзела ў куце ды нечакана пабачыла сябе ў люстэрку, — страшную зачараваную дзяўчынку з вачыма, расплюшчанымі так шырока, што яна зноў спалохалася ды зараўла, так гучна, што з кватэры, дзе цяпер жыве сусед Юрка, загрукалі па-жаночаму ў сьценку. Лялькі ня слухаліся, і яна аднойчы адлупіла адну рэмнем і потым румзала ўвесь дзень, гледзячы, як лялька, адварнуўшыся ад усяго сьвету, ляжыць у куце. Любіла залазіць у шафу ды ціха сядзець там, пакуль дарослыя ходзяць па кватэры ды крычаць нецярпліва на розныя галасы: «Вераніка! Веранічка! Сярнічка! Доча!»

Чэслаў Карлавіч, начальнік аддзелу, называў яе «ўнучка». Ён любіў гладзіць яе па валасох, спачатку ён рабіў гэта нібыта мімаходзь, але потым, калі зразумеў, што Вераніка ў адказ толькі нэрвова сьмяецца, стаў прыкладваць далонь шчыльнай, і перабіраць пальцамі пасмы. Вераніка ўся напіналася і тады рука Чэслава Карлавіча паволі спынялася, ён зазіраў ёй у твар й ціха казаў, і ў павуцінні пад ягонымі вачыма хаваліся старэчыя цені: «Думаеш, я яшчэ магу... Ды я дзед сталетні, куды мне, ты ж мне як унучка...». Яна была пэўная, што ён наважваецца гладзіць яе па валасох, толькі калі яны застаюцца сам-насам, і была вельмі зьбянтэжаная, калі ад-

нойчы ён зрабіў гэта на вачох ва ўсіх, пасья панядзелкавай нарады. Вераніка, на павеках якой ужо дрыжэла туш, падзялілася праблемай з каляжанкай Ларысай. «Ды ты што...» — Ларыса зарагатала ды потым нечакана сама пагладзіла Вераніку па валасох, рыхтык Чэслаў Карлавіч. «Ты б ведала, па чым ён іншых гладзіць, бывае... Так што радуйся! Ён з табой яшчэ па-джэнтльмэнску». Чэслаў Карлавіч не саромеўся гаварыць, што добра цеміць ў жанчынах, ён быў ахайны ды каржакаваты пажылы чыноўнік, хаця й часам даволі занудлівы. Неяк напярэдадні Новага году яны сабраліся ў начальнікавым кабінэце, Вераніка дапамагала рабіць бутэрброды, і дарэмна — як толькі яна стала рэзаць каўбасу, будаваньне бутэрбродных пірамідаў было цалкам аддадзенае ёй, а астатнія жанчыны пачалі наводзіць марафэт. Яна разумела, што гэта справядліва, і ўпарта мазала, рэзала, чысьціла, і пасадыла шпротную пляму на белую блузку. Вераніка была новенькая, і трэба было перацярапець, пакуль у аддзел ня прыйдзе хто-небудзь маладзейшы ды больш нявопытны. Чэслаў Карлавіч кульнуў чарку, другую, пятнаццаць хвілінаў адмаўляўся ад трэцяй, а потым выпіў адразу шклянку ды прапанаваў пары. Калі начальнік прапануе табе пары, адмаўляцца не выпадае... Аддзел прайграў начальніку скрынюю шампанскага: Чэслаў Карлавіч з завязанымі нечым чорным шалікам вачыма па чарзе абышоў падначаленых жаночага полу, спыняўся каля кожнай ды ўдыхаў пах валасоў, каб потым беспамылкова назваць імя іх удадальніцы. Супрацоўніцы енчылі ад захаплення. Чэслаў Карлавіч зняў павязку й сьціпла закусіў галяндзкім плаўленым сырком. Аддзел шчыра пляскаў... «Цішэй вы, — паказаў Чэслаў Карлавіч на дзверы. — Праверку нам абяцалі...». Штучная елка нешта паведамляла азбукай Морзэ. Калі бутэлькі апусьцелі, Чэслаў Карлавіч разгаварыўся, й Вераніка са здзіўленьнем даведлася, што ў мінулым жыцьці Чэслаў Карлавіч быў жаночым цырульнікам. З таго часу яна глядзела на яго іншымі вачыма й варта яму было падкрасьціся ззаду, каб пагладзіць яе па

валасох, яна адразу намагалася расслабіцца ды казалла сабе: гэта цырульнік, цырульнік, цырульнік.

* * *

Да трох гадоў Вераніку галілі налыса, бабуля казалла, што так трэба, і мама пагаджалася. Той час яна трохі памятала, і чым больш гадоў ёй спаўнялася, тым часцей яе наведвалі туманныя карцінкі: малпа, якая ўмела варочаць вачыма, слон, які выглядаў так, нібы хацеў пукнуць — гэта было прыемна, успомніць таго слана. Калі Вераніка пайшла ўжо працаваць у аддзел, яна раптам прыгадала тое, што мала хто з дарослых здольны прыгадаць, хіба што перад сьмерцю, напэўна. Яна, на самым дне свайго паголенага дзяцінства, на самым дне дзіцячае калыскі, у гронках бразготак, на сінім матрасе, зь непрыемнай анучай паміж крывых, бы рагавікі, ножак... У кватэры мама, ад мамы ў Веранікі йдзе тонкая нітка, і як бы мама далёка ні адыходзіла, на якім бы краі сьвету ні стаяла (нават на кухні, страшнай кухні), нітка ня рвецца, пацягні за яе, і пачуецца прыгожы бразгат, і мама прыбязыць... У кватэры яшчэ тата, у кватэры маленькі й падобны да таты чалавек, які часта падыходзіць да пруюты калыскі ды стаіць, моўчкі зазіраючы ёй у вочы, так што яна пачынае баяцца ды плакаць, у кватэры ёсьць яшчэ Пухнаты ды Цёплы, як мама, хто заўсёды драпаецца недзе ўнізе, ад чаго па калысцы йдзе прыемная вібрацыя... У кватэры ёсьць маленькія ды карычневыя, якія часам дзелавіта крочаць паўз матрас... Зразумела, што гэта былі яе брацец-прыдурак і іхны цяпер ужо безнадзейна безыменны кот, які ўцёк яшчэ да таго, як Вераніка пайшла ў дзіцячы садок, зразумела, што брунатнымі бандытамі былі тараканы... Але ня ўсё так проста тлумачылася. Таму што існаваў нехта яшчэ. Заўсёды маўклівы, з вачыма добрымі, як у мамы, з накрухмаленымі ці то крыламі, ці то складкамі шырокага шаліка на плячо, ён заўсёды стаіць у куце, за фіранкай, і адтуль выглядае, ён высокі, белы, кашчавы — калі надыходзіць ноч, ён ціхай хадою йдзе праз пакой ды схіляецца над Веранікай, кладзе ёй прахалодную руку на лоб ды ўсьміхаецца заклапо-

чана аднымі вачыма — страхі ўцякаюць, Вераніка засынае ды прачынаецца толькі дзеля каліўца малака. Яна ўспомніла, як аднойчы захварэла, і нехта іншы, таксама ў белым, прыйшоў у іхны дом, мама бегала па чыстую лыжку: спачатку яна падумала, што гэта той самы, хто звычайна стаіць за фіранкай, але гэты — проста доктар! — усё нешта крэмзаў на паперчыне... Той, хто стаіць за фіранкай, выйшаў, як заўжды, уначы, ён мог пабудзіць маму, мама якраз спала побач, але мама толькі перавярнулася на іншы бок, а той, хто стаяў за фіранкай, прайшоў па месяцовай дарожцы й паклаў сваю такую знаёмую, спакойную руку на гарачы, у кропельках поту лоб Веранікі, і стаяў так да раніцы. «Куды яна ўсё глядзіць?» — ня вытрымаў бацька. «Ды ўсьміхаецца... Каму?». «Можа, яна касавокая?» — запыталася з трывогай маці. «Касавокая! Касавокая!» — заржаў брат ды пабег па кватэры, да прыбіральні й назад, паўтараючы новае слова.

Яна аднойчы раптам згадала гэта. Вераніка ў той час ужо працавала ў аддзеле, і дзіўна было, балюча ды мулка прыгадваць тое няіснае, быццам прыдуманое толькі што маленства. Гулкі зімовы вечар, праз паўгадзіны супрацоўнікі пачнуць паціху збірацца дамоў. Кабінэт нечакана падаўся ёй агромністым, яна пацягнулася ды паднялася з крэсла. Няўжо я была такой, няўжо мяне калісьці зусім не існавала, няўжо мяне магло не існаваць? Яна падышла да фіранкі ды адсунула яе. Вераніцы стала страшна, яна патэлефанавала Ларысе, выдумаўшы нейкую справу, у іх была такая праца, якая заўсёды прадугледжвала магчымасьць працягу нават ужо зьдзейсьненага, і вось на калідоры пачуліся крокі Ларысы, а Вераніка ніяк не магла зашпіліць туфлі.

Брат прыціскаў яе да падлогі ды наступаў нагой на валасы, ён мог стаяць так доўга ды лушчыць пры гэтым, напрыклад, семкі, і Вераніка спачатку білася, як рыба, на гэтым тоўстым цьвіку ў сінках ды драпінах, аднак потым разумела марнасьць сваіх

намаганьняў ды заціхала, толькі ўсхліпваючы раз-пораз ад бясьсільля. Часьцей за ўсё брат рабіў ёй такія экзэкуцыі за нейкую правіннасьць, напрыклад, калі яна наўмысна разьлівала малако ці змывала ва ўнітаз ягоньня фатаграфіі хакеістаў. І вядома ж, ён рабіў гэта толькі тады, калі бацькоў не было дома — бацькі на такія зьверствы былі нязвольныя і адно білі яе часам рэмнем, не балюча, але прыніжальна, а потым на кухні пад яе крыкі апраўдвалі ўголас свае нядаўнія катаваньні. Яна некалькі разоў скардзілася бацькам на брата, аднак потым перастала, бо за кожнай такой скаргай надыходзіла немінучая расплата. Аднак Вераніка ўпарта працягвала барацьбу, і хакеісты танулі, а малако разьлівалася. Нага стаяла на яе валасох цвёрдца, з пачуцьцём адноўленай справядлівасьці, і нішто не магло на брата падзейнічаць — ні сьлёзы, ні ўсхліпы, ні словы жалбы, ні пагрозы. Вырывацца было так балюча, а бясьсільле было такім безнадзейным, што Вераніка перастала на нейкі час чысьціць зубы — так яна была занятая пошукамі найлепшае помсты.

Зрэшты, былі і больш сьветлыя моманты. Менавіта брат навучыў яе, з дапамогай строгіх і бязьлітасных практыкаваньняў, плаваць у вадасховішчы, і яна радавалася, як вар'ятка, калі аднойчы паплыла без усякае дапамогі, адарвалася ад апоры ды паплыла, адчуваючы пад сабой пустэчу, а над сабой неба — гэта было як першы птушыны палёт.

А той выпадак, калі яна вярталася з крамы, з заціснутымі ў кулаку манэтамі ды паўбуханкай хлеба ў торбачцы, і тут выскачылі яны, на пяць гадоў за яе старэйшыя, ды акружылі, ды задзіралі сукенку, ды выкручвалі запясьце, пачаўшы з простаі «крапівы» ды потым разгуляўшыся, страціўшы межы, спрабуючы абвязаць руку Веранікі вакол яе шыі; адзін з прыдуркаў, наймаладзейшы, адначасова разгінаў ёй пальцы, засяроджана, нібы разьбіраў цацачную машыну, а той, які да пары трымаўся воддаль, дастаў з торбы хлеб ды таўхануў яго па-футбольнаму ў хмызьняк, адказаўшы адразу ўсім зьбялелым плякатам у школьнай сталоўцы. Хлопцы саплі ды пасьмейваліся, ні ў кога не было ў вачох нянавісьці да ахвяры, як, зрэшты, і спа-

чуваньня, ім было цікава, як гэта: зрабіць балюча, яны былі кемлівыя ды цікаўныя хлопчыкі, адзін зь іх нават потым выкладаў прыродазнаўства ды біялёгію ў яе школе... «Я брата паклічу», — верашчала яна, яны ківалі ды працягвалі яе катаваць. Ды толькі брата клікаць не было патрэбы, ён якраз ішоў насустрач, у сьвеце ня так ужо шмат сьцежак ды дарожак. Злавіць яму ўдалося толькі аднаго, затое самага старэйшага... Гадзіна была апракінутая ніцма. «А цяпер плюнь на яго», — загадаў брат трохі расчаравана. Яна намагалася зрабіць гэта як мага больш помсьліва, але ў роце перасохла, і Вераніка адно запырскала сабе сукенку. «Гэх ты», — брат з гаркотай уздыхнуў, ударыў скурчанага ды маўклівага ворага мыском нагі ў сківіцу, узяў сястру за руку, і яны пайшлі дахаты.

Іхны пасёлак Сьвет меў незвычайны статус: нягледзячы на тое, што знаходзіўся за дваццаць кілямэтраў ад сталіцы, адміністрацыйна ён належаў да цэнтральнага яе раёну. Раз на трыццаць хвілінаў адсюль да гораду езьдзіў аўтобус, які таксама меў нібыта нармальныя гарадзкія выгляд ды нумар, але ў адрозьненне ад іншых ён ведаў, што такое вырвацца на прастор зь цесных вуліц, разagnaцца на нядаўна адрамантаванай шашы, калі можна проста потым скінуць хуткасьць і доўга каціцца з горкі міма палеткаў ды драўляных лецішчаў, сыгналіць грыбнікам ды вяскоўцам, якія брыдуць па ўзбочыне, прабірацца па вузкай асфальтавай паласе паўз сонечны бор, з адчыненымі вокнамі, прытармазіць на высьпе між двух кукурузных мораў, падбіраючы выпадковага пасажыра. Тыя, хто заходзіў у аўтобус у Сьвеце, скідвалі зь сядзеньняў ігліцу, перад тым, як сесьці... На паўдарозе да сталіцы пасажыры заціскалі насы, і хто-небудзь абавязкова прамаўляў: дыхайце глыбей, праяджаем Сочы. Вераніка штораду смяялася.

Такое становішча Сьвету, зрэшты, утварала для ягоных жыхароў і безьліч праблемаў. Ім, са сталічнай прапіскай, даводзілася езьдзіць у цэнтар гораду ў паліклініку ці ў пашпартны стол, і пакуль яны ня выбралі дэпутатам былога сьвецінца Рызіна, па прадукты ня першае неабходнасьці таксама былі

вымушаныя выпраўляцца ў горад. Сьвет быў узьведзены ня вельмі даўно, якіх-небудзь дваццаць пяць гадоў таму, тут хутка набудалі дзевяціпавярховікаў для тых працаўнікоў чыгункі, якія стаялі ў чарзе на жылло, ды забыліся на іхнае існаваньне. Большасьць колішніх навасёлаў пакрысе знайшлі сабе жылло ў сталіцы, а кватэры здавалі... Аднак некаторыя, у тым ліку бацькі Веранікі, засталіся ды, напэўна, чакалі, пакуль Рызін прыцягне сюды мэтро, за вяроўку, як асла, бо нездарма ж мы за яго галасавалі. «Затое ў нас прырода», — казалі зазвычай сьвецінцы ды летуценна прымружвалі вочы, калі хто-небудзь не вытрымліваў і мяняў сваю трохпакаёўку ў Сьвеце на пакой ля вакзалу. Дурное было ў іх становішча — яны адчувалі сябе сталічнымі жыхарамі, старанна выхоўвалі ў сабе адпаведны «мэнталітэт», але кожны разумеў, што насамрэч ён — нехта кшталту эмігранта, і глядзеў на сьветла-зялёны лупавокі 401-ы аўтобус з тугою, як на нейкі сымбаль...

* * *

Каб пабачыць першы раз у жыцці сапраўднага фашыста, ёй не давялося далёка адыходзіць ад дому. Яна даведлася ад бацькоў, а бацькі — ад знаёмых, што ў суседнім дзевяціпавярховіку фашысты здымаюць пад офіс двухпакаёвую кватэру, тую, дзе раней жылі сёстры Марковіч, чый бацька калісьці кінуўся пад цягнік. Старэйшыя фашысты прыяжджалі ў Сьвет звычайна на старым «мэрсэдэсе», маладзейшыя — два хлопцы й дзеўка — на аўтобусе. Як прыкмеціў аднойчы сусед Юрык, гэтыя маладыя заўсёды імкнуліся пакінуць Сьвет да надыходу цемры, бо, і Юрка шчыра сьмяяўся, разумелі, што ўжо надвечоркам ім небажальна хадзіць тут па вуліцах. Хаця фашысты й так не асабліва разгульвалі па пасёлку, усё больш хаваліся ў сваёй нары, займаліся там сваімі цёмнымі справамі... Натуральна, яны ж не жылі тут, а мелі ў гэтай кватэры штаб. Звонку вокны іхнае маліны нічым асаблівым не вылучаліся, хіба тым, што былі заўсёды завешаныя фіранкамі. «Як жа інакш, — разважала Вераніка, — ім ёсьць што хаваць...». Яна тады сканчала

школу, яе мозг катэгарычна адмаўляўся запамінаць нешта з навучальнага матэрыялу, маючы, відаць, зусім іншыя пляны на конт баўленьня часу, і ўвесь час нібыта крыўдуючы на Вераніку; яна хадзіла стрыгчыся ў маленькую цырульню, што месцілася на першым паверсе ў доме каля аўтобусага прыпынку, яе наведвалі толькі школьніцы ды мужыкі, сур'ёзныя дамы Сьвету запісваліся да Розы Іванаўны, якая стрыгла дома. «Тат, а чаму нельга распавесці пра іх, пра гэтых фашыстаў, міліцыі?» — шчыра запыталася яна неяк, выходзячы ў халаце, з махровай чалмой на галаве, з лазьніцы. «Вырасьцеш — даведасяся, — адмахнуўся бацька, ён тады ўжо завязаў. — Калі б усё было так проста...». Валасы высахлі, і яна пайшла ў цырульню.

Дзень быў сьпякотны ды пыльны, яна йшла ды думала пра тое, што дарэмна мыла валасы, пакуль дойдзеш, зноў будучь брудныя. Здалёк яна пабачыла, як з пад'езду выйшлі двое фашыстаў, хлопец і гэтая дзеўка, ды пакрочылі марудна паўз вуліцу да прыпынку. Яна як у смуге бачыла іхныя сьпіны, вочы балелі ад сонца, на лаўцы спаў, высалапіўшы язык, дзядзька Валодзя, плавіліся нясьцерпна белыя машыны. У Сьвеце была сіеста, ляютная пустэча навалілася на строгія прастакутныя дарожкі, спалі мамышы, спалі малыя ў вазках, працоўны народ яшчэ не вярнуўся з гораду. Вераніка ўжо збіралася завярнуць да цырульні, як раптам, сама нібы засынаючы, заўважыла, што парачка прамінула прыпынак і рухаецца да лесу, які пакалыхваўся за крамаю, як міраж. Вераніка цудоўна ведала, як дайсьці туды хутчэй, і, адганяючы рукой ад вачэй сон ды млявасьць, нібы дакучлівых інсэктаў, неўзабаве стаяла ўжо за густым зьдзіўленым кустом, назіраючы, як пара, высока падымаючы ногі, заходзіць крадком у лес. Разгадка была відавочная, але Вераніцы чамусьці ў галаву не прыходзіла. Яна ўсё чакала ад фашыстаў якіх-небудзь дзеяньняў, забароненых ды гнюсных, кшталту наркотыкаў або якога-небудзь сатанісцкага рытуалу, і гэта прыцягвала Вераніку настолькі, што яна сама зьдзівілася, як спрытна атрымліваецца ў яе прабірацца скрозь зарасьнікі, як асьцярожна ды прафэсійна яна гэта робіць — ніводнага

лішняга гуку, дыханьне схаванае пад сукенку; яна нават можна вытрывала візыт вялізнага крывасмока, які доўга піў зь Веранікі і ніяк ня мог наталіцца... Вераніка гатовая была паспачуваць фашыстам, бо злачыннае заўжды прываблівае маладых людзей, — злачыннае, забароненае, таёмнае, прыхаванае...

Ускрайчык лесу быў увесь запаскуджаны сьветаўскімі аматарамі ўік-эндаў на прыродзе або іншымі нецвярозымі натурыстамі ды школьнікамі, паўсюль выскоквалі небясьпечныя прагалы, аксамітнае вугольле блішчэла сярод заседжаных пнёў, ярка паблісквалі ў мёртвай траве пакеты й бутэлькі, сярод гэтай пачварнай прыземістай архітэктуры вар'яцелі дэградуючыя насякомыя... Фашысты памкнулі далей, у гушчар, і Вераніка рушыла за імі, кароткімі перабежкамі, лёгкі цень, павуцінка... Нарэшце яны дасягнулі чыстай ды схаванай ад вачэй паляны, якая спускалася да таго ж з узгорку, так, што на яе можна было толькі натрапіць, але не знайсці... Фашысты трохі прыцішана пагаварылі, седзячы ў нізкай траве, потым дзяўчына ўпала на сьпіну, хлопец паваліўся на яе — сярод галаваломкі кустоўя дзвьюма налітымі сонцам ягадамі гарэлі вочы Веранікі. Яна бачыла, як дзяўчына прыўзнялася, каб сьцягнуць зь сябе футболку, а потым ужо нічога не магла разгледзець толкам, толькі белыя ногі, якія даверліва прыціскаліся да азадку хлопца, разпораз выпростваліся, чорныя пяткі трохі пабоўтваліся ў паветры й зноў апускаліся, каб празь імгненьне сутаргавым рухам прагнаць ні ў чым не вінаватага авадня... Вераніцы гэта стала надакучваць, але ўнутры ў яе кіпела нешта зусім незнаёмае, яна шкадавала, што ня можа паклікаць зараз кагосьці, бо яна ж ведала, што пакуль дабяжыш да бліжэйшага дому, дзе жылі некалькі аднаклясьніц, фашысты ўжо скончаць свае справы; усё гэта было ня так цікава назіраць, як перажываць унутры, усьведамляць, рыхтаваць аповед на заўтра. Але вачэй Вераніка не адводзіла, ажно пакуль фашысты не заціхлі й не расчпіліся, утаропіўшыся ў неба. Ногі зацяклі, і трэба было вяртацца, аднак усе вайскова-спартовыя навывкі кудысьці зьніклі, і цяпер Вераніка баялася паварушыцца.

Парачка між тым сядзела ды кутікала, зусім не зьбіраючыся вызваляць Вераніку, ім было добра, бачыла Вераніка, добра на яе зямлі. Яна ўсё ж паварушылася, і трэск, які пачуўся пад яе анямелай нагой, трэск на ўвесь лясок, здавалася, выкрые Вераніку, пакажа яе ва ўсёй красе... — але не, фашысты не зьвярнулі на яе ўвагі ды працягвалі перамаўляцца на сваёй сьмешнай мове. Фашыстка нават ня стала нацягваць футболку, сядзела ды зь відавочным задавальненнем падстаўляла грудзі сонцу. Вераніка раззлавалася, і гэта дапамагло ёй супакоіцца, яна паднялася, стараючыся ўсё ж заставацца ў засені куста, — і тут дзяўчына рассунула ногі, і хлопец апусьціўся туды, у вузкі загон між гэтых белых ног, якія нецярпліва падрыгвалі, і Вераніка не паверыла сваім вачам... Яна павінна была ўспрыняць гэтае шоў як вялікую ўдачу, але глядзець чамусьці не хацелася, яна адчувала, што няздольная, што не вытрымлівае, і з палёгкай адварнулася, хаваючы вочы ў далонях, а потым пайшла, ня думаючы ўжо пра тое, заўважаць яе ці не, — не, усё ж маючы гэта на ўвазе: таму яна рушыла не назад, а ўбок, упэўненая, што знойдзе дарогу, ёй стала чамусьці холадна, рукі пакрыліся гусінай скурай, і бязьлігасна сьвярбеў укус на назе... Але па родным, знаёмым сьветаўскім лесе йшлі колы ад эпіцэнтру нядаўняй падзеі, трохі блытаючы каардынаты, і Вераніка заблукала, некалькі разоў спатыкнулася аб карчы, а потым палцела галавой уніз зь нейкага схілу, які задаволена ссыпаў ёй усьлед цэлую кучу шэрага пяску — Вераніка прызямлілася на нешта мяккае, падобнае да моху, і не было моцы падняцца, так яна й ляжала колькі хвілінаў, у вузкай, накрытай ценем навіслых дрэваў лагчыне, пасярод якой стаяў забыты экскаватар, — парваная сукенка прысыпаная пяском, вуха ўтульна ўладкаванае на мяккім моху, лыткі павольна астываюць, і да іх дакранаюцца прахалодныя расьліны... Урэшце яна паднялася і, зь цяжкасьцю вырашаючы, як яна будзе ўсё тлумачыць бацькам, азірнулася навокал... Тое, на чым толькі што ляжала яе галава, прыцягнула ўвагу Веранікі — яна нахілілася ды ўзяла зь зямлі кудлаты, крыху вільготны ком, яна панюхала

яго й запусьціла не бяз страху ў яго пальцы, а калі дапяла нарэшце, што трымае ў руках ня што іншае, як кучаравы, цёмнавалосы ды поўны заклапочаных малюсенькіх істотаў парык, кінула яго вобзем ды пачала няўмела таптаць.

Пасьля таго, як Вераніка атрымала нарэшце пахучы чырвоны дыплём, яна год сядзела бяз працы — сапраўды, хіба можна было назваць працаю гэтую пасаду пэдагога-арганізатара ў Цэнтры дзіцячай творчасці — яна атрымлівала там ненашмат больш за сваю колішнюю стыпэндую, хаця тырчала ў падобным да зруйнаванага гатэлю будынку па шэсць гадзінаў на дзень, і яшчэ часта даводзілася ехаць туды па суботах, на якія абавязкова прыпадала якое-небудзь свята... Калектыў там складаўся пераважна з жанчын, якія, напінаючыся ды пацеючы, набліжаліся да пяцідзесяці, жанчын зь няўдалым шлюбным досьведам ды паталгічным пачуцьцём уласнае нерэалізаванасьці — ня дзіва, што яны зь першых дзён прасякнуліся да Веранікі шчырай нянавісьцю, не давалі ёй праходу, удаючы, што дапамагаюць асвоіцца, ды раўнавалі яе нават да прышчавых падлеткаў-навучэнцаў... Раён быў ускраінны, і школьнікі хадзілі ў Цэнтар адпаведныя, любую яе ідэю яны скажалі да непазнавальнасьці, дзейнічаючы выключна згодна з усталяванай сярод іх герархіяй, якая ўтваралася сярод гэтых малпаў імгненна, і навічкі займалі ў ёй свае месцы, не пасьпеўшы нават пазнаёміцца з астатнімі...

Наогул, Цэнтар вельмі нагадваў Вераніцы вялікую сельскагаспадарчую фэрму, тут панавалі жывёльныя пахі, жывёльныя законы, жывёльная барацьба, выкладчыцы мітусіліся, як вампіркі-даяркі, дырэктарка была пітушчая, казацкага такога выгляду, яе за той час, пакуль Вераніка намагалася тут працаваць, двойчы звальнялі й двойчы вярталі на месца... А яшчэ святая простасьць маладосьці: Вераніка выказала неяк на нарадзе, прыгадаўшы сваю вышэйшую адукацыю, думкі пра недахопы ў працы Цэнтру, не таму, што яе гэта хвалявала, а таму, што кожны мусіў, паводле пляну нарады, што-небудзь сказаць...

Што-небудзь... Яе пахвалілі, абяцалі падтрымку, а адначасова з гэтым пачалі выжываць, мэтанакіравана, з усмешкамі, з кіўкамі, з таго часу пры кожнай нагодзе даючы ёй слова і пасьміхаючыся ў журналы... Між тым, яе заробак заставаўся жабрацкім і яшчэ больш прыніжальным ад таго, што выплочвалі яго са слада-страснай рэгулярнасьцю. А патрэбам Веранікі станавілася цесна ў такіх сьціплых строях... Пасьля таго, як яны з бацькамі сталі жыць утрох, Вераніка займела свой уласны пакой, але радавалася толькі ў першы дзень — насамрэч пакой не ратаваў яе ад бацькоўскай ненавязьлівай прысутнасьці, а пабыць адной так часта хацелася, асабліва пасля працы. І набываць сабе новыя рэчы, кофтаку там, або футболку, ня кажучы ўжо пра касмэтыку, Вераніка марыла ня раз на паўгода, а хаця б раз на месяц. Гэта нармальна, а тое, як я жыву — ненармальна, абсалютна ненармальна, пераконвала яна сябе й здзіўлялася, адкуль у яе такія думкі. Нічога не прыносіла ёй задавальненьня, дый Магда неяк забылася, не да Магды было, і хаця старыя касэты Вераніка пакуль не выкідала (шкада было да сьлёзаў), аднак і кампакт-дыскі не купляла... Ніхто больш, па шчырасьці, ужо й ня слухаў Магды, і Вераніка з амаль сяброўскім спачуваньнем глядзела на афішы, якія абвешчалі пра канцэрт у сталіцы пастарэлай зоркі, на гэты канцэрт, як распавялі па радыё, не прадалі належнай колькасьці квіткаў, і Магда так і вярнулася да сябе ў Архангельск дажываць свой век з гарбатным сэrvізам і катом-бас-гітарыстам.

Былыя аднаклясьніцы Веранікі йшлі правераным шляхам ды шукалі сабе забясьпечаных філэзафаў, але выхаваньне Вераніка ўсё-ткі мела крыху іншае, і таму папросту ня ведала, што рабіць, і, бывала, ціха выла ад распачы раніцай пад бацькаў храп з-за сьцяны. Цікава, як уладкаваліся яе сакурсьніцы, думала яна, адразу ж трапляючы ў абдымкі пякучай зайздрасьці, бо сакурсьніцам, хутчэй за ўсё, пашанцавала болей. Вераніка з жахам разумела, што з таго дня, як яны адзначылі ў рэстаранцы свае чырванаскурыя дыплёмы, нікога з курсу яна ня бачыла, якія ж нетрывалыя гэтыя чэргі, што калісьці здаваліся

вечнымі, — чэргі па вышэйшую адукацыю... Выйсьце было ў тым, каб меней думаць і тапіць адчай у працы, але тут якраз жыцьцё адным махам усё вырашыла за яе: у адзін з адсырэлых ад працы ды непагадзі кастрычніцкіх дзён яна стала чорнай, як котка, брунэткай, і назаўтра йшла на працу з хвалюючым усведамленьнем перамены... І тады кіраўніца цырульніцкага гуртку кінула Вераніцы на калідоры нешта зьедлівае, а Вераніка не стрымалася, адказала, ды так, як умелі адказаць у Сьвеце: набалела, ведаеце... Як ні ўгаворвала яе дырэктарка застацца ды папрасіць прабачэньня, Вераніка праявіла нечаканую для сябе цьвёрдасьць, дый ня цьвёрдасьць гэта на самай справе была: калі б дырэктарка адпускала яе без пытаньняў ды ўгавораў, можа, тады Вераніка і адступіла б. Але яна ціха паўтарала сваё «не», і дырэктарка, — як заўсёды, з бурачковага колеру тварам, нібы пасья лазьні, — уздыхнула й падпісала. А потым падзеі сталі разьвівацца так хутка, што ў Веранікі заняло дух. Ужо на наступным тыдні яна выпадкова спаткала былую сакурсьніцу, адну з тых, хто выконваў усе загады цудоўнай Іны ды называў Вераніку Тролем. Яны папілі кавы, замовілі сабе сухога марціні, сакурсьніца выслухала нешматслоўныя, няўпэўненыя скаргі Веранікі, мацюкнулася ды стала доўга распавядаць пра свае прыгоды, якія можна было б назваць сэксуальнымі, калі б не наяўнасьць у іх мутнаватага, прапахлага мясам кубіка ледзянога разьліку... Вераніка ня слухала, глядзела на вуліцу, ківала галавой. Нарэшце ў сакурсьніцы зазваніў тэлефон, яна нібыта ачуняла пасья гэтага ды параіла Вераніцы: «Ідзі ў адміністрацыю раёну! Там якраз шукаюць маладога спэцыяліста. Выцерпіш год — значыць, будзеш мець да пэнсіі цёплае месца... Да таго ж там магчымасьці...» — і яна адкрыла рот ды рукамі паказала, якія там магчымасьці.

Назва аддзелу палохала Вераніку, да такіх сур'ёзных справаў яна яшчэ не дарасла, што яна будзе рабіць там, а раптам памыліцца (а яна абавязкова спачатку будзе памыляцца!), а праца ж зь людзьмі, з жывымі, яе памылка можа каштаваць ім многага!.. І ці хопіць ёй бесстароннасьці, ці хопіць

вытрымкі, гэта ж пекла — працаваць з такім кантынгентам... Таму яна патэлефанавала толькі празь месяц, калі невыносна стала ўжо пад цяжкімі поглядамі бацькоў, і спадзявалася ўпотаі, што малады спецыяліст адміністрацыі ўжо не патрэбны, што ўжо ўзялі кагосьці. Прыемным мужчынскім голасам ёй прызначылі дзень. «І чаму я не бухгалтар?» — думала яна з прыкрасцю, падымаючыся па лесвіцы ды заходзячы ў фае. «Запрашалі ж калісьці дзеўкі зь імі на курсы...». Ліфт падняў Вераніку на пяты паверх, яна знайшла патрэбныя дзверы й пабачыла Яго.

Не было патрэбы ведаць Яго імя. Ён быў проста Ён, заўсёды зь вялікай літары. Ён быў неапісальна прыгожы, ад яго пахла шчасцем, ён выпраменьваў пэўнасьць, ён быў вясёлы ды ўсеўладны, хаця пакуль быў толькі намесьнікам. З таго самага моманту Вераніка вырашыла: яна будзе тут працаваць. Чаго б гэта ні каштавала. Яна адчула Яго ўсім сваім няспраўджаным целам маладога спецыяліста, ажно да самых кончыкаў валасоў. Ён адкінуўся ў крэсьле ды зірнуў на яе насмешліва-запытальна. Яна, заікаючыся, назвала сваё імя. «А, Вераніка... Вераніка вырашае памерці, — засьмяяўся ён. — У інтэлектуальныя гульні гуляеш?» Вось так, на «ты», а быў жа відавочна ненашмат старэйшы за Вераніку. «Гуляю», — прамовіла яна дурнаватым голасам. «Бярэм!» — Ён зноў засьмяяўся і павёў яе да Чэслава Карлавіча, які й галавы ня ўзьняў, толькі мэкнуў нешта ўхвальнае, а потым адправіў яе афармляць дакумэнты. І ўжо назаўтра яна сядзела за круглым сталом з таблічкай «Каманда Цэнтральнага раёну», у чыне малодшага спецыяліста, і справа сядзела бледнаватая ад перажываньняў Ларыса, злева нейкі студэнт, а насупраць Веранікі ўзвышаўся Ён, такі нязмушаны, у футболцы колеру хакі, са сьветлай пасмай на лбе, ды ўсьміхаўся судзьдзям. «Да знаўцаў зьвяртаецца студэнтка політэхнічнай акадэміі Вераніка Дрозд!» — заверашчаў вядучы, і Вераніка пазнала ў гэтым стручку з маторчыкам адну з узыходзячых маладых тэлезорак. Гульцы напружыліся, толькі Ён працягваў

спакойна ўсьміхацца, хіба што пад бялявай пасмаю зьявілася прыгожая зморшчынка. «Увага! Пытаньне! Што агульнага, пытаецца пэнсіянэрка Вераніка Іванаўна Дрозд, паміж мной і... — вядучы зрабіў паўзу, — «Астранамічным атласам!». «Адказ гатовы!» — кінуў нібы праз плячо непараўнальны Ён, і каманда хорам выдыхнула, з захапленьнем пазіраючы на капітана. «Мы лічым, што існаваньне сузор'я пад назвай Валасы Веранікі... даказанае навукова і не падлягае сумневу».

* * *

На чацьвертым курсе Вераніка пазнаёмілася зь Лёнькам. Ніякім ільвом ён ня быў, так, дварняк, зь ветрам у галаве, у вечных пошуках косткі, яна разьвіталася зь ім праз тры месяцы без праблемаў, дарма што Лёнька адыграў дзякуючы супадзеньню невядомых абставінаў вельмі спэцыфічную ролю ў яе жыцьці. Вераніка пагарджала сабою праз наяўнасьць гэтага пэрсанажа ў яе асабістай гісторыі, але Лёнька несумненна існаваў, і выкінуць яго ў сьмецьцеправад было немагчыма, а хацелася. Проста гэты ідыёт сапраўды выкінуўся, у вакно, і відавочна празь яе, і яна на нейкі тыдзень праніклася да яго павагай, зьмяшанай са шкадаваньнем. Лякарня, гіпс, нават даводзілася прасіць у бацькоў грошы на перадачы, і калі ён выйшаў, яна саступіла... Ну, можа, яшчэ была цікаўнасьць. Потым Вераніку скаланала, калі яна яго ўзгадвала.

«Ты нічога не заўважаеш?» Лёнька спалохана ўзіраўся ў яе ўжо раззлаваны, але яшчэ гатовы дараваць твар. Ён падсьлепавата вывучаў чамусьці напружаны нос Веранікі й потым матляў галавой: «Не-а». «Ты што, ідыёт?». Лёнька пачынаў румзаць і потым няўмела абараняўся басам: «А чаго?... Ну чаго ты, Веранічка?». «Ну паглядзі на мяне». Лёнька глядзеў на яе грудзі, а потым рабы твар наведвала ўсьмешка прасьвятленьня, ён кідаўся да Веранікі й намагаўся яе распрануць, прычым пачынаў са станіка, недаробак: «Угадаў?». Вераніка ўздыхвала ды засоўвала станік на месца. «Паглядзі на маю галаву!». «Ды няма там сінякоў, — запэўніваў яе Лёнька, —

хочаш, я халоднае прыкладу». «Ды якія сінякі!» — крычала Вераніка, яна ўжо адчувала тады, што ёсьць выпадкі, калі можна крыкнуць. «Ты дэбіл ці прыкідваешся? Ты сам мусіш заўважыць, а ня я табе павінна нагадваць! Ну чаму ты ня можаш сказаць адразу ж, як я да цябе прыходжу, што табе падабаецца мая...». Лёнька чырванеў ды садзіўся на падлогу, зьбянтэжана пасьміхаючыся: «Ну што ты, натуральна, Веранічка... Твая... твая... Яна такая... Бліна, я нават ня ведаю, як назваць... Пацаны звычайна...». Вераніка закочвала вочы ды садзілася зь ім побач. «Я пастрыглася, Лёня», — халодна й бяссьільна гаварыла Вераніка. «І пафарбавалася. І зрабіла сабе нарэшце манікюр. Цікава, калі я раптам памру, ты...». «А-а-а», — перабіваў яе радасна Лёнька. «Ясьненька. А я вось сабе гітару думаю купіць...»

На сваёй новай працы Вераніка хутка зразумела, што на два дзясяткі наведнікаў за дзень абавязкова знойдзецца адзін вар'ят. Пагатоў яе папярэджвалі, усе, ад Ларысы да Чэслава Карлавіча. Вар'яты зь цяжкасьцю выседжвалі чэргі ды ўваходзілі ў кабінэт з выглядам людзей, якім бюракраты замінаюць уратаваць сьвет. Такім асобінам заўжды хацелася або большага, чым дазвалялі законы, або не таго, чым займаўся аддзел Веранікі. Службовае паветра доўгіх калідораў кепска дзейнічала на іхныя нетрывалыя душы, гэта былі неахайныя людзі з заблукалымі позіркамі, падобныя да рэлігійных фанатыкаў ці да рэўматычных лунатыкаў. Спачатку Вераніка шкадавала іх, штотару імкнулася абнадзеіць, цярапліва выслухоўвала неверагодныя крываваыя гісторыі, запісвала імёны... Але пасля ўцяміла, што гэта толькі надае ім сілаў. Ларыса, якой паскардзілася Вераніка, правяла зь ёй кароткі інструктаж, і справы наладзіліся: зразумеўшы, хто перад ёй, Вераніка не давала размове разгарэцца, выправоджвала вар'ята, а калі той пачынаў пагражаць, раіла напісаць скаргу на імя главы адміністрацыі. Дзевяць зь дзесяці ветліва лаяліся й больш не прыходзілі. Некаторым яна адказвала пісьмова:

«У адказ на Ваш зварот паведамляем Вам, што, на жаль, у бліжэйшы час...» і далей па тэксьце.

Вар'яты назалялі, але ня надта. Аднак знаходзіліся і ўпартыя. Напрыклад, гэты дзядуля, ягонае прозьвішча ведаў увесь аддзел: Гілюк. Ён быў упэўнены, што Вераніка — самае маладое й таму найслабейшае зьвяно ў аддзеле, і таму трэба біць сюды. Даўно й беспаспяхова Гілюк хацеў арганізаваць за кошт адміністрацыі загадкавую акцыю, нешта кшталту нефармальнай сустрэчы барацьбітоў з фашызмам — ён кожны раз завітваў са стосам зашмальцованых лістоў, на якіх падробязна была расьпісаная праграма будучай вечарыны, з выступамі невядомых нікому фальклёрных калектываў, бэнэфісам нейкага дамбрыста-самавука, лекцыяй пра іншаплянэтнікаў, успамінамі вэтэранаў, вершамі маладых паэтаў з суполкі «ПаЛІТрух» пад кіраўніцтвам Любові Сукубовіч і нават торцікам і гарбатаю на заканчэньне. «Нельга забыць!» ці «Нельга стрываць!» — прыкладна пад такім лёзунгам мелася адбыцца мерапрыемства. Вераніка добра ведала, што адміністрацыя не выдзяляе грошы на прыватныя праекты, што ў адміністрацыі наогул небагаты бюджэт, што мэрыя дае раёнам толькі на самае неабходнае... Да таго ж падобныя акцыі й так праводзіліся адпаведнымі ведамствамі ледзь не штотыдзень, і на іх запрашаліся лепшыя людзі краіны, якія выступалі там, дарэчы, без ганарару. Але Гілюк, як зразумела Вераніка, хацеў правесьці сваю, несанкцыянаваную, пэрсанальную імпрэзу, гэта была, так бы мовіць, як вучылі ва ўнівэрсытэце, «ініцыятыва зьнізу». Гілюк завітваў да Веранікі ўсё часьцей, бывала, яна йшла з абеду, а ён ужо сядзеў у чарзе ды падскокваў, лез цалаваць руку, а потым пераможна пазіраў на суседзяў. «У маёй унучкі прычоска дакладна як у вас, і валасы такія самыя, сьветлыя, вы зь ёй як дзьве кроплі... Славяначкі...» — пускаў сьліну Гілюк у кабінэце, і Вераніка ўяўляла сябе на месцы Гілюковай унучкі або, што страшней, нявесткі... З часам паміж Веранікаю і Гілюком, які не ўспрымаў аніякіх довадаў, а толькі ныў: «Дзеля людзей, дзеля нашых дзяцей», усталявалася нейкае падабенства адносінаў. «Ну

добра, а прычым тут іншаплянэтнікі?..» — кісла запыталася неяк Вераніка, і Гілюк, высачэзны стары ў дзіравым пінжаку, ускочыў ды пачаў мераць кабінэт сваімі шырокімі крокамі, лямантуючы пра тое, што айчынныя фашысты знаходзяцца ў змове з самымі пачварнымі формамі іншаплянэтных цывілізацыяў. Часам Вераніцы здавалася, што ён зьдзекуецца, і ёй хацелася холадна кінуць: «Такімі рэчамі не жартуюць», але стары быў, хутчэй за ўсё, проста бяскрыўдны хворы. «Дык што скажаце, Вераніка Андрэеўна?» — пытаўся Гілюк, трасучы рэкамэндацыямі, даведкамі і ордэнамі. «Фінансуеце? Ці мне ў панядзелак зайсьці...». Вераніка зморана намацвала нагамі туфлі пад сталом. «Мы ж вам давалі афіцыйны адказ!» Стары пакрыўджана пасьміхаўся ды працягваў заціснутыя ў хударлявых пальцах лісты з гербам гораду... Ён, відавочна, прыходзіў ужо ў шаленства ад непрабівальнасьці Веранікі, але спыніцца ня мог, не прывык здавацца змагар, не прывык капітуляваць перад нейкім дзяўчом... І Вераніка гэта бачыла.

«...Я ўблытаны ў нешта; у што менавіта? Я пытаўся пра гэта ў сябе ўголас. І шматгалосае рэха пакоя шэптам адказвала мне: «У што ж?»...»

Я любіў мыць ёй валасы. Яна прыходзіла да мяне ў лёгкай сукенцы, у сваіх амаль нябачных туфлях, і прывозіла каву ў пакеціках, і распавядала пра тое, што ніяк ня можа звыкнуцца з тым, што яна ўжо не студэнтка, пра тое, што кожны дзень адчыняе шуфляду стала й бярэ ў рукі дыплём, што ўчора прыяжджала цётка, і бацька ледзь не сарваўся, давялося на ім віснуць, каб не куляў чаркі, і так год за годам, і што атрымалі ліст ад брата — я сам зьдзіўляўся сваёй цярплівасьці, сваёй цікавасьці да яе аповедаў, я яе ніколі не перапыняў, а потым засьпяваў яе на кухні, калі яна нюхала незадаволенна свае падпашкі, і сам нюхаў іх, і мы пасьпешліва йшлі ў залю, узяўшыся за рукі, і кахаліся. А яна не перапыняла сваіх гісторый і спрабавала ўявіць сабе будучую працу ў Цэнтры

дзіцячай творчасці, а я думаў: вось, дажыўся, яна ж заб'е мяне сваёй балбатнёй, але мая ўвага мне не падпарадкоўвалася, мы зноў пілі каву, і мая галава балела — і тады я йшоў мыць ёй валасы. Яна распраналася ды залазіла ў ванну, пакорліва схіляла галаву пад струмень, я стаяў напачатку з шампунем у жмені ды пачынаў рытуал — я мог важдатца зь яе валасамі доўга, нібы дзіця ў пясочніцы, будуючы зь пены й валосься ўяўныя зоркі ды сьпіралі... Яна стаяла на каленках, з заплюшчанымі вачыма, у белай кароне, і толькі зрэдку, трымаючыся за край ванны й раз-пораз закранаючы кіпцямі маё сьцягно, выцірала вольнай рукой лоб. Мноства нязначных падрабязнасьцяў праступае на гэтым чыстым аркушы, нібы над ім расьціснулі вішню, і сок маляўніча запырскаяў тое, міма чаго заўсёды абьякава прасьлізгваў заклапочаны погляд. Яна ніколі не змывала шампунь пад кранам, не, я браў загадзя падрыхтаваны тазік з вадой патрэбнай тэмпературы ды асьцярожна, як старажытны цырульнік, выліваў, нібы хрысьціў яе — людзі з мокрымі валасамі выглядаюць больш шчырымі, больш адкрытымі, у іх безабаронныя вочы. Яна абхоплівала сябе рукамі ды дрыжэла. Я ня зводзіў вачэй зь яе сьпіны, якая плаўна сплывала ў цёмны жалабок, з ружовай шыі, дзе толькі што варухнулася радзімка. Мыць жанчыне валасы — ці ня самая інтымная ласка. Паспрабуй пацягнуцца прагна ніжэй — і чароўнасьць пагасьне, нібы чудоўны таямнічы верш скончыўся раптам грубым палітычным заклікам.

Яна так любіла распавядаць пра сябе. Няхай жа цяпер пра Вераніку распавядае яе цела.

Яны былі толькі сьведкамі ў той дзень, валасы Веранікі. Апускаліся б яны ніжэй — магчыма, дасталася б і ім, але яны толькі прыкрывалі вушы, і таму нічога не замінае цяпер пабачыць на голай шыі, што паволі губляе свой густы гішпанскі колер, канчатковы, цьвёрды, з націскам росьпіс: пунсовыя паўмесяцы глыбокіх драпінаў, асабліва бязладных з правага

боку, ды некалькі тлустых кропак кровападцёкаў, некаторыя пад самым падбародзьдзем. Яна супраціўлялася, Вераніка, і, відаць, узгадала ў твая цягучыя, бы патака, сэкунды, як калісьці яе, дзяўчынку ў белай сукенцы ды з манэткамі, заціснутымі ў кулаку, вось так ужо выпрабоўвалі, не ўяўляючы межаў, але гэтым разам учэпістыя пальцы, якія леглі на яе горла, цудоўна ведалі, дзе пралягае мяжа, ды праглі за яе вырвацца...

Такім чынам, росьпіс быў пастаўлены — паглядзім, ці здолеем мы разабраць почырк. Не, пакуль ня здолеем, графоляг возьмецца за працу пазьней, пакуль ён заняты іншымі, тымі, хто мог таксама стаць нашай Веранікай, але ня стаў, і таму ўсё яшчэ сядзіць у калідорах або пытаецца ў хваста чаргі: «Хто апошні?». Ну, у кабінэце ўсё ж ёсьць нешта, што не падлягае сумневу — завялікі, як сказаў бы мой сябра-прадавец на рэчавым рынку, чалавек у куце, які выстаўляе перад сабой растапыраныя пальцы, чалавек-гара, які запоўніў сабой усё памяшканьне ды воблакам выходзіць праз шчыліну ў вакне вонкі, ён засланіў сабой сьвет, зь вялікай і маленькай літараў.

Асноўным, вызначальным фактарам у генэзе нядаўняй падзеі зьяўляецца сьцісканьне сонных артэрыяў, верхнегартаннага ды блукаючага нэрваў. Некаторыя з агульных прыкметаў ужо можна назіраць, астатнія выявляцца крыху пазьней, а далей па калідоры ёсьць дзьверы, за якімі ўжо выкрасьлілі імя Веранікі з тэлефонных даведнікаў, а яшчэ далей ёсьць кабінэт, у якім яе хатні тэлефон так і не змаглі запомніць. Там, дзе калісьці ляжалі яе валасы, куды яны спадалі, на чым яны бруіліся... — там засталася толькі растрывожаная да гістэрыкі скура, яшчэ цёплая, а пад ёй трошкі цягліцаў, як ігліцы на высахлай елцы, а глыбей — глыбей абшырнае кровазьліцьцё: напрыклад, у тоўшчы языка, — для таго, каб яго пабачыць, трэба трохі разрэзаць Вераніку. Тыповыя таксама пераломы пад'язычнай косткі ды шчытападобнай костачкі, костачак гартані. Ня ведаю, ці знойдуць калі-небудзь гэтыя пашкоджаньні, якія ўжо ні на што не ўплываюць. Аднак валасы, валасы Веранікі, — яны яшчэ растуць, хаця гэтага й не заўважыш няўзброеным

вокам, Веранікі ўжо няма, а валасы цягнуцца ўверх са сваіх маленькіх мяшэчкаў, сьляпыя валасы, толькі дзякуючы ім нас можна назваць хлусамі, калі мы разгублена кажам, што Вераніка болей не існуе.

Яе першая інспэкцыя прыпала на вогкі, дажджлівы ды ветраны дзень, у такія дні прастуда асабліва ахвотна прапануе свае паслугі, а калі яе й не падчэпіш, усё адно пачуваешся так, нібы ў цябе ў носе завёўся сантэхнічны грыбок. А дзвянтай пятнаццаць белы службовы аўтобус ужо чакаў іх каля адміністрацыі, але яны — Вераніка, Ларыса, Ён, яшчэ парачка людзей зь іншых аддзелаў ды вусаты журналіст — былі вымушаныя стаць, накінуўшы капюшоны, ды чакаць Чэслава Карлавіча, той прыехаў на таксі і нават не папрасіў у іх прабачэньня, хаця мог бы, дарма што начальнік.

Вераніка слаба ўяўляла сабе, колькі гэта — семдзсят кілямэтраў у часавым вымярэньні, ёй чамусьці здавалася, што дарога зойме хвілінаў дваццаць, ня больш. Аднак мінула амаль паўтары гадзіны, пакуль яны дабраліся, Вераніка ледзь не заснула, і толькі Ягоная мілая патыліца — Ён сядзеў побач з Карлавічам — надавала ёй моцы. Лягер звонку нагадваў зачынены на рамонт санаторый, прыемна было выйсьці на сьвежае паветра пасья млоснае аўтобуснае цеплыні, а потым выпіць гарачае гарбаты ў сталовай камэндатуры. Ісьці нікуды не хацелася, яны сядзелі цесным колам за столакам, на якім пяшчотна апускаў вочкі букет палявых кветак, і слухалі нязмушаную гамонку Чэслава Карлавіча ды камэнданта. У куце сьнедаў малады стрыжаны ахоўнік ды чырванёў ад добразычлівых позіркаў Веранікі, яна замінала яму сваёй увагай, і гэта таксама было прыемна. За вокнамі паціху распагодзілася, і пакрытая гусінай скурай раніца ўспрымалася ўжо зусім як перадсьвітанкавы кашмар. «Ну, міласьці прашу,» — падняўся нарэшце камэндант зь месца ў адказ на запытальны погляд Карлавіча, і яны прайшлі праз ярка асьветленую чараду строгіх зялёных памяшканьняў,

закратаваныя дзверы рыпнулі ды адчыніліся; у Веранікі пацелі далоні, і яна заклала рукі за сьпіну.

Яны апынуліся на шырокім двары, завярнулі за рог, і Вераніка пабачыла доўгі шэраг белых аднапавярховых будынкаў. Вартавыя на вышках адразу заўважылі іхную маўклівую кампанію, павыкідалі недапалкі, выпрасталіся, камэндант весела пагразіў ім пальцам. Вераніка імкнулася не адставаць ад Яго, яна адчувала недзе ўнізе жывата, што толькі Ён, і ніхто іншы, здолее абараніць яе, калі што, у гэтым небяспечным месцы. Ён ішоў, неяк зусім па-новаму, па-чужому сьцяўшы вусны, у яго была хада моцнага чалавека, паходка сапраўднага мужчыны, і Вераніка адчайна імкнулася не любаватца ім адкрыта. Водаль, праўда, усьлед за імі, рухаліся ахоўнікі, але ж занадта далёка, як падавалася Вераніцы; здарыцца нешта — яны ж не пасьпеюць, дый зброя ў іх — толькі дубінкі, што выглядалі надзвычай непераканаўча. Інспэкцыя між тым збочыла, ды яны ўвайшлі ў адзін з будынкаў. Унутры ён нагадваў казарму, Вераніка ведала, як выглядаюць казармы, ездзіла неяк да брата, калі той служыў, і ім паказвалі, было якраз нейкае сьвята... Чыста засланыя ложка, тумбачкі, плякаты... Наступны пакой быў не такі, тут на сьценах віселі пажоўклыя фатаграфіі, быў беспарадак, сохлі нечыя нагавіцы на вярхоўках, стаяў пад ложкам дзіцячы гаршчок, на паліцы сярод кніг задраў уверх вочы тоўсты кітайскі бажок. Фотаапарат журналіста ажыў, зачырыкаў цікаўнай птушкай... «Выйшлі прагуляцца», — патлумачыў камэндант, махнуўшы рукой на вокны, праз мутныя разводы якіх прабівалася сонца. Яны зайшлі ў яшчэ адзін пакой, на канапе ляжаў стары фашыст ды чытаў з атрутнай усмешкай газету, ён скасавурыўся на візытантаў, але зрабіў выгляд, што яго гэта не датычыцца, толькі памяняў месцамі закінутыя адна на адну ногі ў цёплых шкарпэтках. Камэндант з гаркотай уздыхнуў ды разьвёў рукамі перад тварам Чэслава Карлавіча. Вераніка з абурэньнем пазірала на фашыста, гэта ж трэба, хамства якое, ёй хацелася хаця б што-небудзь сказаць, ці заахвоціць да дзеяньняў ахоўнікаў, якія замерлі ў дзвярных проймах.

«А я вось цябе адразу пазнаў, Панасенка», — прамовіў раптам Чэслаў Карлавіч. «І не ўдаю, што мы незнаёмыя...». Панасенка кінуў на іхную кампанію паўзверх газеты ўважлівы погляд ды нехаця сеў, пачасаўшы калена. «Як маешся, Панасенка? Хаця што гэта я: маешся, адно слова...» Чэслаў Карлавіч задуменна зірнуў на сьцяну з фатаграфіямі. Панасенка дрыготкімі рукамі надзеў акулёры ды ўтаропіўся на інспэктараў, аднак позірк ягоны нічога асаблівага не выяўляў. «Скаргі ёсьць? Можа, пажаданы?» — Чэслаў Карлавіч зрабіў знак Вераніцы, і яна пасьпешліва дастала блякнот, забыла загадзя дастаць, вось разява. «Можа, доктара выпісаць больш дасьведчанага, а то гэты ваш... Ён жа толькі нядаўна з мэдынстытуту...». Фашыст пахітаў паволі галавой. «Панасенка...» — працягнуў Чэслаў Карлавіч няўхвальна. «А мог жа жыць як чалавек... Стары хворы дурань, а туды ж, у фашысты...». Камэндант стаяў побач з такім выглядам, быццам заляпіў бы зараз Панасенку аплявуху, лёгка так, добразычліва, ад перажываньняў за лёс гэтага дурня... Міжволі ўтварыўшы ў дзьвярох кароткачасовы натоўп, яны выйшлі.

На двары было гэтак жа пагодна, пахла глінай, у падсохлых лужынах вэндзіліся бледна-ружовыя чарвякі. Адзін будынак, другі, трэці. Маладыя фашысткі, адна цяжарная, пабачыўшы Вераніку ды яе спадарожнікаў, перайшлі на другі бок вуліцы — але гэта ж сапраўды была вуліца, пераконвала сябе Вераніка: вышак з вартавымі не было відаць, калі не падымаць вачэй угару, за драцяной сеткай маладыя фашысты ціха гулялі ў футбол, на дзіцячай пляцоўцы корпаліся ў пяску дзеці, раздражнёна спрачаліся пра нешта каржакаватыя мужыкі ля ганку, ну, дрэваў тут не было, але іх і ў сталіцы не перад кожным домам знойдзеш... За што ім такое, вырадкам фашысцкім, ды яны ж, напэўна, самі сюды стараюцца трапіць, на ўсё гатовае, сапраўдны санаторый-прафілякторый, — у Веранікі ажно горкі камяк засеў у горле. Школьнае, нават падлеткавае пачуцьцё справядлівасьці прымусіла яе сьціснуць кулак — тысячы падманутых, скарыстаных, знявечаных гэтымі не-

людзямі гукалі Вераніку, цягнулі да яе пальцы, патрабуючы справядлівасці, мацяркі пакалечаных салдатаў ды найлепшыя людзі краіны, вучоныя ды паэты, а зь імі Магда й Віктар Вецер прасілі Вераніку адпомсць за іх, спыніць заразу... Яна насамрэч дагэтуль уяўляла лягерныя парадкі стражэйшымі. «Неяк многа ў вас народу на вуліцах», — нахмурыўся Чэслаў Карлавіч. «Працоўны дзень, а яны тут лайдачаць... Ты пачатак васьмідзесятых памятаеш, камэндант?»». «Ніхто без даведкі ў бараках не сядзіць, — запырэчыў камэндант, — у нас з гэтым строга». Чэслаў Карлавіч усміхнуўся. «А як на конт сальда сёлета?»». Камэндант пакрыўдзіўся: «Магу паказаць...» Вераніка йшла за іхнымі сьпінамі ды думала пра тое, што на месцы камэнданта мусіць быць Ён, і на месцы Чэслава Карлавіча таксама, і на іншых месцах, у тым ліку ў яе ложку, над яе валасамі, штоночы, штورانіцы, увесь, увесь, цалкам, дарэшты, дашчэнту, вось тады можна будзе гаварыць пра справядлівасць. «А вось тут у нас могілкі, будзеце глядзець? — камэндант заповолю хаду. — Ну што вы на мяне так пазіраеце, куды ж нам іх дзяваць... Крэматорыя ня маем». Вераніка падняла на Яго вочы, Ён засьмяяўся, ацаніўшы жарт. За чыгуннай агароджай між шэрых помнікаў хадзіў пахілы чалавек ды стрыг траву.

* * *

Я жыву ў гэтым партовым горадзе ня так ужо й доўга, але ж, як нехта слушна заўважыў, час, праведзены ў замежжы, мае зусім іншую вагу. За месяц пражываеш год. Адпаведна, хутчэй старэеш. А яшчэ, выпушчаны на волю з каляндарнае турмы, я часта блытаюся тут у датах і, бывае, прачынаюся то шасьцідзесяці-, то шаснаццацігадовым...

Тут да мяне прыходзяць лісты й паштальёны. Гэта вельмі прыемна, даставаць з паштовай скрыні капэрту. У гэтым горадзе я нарэшце сфармуляваў для сябе, чым электронная пошта адрозьніваецца ад, так бы мовіць, жывой. Атрымаць жывы ліст — гэта тое самае, што праехаць па горадзе ў запрэжанай

тройкай белых коней карэце, замест таго каб прамчацца па ім на мэтро. Вось, дарэчы, адзін з адказаў на пытаньне, чым я тут займаюся. Я *фармулюю*. Не адны вочы за тысячу кілямэтраў адсюль успыхнуць пры гэтым ад абурэньня. Пакуль мы тут... ён там...! Трэба, дарэчы, напісаць што-небудзь на радзіму.

Пасьля гадзіннага блуканьня па кватэры я ўрэшце знаходжу чысты аркуш паперы. Пісаць мне няма чаго, і таму я пачынаю з «Прэдупрэджэнія». Пісаць «Прэдупрэджэніе» ня менш прыемна, чым вымаць з паштовай скрыні лісты. «Прэдупрэджэніе» — выводжу я вялікімі літарамі й пішу далей у тлустай чорнай рамцы: «Уважаемыя це, хто ўскроет этат канверт да таго, как он пападзёт к адрасату. Нямедленна запячатайце яго і адпраўце па указаннаму адрасу, а то атравіцесь гнілым буржуазным духам». У любой іншай краіне такія пасланьні даўно страцілі актуальнасьць, але толькі не ў маёй. «Прэдупрэджэніе» выглядае надзвычай эфэктна, і пісаць нешта яшчэ ўжо ня так цікава.

Героі гэтай гісторыі збольшага ня бачаць сноў. Адкуль мне ведаць, што ім сьніцца? Любы сон амаль заўсёды — скажонная цытата з жыцьця таго, хто яго бачыць, любы аповед пра сон — амаль заўсёды экранізацыя якога-небудзь танна выддзенага соньніка. Так што ніякіх прывітаньняў з таго сьвету, засохлых маргарытак, іржавых цвікоў і іншых прадметаў культуры. «Сьніць іржавыя цвікі — да разьвітання»... Я спрабую ўявіць сабе, што гэта такое: сьніць іржавыя цвікі. Чалавек надзявае піжаму, кладзецца ў ложак і восем гадзінаў запар бачыць іржавыя цвікі. Завіслыя ў пустэчы, трэба думаць. Такі чалавек, відаць, занадта захапляўся падчас вучобы ў школе збрам мэталалому. Яго трэба лячыць, доўга і ўпарта, аж пакуль яму не пачнуць сьніцца засохлыя маргарыткі.

Гіпнас, ён жа Сомнус — надта таямнічая асоба, усе атрымліваюць ад яго лісты, але ніхто яго самога яшчэ ня бачыў. Таму сноў тут амаль ня будзе. Замест іх будзе мастацтва, якое таксама ёсьць цытатай — але ж узятая з таго, іншага, адваротнага боку чалавека. Дый наогул — цяжка нешта прысьніць гра-

мадзяніну краіны, якая жыве, бы сьпіць у закапанай труне. Дарэчы, калі ўжо тут зьявіўся цень Эдгара По...

Мяне заўсёды цікавіла гэтае месца ў ягонаў навэле «Бэрэніка» — тое, дзе гераіня раптам уваходзіць да Эгэя ў бібліятэку й спыняецца на парозе, пакуль ён прагна й з жахам узіраецца ў яе цела, адзначаючы, між іншым, дзіўны колер валасоў. Я чытаў навэлу другі раз; прызнаюся, на радзіме яна не зрабіла на мяне ўражаньня. Але тут, на экране кампутара, набраная бледным, амаль блакітным, зь мярцьвяным адценьнем шрыфтам, яна шакавала мяне, нібы ў тую ноч Бэрэніка Эгэя.

Ён успамінае: «Хваля некалі смаляна-чорных валасоў спадала на лоб, запалыя скроні былі схаваныя пад густымі кудзерамі, якія пераходзілі ў агніста-жоўты колер, і гэтая незвычайнасьць афарбоўкі рэзка дыгарманавала са смуткам усяго яе аблічча». Самое цела Бэрэнікі, у якім не было нічога пачварнага, сваімі кантрастамі выдавала ў ёй расьцьвілую асфадэль.

Яе валасы яшчэ растуць, але ж ёсьць і іншыя рэчы, якія пакуль што замінаюць нам заплакаць. На яе банкаўскі рахунак пераводзяцца грошы, на яе тэлефон паступае сыгнал з бліжэйшае тэлефоннае мачты, і яе чакаюць заўтра ў Палацы моладзі. Рахунак за кватэру, які ляжыць у паштовай скрыні, улічвае наяўнасьць на сьвеце менавіта гэтай Веранікі, а не якой-кольвечы іншай, і пашпартыстка гатовая выдаць ёй даведку пра тое, што яна жывая. На яе імя запісаная мікстура для бацькі, якую трэба забраць сёньня з Цэнтральнае аптэкі.

Яе імя. О, маю Вераніку, дзякуючы яе бацькам, што выбралі яго, можна было так лёгка расьцягнуць па частках, і кожная ўпрыгожыла б асобны літаратурны салён! Валасы Веранікі, зубы Бэрэнікі, царыцы, пэрсанажы, сьвятыя!.. Я нават хацеў стварыць нешта ў яе гонар, у нашыя найлепшыя зь ёй часіны. Верш або песьню. Інтэрнэт зруйнаваў мае ілюзіі. Не знаёмая нікому, апрача сваіх friends, аўтары, уладальнікі мёртвых

livejournals, ляўрэаты тупых прэміяў і вечна юныя клясыкі
онлайну даўно скарысталі яе ймя і ўсё, што яго аздабля-
ла, нашчоўкалі сваіх аднаразовых тэкстаў ды выкінулі іх, бы
выдалілі спам.

На дзясятым коле Вераніцы здавалася, што ногі ёй ужо не належаць, — яна пакутліва ляцела над разьбітым асфальтам, пакрытым кветачнымі язвачкамі, а ногі беглі побач, то наганяючы Вераніку, то адстаючы; прыцягненне бурай зямлі паабাপал дарожкі становілася ўсё больш навязьлівае. З распаччу яна намагалася ўспомніць гэтае адчуваньне роднаснасьці з уласнымі нагамі, прымусіць сваё цела зноў кіраваць імі, якія хрыпла брахалі недзе ўнізе, бы дакучлівыя, злыя сабакі. На наступным коле ногі літаральна блыталіся ў нагах — страшнае адчуваньне, бо прабегла яна значна менш, чым думала, потым яна ўжо й ня бачыла ног, перад вачыма толькі трэсьліся грудзі, балючыя, нацertyя нелюбімым шэрым станікам. Да настаўніка, які трымаў перад сабой сэкундамер, было як да месяца, але вось нарэшце і ён: Вераніка ведала, што настаўнік махне рукой перад самымі грудзьмі, сыгналізуючы пра апошнія кола, але самога сыгналу ня бачыла, бо бегла з апушчанай галавой, на дне якой боўталася яе перапуджанае сэрца. Яна б узьняла галаву, яна б нават закусіла вусны ды прышпорыла сябе, калі б там, у канцы кола, стаяў нехта, чакаючы толькі Вераніку ды нікога болей, з кветкамі, з шырокімі абдымкамі, хто-небудзь, на чых грудзёх яна б змагла суняць ліхаманкавае дыханьне, але там быў толькі цярплівы фізрук, у чарзе да якога яны бавілі час, на бляск сэкундамера якога яны паслухмяна зьбягаліся. Чаму яна робіць гэта? — таму што так трэба. Ну, не з жаданьня ж стаць здаравейшай, якое там здароўе, галава баліць кожны дзень і ванітуе часта з

раніцы, — толькі дзеці могуць верыць, што спорт карысны дзяўчатам, а чаму яна гэта робіць? — таму што так трэба. Тамуштотактрэба, тактрэба, тактрэба... Яе ногі ў кароткіх сініх шортах марудна падалі перад ёй ды падымаліся, і перад вачыма заходзілі адна за адну ненавісныя канструкцыі — лесьвіцы, канаты, бяровеньне, за нейтральнай паласой дзьмухаўцоў. Недалёка хлопчыкі распыналі кагосьці на перакладзіне. Яшчэ адзін год, яшчэ адно кола. Настаўнік асьцярожна ступіў на дарожку, махнуў рукой, ледзь не закрануўшы рэшткі Веранікі, ды адскочыў назад, на дзьмухаўцы.

Яна падае ў прымятую траву, ды на самы копчык, але моцы ўскрыкнуць ужо няма, з ног ідзе доўгі бесьперапынны, пранізьлівы гудок, закладвае вушы, яна адчувае, як пахнуць, астываючы, тоўстыя дзяўчаты, што шумна аддыхваюцца поруч. «У мяне ледзь матка ня вывалілася», — абвяшчае Таня, якую летась пакінулі на другі год, ды рагоча, фізрук не зважае на гэтую гучную заяву. Вераніка кладзецца на сьпіну, неба ды сэрца паволі вяртаюцца на свае месцы, яна падстаўляе ветру ногі ды думае пра тое, як прыемна было б цяпер зьняць станік, ды шорты, ды майку з мокрым малюнкам, што залез пад пахі... А яшчэ не дае спакою пытаньне, ці не апошняя яна. Вераніка гладзіць свае ногі ды ўзіраецца, мружачыся, у заліты сонцам стадыён: не, не апошняя, яна ў сярэдзіне, вось яшчэ бягуць, і вось тая паўзе, і вось тую калоціць на хаду ад перадапошняга кола. Кагосьці настаўнік стрымана пахваціць, з кімсьці пажартуе, а тым вунь скажа абавязкова нешта прыніжальнае, ён бяз гэтага ня можа, а Вераніцы нічога ня скажа, і дзякуй богу.

Дзяцінства неяк усё загарнулася, нібы фотаальбом; маці, якая пэўны час, некалькі гадоў, проста не існавала, толькі голас, нос у дзёньніку ды паліто на вешалцы, — маці раптам зноў стала жывой, адчувальнай, — занадта жывой, адзначыла Вераніка, і неўзабаве яны сядзелі з маці на драўлянай лаўцы ў лазьні, толькі што звараныя жывымі, ды моўчкі глядзелі перад са-

бой, па чарзе ўздыхаючы, — у кожнай унутры яшчэ клекатаў кіпень. Асякаючыся на кожным слове, звонка пакрыквалі за дзвьярыма тазы; пад самаю стольлю, дзе былі вузкія акенцы, поўзалі аранжавыя водсьветы вячэрняга сонца, побач асьцярожна, нібы пабойваючыся пераблытаць пекла з чыстцом, праходзілі жанчыны рознага ўзросту ды пароды, зрэшты — зь нязьменнай асалодай на тварах ад вольнай гадзіны. Дзьве пажылыя цёткі, падобныя да дабрадушных сланіхаў, пілі за сталом піва, потым прайшла незадаволеная чымсьці хударлявая кабета, ведучы за руку пакорлівага хлопчыка, які зацікаўлена круціў вачыма ды наступіў Вераніцы на палец, затым нейкая буйная, з круглай галавой, падышла да іх ды пачала распранацца, і Вераніка з жахам глядзела на фіялетавыя плямы, якімі пакрыты быў живот гэтай жанчыны, — аказалася, Вераніка прыхілілася да вольнае шафы, і давялося шчыльней прысунуцца да маці... Вось тут Вераніка, усе думкі якой, здавалася, былі пакінутыя ў парыцы, і зьвярнула ўвагу на матчыны ногі, дакладней, на тое, як яны, пачынаючы ад костачак, густа зарослыя чорнымі валаскамі, Вераніка ніяк не магла адвесьці ад іх позірк, яна ўпершыню заўважыла гэтае валосьсе, і чым даўжэй яна глядзела на яго, пакуль яно паволі высыхала, тым яно здавалася ёй гусьцейшым, чарнейшым, пачварнейшым. Валаскі былі тугія, жорсткія, ішлі па назе як мноства швоў, іх лініі разыходзіліся пад самымі каленямі, каб зноў сустрэцца ўверсе ды згубіцца нарэшце пад жыватом, Вераніка глядзела: і ня верыла сваім вачам, наогул, ёй здавалася раней, што жанчыны ня могуць мець на нагах расьліннасьці... Яны сядзелі й маўчалі, у іх быў яшчэ час, бацька з братам любілі пасядзець у лазьні да поўнае зьнямогі, Вераніка марна прымушала сябе не глядзець на гэтыя валасатыя, жахлівыя, блакітнаватыя ногі, валасы паціху сохлі ды кучаравіліся, але меншымі не здаваліся. Маці раптам зірнула на яе, нібы ўсё зразумела, і Вераніка стала вывучаць свае ногі, якія, як высьветлілася — і гэта была катастрофа! — таксама не вылучаліся юнай галізноў ды гладкасьцю; Вераніка пабачыла, што і яна мае валаскі па ўсёй назе, ру-

дыя, непаслухмяныя, на лытках сапраўдная барада, унізе трохі радзей, але ўсё адно — лес, пушча, гушчар, ратуйце!

Яна пагаварыла назаўтра з аднаклясьніцай, і калі выходныя нарэшце скончыліся, расправілася з валаскамі, не без праблемаў, але з гордасьцю. Бацькі нічога не заўважылі, а вось брат — той пачаў зь яе насьміхацца. Хаця й дзяўчаты не былі да яе літасьцівыя: «Ты чаго, дурная ці прыкідваешся? — стукала пальцам па ілбе дасьведчаная Жана, — у цябе ж і так там нічога не было, а цяпер расьці пачне, ого-го... Мне б твае праблемы! Я вось дакладна пол магла б мяняць, ты мае ногі бачыла?». Аднак Жана, якой падабаліся каўказцы і якая насіла толькі кароткія спадніцы, не належала да тых, на чые тоўстыя ногі Вераніка зьвяртала ўвагу... Першы раз Вераніка галілася братавым лязом, умудрыўшыся ні разу не парэзацца, потым папрасіла стрыечную сястру купіць ёй адмысловую зброю, маці яна казаць не хацела, гісторыя ў лазьні не выходзіла з галавы. Затое якой дарослай адчувала яна сябе, калі ўпершыню выехала ў горад у кароткай сукенцы, у падораных на дзень нараджэньня завушніцах ды з нагамі, пазбаўленымі пуху дзяцінства.

Яна ледзь не пасьлізнулася, калі спускалася па прыступках, добра, вартаўнік падхапіў Вераніку ды паставіў, як ляльку, на ногі. «Небясьпечнае надвор'е», — сказаў ён, усьміхнуўшыся ў шалік, ды зьбіраўся яшчэ нешта дадаць, яму не хацелася адпуськаць Вераніку, бо наперадзе быў вечар, і гарбата ў слоіку з-пад маянэзу, і чорна-белы калабок тэлевізара, і ноч ў вялікім пустым будынку пад ярка асьветленым сьцягам, і хацелася нагаварыцца пра запас. Надвор'е й праўда было небясьпечнае, пад слотай хаваўся лёд, які не пасьпеў растаць, сьвятло ліхтароў не далятала да неразьмінаваных вуліц, распадаючыся на дробныя аскепкі па-над шатамі дрэваў, людзі былі спрэс нэрвовыя, бо кожны сьпяшаўся дамоў, бы матрос пасья года хісткае палубы. Вераніка азірнула: цяпер вокны ўсіх кабінэтаў былі цёмныя, толькі на калідорах гарэла сьвятло, ні для кога — для

мінакоў, напэўна. Ісьці было цяжка, высокія абцасы пастаянна пагражалі ператварыць спартовую хаду ў фігурнае катаньне, Вераніка нават падвярнула нагу, але, на шчасьце, ня так ужо моцна, — вылаяўшыся, яна пайшла наперад, раз-пораз раздражнёна правяраючы зманліваю роўнядзь, але больш давяраючы інтуіцыі. Так яна дайшла да павароту, сустрэчныя штурхаліся, выкарыстоўваючы Вераніку то як ратавальнае кола, то як борцік басэйну, усё гэта было надакучліва ды весела адначасова — горад, які вучыцца хадзіць... Яна паправіла сумку, падумаўшы, што ў апошнім рызыкаўным выслоўі ўсё ж хапае аптымізму, і тут жа на яе наляцеў нехта ў кепцы, схапіў за рукі й з глухім бурчэньнем прыціснуў да сьцяны газэтнага шапіка.

— Вось дык сустрэча на Эльбе! — прамовіў шчыра ўзрадаваны голас, і Вераніка пазнала ў цёмнай постаці нападніка не каго-небудзь, а Гілюка. — Вераніка Андрэеўна! Уратавалі вы старога, я, бачыце, ледзь ня гэхнуўся тут, даруйце за выражэньне!

— З вамі ўсё ў парадку? — Вераніка вырвалася з рук Гілюка, які ўсё так жа стаяў, прыціснуўшы яе да сьцяны, ды закаціла вочы. Яна рушыла наперад, молячыся, каб Гілюку было ў другі бок, але ён пайшоў побач, паціраючы рукі:

— Цяпер для грамадзянаў майго ўзросту самы небяспечны пэрыяд, ведаеце, Вераніка Андрэеўна? У маладога ўсё зрасьцецца як мае быць, а нам вывіх ці пералом — усё, разьвітвайся з актыўным жыцьцём да самага канца... Канец жа блізка, колькі там нам засталася... Хацеў вась мерапрыемства правесці перад сьмерцю. Пакуль магу яшчэ, пакуль сілы ёсьць... Ня дзеля сябе ж, вы ж ведаеце, дзеля людзей... Дзеля дзяцей нашых... Вы ж ня замужам яшчэ, Вераніка Андрэеўна? Значыць, памяць яшчэ тая, яшчэ ня выжыў з розуму стары... Асьцярожненька, Вераніка Андрэеўна, трымайцеся за ручку...

Вераніка ўсё імкнулася ісьці самастойна, але вымушаная была прызнаць, што паслужлівая рука Гілюка пару разоў аказалася вельмі дарэчы. Ён сам, здавалася, не зважаў на падступную слоту, балбатаў нешта, шчасьлівы ад такое магчымасьці пагаварыць у нефармальнай абстаноўцы. Дый сама Вераніка адчу-

вала сябе няўтульна: пад абаронай кабінэту, стала ды партрэта над ім яна б ня стала ў чарговы раз слухаць гэтае трызьненне, але тут, на вуліцы, якая ўсіх двухногіх зводзіла да простага процістаяння лёду пад нагамі, курчыць зь сябе ўладу не даводзілася. Таму яна проста йшла й маўчала, а Гілюк захоплена мармытаў ёй на вуха:

— Гэта ж унікальнае мерапрыемства атрымалася б, вы сабе ўявіце толькі... Журналістаў назапрашаем, тэлебачаньне... Людзі ў мяне надзейныя, адзін кандыдат навук, кожнаму, як кажуць, ёсьць што сказаць... Мне ж многа ня трэба, я ж пра ўсё ўжо дамовіўся, мне б дапамогу афіцыйную, ды за памяшканьне заплаціць... Такія ж рэчы грашыма не вымяраюцца на самай справе... Торцік нам спонсары дадуць, вам жа лёгка гэта ўсё, адзін званочак на фабрыку... Можна, у вас яшчэ кандыдатура ёсьць, можам, дарэчы, каго-небудзь зь лягернай адміністрацыі запрасіць, з кароткім дакладам... І дзяцей трэба, безь дзяцей ня будзе такога... такога...

Мэтро было ўжо даволі блізка, Вераніка адчула, як пад нагамі нарэшце зьявіўся ачышчаны ад пагрозьлівай лускі лёду асфальт, яна паскорыла хаду ды рашуча сказала:

— Паслухайце, давайце як патрыёт патрыёту. Справа барацьбы з фашыстамі вельмі адказная й патрабуе шмат сілаў, энэргіі. Вы ўжо стары чалавек, вы, я думаю, свой унёсак у нашу агульную барацьбу ўжо зрабілі. Займіцеся ўнукамі, адпачніце, прыходзьце на акцыі, заўсёды будзеце там жаданым госьцем. Не хвалюйцеся, вы добра паваявалі, саступіце нам эстафэту, маладыя ўсё за вас зробіць, можаце быць пэўныя!

Яна ляжала на сьпіне ды плакала, бо нагу скруціла проста невыносна, ад любога яе руху, нават ад плачу, калена працінаў такі боль, што ёй стала цяжка дыхаць, а ў ступаку ўжо адгукалася рэха гэтага болю, ажыўляючы схаваныя там іголки, — Вераніка ціха плакала й баялася пахітаць галавой, а Гілюк мітусіўся над ёй і прыгаворваў нешта неразборлівае. Спадніца хутка ўбірала ў сябе слоту, і неўзабаве Вераніка была мокрая ажно да бялізны, нага паказвала ёй з дакорам абцас, і зусім

блізка смаркаліся машыны, кідаючы на Вераніку брудны сьнег і дарожную соль. Гілюк схапіў яе пад пахі ды паспрабаваў падняць, але яна заверашчала зусім па-дзіцячаму: «Балюча! Балюча, не чапайце!», і тады Гілюк дастаў зь яе сумачкі тэлефон ды патэлефанаваў у лякарню, і махаў Вераніцы заклапочана рукой, калі яе забірала хуткая.

Эдзік праводзіў яе зазвычай да мэтро, цалаваў на разьвітаньне, ён заўсёды імкнуўся захапіць пацалункам хаця б край яе вуснаў, але Вераніка змахвала ягонья вусны са сваіх ды падстаўляла шчаку. Потым — паўпусты вагон, перасадка, гайданка перад канцавой станцыяй, і потым прыпынак чатырыста першага, амаль што ў чыстым полі, за якім, недзе на недасяжнай адлегласьці, цьмяна пабліскаваў ускраінны мікрараён.

У той вечар яна выехала дамоў позна, але вечар быў такі лагодна-цёплы, людзей на вуліцах было так багата, штурханіна, якая заўсёды ўзьнікае пад зямлёй бліжэй да адзінаццаці, была такая дабрадушная... Хіба што кожны другі маладзён спрабаваў разгледзець яе майткі пад летняй сукенкай, і даводзілася быць пільнай ды сачыць за тым, каб сумка ляжала ўвесь час на каленях. Яна выйшла на прыпынак, натоўп паўп'яных шчаслівых людзей перайшоў на другі бок вуліцы ды атакаваў старыя тралейбусы, а яна засталася, задуменна паглядаючы ім усьлед, думаючы пераважна пра Эдзіка, зь якім трэба было неадкладна нешта рабіць... На яе прыпынку стаяла жанчына зь дзіцём ды цьмяна знаёмы мужык у празрыстай футболцы, які энэргічна жаваў жуйку. Вераніка стала воддаль, з-за лесу чуўся шум шашы, дзяўчына ў чорным зачыніла са скрыгатам шапік ды села ў таксі. Мусіў быць яшчэ адзін чатырыста першы, Вераніка ў гэтым не сумнявалася — ён і прапоўз міма іх, натужна адолеўшы пад'ём, кіроўца нават пасьміхнуўся, калі ёй не падалося. Аднак людзі стаялі, і гэта надавала Вераніцы ўпэўненасьці. Аўтобус мусіў зьявіцца, а далей кароткая прабежка празь Сьвет, ну, можа, са знаёмымі перакінуцца двума словамі, ды Юрку п'янага ля

пад'езду суцешыць, і спаць; есьці, праўда, хацелася, але на ноч есьці — самагубства, гэта кожны ведае...

Спачатку гэтая машына проста паволі праехала міма, нібы вольная таксоўка. Вераніка рэдка ездзіла на таксі, толькі, можа, разы тры за сваё жыццё й праехала... Тым ня менш яе інстынкт нешта ёй такое зашаптаў, холадам пахнула з боку мікрараёну, і крык, які пачуўся з падземнага пераходу, нагадаў ёй чамусьці крык болю, хаця гэта наўрад ці было так, хутчэй за ўсё нехта некага ўшчыкнуў... Хутчэй за ўсё нехта некага ўшчыкнуў — пераконвала яна сябе, каб прагнаць страх, гледзячы ўслед фарам той машыны, што гасьлі між частаколу слупоў, але фары станавіліся ўсё ярчэйшыя, і машына заднім ходам пад'ехала да замерлай Веранікі ды пратрубіла двойчы. Жанчына зь дзіцём і мужчына адышлі ў цень пад навесам, і Вераніка ўжо ня бачыла іхных твараў. Ліхтары гарэлі над прыпынкам роўна, не міргаючы, як гэта часта здаралася ў Сьвеце, і Вераніка адчула сябе як на нечай вялікай далоні. Самотнай і зьмерзлай. Машына пратрубіла яшчэ двойчы ды падкаціла да самага прыпынку. З вакна высунуўся сымпатычны малады чалавек ды, сьмеючыся, крыкнуў: «Эй, дзяўчо, гэта мы табе, ня чуеш, ці што?».

Было б гэта ўдзень, Вераніка знайшла б што адказаць, да таго ж хлопец быў значна лепшы за Эдзіка зь ягоным кіно не для ўсіх і жаласнымі вачыма. Але цяпер нешта Вераніцы замінала, што, цяжка сказаць... Яна глядзела на хлопца, які сказаў нешта яшчэ ды чакальна ўтаропіўся на яе ногі, ды думала, што ж у ім ня так... Вырашыла, што лоб — лоб быў маленькі, вузкая палоска паміж моднай фрызурай і вялікімі вясёлымі вачыма. Была ў гэтым ілбе таямнічая загана, нешта страшнае, як зубы яе колішняга аднаклясьніка Драгунова, якімі ён аднойчы прагрыз шыю ціхай троечніцы Людзе... «Едзем ці не?» — скулы хлопца падрыгвалі, машына стаяла зусім блізка, і Вераніка бачыла, што ў ёй сядзіць яшчэ некалькі чалавек, кіроўца барабаніў кулакамі аб стырно ў такт музыцы. Вераніка вырашыла пайсьці да навесу, там стаялі людзі — яна падумала пра жанчыну зь дзіцём і мужчыну зь нейкай удзячнасьцю, гэта добра, што вы

людзі, няхай вы заўсёды будзеце са мной на прыпынках гэтага свету! «Ідзі ў мэтро, у мэтро бяжы!» — крыкнула ёй жанчына, схваўшы дзіця за сьпіну, і Вераніка не адразу зразумела, што ёй крычаць, але было позна — хвіліны не прайшло, а яна ўжо ехала на заднім сядзеньні, між дзвюх радасных істотаў, якія сьціснулі яе гарачымі бакамі, і кіроўца зрабіў музыку гучней. Вераніка замоўкла, стараючыся запамінаць, куды яны едуць, але машына проста завярнула да мікрараёну ды рынулася, абганяючы тралейбусы, у гущчу высотных дамоў. «Зрабі цішэй!» — кінуў той, які клікаў Вераніку на прыпынку, і павярнуўся да яе:

— Дык а для каго ж ты, мая харошая, такую сукенку надзяваеш? Нашто хлопчыкаў бедных дражніш? Што, такая маленькая, што не разумееш? Не, малая, дарослыя гульні — трэба і адказваць па-даросламу. Ну скажы, для каго?

— Для сябе, — адказала Вераніка ціха, вырашыўшы, што размова трохі супакоіць свалачэй.

— Для сябе? — хлопец вельмі фальшыва засьмяяўся. — Але ж ты не адна па вуліцах ходзіш... На цябе ж хлопчыкі глядзяць... А хлопчыкам хочацца... За такія ножкі пацаны на любыя подзьвігі...

Яны зьнізілі хуткасьць і пачалі блукаць па мікрараёне, фары выхоплівалі зь цемры цэлыя натоўпы моладзі, якая махала ім рукамі, кідалася недапалкамі ды лаялася добрачыліва ў паўадчыненныя вокны.

— Яшчэ Пушкін пра ножкі пісаў... Як гэта... Не памятаю, бляха...

— Ну скажы, ты ж для нас ножкі свае... паказваеш... — закашляўся той, што мацаў Вераніку справа. — Скажы...

— Ну, калі й не для нас, то сапраўдны пацан заўсёды падзеліцца, — змрочна прамовіў той, хто сядзеў сьпераду. — Мы пацаны неблагія, усе маладыя антыфашысты, усе працуем, усе вучымся... Як такім ня даць...

Рукі ўжо даўно гулялі па яе каленях, а адна — невядома, чыя менавіта, лезла вышэй, але тут кіроўца выдыхнуў: «Прыехалі!»

і загасіў цыгарэту. Хлопцы доўга спрачаліся, хто пойдзе ў начнік, урэшце пайшлі той, што справа і той, што сядзеў спераду. Вераніка абхапіла рукамі вызваленыя на хвіліну калені ды бесьперапынна глытала сьліну. Яе сусед выйшаў, аблізваючыся, ды стаў каля дзьверак, расшпіліўшы нагавіцы ды паліваючы сьметніцу, кіроўца стаў з другога боку. «Бяжы», — пачула яна раптам каля вуха, схапіла з падлогі сумку ды вылецела вонкі, ледзь ня трапіўшы пад грузавік, ды пабегла, спатыкаючыся, не аглядаючыся, не азіраючыся, скідваючы туфлі, хапаючыся за зоркі, наступаючы на шкло, адшпільваючы рукі, здымаючы мімаходзь галаву, адломваючы грудзі, шпурляючы ў хмызы каля аўтазапраўкі ногі з сапсаванай у сьпешцы разьбой.

* * *

— Я б на вашым месцы... — казала Вераніка, але яе ніхто ня слухаў.

— Я б на вашым месцы... — казала Вераніка, «Памаўчы», — казала маці, «Заткніся», — казаў брат, «Не перашкаджай», — казаў бацька.

— Я б на вашым месцы... — казала Вераніка, але ніхто не пускаў яе на сваё месца, і болей яна не казала гэткіх дурных словаў, і наогул амаль перастала гаварыць дома — здаецца, усе былі толькі радыя.

«Потны дым дыскатэк», — хрыпуча цягнула Магда: о, гэта было Вераніцы знаёма — па суботах яна сустракалася ў мэтро зь вечна злоснай сакурсьніцай Вікай ды яе балбатлівымі сяброўкамі, і яны скідваліся на таксі, каб з шыкам пад'ехаць да недарагога, цеснаватага, але ўтульнага клюбу, які месціўся недалёка ад унівэрсытэту. Між ягоных люстраных сьценаў, па якіх несьліся насустрач сваёй сьмерці статкі зялёных і малінавых колцаў, чапляючыся за перакрыўленыя музыкай твары танцораў, — менавіта там Вераніка ўпершыню ў жыцці закахалася. П'яная ад музыкі, як ад добрай порцыі алькаголю, які, як вядома, шкодзіць кабетам больш, чым мужчынам, яна задыхалася, торгаючыся перад маладзёнам у расшпіленай

кашулі, і ніяк не магла прагнаць ачмурэньне — яны не адыходзілі адно ад аднаго ўжо паўгадзіны, не спыняючыся ні на імгненьне, на безвалосых грудзёх хлопца танчыў вялікі крыж, пад доўгім носам, які, як ні дзіўна, толькі надаваў гэтаму зусім яшчэ хлопчыку хараства, вогнішчам палаў рот. Вераніка бачыла ягоны мокры язык, зубы ў пажаднай пене, хлопец рытмічна заглянаў паветра, у клюбе было душна, і галава балела, але хутка боль забываўся, заставаўся адно няспынны рассыпісты рокат, як быццам гудзіць, ніяк не жадаючы заціхаць, царкоўны звон... Яны глядзелі адно на аднаго й танчылі, яны маглі б рабіць гэта да самае сьмерці, — палыхаючыся самой сябе, Вераніка адчувала, што ёй нясьцерпна хочацца... Цяжка было патлумачыць, чаго менавіта, напэўна, так: ёй хацелася раскрыцца, — як раскрываецца кветка, як раскрываецца парасон, як адчыняюцца дзьверы перад кімсьці, хто мае ключ, як разгортваецца матылёк, як запрашална адкрываецца кніга, канапа, вакно ў дажджлівую раніцу. Чаму менавіта перад ім: доўгі нос, д'ябальскія вочы, ладнае цела, засяроджанае на танцы — усё гэта было добра, але замала, а яна чамусьці не магла пакінуць яго, нібы загіпнатызаваная. Па жываце струменіў пот, Віка раздражнёна торгала яе за руку — адной зь яе сябровкак стала блага, а Вераніка танчыла — пакуль даўганосы прывід ня зьнік кудысьці, і яна яшчэ трохі паптапталася на месцы, па інэрцыі. Больш яна прывіду ніколі ня бачыла, але запамніла гэтае адчуваньне непрыналежнасьці самой сабе надоўга, і божа! — як потым балелі ногі! але ні з Эдзікам, ні пагатоў зь Лёнькам нічога падобнага яна не перажывала. Пакуль не сустрэла Яго.

Танчыць Вераніку ня трэба было вучыць, яна хадзіла ў школе ў танцавальны гурток і кінула заняткі якраз калі бацькам стала ўсё адно, наведвае яна іх ці не. Танцы хутка навучылі цела Веранікі пераключаць хуткасьці, яна займела незвычайную, але прыемную ладнасьць у рухах, нібы ўнутры запрацаваў таемны такі прыборчык, скарачаючы адны мускулы ды прытрымліваючы другія, усё стала так разумна ў цэле, ногі

выцягнуліся ды самаўпэўнена ўцягнулі калені, але раптам усё скончылася, калі аднойчы гурток паехаў у Польшчу, ды толькі безь Веранікі — яна тады прыкра й нечакана цяжка захварэла, прастыла, і іншыя выкладвалі на парты сувэніры, іншыя распядалі важна пра прыпынкі аўтобуса ў памежным полі — пасья гэтага Вераніка стала прапускаць заняткі, і есьці як ненармальная чакаляда, і не адказваць на ўстрыжаныя пытаньні кіраўніцы, і потым зусім закінула гурток, каб пасья, у Цэнтры дзіцячае творчасьці, прыслухоўваючыся да глухога грукату дзіцячых ног па паркеце танцавальнае залі, са здзіўленьнем прыгадваць: а было ж, было ж, старыя чэшкі, шэрыя панчошкі ў пакеце з нападзьцёртым рэкламным малюнкам, вячэрнія вяртаньні ў прыціхлую школу, жоўтыя расколіны па краёх піяніна, супольны несуладны дроб паслухмяных ног, сярод якіх былі і яе, насамрэч, натуральна, дзьве, хаця ёй, бывала, здавалася, адна або пяць, у залежнасьці ад настрою.

Вераніка зрабіла зусім як у кіно, гэта быў правэраны шматлікімі галівудзкімі тыгрыцамі спосаб: Ён ішоў па калідоры, здалёк усьміхаючыся ёй сваёй заўсёднай намесьніцкай усьмешкай, і яна не дазволіла свайму твару ўсьміхнуцца ў адказ, а калі параўнялася зь Ём — усьмешка яшчэ сьвяцілася, але думкамі Ён відавочна быў ужо ў кабінэце — то проста расьціснула пальцы, і паперы плаўна сплянйравалі на дыван, замершы нарэшце ў картачных позах. Яму нічога не заставалася, як павярнуцца на абцасах ды схіліцца, таропка падымаючы дакумэнты, а Вераніка дапамагаць яму не сьпяшалася — стаяла ды глядзела, каб яе ногі былі ў неабходнай блізкасьці, асабліва пальцы ног, — яны мусілі трапіць яму на вочы, не маглі ня трапіць, а там ужо ў дзеянне ўступаў лак. Гэта быў ня проста чырвоны лак для пазногцяў, гэта быў лак колеру запрашэньня, колеру гатовасьці, колеру поклічу ды звады, колеру, які не патрабаваў першага кроку, а адразу быў падрыхтаваны да другога, колеру без намінак,

колеру наўпроставае спакусы. Ён ня мог не зьвярнуць на колер увагі, ня меў права, ён павінен быў усё ацаніць, паўтары гадзіны ў лазьніцы што-небудзь ды значаць. Дурненькі. Яна выставіла наперад адно калена, па назе, уздоўж уяўнай лініі ад сыцягна да костачкі, прайшла электрычная дрыготка, яна ўявіла сабе, як яго позірк, нібы далонь, павольна, казытна ды з усё большым жаданьнем, гладзіць яе скуру, перабольшана чыстую, непараўнальна аголеную, пад недвухсэнсоўнай маскай панчохаў. У Веранікі ажно забалела ў грудзёх. Ён падняўся расчаравальна шпарка, прыхлопнуў паперы ды вярнуў іх назад у пальцы Веранікі, трохі здзіўлены яе аслупяnelасьцю. Усьміхнуўся, села на лоб ды пачысьціла пёркі бялавая пасма. «Вераніка вырашае памерці, — сказаў Ён басам, засьмяяўся ды паправіў адзін зь лістоў у яе руках. — Трэба як-небудзь пагаварыць з вамі пра літаратуру, Вераніка Андрэеўна. Камандзе патрэбны моцны гулец, а капітану — плячо, на якое можна абапёрціся. Не забывайце!». І пашыбаваў да дзвьярэй, за якімі сядзелі яны, яны, ня здольныя ацаніць, зразу мець, слабыя, старэючыя, старыя, састарэлыя, зьмярцьвелья, размаляваныя, якіх ён жартаўліва абдымаў у яе на вачох штодня, кемлівыя, уважлівыя...

* * *

Сустрэчы з пляменьнікам Вераніка баялася, бо зусім ня ведала, што яму сказаць, як сябе паводзіць. Нібыта яшчэ й не чалавекам было гэтае дзіця, а так — амаль чалавекам, недачалавекам: сапраўды, не размаўляць жа зь ім як з дарослым, а з другога боку, сюсюкаць ды гуляць з цацачным зьвяр'ём Вераніка ня ўмела. Цікава, думала яна, яшчэ ж ня так шмат часу мінула з тае пары, калі яна шыла вопратку для сваіх худых і фанабэрыстых, нібы фотамадэлькі, лялек, усяго нейкіх пяць гадоў або шэсьць, а цяпер Вераніка ўжо дарослая жанчына, голіць ногі ды вяртаецца дамоў зацемна, не абавязаная нікому дакладваць, дзе была... — аднак жа, даставала калькулятар Вераніка Мудрая й перагіналася праз стол да Веранікі Наіўнай, пяць

гадоў — гэта амаль чвэрць твайго жыцця, палічы, прыкінь: для старога чалавека чвэрць жыцця — гэта цэлае юнацтва зь дзяцінствам, самыя смачныя кавалкі ў слаёным пірагу ўспамінаў. Што сказаць пляменьніку, калі яна пераступіць парог, і ці казаць нешта наогул, можа, проста паглядзіць па галаве? Як і большасць дарослых, Вераніка ставілася да дзяцей, як зазвычай ставяцца да бяскрыўдных ідыётаў, — паблажліва-спачувальна-замілавана; гэтак жа, здараецца, крычаць у самае вуха замежнаму госьцю, нібыта прычына моўнага непаразуменьня тоіцца ў ягонай глухаце.

Да таго ж пляменьнік быў стрыечны. Казалі, ён зусім ня быў падобны да іхнай радні, хутчэй да радні сястрынага мужа... Вераніка верыла ў голас крыві, верыла, што калі стрыечная сястра зразумее яе з паўслова, то родны брат — з паўгуку. Што стрыечная сястра выкліча пажарных, у той час як родны брат палезе ў агонь. Што ў стрыечнай сястры можна заўсёды пазычыць грошай, а родны брат дасьць проста так. Хаця асаблівых падставаў думаць такім чынам нібыта й не было: брат апошнім часам дома амаль не бываў, а калі й зьяўляўся, то адсыпаўся ад сваіх пастаянных п'янак і нават не пазнаваў Вераніку, цягнуўся да яе аслабелымі рукамі, абцяючы то «забіць», то «трахнуць», потым прачынаўся праз суткі, маўчаў, глядзеў спадылба або выганяў з пакою, пасля войска ён стаў яшчэ больш жорсткім, спаў у ботах ды слова ня мог сказаць, каб не мацюкнуцца... Яна яго шкадавала да сьлёз, бегала па піва, падносіла тазік... Брат усёткі. Зь сястрой Вераніка наадварот зблізілася, часам давярала свае таямніцы, прасіла парадаў у некаторых чыста практычных справах. Сястра й сама ёй тэлефанавала, цікавілася, як Вераніка маецца, перасыцерагала ад памылак, бо — рана табе яшчэ, давучыся, нікуды яны ад цябе ня дзенуцца, гэтыя памылкі, якім адно толькі трэба, і наогул, нармальную памылку яшчэ пашукаць трэба, каб усё было ў гэтай памылкі як мае быць, і з рукамі, і з нагамі, і паміж ног, і каб грошы памылка ў дом прыносіла, ёй вось, можна сказаць, пашанцава-

ла, яе Віктар — памылка ня самая горшая, тупаваты, праўда, ды без пачуцьця гумару, але яны ўсе такія, калі жэняцца, з-тое колькі намаганьняў сястра прыклала, каб у Віктара і думкі такой не ўзьнікала прабавіць час па-за домам. А бацькі Веранікі ў той час дзіўным чынам адсланіліся ад яе, толькі глядзелі зь нейкай абыякавай цікаўнасьцю: плыве сабе дачка, плыве, можа й даплыве кудысьці, а можа й не, хто яе ведае. Прынамсі, так Вераніцы здавалася. Добра, што хоць бацька кінуў піць, слова «завязаў» тут было якраз дарэчы, — ён і праўда нібы ўзяў аднойчы ды завязаў вузел на сваім гэтым папулярным у краіне хобі й з таго часу нават піва не ўжываў, і маці прымусіў. Вось жа, мяккацелы мужычок з вусікамі, а здолеў, Вераніка сама была ўражаная, ніколі ня ведаеш, чаго чакаць ад блізкіх людзей. Маці, праўда, употай папівала шампанскае, але Вераніка цвёрда ведала: шампанскае — ад слова шампунь, такі самы безалькагольны напой.

Пляменьнік быў тоўсты, чатырохгадовы, справядлівы, як удзельнік прадразьвёрсткі, і па-каралейску дабрадушны. «Гэта загоіцца», — запэўніў ён Вераніку, тыцнуўшы пальцам ёй у смочку, якая цёмнай кропкай прабівалася скрозь станік і белую тонкую майку, а калі яны ўсе разам селі нарэшце піць гарбату, пляменьнік заўважыў, што на мамінай цукерцы няма крэмавага ўзору, а на Веранічынай ёсьць: скалупнуў дзелавіта палову ды прынес маме — вось цяпер усё як мае быць. Яшчэ калі імбрык толькі закіпаў, Вераніка зайшла баязьліва ў ягоны пакой, спынілася на парозе, няўпэўнена працягнула малому падарунак — гоначную машыну, той уздыхнуў расчаравана, паглядзеў на Вераніку са шкадаваньнем, але правілы гульні прыняў, сеў на падлогу, прасуючы нехаця машынай квяцісты дыван: туды-сюды, туды-сюды, гоначных машынаў у яго была процьма, цэлы аўтапарк... Прадэманстраваў з гонарам гульніваю прыстаўку, але джойсьцік у рукі ня даў: не дарасла ты яшчэ да таго, каб страляць, цётка Вераніка.

Гарбата была амаль дапітая; пляменьнік раптам залез Вераніцы на калені. «Ну, як вучоба, Веранічка?» — усміхаўся

Віктар (не пасавала яму гэтае імя), а яна ня слухала; новыя, незвычайныя адчуваньні паколвалі знутры, яшчэ ж нядаўна сама сядзела на каленях у старэйшых, а цяпер вось — дарослая, ды якое там — старая цётка, васьмнаццаць споўнілася, дзяцей на каленях трымае. Яна ўжо неяк трымала на каленях маленькую дзяўчынку, суседзкую ўнучку, хлопчыкі ўспрымаюцца неяк пашаму, нешта цёплае йдзе ад таго месца, дзе сканчаюцца іхныя пухлятыя лыткі, дадатковая такая цеплыня, ненармальная, і дзіўны яе дотык... Пляменьнік доўга сьвідраваў лыжкай цукерку, а потым абмяк, наваліўшыся на жывот Веранікі, задрамаў; Вераніка падумала пра свой жывот — вось жа, калі-небудзь у ім пачнецца нечае жыцьцё, а яе жыцьцё пачне зваротны адлік, і як бы ты ні старалася, нічога з гэтым ня зробіш, не прыдума маня лекаў, яна нечакана адчула свой жывот як нешта асобнае ад сябе, нібыта яна яго праглынула, праглынула ўласнае чэрава, якое напоўніцца калі-небудзь зьмесьцівам. Там, дзе нешта прыбывае, мусіць нешта зьнікаць, гэта закон фізыкі. Як гэта будзе? — задумалася Вераніка. Нараджаць страшна. Гэта балюча. Крычаць, курчацца, клічуць маму. Аднак потым... Напэўна, шчасьце. Вось тады яна й даведаецца, што гэта такое. Пэўны час чалавек замест вопраткі носіць уласную маці, сказаў той філэзаф, які, на жаль, аказаўся фашыстам, пра гэта па тэлевізары паказвалі. А вось прыехаць заўтра да Эдзіка ды скарыстацца ім, а потым глядзець, як напінаецца жывот, слухаць торканьне ўнутры, ганарыцца, галінка з пупышкай. Гэта так лёгка, аказваецца. Трыюмфальнае вяртаньне яе дзіцячых лялек. Пляменьнік прытуліўся да яе, сястра не заўважала нічога, балбатала з маці. «Ня сьпі, зьмерзьнеш!» — бадзёра выгукаў Віктар у іх бок, пасля доўгіх роздумаў прынесшы яшчэ гарэзкі. Дзядзькі ды іхныя жонкі ўздыхнулі ды загаварылі яшчэ гучней, усе адначасова. Бацька сядзеў пахмурным арлом, не адрываючыся ад «Дыскавэры». Потым жанчыны раптам сьціхлі, нібы па камандзе ўтаропіўшыся ў свае талеркі, і раптам зацягнулі надрыўным хорам дзяржаўны гімн:

*Вось хто-та з горачкі спусціўся,
Наверна, мілы мой ідзёт,
На ім зашчытна гімнасьцёрка,
Ана с ума міня сьвідзёт.*

На каленях Веранікі, зьвесіўшы рукі паміж ног ды дакранаючыся мокрай маленькай далоньй да яе лыткі, сядзеў чалавек, якога нядаўна яшчэ не было. Не існавала. Абсалютна. Ні ў якім выглядзе. Наогул. Зямля й бяз гэтага чалавека жыла няблага. Прынамсі, патрэбы ў ім ня мела. Вось якія складаныя думкі наведваюць тваю сьветлавалосую галаву, Вераніка. Але ён усё адно зьявіўся ды прагне свайго месца на зямлі, свайго кавалка мяса, сваёй долі сонечнага сьвятла, ён займае месца ў прасторы, у рэшце рэшт. Чвэрць ягонага жыцьця складае адзін год. Год таму Вераніка вучылася ва ўнівэрсытэце, а ён ужо пражыў чвэрць жыцьця. Неверагодная матэматыка. Калі-небудзь Веранікі ня будзе. Абсалютна. Ні ў якім выглядзе. Наогул. Пэўны час яна яшчэ будзе займаць месца, замінаць іншым, пасіўна ўплываць на тое, што пакінула, а потым і гэта скончыцца. Не ўкладваецца ў галаве. Як гэта: скончыцца. Як гэта: паміраць? Паміраць страшна. Гэта балюча. Крычаць, курчацца, клічуць маму. Клічуць бога. Аднак потым... Напэўна, шчасьце. Вось тады яна й даведаецца, што гэта такое. Але не цяпер, не цяпер, чуеце? Думаць пра такое — нібыта адплюшчыць вочы перад яркай лямпай ды асьлепнуць, бо зрок не вытрымлівае такога. Дайце мне яшчэ пажыць з заплюшчанымі вачыма, пад накрыўкамі павекаў, пад іх звычайнай, надзейнай абаронай. Нараджаць, паміраць. Гэта толькі словы, словы-дзеясловы. Не, я не хачу ў гэтую чаргу, я лепей зайду сюды раніцай, калі ўсе на працы. Дзеці — гэта так здорава, спахапілася Вераніка, у мяне будуць двое. Пляменьнік прачнуўся, і вочы Веранікі засьлязіліся раптам ад замілаваньня, бо гэты таўстун азіраўся навокал так няўцямна ды круціў чамусьці цёмныя ўскудлачаныя валасы над вільготным ілбом, нібы дастаючы зь іх заселья аскепачкі сну. Якія яны безаба-

ронныя, жажнулася Вераніка, такая непрыемна вялікая пад гэтым непаваротлівым сонным целам, якое пачало ціха румзаць, бо на яго не зьвярталі ўвагі. Газавыя пліты, нізкія падваконьні, шалёныя сабакі, п'яныя за стырном, маньякі, выбоіны ў асфальце, запалкі, цьвікі, брудныя кніжонкі, цёмныя пад'езды, прадаўцы чалавечых органаў, мацяркі-забойцы, няздарныя ўрачы, настаўнікі-пэдафілы, цэгла з даху, вірусы, ды яшчэ фашысты, фашысты, фашысты, на іх ніколі нельга забывацца, яна чула, яны сталі ўсё часьцей пралазіць у школы, кідаюць дзяцей, як кажуць у народзе, на амон, прыкрываюцца як жывым шчытом, дарослыя злачынцы... Як можа той, каго нарадзіла жанчына, быць здольным на такое: хавацца за сьпінамі дзяцей, убіваючы ім у неразбэшчаныя галовы ўсялякую разазу, замбіруючы тых, хто гуляе з гоначнымі машынамі. Нелюдзі, яны сапраўды нелюдзі, адкуль толькі яны маглі ўзяцца. Выйшлі з чэрава гэтай зямлі й хочуць зганіць яе, зьнявечыць, знішчыць. Гэта як забіць уласную маці. Тыя, сюжэт пра каго яна бачыла ў «Крымінальнай хроніцы», такія й былі — нават зьнешне, нахабныя, з ачмурэлымі ад наркотыкаў вачыма, сытыя, добра апранутыя, здаровыя, сын і дачка, якія забілі маці-пэнсіянэрку недзе на ўскраіне гораду...

Крычыце сабе на плошчах, але — ня пэцкайце дзяцей ідэалёгіяй, ідэалёгіяй, добрае слова, яна запамніла яго зь першага курсу й вымаўляла ладна, хутка, кругла. Дзецям накіравана быць шчаслівымі, не забірайце ў іх гэтага кону. Яна ўявіла сабе бамбардзіроўкі, гарады ў руінах, і дзіця зь вялікай галавой, якое плача й кліча маму — уявіла так ясна, нібы перад ёй запрацаваў тэлевізар. Вось чаго яны хочуць, фашысты. Каб скончылася роўнае, мірнае жыцьцё, каб галодныя беспрацоўныя бацькі пілі па кутох, каб маці прадавала сярод руінаў заручальныя пярсцёнкі. Каб нахабныя чужаземныя жаўнеры ўваходзілі ў іхныя дамы ды гвалцілі дзяўчат, каб любоў прадавалася, каб усе навокал гаварылі па-фашысцку, каб маладыя зайздросцілі старым. Каб жабракі пасьміхаіся бяззубымі ратамі. Каб над краінай усчалася вечная ноч, каб

мы ўсе сталі рабамі, каб прыніжэньне стала нормаю. Каб вакол былі межы, каб кожны кожнаму быў чужак.

*На ім пагоны залатыя,
І яркі ордзен на грудзі,
Зачэм, зачэм я паўстрэчалась
Іму на жызьненнам пуці.*

Вераніка, Вераніка, што з табой? Мы ж не на сходзе, дзіця спалохаеш — іхныя языкі запляталіся, і зь перапоўненага кубачка пад сьмешным пыхлівым самаварам цёк на абрус кіпень, а ў вачох блішчэла кроў, таго ж разьліву, што й кроў Веранікі.

* * *

«Я пагляджу, можна?» — сказаў ён жаласна й не чакаючы адказу схіліўся, яна бачыла, закусіўшы вусны ад болю, ягоную макаўку, на якой закручваліся ў сьпіраль нядаўна пастрыжаныя валасы. З доўгімі Лёньку было лепш, ён раней быў хаця б на чалавека падобны, а цяпер малпа малпай. Нагу ажно выварочвала ад болю, было вельмі крыўдна ад уласнага бяссьільля, ужо, мусіць, прайшло некалькі хвілінаў, а боль не зьнікаў. Даўно яна не адчувала такога ўсеўладнага, такога вострага болю. «Трэба памасажавець», — прамармытаў Лёнька ды ўзьняў на яе вочы, просячы дазволу... Яна нецярпліва кіўнула галавой, хто б ні прапанаваў ёй цяпер дапамогу, яна б пагадзілася, хай нават сьмярдзючы дзядзька Валодзя зь яе пасёлку, істота, ад якой засталася паўчалавека ды пара-тройка прымітыўных патрэбаў. Толькі б гэта хутчэй скончылася. Аднекуль усплыло простае, нібы яно цяпер паціскала плячыма ад сваёй прастасьці, тлумачэньне, хісткае татарскае слова: сутарга, гэта ўсяго толькі сутарга. Вераніка ведала, што такое сутарга: зялёная вада вадасховішча, пяткі на ледзяной сьпіне падводнага цячэньня, або яшчэ лішняе кола на школьным стадыёне, ды голас фізрука: «Казаў табе — разьмінайся!». Але яна ня плавала й ня бегала, яна толькі паднялася з-за стала ў ружовай Лёнькавай кватэры,

бацькі якога меліся неўзабаве прыйсьці з працы (яна спадзявалася ўсё ж пазьбегнуць знаёмства)... Лёнька ўчапіўся ў яе нагу, ні пра які масаж размова не ішла, ён папроста ня ўмеў гэтага рабіць, і Вераніку раптам разабраў сьмех, дзякуючы якому боль адступіў, растварыўся недзе над костачкамі, на разьвітаньне ўкалоўшы яе нямоцна ў галёнку... А Лёнькавы разгубленыя пальцы падымаліся ўсё вышэй, пагладжваючы яе скуру зь недарэчнай павагай, а потым таропка кінуўшыся пад спадніцу, абнюхваючы кожны куточак, так відавочна баючыся не пасьпець, казычачы Вераніку, прымушаючы яе зрэдку фыркаць, крывіць вусны, пальцы варушыліся, тоўстыя цьвёрдыя падушачкі на іх шыгалі то ў адзін бок, то ў другі, то вярталіся ўніз, нібы нешта забыўшы, Лёнька раптам заскуголіў, як шчаня, ды палез, заплюшчыўшы вочы, проста на яе калені, апусьціўшы падбародзьдзе, Вераніка міжволі расставіла ногі, і галава Лёнькі вылезла ззаду, бадаючы пустэчу, натыкаючыся на крэсла, а рукі не спыняліся, яны адшукалі край майткоў, набраліся рашучасьці ды сьлізнулі туды, і самі спалохаліся сваёй знаходкі, і пачалі перабіраць валаскі, а Вераніка стаяла, здзіўленая, ды бачыла нямытую Лёнькаву шыю, ёй было вельмі цікава, што ж з гэтага ўсяго атрымаецца, — дзіва, але ёй не было непрыемна, хутчэй нават было прыемна, яна й не задумвалася, што ў нізкарослага Лёнькі такія доўгія рукі, якія, здаецца, толькі расьлі з кожным імгненьнем, лоб ягоны глуха стукаўся аб крэсла, аб ножку стала, гарачыя пальцы нарэшце перасталі зважаць на апёкі ды сталі больш мэтанакіраванымі, Вераніка не замінала, яна падумала, што можа быць лепей заплюшчыць вочы, але ня стала гэтага рабіць, грукат станавіўся ўсё гучней, пакуль не перайшоў у доўгі бязглузды званок...

* * *

Маці пакінула яе каля жалезнае агароджы, уручыўшы халодную, месцамі іржавую трубу, ды, азіраючыся, пайшла да цёткі Розы. Труба была тоўстая й цікавая. Вераніка таксама была тоўстая і цікавая — у ружовым з блакітным камбінэзоне ды

вязанай шапачцы зь белым, як шавялюра дзьмухаўца, пампонам. Цётка Роза гаварыла ды плявалася, а маці ківала галавой, усё намагаючыся сказаць цётцы Розе нешта важнае, а цётка Роза ўсё трэсла кучаравай галавой ды не давала маці ўставіць ані слова, хапаючы яе за руку. Вераніка стаяла да іх сьпінай, але недалёка ад яе было Вялікае Магазіннае Акно, і ў ім таксама стаялі цётка Роза ды мама, так што Вераніцы трэба было добра падумаць, у які бок плакаць, калі што-небудзь здарыцца. Але тут з-за Вялікага Магазіннага Акна выйшаў, аблізваючыся, сапраўдны Коць, жывы, з узьнятым хвостом, ды паглядзеў падазрона на Вераніку, а потым заўважыў пампон ды зацікавіўся, падышоў бліжэй, сеў, задраўшы галаву з рэдкімі вусамі. Труба не хацела адпускаяць Вераніку, а Коць дробна трэсься, гледзячы, як гайдасца пампон. Вераніка бачыла, як з-за сьпінаў мамы ды цёткі Розы выйшаў нехта ў шапцы з вушамі — вось ён і напалохаў Коця: Коць падабраў лапы ды скокнуў у кустоўе, прытармазіўшы там, каб праверыць, ці няма небяспекі. «Не сыходзь, Коць», — сказала Вераніка, і ніхто яе не пачуў, а Коць вось усё зразумеў, без праблемаў. «У цябе труба ёсьць», — прамовіў Коць са смуткам. «Яна халодная і цікавая», — горда заявіла Вераніка. «Ну і стой са сваёй трубой», — сказаў няветліва Коць ды пачаў мыць сабе вуха. «Я з табой хачу», — сказала Вераніка. «Калі хочаш, дык кідай сваю трубу», — запярэчыў Коць. «Ідзі да мяне ў кустоўе, а то там каля дарогі... швэндаюцца ўсякія ў чорных шапках, невядома чаго». «Але...» — Вераніка ледзь не расплакалася. «Там мая мама...». «Мама, мама...» — працягнуў, дражнячыся, Коць. «А там што, ня мама?» І ён паказаў на Вялікае Магазіннае Акно. «Мама», — узрадавалася Вераніка. «Пачакай, я ўжо іду». І, як маленькі паравоз, яна пайшла. З Коцем яны пастаялі нядоўга. «А-а-а!» — пачуўся лямант з таго боку. «Дзіцёнка скралі!». «Гэта цыганы!» — крычала цётка Роза, старанна пераймаючы маму. «Я ўчастковаму даўно казал!» — Мама хутка знайшла яе. «Наша Веранічка ўмее хадзіць!» — мама цалавала Вераніку ў чырвоныя яблыкі шчок, ды Вераніка ня верыла сваім вачам,

нават плакала ў той момант. «Наша Вераніка ўмее хадзіць». І чаму яны ўсе казалі гэта тады трэшкі са смуткам?..

* * *

Тое лета было гарачае, нібы перад канцом сьвету. Мы засыналі непрыкметна, на паўслове, ноч, здавалася, так і не надышла, так было сьветла ды шумна на вуліцы, горад дробна трэсла ад перагрэву, адчыненыя вокны не ратавалі ад задухі, у палёх гінулі ўраджаі, крамы ламіліся ад мяса ды пральнага парашку; сонечныя ўдары, сонечныя спляценьні, тэленавіны, поўныя мёртвых турыстаў на далёкіх, няісных пляжах, поўныя загарэлых нябожчыкаў, якіх ніхто не прыбіраў, дрымота прыроды. Мы засыналі аголеныя, мы пахлі адно адным, побач на падлозе штучным пратэрмінаваным сьнегам бялела цёплая прасьціна, толькі на сьвітанку, вельмі ўмоўным, мы не расплюшчваючы вачэй намацвалі яе, стогнучы ад раздражненьня, ды прыкрываліся, успацелыя, прыкрываліся, выключна па звычцы жыхароў некалі зімнага краю. Апошні раз такая тэмпература была зафіксаваная... Ніколі такога яшчэ не было тут, ад таго дня, калі на зямлю праліўся першы дождж.

Мяне разбудзіў яе тэлефон, я адплюшчыў вочы, на мяне глязелі яе пальцы, пальцы ног. Напэўна, ноччу яна зноў вярчалася ў маім ложку, як дзіця, так і ёсьць, яна ляжала галавой да акна, а я — да дзвярэй... Пальцы ў яе на нагах, мезенец зусім маленькі, я ўпершыню зьвярнуў увагу, які ж ён малы, нават не падобны да пальца, хутчэй, да мочкі вуха зь сярэбранай кропляй на ёй, да часьцінкі яе цела, якая выправілася ў далёкае падарожжа ды дайшла нарэшце да таго месца, дзе сьвет сканчаецца прорвай. Пальцы, так шчыльна прыціснутыя адзін да аднаго, што магло падацца, яна нешта там хавае. Па краёх пазногця лак дзе-нідзе сьцёрся, яна шмат ходзіць, Вераніка, яе гадзіннік усё яшчэ супадае з унівэрсытэцкім. Калі добра прыгледзецца, можна заўважыць, што ступакі трохі дэфармаваныя, па форме туфляў, костачкі пляскатыя, амаль зусім не выдаюцца, на пад'ёме нагі тонкія палоскі, бы на бяросьце.

Я пацалаваў яе мезенец, мае вусны былі занадта вялікія, каб трапіць куды хацелі, ды захапілі ягоных гладкіх, жаўтаватых суседзяў. Мікраскапічны лябірынт пяткі заварожваў, я стаў шукаць выхад зь яго ды хутка згубіўся. Яе мезенец зноў апынуўся ў маім роце, я пасмоктаў яго ды заадно яшчэ некалькі, жаночая скура на смак салёная, але не занадта, яна як вада ў тым месцы, дзе дасягае мора шырокая стомленая рака, дзе музэй з іржавымі параходамі, рэстарация на баржы, зрэшты, зачыненая, ды пакорлівая рыба зь белым мясам. Вераніка, гарачая страла, якая працяла мой бок. Я адкрыў шырэй рот, поўны ранішняй няпэўнасьці, ды ўзяў ім яе пальцы ўсе разам, прыхалодныя, поўныя бясконцага смаку. Бачыў сябе ў люстэрку — сфатаграфаваны буйным плянам ядок-гурман, які да таго ж яшчэ й пазіруе. Яна страпянулася, заварушыла пальцамі ў маім роце, я скасавурыў вочы, другая нага ляжала нерухома, быццам копія ў цені захваленага арыгіналу. Вераніка сказала нешта выразна ды здзіўлена на ранішняй мове, і прасьціна папаўзла ўверх.

* * *

Яна стаяла каля вакна й зь нянавісьцю, глыбока ўдыхаючы, глядзела на плошчу. Раніцай, калі фашысты раптам высыпалі сюды з мэтро, нібы прусакі, на хаду разгортваючы свае змрочныя палотнішчы, прыйшло ўказаньне ня ўмешвацца ды як мага больш арганізавана эвакуаваць людзей. Будаўнікі неахвотна падпарадкаваліся загаду ды прыпынілі працу, Вераніка сама размаўляла з гэтымі шчырымі сымпатычнымі рабацягамі — як гэта было для іх цяжка, пакінуць звычайныя працоўныя месцы, ды яшчэ ў той час, калі царква стала ўжо вымалёўвацца, калі ўжо нават дзеці бачылі ў яе каркасе прывід будучае сьвятыні... Цяпер пад самымі рыштаваньнямі стаяла некалькі сотняў цалкам пазбаўленых чалавечага аблічча стварэньняў, якія выкрыквалі свае антычалавечыя лэзунгі ды трэсьлі бясьсільна ды аднастайна кулакамі. Гэта падчас свайго раптоўнага калектыўнага, выхаду зь ні ў чым не вінаватага сталічнага мэтро яны здаваліся

пагрозьлівым натоўпам, — варта было гэтай купцы недабіткаў пасунуцца ў цэнтар, як плошча сама сарвала зь іх маскі: яны растварыліся ў гэтай прасторы, іх, здавалася, удвая паменшала. Вераніка думала пра тое, што адчыні яна зараз акно ды крыкні што-небудзь у іх бок, народнае такое, даступнае — і натоўп расмокчацца сам сабой, самаліквідуецца. Але пакуль ніхто не тэлефанаваў, толькі зусім юныя, сарамлівыя міліцыянты пад камандаваньнем маёра Жычкі, які часта па справах бываў у адзеле, сядзелі ў аўтобусах за ўстрывожаным помнікам ды гадалі, ці будзе ў іх сёньня баявое хрышчэньне.

Час ад часу натоўп падбадзёрваў сам сябе, раптам выгукваючы даволі ладна што-небудзь пазбаўленае ўсякага сэнсу, і Вераніка нават разьбірала словы. Але яна й так ведала, яшчэ з унівэрсытэцкіх лекцыяў, чаго яны хочуць, і кожны гэта ведаў, нават самы неадукаваны будаўнік. Перасаджаць у турмы ўсіх, хто супраць іх (а значыць, увесь народ, — ператварыць краіну ў адзін вялізны канцлягер), параздаваць усё, створанае гэтым народам, сваім хросным бацькам з-за мяжы (у якіх рукі даўно па локаць у крыві), забараніць усю вольную прэсу (заткнуць рот усім нязгодным), зрабіць зь дзяцей наркаманаў і прастытутак, выгнаць усіх, хто некарэннай нацыянальнасьці (як быццам яны самі былі адсюль, не ж — усе спрэс бастарды, паводле паходжаньня), павесіць над адміністрацыяй сваю фашысцкую анучу ды хадзіць з павязкамі на рукавах па гарадох ды вёсках, вешаючы на слупах тых, хто наважыцца пратэставаць. І чамусьці ім здаецца, што гэта мусіць кагосьці прывабіць. Народ глядзеў на іх, глядзеў, з усьмешкай, як на дурных дзяцей, у якіх гармоны граюць, а потым плюнуў ды запатрабаваў ад улады ўмяшацца. Якім бы ты ні быў цярплівым, ня зможаш жа ты вечна трываць, калі цябе з гразёй зьмешваюць. Недабудаваная царква горда ўзвышалася сярод гарладзёраў. Вераніка ўздыхнула ды шчыльна зачыніла вакно. Яна ведала — Чэслаў сказаў — што з прыгараду сюды ўжо няспешна рухаюцца некалькі машын, будзе сёньня праца ў камэнданта.

Ну не чытаць жа ўвесь час Толкіена. Яна думала, што

завітае ў Інтэрнэт на хвілінку, праверыць, што напісалі на ўнівэрсытэцкім сайце пра нядаўнюю антыфашысцкую акцыю, але невядома якой сьцежкаю, хутчэй заблукаўшы ў стракатым моры спаму, чым насамрэч крочачы паўз вабноты віражоў ветранай віртуальнай прасторы, Вераніка трапіла на старонку, зь якой цяжка было сысьці... Калісьці яна ўжо спрабавала тут зарэгістравацца, калі хадзіла ў танную Інтэрнэт-кавярню пры ўнівэрсытэце, тады нічога ня выйшла, і яна ня стала затрымлівацца за старым маніторам... Але й цяпер усё ўдалося ня зь першага разу, а потым у яе папрасілі назваць нумар банкаўскага рахунку, яна думала, ці рабіць гэта, але пальцы ўжо набіралі лічбы, і зноў яна пацярпела няўдачу, але жаданьне было ўжо тут як тут, агонь заняўся, сухіх паленцаў хапае — нібы ты стаіш перад прачыненымі дзэвярыма, куды табе бацькі перад тым, як пайсьці з дому, строга забаранілі заходзіць... Яна ўважліва прачытала папярэджаньне, чаго ніколі раней не рабіла, ды зарэгістравалася... Далей пайшло весялей, перад ёй ляжалі часткі, зь якіх трэба было сабраць яшчэ адну Вераніку, што можа быць цікавейшым для цікаўнай чалавечай тварыны, хацела б яна паглядзець, хто ад такога адмовіцца. Службовы кампутар функцыянаваў беззаганна, ён быў найноўшай мадэлі, ня тое што тады, у Інтэрнэт-кавярні. Вераніка зручна адкінулася ў крэсьле, скінула туфлі ды атрымлівала асалоду. Нядаўна адрамантаваная вэнтыляцыя працавала выдатна. На сталае не было ні пылінкі. Новы чорны касьцюм зьлёгка патыхаў лявандай. Чэслаў Карлавіч да вечара паехаў у мэрыю. А Ён — Ён ніколі да яе не заходзіў пасья таго выпадку, нават паперы перадаваў зазвычай праз сакратарку, а большасьць дасылаў мэйлам. Яна сьцепанула плячыма, ссунула калені. Дэталі канструктару на маніторы крыху адлівалі срэбрам. Валасы яна пакінула сабе такія ж сьветлыя, ды з таямнічай грыўкаю, а вось ногі... Яна доўга думала пра гэта, ногі ўсе цудоўныя, на любы густ, можна было пагуляць нават з колерам... Трэба выбраць чым даўжэйшыя... Вераніка думала доўга, а калі зірнула выпадкова на гадзіннік, абамлела. Неабходна сьпяшацца. Самыя доўгія...

Тут яна абыдзеца без абцасаў. Але як там з прапорцыямі, не, зь імі ўсё якраз о'кей. Узяла сабе твар, падобны трохі да твару Мілы Ёвавiч, прымерыла — а няблага ж атрымліваецца. Цацка. Абрала невялікія, высокія, кампактныя грудзі з татуяваным, загарнула ўсё гэта, зірнуўшы на прагноз надвор'я, у даўгі фіялетавы плашч з капюшомам, начапiла ў апошнія імгненныя цёмныя акуляры — вялікія, на паўтвару.

У тых, хто ствараў гэтую гульню, было дзіўнае ўяўленне пра стартавую пляцоўку: новая, непазнавальная, хаця й часовая Веранiка стаяла ў нейкім паўцёмным сараі, скрозь шчыліны ў сьценах прабiвалася нязыркае святло, падлога была ўслана вiльготным сенам, у куце віднеўся драўляны воз, там-сям былі раскіданыя такія ж архаічныя колы. Ледзь бачная квадратная дужка зачыненых дзвярэй ціха парыпвала. Веранiка спатыкнулася аб іржавую падкову ды паволі ўзялася за засаўку. Усё гэта нагадала этнаграфічны музэй. Яна адчыніла дзверы і апынулася на лясным узгорку. Церусіў дробны дождж, неба было зацягнутае нізкімі хмарамі. Дрыжэлi ў цяжкім, груба намайяваным паветры схематычныя яліны, а між імі скочвалася ў лес вузкая, з гучным хрусткім пяском, дарога.

Калi б яна пабачыла іх на некалькі гадзiнаў раней, яна б ня стала марудзiць, яна б закаціла вочы ад абурэння ды зараз жа запісалася па тэлефоне да доктара. Колькі б ні каштавала гэтая чортава кансультацыя! Але яны з'явіліся тады, калi мусiлі зьявіцца, гэтыя шаравата-белыя плямы на задніх паверхнях сьцёгнаў ды галёнак. Але мы забягаем наперад. Веранiка ляжыць на сьпiне, яе ногi трохi сагнутыя ў накірунку дзвярэй кабiнэту, здаецца, яна б паднялася, падагнула б адну з ног, верагодней за ўсё, правую, ды схапiлася б рукой за сьпiнку крэсла — таго, якое для наведнiкаў. Але ў тым і штука, што руку яна больш не падыме, ні адну, ні другую. Ну, гэтым нас цяжка здзiвіць: бывае, засьнеш няўдала на адной з рук, прачынаешся ды пацеш ад жаху, бо яшчэ ня выйшаў на сонца рэальнасьці

зь ценю сну: ня слухаецца рука, бы адсохла! (пасья таго, што здарылася зь Веранікай, такія выпадкі мусяць, я мяркую, адно радаваць), а потым усё разумееш — якая палёгка, і другой, паслухмянай рукой вяртаеш першую да жыцьця, і кроў рвецца на вечныя свае выганы, бы галодны статак. Мы называем гэта «адляжаць», гэтае прыемнае паколваньне, гэты нутраны шум уласнае крыві, як шум прыручанага ручая. Дык можа, і Вераніка проста сябе адляжала? Ну натуральна, яна адляжала сябе, інакш чаго б гэта ёй валяцца на службовым дыване, яна ж яшчэ не начальнік аддзелу, давай, Вераніка, падымайся. Але як быць з гэтымі плямамі, якія цягнуць яе ўніз, бы тпельца? Нам яны знаёмыя? Не, здаецца, не. Гэта вельмі нездаровыя плямы. Яна захварэла, Вераніка. Хто выкліча хуткую? Той, хто ля вакна, ці той, хто паволі адступае да сьцяны? Гэта ня так лёгка, разьмеркаваць цяпер абавязкі. У кабінэце, які разьлічаны на аднаго супрацоўніка, насамрэч процьма народу. Проста мы іх не заўважылі, так сьціпла яны сябе паводзяць. Рэдкая цяпер зьява — сьціпласьць.

Пасья таго, як сэрца перастае дзейнічаць, кроў ды лімфа па крывяносных ды лімфатычных сасудах пачынаюць паступова апускацца ў ніжэйшыя аддзелы цела. Кроў, якая збіраецца ў гэтых аддзелах, расшырае вянозныя сасуды ды прасьвечвае праз скураныя покрывы. Участкі цела, прыціснутыя ягоним цяжарам да плоскасьцяў, на якіх гэтае цела ляжыць, аказваюцца заціснутымі, кроў у іх адсутнічае. Якія стады разьвіцьця гэтых цікавых плямаў ты можаш назваць, Дарафеева?.. Гіпастаз, дыфузія, называная яшчэ стаз, і... І? І... і... Імбібіцыя, няўжо гэта так цяжка, Іра? Імбібіцыя, калі ты можаш хоць тысячу разоў націснуць на пляму, а яна нават не пабяднее, дзе б яна ні знаходзілася, каб яе халера, нават на гэтых прыгожых нагах.

Быццам злы фокуснік, штукар, якому балела ў той дзень галава, падстроіў такое паскудзтва!.. Тая сьліва была прыгажэйшая за верхнюю, можа быць, таму, што пускала, расплюшча-

ная з аднаго боку, цёплы сок, ды менавіта ад яе над сталом лунала такая неверагодная духмянасьць, — і Веранічка засунула аблупленыя загарэлыя пальцы з чорнымі пазногцямі ў міску, акурат туды, дзе церліся сьпінамі адна аб адну адурэлыя ад салодкага восы, якіх яна называла пчоламі. Пад пальцамі, якія рвануліся адразу назад, страшна ды раптоўна загуло, Вераніка адхіснулася, стукнуўшыся патыліцай аб зеленаватую сьцяну хаты, аб нейкае нібы наўмысна падкладзенае калючае бярвяно, а аса ўзьвілася перад яе аголенымі да самага дна вачыма ды ўпала, зьнясіленая, у складкі сукенкі, за падол якой Вераніка не марудзячы схпілася ды штомоцы закрычала. Яна лямантавала, і бабуля кінула вёдры, а дзед сядзеў на сваім месцы ды ласкава ўсьміхаўся. Як балела потым, як балела!.. «Ты захварэш ды памрэш! — урачыста сказаў Генік, сын вясковае настаўніцы, — Я па тэлевізары глядзеў: адну дзяўчынку вось так жа ўкусілі, і потым у яе вырасла ўнутры вось такая... і рабакоп ёй адсёк галаву, а яна яму грыць, а ён ёй грыць, а яна грыць...». «Ты дэбіл», — спакойна сказала Вераніка. «Ты памрэш, толькі калі гэта была атручаная аса», — прамовіў ціхмяны хлопчык Антон. «Ты не заўважыла, у гэтай асы было аўтаматычнае джала?». Але Вераніка ўжо ня слухала, яна з горадасьцю глядзела ўніз, туды, дзе надзьмулася злоснае пунсовае вочка.

* * *

Калі я прыехаў сюды, я быў агаломшаны новым для сябе адчуваньнем абранасьці. Брук кінуўся мне пад ногі, людзі навокал уздыхнулі і адначасова загаварылі: мне ўсё здавалася, што пра мяне, пра мяне; будынкі абступілі маё разгубленае замерлае цела, свабода была балючай, у ёй было зашмат кіслароду. Ад шпіляў і цэркваў ныла шыя.

Раптам я адчуў сябе так, быццам уся папярэдняя чалавечая цывілізацыя існавала для мяне аднога. Дзеля мяне, дзеля таго, каб я выйшаў аднойчы на гэты прэсты пэрэн, быў пабудаваны Рым, і мыў ногі Калос Радоскі, і неслі цаўз пустэльні

скураных вершнікаў лёгкія коні, і гарэў Канстанцінопаль, і Вялікі Інка задуменна ўзіраўся ў акіян, і абвяшчаліся крыжовыя паходы, і гвельфы стаялі супраць гібэлінаў, і ганялі, як мух, неадчэпных духаў па сваіх каменных пакоях вучоныя й мастакі, і сьвісьцеў першы паравоз, і кусаў чалавека, яшчэ не разумеючы, што робіць, нявінны порах, і неба падала на галовы, і шматзначна блішчэла золата. Усё, што раней выглядала як прыдатны адно для любаваньня хаос, стала лягічным і прасьцёрлася так далёка, што я згубіў раптам свой цень, і знайшоў яго толькі назаўтра, ва ўтульнай, поўнай непрыкметных сьлядоў мінулых жыхароў кватэры з падвешаным на столь замест лампы сапраўдным паўночным сонцам. У кожнай з шуфлядаў пісьмовага стала хаваліся пакінутыя кімсьці манэткі ў адзін цэнт. У куце, паміж вялікім акном і сьцяной, шурпатасьць якой быццам імкнулася скласьціся ў нейкі загадкавы барэльэф, было файнае месца, каб павесіць фатаздымак Веранікі ў рамцы. Я, аднак, усё яшчэ ня здольны скінуць зь сябе рэшткі ўчорашняй велічы, разьмясьціў там вырваную зь нейкага глямурнага часопіса рэпрадукцыю Брэйгеля. Часопіс я знайшоў у цягніку, і калі пабачыў карцінку, то чамусьці мне захацелася, каб яна засталася са мной; я не разглядваў яе ўважліва, проста сунуў між старонак выпадковай кнігі. Наша схільнасьць да дзіўных учынкаў — гэта, магчыма, адзінае, што дазваляе сьмерці не памыляцца ў выбары, калі надыходзіць час.

У гэтым горадзе, які нясе мяне цяпер невядома куды... Так, менавіта ў гэтым горадзе, па сьведчаньні некаторых знаўцаў, робяць месяц. І «прэскверно делают», працягваюць знаўцы. Ня ведаю, ня ведаю, як па мне, дык кульгавы бондар ведае сваю працу. Поўня выпаўзае з-за тэлевізійнай вежы і адтуль трапляе, нібы серабрыстая рыбіна на спод, мне ў люстра. Так, у мяне ёсьць люстра. Я гляджу на нас зь месяцам, а гадавая стрэлка на гадзінніку раз — і ўжо зноў аддыхаецца на вяршыні, і ў галаве ўсплывае верш.

*Я, я, я. Что за глупое слово.
 Неужели вон тот — это я?
 Разве мама любила такого,
 Желто-серого полуседого
 И всезнающего, как змея?*

Здаецца, гэта Хадасевіч. А можа, і не. Але дакладна не Хадановіч. Калі памяць вісіць на сьцяне замест кніжнай паліцы, лёгка памыліцца. Ёсьць, праўда, яшчэ Інтэрнэт. Ён, аднак, кніжнай паліцы не заменіць, ён хутчэй грамадзкая бібліятэка, адкуль нельга выносіць кнігі, вялікая чытальная заля, дзе нельга чытаць лежачы, нельга чытаць палячы, і лятаючы таксама нельга, і нельга, ядучы зямлю.

Як брэйгелеўскі Ікар, я ў распачы біў там нагамі па вадзе. Але ці пагражала мне што-небудзь на радзіме? Натуральна, не. Ні гвалтоўная сьмерць, ні арышт, ні нават тэлефонныя пагрозы. Канечне, яны заўсёды хаваліся побач, як хаваюцца побач з кожным чалавекам, дзе б ён ні жыў. Гвалтоўная сьмерць або арышт могуць напаткаць любога, і нават у гэтым паўночным горадзе: варта толькі аступіцца, у простым ці пераносным сэнсье. Тэлефонныя пагрозы, голас д'ябла ў слухаўцы, мабільны Сьвятога Антонія. Не, на радзіме мяне мог чакаць адно лягер. Але лягер — гэта не турма. Там, кажуць, можна нават гуляць у футбол, і глядзець тэлевізар, і нават пабрацца шлюбам, і нават займацца палітычнай дзейнасьцю, у межах установы, вядома ж, там ёсьць палітычныя партыі, і «Макдональдс», і дзіцячыя садкі, і газеты, і някепская бібліятэка, і сэкс-шоп, і Інтэрнэт-кавярня, і бясплатнае мэдыцынскае абслугоўваньне, і калі табе нешта не падабаецца, можна падаць заяўку на правядзеньне пікету, і — о гуманнасьць улады! — нават для аматараў самоты там ёсьць усе ўмовы: нікому не забараняецца набыць намет і пайсьці ў самы глухі кутчак сквэру ды адпачыць там ад жыцьцёвай мітусьні. Ды што казаць для аматараў турызму там ёсьць сапраўднае замежжа, нядаўна адрамантаванае на сродкі Міністэрства ўнутраных справаў. Галоўнае — своча-

сова прыйсьці на вячэрнюю пераклічку. Але ж гэта дробязі ў параўнаньні з тым, што дадзена насельнікам лягера. Дык якой халеры я прыперся сюды?

Я прыгадваю дзень свайго ад'езду. Усё навокал выглядала так, быццам плянаваліся шыкоўныя праводзіны, а атрымаўся пшык. Краіна нешта неразборліва крычала з рэпрадуктараў на-конт прыгарадных электрычак. Веранікі не было, яна й ня ведала, што я зьяжджаю, мы ўжо даволі даўно ня бачыліся. Але мяне й безь яе праводзіла купа людзей: бацька, што пакутліва шукаў патрэбныя словы й так і не знайшоў іх, бо іх не існавала, гэтых патрэбных словаў, і сябра, які прыбег на пэрон ужо тады, калі цягнік крануўся зь месца. Птахаў было крыху менш. Каля выхаду з падземнага пераходу нехта разьбіў бутэльку, і цяпер там, насыццярожана паглядваючы на вагоны, пераступала з нагі на нагу сарока, прывабленая блішчастымі аскепачкамі шкла.

Яны наўмысьля абралі момант, калі бацькі не было дома. Хаця як бацька да гэтага паставіцца, дакладна ніхто ня ведаў. Ён, наогул, не выдзяляўся зь яму падобных абыякавых дзэвюхногіх татаў, зь іхнай сьмешнай гордасьцю ды смачным потам, і ніколі не рабіў спробаў зазірнуць у жаночы сьвет, задавальняючыся тым, што яму часам ахвотна ды настойліва, але часьцей з пачуцьця доўгу, давалі, — тым, на што ён, паводле ўхваленнай дзяржавай згоды абодвух бакоў, меў права. Такім жа рос і брат, і ніхто не знаходзіў такое становішча ненармальным. Вераніка трохі пабойвалася, але ніякі страх не прымусіў бы яе адмовіцца ад задуманага. Пасьля працы да іх заехала цётка, і яны з маці кульнулі па кілішку на кухні, пакуль Вераніка глядзела ў люстэрка, гадаючы, што зь ёй неўзабаве станецца. Ад брата пазбаўляліся доўга, ён прадчуваў падман ды круціўся побач, падазрона прыслухоўваючыся да надта ўжо бесклапотных галасоў на кухні. Але ўрэшце цётка дала яму грошай на марозіва, хаця ўсе ведалі, што брат Веранікі ў любым выпадку купіць жук з наклейкамі, — і кватэра была ачышчаная. Цётка зрабіла ўсё прафэсійна хутка, маці яшчэ раз працерла паяжэлыя, распалымнелыя вушы Веранікі недапітай гарэлкай. Завушніцы цягнулі ўніз, нязвычайныя адчуваньні стаялі ў горле, але Вераніка бачыла ў люстэрку прынцэсу, і гэтага было дастаткова... Бо яны ўсё ж пагойдваліся, па-сапраўднаму пагойдваліся, хаця выглядалі яшчэ пяць хвілін таму такімі несапраўднымі ў замерлых руках Веранікі. Ёй захацелася пайсьці на двор, і яна зусім не разумела, чаму гэта маці ды цётка так цяжка ўздыхаюць

ды пазіраюць адна на адну п'янаватымі, зацягнутымі дзіўнай плеўкай вачыма. Зараз я пайду, і яны, вядома ж, засьпяваюць, вырашыла Вераніка ды пабегла ўніз. Яна на памяць ведала ўсе гэтыя іхныя песьні, а праз колькі год ужо сама да болю ў запясьцях запісвала ў чужыя патаемныя альбомы:

*Эти глаза её пырнули,
До сердца самого достав,
И с той поры она уж больше
Не улыбалась, честь храня.*

Тады Вераніка насіла ўжо зусім іншыя завушніцы, не такія цыганскія, з бледна-сінімі штучнымі каменьчыкамі. Потым былі яшчэ падораныя бабуляй чырвоныя, з фальшывага бурштыну (спазьнілася бабуля на цэлых пяць гадоў), потым яшчэ нейкія круглыя, сярэбраныя, потым два крыжыкі, потым яшчэ некалькі незапамінальных... Тыя, якія ў форме ромбаў, яна згубіла, калі хадзіла на танцы...

Завушніцы станавіліся ўсё прасьцейшыя ды даражэйшыя, і нарэшце справа дайшла да золата. Насіць яго было вельмі прыемна ды вельмі небяспечна. Якраз у той час у горадзе невядомыя фашысты вырывалі ў жанчын з вушэй такія ўпрыгожаньні, шмат было выпадкаў, пра гэта гаварылі на кожным кроку. Штотаразу, выходзячы ў залатых завушніцах на вуліцу, Вераніка з трымценьнем сэрца паскарала хаду, ёй здавалася заўжды, што яна ўжо на кручку. Пазьбягаць цёмных вуліцаў, не паварочвацца да людзей сьпінай, не прыцягваць увагі, абыходзіць падазроныя кампаніі незнаёмых... Яна радавалася, калі сустракала ў аўтобусе па дарозе дадому суседзяў, — значыць, да пад'езду можна дайсьці спакойна. Бо й да Сьвету гэтая пошасьць дабралася, праўда, тут пераважна зрывалі футровыя шапкі з галоваў, але ж ад шапкі да вуха — адзін крок! Многія перасталі насіць золата, адно разглядвалі з сумам дома свае скарбы, прымяралі перад люстрам, але Вераніка толькі ў сваіх залатых завушніцах і пачува-

лася ўпэўнена, і не магла адмовіцца ад іх, такіх прыцягальна-рызыкаўных...

Потым напады спыніліся, бы й не было, але золата пакрысе выйшла з моды, на другім курсе Вераніка насіла ўжо протыя, сярэбраныя, падобныя да рыбак... Тым большым было яе здзіўленьне, калі яна неяк выходзіла зь сяброўкамі зь лесу каля ўнівэрсаму, і ім насустрач, пад бляклыя ліхтары, невядома адкуль выскачыла смутна знаёмая маладжавая жанчына, трымаючыся за вушы ды лямантуючы... У галаве шумела ад сухога віна, язык ляютна выкалупваў з зубоў кавалачкі непражаванага шашлык, але Вераніка здолела зразумець, што толькі што адбылося зь цёткай... «Я зараз паклічу каго-небудзь, пачакайце!» — крыкнула яна ды на ватных нагах пабегла за ўнівэрсам, каб напасткі дабрацца да міліцыі. Але, як гэта калісьці ўжо было (у сьвеце няшмат сьцежак-дарожак), зь няўтульнае цягрэчы выйшаў брат, уласнай пэрсонай, нібы толькі й чакаў... «Там, там...» — задыхалася Вераніка. «А табе што, больш за ўсіх трэба?» — змрочна спытаў брат ды скінуў раздражнёна з пляча яе руку. «Ты чаму яшчэ ня дома, а?» Цыкнуўшы на Вераніку, ён пашыбаваў да пасёлку. Вераніка вярнулася да сябровак, яны яшчэ доўга палілі на пяньках за ўнівэрсамам і слухалі бясконцы аповед ахвяры пра сваё няшчаснае каханьне. Скончылася ўсё начным галаўным болем ды ванітоўнай раніцай, пасля якой Вераніка назаўжды кінула паліць.

Назаўжды?.. Але былі моманты, калі ёй вельмі хацелася набыць цыгарэтаў. Да прыкладу, тады, калі за некалькі дзён да Восьмага сакавіка яна рабіла хуткі агляд вялікага супэрмаркету недалёка ад адміністрацыі, унікліва, але бегма ды злосна, бы інспэктавала лягер у першы дзень месячных. У люстраной вітрыне яна пабачыла Яго, Ён выбіраў завушніцы ды яшчэ жартаваў з падобнай да малпы прадавачкай, Вераніка ненавідзела такіх, у гэтай яшчэ й дзёсны былі відаць, калі яна ўсьміхалася зацікаўлена на Ягонья пашлаватыя жарцікі. Сьвежае мяса, размарожаная сьвініна пад нафарбаванай, глянцавай губой... Ня ёй, не Вераніцы — каму ж: вось што было насам-

рэч істотна, а ўсё астатняе ў жыцці — толькі неадвязная традыцыя слухацца дарослых. Яна павярнулася, Ён павярнуўся таксама.

Як і ўсе здаровыя падлеткі ў Сьвеце, Вераніка ненавідзела мыцца. І калі некаторых працэдураў пазьбегнуць не ўдавалася, то да галавы доўгія мацярынскія рукі частку не даходзілі. Мыцца — гэты занятак здаваўся Вераніцы марнаваньнем часу. Расплата набліжалася доўга, даючы Вераніцы шанец за шанцам, якія яна легкадумна ігнаравала. І вось аднойчы раніцай, праспаўшы ўсю ноч на правым баку, Вераніка прачнулася ды знайшла адно з вушэй шчыльна зачытаным. Другое вуха са страхам рыхтавалася прыняць на сябе двойную нагрузку. «Пробка», — сказала маці зласьліва, нібы сядзела ў таксі, хаця зьбіралася ехаць на мэтро.

Выкладчыца ангельскай, Ніна Дзьмітрыеўна, чамусьці ставілася да Веранікі паблажліва, і можна было б без праблемаў адпрасіцца ў яе, каб зьездзіць у паліклініку. З клясы чуўся задаволены рокат, урок ужо меўся пачацца, але настаўніца ўсё не прыходзіла, з калідору Вераніка бачыла Драгунова, які быў абавязаны сядзець за першай партай, ён навісаў над падручнікам нязвычайна ціха, нядобрымі вачыма вышукваючы ахвяру; Вераніка сядзела на падваконтні ды трымалася адной рукой за аглухае вуха — яно зусім не балела, яно папросту нічога ня чула, у ім стаяла таямнічае рэха, якое раз-пораз неўразумела хапалася за сьценкі сваёй цеснай турмы, але Вераніка ўсё адно чамусьці трымалася за гэтае ўжо ўчырванелае ад частых дотыкаў вуха, так было надзейней. Ніна Дзьмітрыеўна ня йшла. Яшчэ па дарозе ў школу праблема з вухам стала ўспрымацца Веранікай ня так адназначна — вось жа, можна было паехаць у паліклініку, у горад, а гэта як мінімум тры гадзіны, на апошні ўрок Вераніка не паспявае. Някепскі паварот. Таму яшчэ перад школьным ганкам Вераніка прымусіла сябе больш ня корпацца ў вуху з надзеяй яго прачысьціць. Праўда, працэдура, якую

давядзецца перажыць у доктара, не такая ўжо й прыемная — кажуць, там засоўваюць у вуха вялізны шпрыц, — для чаго, хацелася б ведаць... Але ў школе яшчэ жahlівейшыя шпрыцы, і засоўваюць іх проста ў мозг... Паездка абяцала быць цудоўнай: у гэтыя гадзіны аўтобус будзе паўпусты, і можна прагуляцца па праспэктце, і зьвесці марозіва, і зазірнуць у падземны горад, і ўявіць, што ў цябе ў кішэні ёсць і на гэта з чыстае бавоўны, і на тое са стразамі...

З глыбіні калідору пачулася рашучае цоканьне абцасаў, і Вераніка зьлезла з падваконьня. Высокая кашчавая настаўніца, якую Вераніка ведала толькі ў твар, крыкнула нешта Малькову, які прагулачным крокам вяртаўся з прыбіральні, і той, уцягнуўшы галаву ў плечы, кінуўся ў клясу. «А табе што, асаблівае запрашэньне?..» — настаўніца схпіла Вераніку за плечы, разьвярнула ў бок дзьвярэй ды лёгенька падштурхнула. «У мяне...» — паспрабавала супраціўляцца Вераніка. «Ніякіх «у мяне»! «У мяне» будзеш дома!» — адмахнулася настаўніца, таўханула Вераніку ў сьпіну ды зачыніла дзьверы. Высьветлілася, што са сьветлым вобразам захварэлай Ніны Дзьмітрыеўны на сёньня давядзецца разьвітацца. Вераніка сядзела за сваёй апошняй партай ды панура чакала, пакуль гэты конь у спадніцы зьбярэ сшыткі з хатнім заданьнем. «А цяпер новая тэма», — скрывіўся конь ды злоснай скорагаворкай пачаў нешта тлумачыць. Не, Вераніка чула кожнае слова, дый вусны вучыцелькі, нафабаваныя нейкай чарнічнай памадаю, былі вельмі выразныя, але аглухлае вуха замінала канцэнтрацыі, гэтае чортава вуха паціху сабрала ў сябе ўсю Вераніку, высмактала яе з уласнага цела, накіравала на сябе ўсе яе думкі... «Нічога складанага, — пасьміхнулася драпежна настаўніца, — паглядзім цяперака, як вы засвоілі...». Яны пачалі рабіць практыкаваньні, і Вераніка таксама схілілася над сшыткам, і сэрца яе білася спалохана недзе ўнутры вуха. Яна зазірнула ў сшытак суседкі, тая наколвала на шпількі толькі што намаляваныя флямэстэрам сардэчкі. Настаўніца паглядала на гадзіннік, як фізрук. «Хто жадае?» — ускінуў конь

асадку, і паколькі ніхто не выяўляў жадання, пачаў аглядаць клясу ў пошуках знаёмых твараў. Натуральна, Вераніку яна запомніла, Вераніку ды яшчэ Малькова, Драгуноў і так быў у школе па-за конкурсам. Малькоў прамарымытаў нешта ды сеў пад дурны рогат. «Ну, а што нам скажа на гэта задні праход?» — пажартавала настаўніца, і Вераніка паднялася зь месца. «Нічога?» — настаўніца задаволена пацерла даўгалапыя рукі. «Нічога! Ня ведаю, ня чую, не разумею... Натуральна! Чалавек давучыўся да сёмае клясы ды ня можа ўцяміць найпрасьцейшага! Дзяўчына, вось што я вам скажу...» Настаўніца села за стол ды ўздыхнула. «Маленькае прароцтва. Вы ж не жадаеце вучыцца, так? Дык вось: з такімі дадзенымі, як у вас, вы нічога ў жыцці ніколі не дасягнеце. Анічога. Вы скончыце сваё жыццё пасудамыйкай. У доме састарэлых. Нуль. Што ў галаве, што ў... Дзяўчына, вы ж абсалютны нуль. І калі вашы аднаклясьнікі будуць рабіць кар’еру, вы будзеце тачыць балванкі. І далей вас чакае такое ж нулявое жыццё. Усё, урок скончаны».

З аднаго боку, гэта файна, што ў нас мір і на вуліцах не страляюць. А з другога — няхай бы адзін раз стрэлілі на вуліцы, толькі б пазбавіцца гэтае страляніны ў вушах... Гэта проста жахліва, ад гэтага болю хочацца памерці. Ён хутка вучыць быць асьцярожным ды баязьлівым. Толькі ён сьціхае — ты пачынаеш баяцца любога руху, бо варта паварушыць галавой, кашлянуць, чыхнуць, адрыгнуць, ды нават і сказаць нешта: і галаву працінае ягоны стрэл, ад якога хоць на сьценку лезь... Вераніка ведала, адкуль гэта, — прапахлая лекамі ды з распухлай галавой, яна ўсё ж здолела разабраць па костачках прамінулы дзень, бо надта ж ён быў цяжкі, гэты дваццацігадзінны марафон, крос або поўзаньне па-пластунску, як гэта яшчэ можна назваць?.. Зранку было шмат наведнікаў, і ўсе зь нейкімі дробязямі: у адных сусед чытаў фашыстоўскую кніжку ў сваім садзе, у другіх сумленнага чалавека выкінулі з працы з-за ананімкі, у трэціх сын

трэці дзень як не размаўляе... Яна так стамілася, што нават не пайшла на абед, папіла кавы ў кабінэце й толькі страшэнным намаганьнем волі прымусіла сябе не заходзіць у Інтэрнэт... А, яшчэ Гілюк завітваў, як жа безь яго, зноў тлуміў ёй галаву, пасья таго выпадку зь пераломам ён стаў больш нахабны і ўжо аднойчы пагражаў Вераніцы, пакуль што так, жартоўна, што пойдзе да главы, запішацца на асабісты прыём... Вераніка глядзела на яго і ўжо сумнявалася: а што калі й праўда, знойдзе гэты пэнсіянэр сваю праўду, даможацца свайго, тады вінаватай зробіць яе, і нікога іншага. Падвядуць пад які-небудзь бюракратычны артыкул. Гэта ж яна раз за разам адмаўляла вэтэрану, пісьмова ды вусна, а Гілюк — няпросты пэрсанаж, такі й дыктафон можа з сабой насіць, Вераніка ўжо навучылася вызначаць такіх, апантаных членаў Саюзу журналістаў з 1917 году... На думках пра Гілюка вушы зноў забалелі, пранізьліва й рэзка, і Вераніка цьвёрда вырашыла: хопіць, пайду ды нап'юся, калі бацька спаць уляжацца. Аднак кіслата падзейнічала, і Вераніка зноў задумалася пра свой сённяшні працоўны дзень. Па абедзе яна паехала ў лягер, адна, на заўсёдным службовым аўтобусе, і была такая стомленая, а яе яшчэ нагнаў голад. Яна сядзела ля акенца, акурат ля таго, якое не зачынялася да канца. Вось там яе й прадзьмула... Але такая была неймаверная зморанасьць, як у старой, — ні моцы ні жаданьня перасаджвацца. Што гэта зь ёй здарылася? Няўжо час ісьці ў адпачынак? А хто ж цябе пусьціць.

Яна паднялася з ложка ды села за кампутар. Бацькі ўжо выключалі тэлевізар. У суседзяў нехта хроп. Сьвет тануў у ночы, як тоне ў акіяне цяжка нагужаны карабель. Трэба паведаміць Мэдыку, што сёння яна пас. Па дарозе Вераніка, моршчачыся ад болю, вырашыла ўсё ж праверыць пошту ды распрастала плечы ад радаснай неспадзяванкі. Ня можа быць — Ён напісаў ёй, далібог, напісаў. І неістотна, што яе адрэса даўно была ў даведніку адміністрацыі, і што дагэтуль ніводнага ліста ад Яго яна не атрымлівала. Значыць, час прысьпеў, і Ён сасьпеў таксама...

«Мілая Веранічка, — пісаў Ён, — а вось ці не магла б ты заўтра падмяніць мяне ў лягеры. Гэты замежны госьць будзе ў нас а дзясятай раніцы, аўтобус мы замовілі на палову адзінаццатай. Выручай, Веранічка, калі, натуральна, ты не жадаеш памерці».

Пляваць на тое, што гэта пісаў намесьнік начальніка, пляваць на тое, што так мязотна баляць вушы, пляваць на тое, што заўтра выходны. Пляваць на тое, што ліст Ён напісаў нібыта па працоўных справах. Затое: мілая Веранічка. Мілая Веранічка. Як сярнічка, як зьнічка. Ягоная Веранічка. Ты не жадаеш памерці разам са мной? Яна шчодра змачыла вату, абвязала галаву пуховай мацярынскай хусткай ды выпіла нагбом паўшклянкі гарэлкі, і вушы прыемна анямелі. А назаўтра яна спускалася па прыступках адміністрацыі ўсьлед за легканогім і загарэлым Юргенам, які ўсё нецярпліва азіраўся, і ў вушах Веранікі стаяла такая страляніна, што перад вачыма было цёмна. У аўтобусе яна выпіла адразу дзьве пігулкі й на нейкі час зусім перастала адчуваць сваё цела, толькі пяткі былі халодныя, бы сьнег.

Юрген, здавалася, не хацеў заўважаць, што Вераніцы блуга. Ён круціў сваім рабым тварам туды-сюды, сьветлыя валасы стаялі тарчма, кожнае ягонае пытаньне было афарбаванае непрыхаванай іроніяй. «А колькі ў вас зорчак на пагонах?» — нібыта прастадушна кідаў ён праз плячо, і адзетая ў звычайны свой дзелавы касьцюм Вераніка доўга разважала, ці слушна яна зразумела. А ён размаўляў па-расейску правільна, як эстонец. Вераніку, якая думала, што ёй давядзецца тлумачыцца жэстамі, як, напрыклад, памежнік у сталічным міжнародным аэрапорце, які сустракае пасажыраў, гэта зусім ня цешыла.

У лягеры ім падрыхтавалі чудоўны прыём, Юргену вынеслі нават хлеб-соль, але ён, прамовіўшы нешта скрозь зубы, няветліва прайшоў міма. У кабінэце камэнданта быў накрыты стол, Юрген скрывіўся, але потым узяў бутэрброд з ікрой і моўчкі пачаў жаваць. Вераніка зрабіла глыток шампанскага, а камэндант кульнуў чарку ды смачна захрумсьцеў агурком,

добразычліва паглядваючы на госьця. Але той выпіў вады й цвёрда папрасіў правесці яго ў лягер. Вераніка паціснула плячыма ды маркотна кінула.

Спачатку ўсё было няблага, Юргена цікавілі збольшага лічбы. Статыстыкай Вераніка валодала добра, Юрген запісваў, між справаю паглядваючы на Вераніку з зусім не мужчынскім інтарэсам — ён пазіраў на яе так, быццам яна ляжала пад мікраскопам. «Блакiтны», — падумала абыякава Вераніка. Яна вымаўляла лічбы лёгка, бо гэта былі сапраўдныя, не падрэтушаваныя лічбы, дык чаго ёй было яму хлусіць? Аднак потым ён зноў пачаў раздражняць Вераніку, бо стаў вярзці нейкую лухту. «А вам ніколі не прыходзіла ў галаву...» — казаў Юрген і пачынаў пераказваць ёй змест фашыстоўскіх газэтаў, нібы завучыў перад паездкай нешта адтуль на памяць. «Не. Не прыходзіла», — усміхалася Вераніка, пагардліва гледзячы яму ў вочы. «Тут жывуць злачынцы. Фашысты. Людзі, якія пагражаюць грамадзтву. І жывуць, як бачыце, някепска, нягледзячы на сваю віну. З камфортам». «Пацёмкінская... вёска?» — зь цяжкасьцю вымавіў Юрген, у вачох якога бліснуў азартны агеньчык. Вераніка зірнула на яго са шкадаваньнем: «Вы ж самі цудоўна ведаеце, што гэта ня так...»

— Злачынцы? У маёй краіне іх называюць па-іншаму...

— Вы ў дадзены момант не ў сваёй краіне, — адказала Вераніка. Ня трэба было гэтага казаць, яна ўсё ж была на працы. Адказваць неабходна карэктна, спакойна, з пачуцьцём уласнае годнасьці і з упэўненай ветлівай усмешкай. Гэтаму яе вучылі.

— Але чаму менавіта гэтае слова?

— Каб пагаварыць на лінгвістычныя тэмы, неабавязкова было прыязджаць сюды, — горда прамовіла Вераніка і адзначыла пра сябе, што зноў сказала нешта ня тое.

— А гэта... вось там... што гэта?

— Могілі, — Вераніка з выклікам зірнула яму ў вадзяністыя вочы. Ён нечакана спыніўся ды, адварнуўшыся, узяўся за пруты агароджы. Удалечыні, на лужку перад першым шэрагам адноль-

кавых магільных плітаў, хадзіў, дробна пераступаючы, пахілы чалавек ды стрыг траву. Нейкі час Юрген маўчаў.

— Могілкі?

— Ну так, — Вераніка ўсьміхнулася. — У нас жа няма тут гаваных камэраў, ня тое што ў некаторых... нядаўна...

Юрген паглядзеў на яе ўважліва ды паволі рушыў далей.

— Шкада, што тут нельга фатаграфавать.

Вераніка стомлена ўздыхнула. Дух яе прастуды прагнуўся й пацягнуўся.

— Час выйшаў. Трэба йсьці назад.

Яны рушылі да камэндатуры, дзе ў пакоі для спатканьняў Юргену было дазволена ўзяць невялікае інтэрвію ў якога-небудзь фашыста. Вераніка чамусьці чакала пабачыць за сталом Панасенку, але прыйшоў адзін з тых маладзёнаў, якія месяц таму каштавалі аддзелу ды Вераніцы ў прыватнасьці столькі нэрваў. Ён палка нешта стаў даказваць Юргену па-ангельску, а той ківаў віхрастай галавой і глядзеў убок. Паміж імі ляжаў дарагі, бліскучы дыктафон, і здавалася, юны фашыст намаўляе замежнага госьця яго купіць. Вераніка й камэндант не разумелі ані слова, за плячыма маладзёна стаялі два ахоўнікі, адзін глядзеў на Вераніку, другі ўверх. Расшпіленыя каўнерыкі, простыя сялянскія твары.

— Паслухайце, Юрген, — у аўтобусе ён, каб не заснуць, стаў зноў назаліць ёй сваімі байкамі, і Вераніка, якая пачувалася ў дарозе вальней, вырашыла пакласьці гэтаму нарэшце канец. — Вы вось выйдзеце сёньня на вуліцы — субота, людзей будзе багата — ды спытайце хоць у ста чалавек запар: дзе павінны знаходзіцца фашысты? У той дзяржаўнай установе, дзе мы з вамі толькі што пабывалі, ці разгульваць на свабодзе?

— Глеб Жэглофф, — працягнуў няўважліва Юрген, дэманструючы веданьне савецкага кінэматографу, але Вераніка не зьвярнула на гэта ўвагі:

— Спытайце. І калі хаця б адзін чалавек вам скажа, што... Я сама запішуся ў фашысткі. У мяне там цяпер шмат знаёмстваў.

І яна дадала да апошніх словаў пару смайлікаў. Юрген нічога не адказаў, ён раз-пораз прыкладваў дыктафон да свайго ружовага сьвінога вуха, нібы правяраючы, як запісалася размова. Пэўны час яны ехалі моўчкі, Юрген кінуў потым дыктафон у кайстру ды ляютна любаваўся краявідам. А навокал і праўда было прыгожа: палеткі, босыя хлопчыкі на роварах, новая кафля на плошчах мястэчак, сонца ў павуціньні, воблачныя пярыны на даляглядзе... «Паслухайце, Юрген», — сказала Вераніка, не стрымаўшыся, калі аўтобус ужо вырульваў на кальцавую. «Чаму нашыя народы ня могуць жыць у міры? Чаму вы нас так ненавідзіце? Чаму я не магу, напрыклад, праз гэты дурны закон зьездзіць да вас, паглядзець на ваш народ? Гэта не для вашае газеты... Гэта я ад сябе».

— Чаму? — Юрген пазяхнуў. — Бо сканчаецца на «у».

Чэслаў зайшоў да яе а палове на шостую, прынес тэчку з дакумэнтамі, пасядзеў крыху ў крэсьле для наведнікаў, распавёў, што давядзецца яму сёньня прабавіць вечар у філярмоніі. «Тры вечары запар сям'ю ня бачыў, — паскардзіўся ён, ласкава глядзячы на Вераніку, — бяда з гэтымі сьвятамі, унучка». Яна паспачувала яму, як магла, зусім стары быў начальнік, Вераніка й ня ведала толкам, як такіх суцяшаць. Чэслаў выслухаў са зморанай усьмешкай яе няўмелья спагадлівыя словы, пагладзіў па галаве ды паехаў у сваю філярмонію. За вакном мігцела засьнежаная плошча. Тут жа ў кабінэт крадком зайшла Ларыса, ужо нафарбаваная, у футры, з сумачкай. «Чэслава ўжо сёньня ня будзе», — прашаптала яна, робячы вялікія вочы. «Хадзем!».

Але Вераніка паказала на тэчку, разьвяла рукамі... Справы на самрэч можна было зрабіць і заўтра, а пакуль, да шасьці, яна вырашыла паслухаць музыку. Дастала плэер, уключыла радыё: ёй пашанцавала, там якраз быў Віктар Вецер, песенька з забытага дзяцінства: «Белая лэдзі Ноч»... У вачох зашчыпала, нос засьвярбеў, і Вераніка, каб ня трапіцца незнарок каму-небудзь у такім выглядзе, вырашыла яшчэ раз прагледзець фоткі, яна

сённяя іх якраз забрала падчас абеду... Вось яны з Ларысай у парку, вось бацькі, трэба ім падарыць здымчак... Вецер завёў яшчэ адзін свой гіт, пра чорных лебедзяў, радыё Настальжы... Вераніка зрабіла гучней. Гэта яны ўсім аддзелам. Такія здымкі цікавілі Вераніку больш за ўсё. Бо там, і толькі там, яна магла параўнаць сябе зь іншымі.

Яна стаяла збоку ад Чэслава, які заплюшчыў вочы ды ашчэрыў зубы, ныйнакш як п'яны сват, за сьпінай Веранікі разгублена ўсьміхалася практыкантка, але гэтае дзяўчо з родавай траўмай у разьлік можна было не прымаць... Ён — Ён стаяў за Чэславам, як гераічны ды трохі сумны бюст, хітра пасьміхаўся, як заўсёды, непараўнальны, і такі жывы, такі цёплы ды пэўны, што хацелася пагладзіць здымак рукой, правесці па ім халоднымі кончыкамі пальцаў. Выпадковы супрацоўнік аддзелу адукацыі зьяў іх у фае, на фоне стэнду з аб'явамі, і на адсечаных хвасты словаў глядзець было займальна. Побач зь Ім, відавочна намагаючыся прыціснуцца шчыльней, стаяла сакратарка. Тое, што ў чалавека адна нага карацейшая за другую, на здымку было ясна відаць. На плячы Веранікі ляжала рука Чэслава, але ўвогуле можна было разгледзець сябе ў поўны рост. Вераніка з задавальненьнем адзначыла, што пераўзыходзіць калегаў па ўсіх параметрах... Ногі, касцюм, твар... Ды сама пастава выдавала ў Вераніцы маладую ды прыгожую жанчыну. Толькі вось нешта замінала Вераніцы атрымліваць асалоду. Так і ёсьць: вушы. Раптоўны скразьняк адкінуў яе валасы на сэкунду з вушэй, і ў гэты самы момант фатограф націснуў кнопку. Вераніка прыгледзелася, і сумненьняў больш не засталася. Яна стаяла тварам да фотаапарата, але на здымку можна было разгледзець нават цені ў вушной ракавіне. Вось гэтыя шэрыя плямы. Вушы, як у сланяняці. Троль. Вушы загіналіся наперад, вушы — як крылы чорных лебедзяў. Праклятыя вушы.

Вераніка яскрава ўявіла сабе, як Ён паглядае на яе з інтарэсам, з акна або з паўзмроку калідору, або з другога канца начальніцкага стала падчас нарады, ды ягоны ўсё большы інтарэс разьбіваецца ўрэшце аб адно імгненьне, адзін выпадко-

вы, але скінуты кімсьці ў жыцьцё Веранікі, проста ў эпіцэнтар яе магчымага шчасьця ракурс... Вераніка? А, гэта тая вушастая... Вушы. Вераніка невядома чаму падумала пра жывёлаў. Калісьці даўно, яшчэ ў школе, яны хадзілі ў запарк. Мілыя зьвяры станавіліся агіднымі пачварамі, калі бачыць у іх толькі вушы. Дзікі сабака Дынга, паглядзіце не міргаючы на ягоныя органы слыху пяць хвілінаў, бачце толькі іх. Што застанеца ад сабакі... Толькі вушы. Нібы адрэзаныя. Яна сама прыдумала тады гэтую гульню, ёй было гадоў чатырнаццаць. Прыдумала, мучылася, не магла спыніцца. А цяпер вось успомніла... Вушы марудна выплылі зь нябыту ды зазьзялі ў арэоле сваёй дурной велічы. Вераніка вырашыла паспрабаваць яшчэ раз. Яна прысунула фатаздымак бліжэй і пастаралася засяродзіцца на вушах. Вецер завёў чарговую песьню, але яна ўжо ня слухала. Забытая гульня аказалася такой жа дзейснай: неўзабаве Вераніка бачыла перад сабой толькі вушы. Ампутаваныя вушы. Жаночыя ды мужчынскія. Вушы. І самыя вялікія належалі калісьці ёй. А што калі паспрабаваць на іншых? На ідэалах, да прыкладу? Вераніка не здымаючы плэра дастала дрыготкімі рукамі з шуфляды маляўнічы каляндар з фатаграфіямі айчынных фотамадэлек. Выніку давялося чакаць доўга, але момант усё ж надышоў: вушы. Прыклееныя да гладкіх прыпушаных галоваў, звараных у фаташопе. Фатаграфія вушэй, на якую выпадкова трапілі іншыя, другасныя часткі цела. Цур мяне, цур!.. Яна зняла навушнікі й толькі цяпер пачула, што звоніць тэлефон. Ён трэнькнуў апошні раз ды замоўк. Выключаючы радыё, Вераніка зірнула, хто званіў, і паволі разарвала фота напалам.

Бо гэта быў Яго нумар, і яна не падняла слухаўку.

«На, карыстайся», — пагардліва прамовіў брат ды кінуў яго на яе ложка, а сам выйшаў, мімаходзь прыпальваючы цыгарэту. Яна не паверыла сваім вачам: на ложку, на так-сяк засланай зялёнай коўдры ляжаў тэлефон, сапраўдны й да немагчымасьці мабільны... Вераніка хацела расцалаваць брата, яна выскачыла

ў калідор, каб дагнаць яго, але брат ужо спускаўся па лесвіцы, адтуль чуліся ягоныя цяжкія, злыя, смурныя крокі. Ён так змяніўся пасля войска, Вераніцы здавалася, што ўсё добрае, што было ў ім, нечая подлая рука затаўкла ва ўяўны мех ды зашпіліла маланку, а наверху засталіся адно злосны бляск вачэй ды позірк спадылба, ды гэтая лаянка, безь якой брат жыць ня мог, бы без цыгарэтаў... Аднак яна верыла, што брат яе на-самрэч добры чалавек, проста надта цяжка яму было ў войску... Ён жа яшчэ да прызыву, гэта ўсе бачылі, вырас у вельмі самастойнага, ганарлівага ды незалежнага хлопца, вось яму ў войску, напэўна, рогі трохі паабломвалі. Але нічога, нічога, верыла Вераніка, пройдзе час, брат уладкуецца на працу, і ўсё ў яго стане як мае быць. Яна была згодная з маці: брату неабходна было знайсці якую-небудзь дзеўку, і лепш з гораду, а ня зь Сьвету — мясцовыя дзеўкі хутка садзіліся хлопцам на шыю... Вераніка гатовая была нават пасябраваць з гэтай дзяўчынай, чаго ўжо тут. Яна ніколі не забывала, што ў брата здарылася перад войскам: ён паспрабаваў паступіць у політэхнічны, але праваліўся, нэрвы, відаць, ня вытрымалі, брат жа някепска вучыўся, прынамсі, троек у яго ў атэстаце было толькі пяць, здаецца, ці шэсьць. І гэта ў той час, калі ягоныя аднагодкі пасля васьмае клясы ўсе пагалоўна пайшлі ў вучэльні. Не, усё-ткі добрага яна мела брата, хаця й пацярпела ад яго, але ж у бядзе ён яе ніколі ня кідаў... Абараняў, як мог, і з мужчынскай суворасьцю вучыў таму, што сам ведаў. Брат у яе быў сапраўдны мужык.

Тэлефон не памяшчаўся ні ў сумачку, ні ў кішэні, вялікая белая машынка з падрапаным корпусам — Вераніка так і выйшла на двор зь ім у руках, знаёмых не было відаць, усе разьехаліся, маючы наперадзе гэты выдатны набор веснавых сьвятаў... Яна пайшла да ўнівэрсаму, дзеці глядзелі на яе зь цікавасьцю. Села на лавачку, закінула нагу на нагу. Агромністыя лічбы, чужы, засохлы бруд пад кнопкамі. Мінула хвілінаў пятнаццаць, а Вераніка ўжо адчувала, што гэта ня проста тэлефон, гэта натуральны працяг яе цела, дадатковыя пальцы, бясплатныя вушы, гатовы да подзьвігаў кончык языка... Урэшце патэле-

фанавала той самай шчасьлівай, фанабэрыстай сакурсьніцы зь яе групы, якая ўжо мела гэтую дарагую цацку. Імкнулася гаварыць разьняволена, але голас дрыжэў, Вераніка сама гэта чула. «Ну і...?» — спытала Рыта незадаволена, калі яны памаўчалі некалькі хвілінаў, і Вераніка адчула, што зараз тая пакладзе слухаўку, ды кінулася выдумляць розныя плёткі, толькі б працягнуць размову. Плёткі — пра Інку, пра каралеву курсу — Рыту, канечне ж, зацікавілі, і яны прабалбаталі так, ажно пакуль на Сьвет не спусьцілася сутоньне. А потым тэлефон Вераніцы адключылі, і ён праляжаў так два гады, у яе шафе, на каленях у старой лялькі, якую Вераніцы чамусьці было шкада камунебудзь аддаваць, і бацька набыў Вераніцы новую мадэль, раскладушку, і аднойчы Вераніка знайшла белы запыланы тэлефон, тоўсты, сьляпы ды грувасткі, ды заплакала, дурніца, натуральна заплакала.

У горад Вераніку не пусьцілі, не хапіла грошай, і было даволі крыўдна застацца стаяць перад брамаю, маючы такое гордае ймя — Улада. А тут яшчэ адзін з вартаўнікоў зарагатаў зьдзекліва, адставіўшы ўбок алябарду, грэслася рудая барада, зьехаў на лоб шлем, і Вераніка падумала: хто хаваецца пад гэтым стракатым малюнкам, нібы ўзятым са школьных падручнікаў па гісторыі... Прышчавы школьнік, які-небудзь мэнэджэр у ружовай кашулі або, можа, наогул, бязьдзетная жонка, якой няма чаго рабіць. «Зарабі спачатку трохі манэтаў», — зьявіўся надпіс над жоўтым шлемам вартаўніка, і той зноў загайдаўся ад рогату, бо Вераніка нічога не націскала. Сьмяяліся ўсе, сьмяяўся мажны купец зь вялікай скураной машной на поясе, хіхікалі хударлявыя манашкі, ад душы разявалі раты белавалосыя грузчыкі, надрываўся вандроўны музыка... Вераніка перавяла дух, у адчыненую браму заяжджаў усё той самы воз, нагужаны нейкім антыкварыятам, і сьмех бясконца паўтараўся... Яна паморшчылася ды выправілася ў бліжэйшую вёску. Для пачатку трэ было прыдбаць недзе сыру ды хлеба, бо яе жыць-

цёвы тонус пачынаў імкліва губляць ачкі. «Даруй, але ўсё аддадзена зборшчыку падаткаў», — пераліваліся блакітнаватым сьвятлом літары над стрэхамі хатаў, і сяляне разводзілі рукамі, нібы лялькі, што робяць гімнастыку. Вераніка прысела на траву, вакол па даволі складаных траекторыях сноўдалі аднолькавыя гусі. Яна агледзелася навокал, наколькі дазваляла мапа. Паблізу быў лес, праўда, нельга было сказаць, наколькі густы й вялікі. Такім чынам, у горад яе пакуль не пускалі, ісьці назад азначала выключыцца з гульні, шукаць працу ў вёсцы яна не хацела, заставаўся лес і яшчэ нешта загадкавае на паўночным захадзе мапы, нейкая напаяўзруйнаваная каменная арка, за якой яе наўрад ці чакалі прыемныя сюрпрызы. І Вераніка вырашыла ісьці ў лес, там, прынамсі, могуць быць падказкі, як сябе пракарміць.

Рухалася яна марудна, лічбы бесстаронна сьведчылі пра яе паступовае згасаньне, нават фігурка Веранікі, захутаная ў плашч, пачала бляднець. Лес быў гусьцейшым, чым яна думала, напачатку не было тут ні грыбоў, ні ягадаў, а потым Вераніка натрапіла на загадкавы куст з чорнымі пладамі й вырашыла рызыкнуць. Абабраўшы адну галінку й ні на хвіліну не забываючыся на тэлефон, яна прысела на пень і з тугой зразумела, што ёй не пашанцавала. Лічыльнік яе жыцця закруціўся хутчэй, і адлік ішоў, на жаль, у адваротны бок. Заміргаў у цёмным небе чырвоны, дадатковы месяц, паказваючы, што Ўлада неўзабаве выйдзе з гульні. Цікава, колькі грошай яна згубіла на гэтай забаве? Вераніка зрабіла некалькі крокаў між елачак, што ўсталі на яе шляху яшчэ шчыльней, не пускаючы далей. Ногі, цудоўныя ногі Веранікі, якія яна так доўга выбіралася, падымаліся марудна, яе постаць амаль зьнікла з экрана. «Ну-с, як грыбочкі?» — выпусціла са зласьлівай дзюбы доўгачаканы, напоўнены псэўдагатычнымі літарамі воблачак выпадковая варона. «Якія грыбочкі?» — раздражнёна адпісалася Вераніка. «Гэта ж ягадкі былі!». Варона зарагатавала. Вераніка ўзялася саслабелай рукою за пляскатую яліну, і кампутар раптам завіс.

З гэтым яе кампутарам, што стаяў у кабінэце адміністрацыі, такога яшчэ не здаралася. Вераніка ў шаленстве ўдарыла кулаком аб стол, другой рукой распачна шчоўкаючы па намаляваным сьвеце. Яна зайшла досыць далёка, на экране манітора быў лес ды далей непраглядная цемра. Яна схілілася да сыстэмнага блёку, намацала кнопку, але тут карцінка зноў ажыла. Вераніка шумна й расчаравана выдыхнула. Яе жыццё дакручвала апошнія дваццаць ачкоў. Аднак нешта змянілася: цемру асьвятлілі знутры хісткі агенчык. Неўзабаве адтуль выйшла чарада дзіўных маленькіх істотаў, барадатых, як гномы, ды ў сьмешных сініх каўпаках. Ростам яны ледзь даставалі ёй да грудзей. Яна бачыла нібы ў тумане, як гэтыя гномы паднялі ўчацьвярох яе павіслае на яловым вецці цела ды пагрузілі на свой доўгі вазок, у які былі запрэжаныя мініятурныя кудлатыя трохвокія кабылкі. Яна ляжала на сене ды зь вясёлым здзіўленьнем глядзела на сваіх маленькіх выратавальнікаў. Яны рабілі ўсё моўчкі, зрэдку нешта папіскваючы, Вераніка толькі цяпер заўважыла, што некаторыя зь іх мелі вялікія, бы лапухі, вушы, паміж якіх і былі заціснутыя каўпакі, а іншыя зусім ня мелі вушэй. Між тым, лічыльнік мімаволі спыніўся, ІІ пунктаў, сьмяротная пагроза, але ж ня сьмерць. Вераніка ляжала ў незвычайным вазку ды глядзела на зорнае выдуманнае неба. Вазок няспешна перавальваўся з карча на корч па лясной сьцежцы. Ёй было сьмешна й добра.

«Там хаця б яшчэ нейкія дзяўчаты будуць?» — запыталася яна недаверліва ў Лёнькі, і той затрос галавой: ну як жа, натуральна, Агей прыйдзе са сваёй, і Пятруха, ды яшчэ Лёнькаў брат збіраўся зь нявестай. Мне ж васьмнаццаць, Веранічка, прыйдзі, а? Вераніка з палёгкай уздыхнула, зайшла ў той самы дзень у ЦУМ, купіла Лёньку нядрэнны крем для галеньня ды яшчэ дэзандарант after shave, а праз тыдзень, прывёўшы сябе ў лазьніцы ў папросту шыкоўны выгляд (было б толькі для каго!), паехала да Лёнькі на ўскраіну гораду. Аўтобус быў перапоўнены,

рабочыя вярталіся з працы, яна ўсё баялася, што які-небудзь прыдурак пасадзіць ёй на сукенку пляміну... Абышлося. Шчыра кажучы, Вераніка ехала да Лёнькі ня толькі таму, што ў такой кампаніі мусіла быць весела й можна было сябе паказаць і на іншых паглядзець. Новыя знаёмствы — гэта заўсёды шанец сустрэць каго-небудзь незанятага або прычэпленанага ня надта моцна. Не разглядаць жа ёй было Лёньку ўсур'ез. Хаця, думала яна, утаропіўшыся ў вакно й не зважаючы на гучнае абмеркаваньне сваёй асобы, якім была занятая палова пасажыраў абодвух полаў, давядзецца перажыць нешта непрыемнае. Гэты хлопчык, нямыты дурнаваты Лёнька, абавязкова выставіць яе перад усімі сваёй дзяўчынай. Давядзецца крыху пацярпець. Напярэдадні Лёнька даў ёй клятву, што ніякіх бацькоў, бабулек, цётчак і падобнага ў яго ня будзе. А то яшчэ пачнецца: знаёмствы з мамаю, гэтага толькі ёй не хапала.

Клятву наконт бацькоў Лёнька стрымаў, а вось наконт астатняга... За сталом, над якім, пэўне ж, пашчыравала мамаша, перад тым як яе разам з папанам сплавілі куды-небудзь на лецішча, сядзелі ды грызьлі пазногці дзесяць змрочных хлапчукоў, сярод якіх Лёнька быў відавочна найстарэйшы. Двое зь іх важна наладжвалі гітары, і сьмешна было глядзець, як у іх паадвісалі сківіцы, калі Вераніка з матчынай усьмешкай увайшла ў пакой, адной рукой адганяючы мітусьлівага Лёньку. Гарэлкі на стала было зашмат, з магнітафона неслася нешта неразборлівае, суцэльны шум... «Пачынаем, пачынаем, адкрывай, Вовік», — праверашчаў Лёнька, не пакідаючы спробаў абняць Вераніку за талію. «Табе віна ці лікёру, Веранічка?». «Вады», — вымавіла Вераніка грудным голасам і змрочна паглядзела на гасьцей, кожны зь якіх адразу ж адварнуўся ды заняўся закускай. На пісьмовым стала стаяла фота Веранікі, якое Лёнька выклечыў у яе надоечы, а пад фатаграфіяй ляжалі кветкі. Як для нябожчыцы. Усе выпілі. «Пастой-пастой, Лёня», — сказала Вераніка, са смуткам прыгадваючы свае ранішнія касмэтычныя прыгатаваньні. «А дзе ж брат твой зь нявестай, дзе Агей зь дзяўчынай, дзе гэты... Пеця, ці як там яго?». «Не

атрымалася ў Грышы», — прамармытаў Лёнька, з абажаньнем абсмоктваючы вачыма Веранічыны голяыя калені. «А, Грэгары?»». Высокі хлопец з вуграватым тварам пачырванёў і зачвякаў яшчэ непрыстойней. «А Пятруха са сваёй учора разьвітаўся», — працягваў Лёнька, з асалодай гледзячы на злы профіль Веранікі. «А брат... Брат заўтра заедзе... Налівайце, чаго сядзім». «Так, па адной і можна песьню», — падаў голас самы сарамлівы ў гэтай кампаніі небаракаў. Песьня аказалася наборам мацюкоў. «Вы, хлопцы, панкі?» — здагадалася Вераніка. «Не», — сказаў Грыша. «Мы так... Самі па сабе». Ён ужо ап'янеў і цяпер бессаромна вывучаў грудзі Веранікі пад тонкай сукенкай. Зь ветлівасьці выслухаўшы яшчэ адну песенку, гэтым разам «Ведзьму» Магды, фальшыва выкананую Пятрухам, Вераніка ад няма чаго рабіць выйшла на кухню. Там віселі фатаздымкі Лёнькавых бацькоў, такіх самых уродаў, як і іхны сын. Хто б, зрэшты, сумняваўся. Вераніка чула, як у суседнім пакоі п'яны Лёнька спрабуе сьпяваць па-ангельску. Здаецца, пара дадому, падумала яна са смуткам і вызірнула ў вакно. З трэцяга паверху адкрываўся цудоўны від на такія ж, як гэты, дзевяціпавярховікі, з роўнымі пустымі квадратамі дзіцячых садкоў, з чэзлымі дрэўцамі й кінутым шкілетам будучага кінатэатру. Аб яе нагу пацёрся кот, шэры, занядбаны, з гноем у рознакаляровых вачох. Яна пагладзіла яго ды кінула ў кут. Крыкі за сьцяной станавіліся ўсё гучнейшыя. Адна толькі Вераніка й чула, як у дзьверы пазванілі. Яна выйшла ў перадапокой, адамкнула. На парозе стаяў высокі чысты хлопец у шырокіх шортах і беласьнежнай футболцы, ад якой яшчэ чарнейшай здавалася густая шчэць на падбародзьдзі, накачаны, як актор зь якога-небудзь баевіку, зь вясёлым агнём у вачох.

— Вы... брат Лёні? — спытала Вераніка зьбянтэжана.

— Ды не, — хлопец засьмяяўся. — Я яго сусед.

Яны стаялі, глядзелі адно на аднаго і бязглузда ўсьміхаліся. Ён зрабіў крок наперад і ціха сказаў:

— Я цыгарэтку стрэльнуць зайшоў... У вас тут баляваньне ў поўным разгары, як я пагляджу.

Вераніка як у сьне прайшла на кухню, дзе ляжаў Лёнькаў запас на вечар, расьпячатала пачак, працягнула суседу, ён патрымаў яе пальцы ў сваіх лапах, ашчэрыўся:

— Мiane Андрэй завуць. А ты Вераніка, мне сусед распавядаў... Вось і пазнаёміліся. Прагуляцца ня хочаш, Веранічка?

— Хадзем, — сказала яна проста і зайшла зь ім у ліфт, ён быў так блізка, што ёй стала страшнавата-салодка. Яны выйшлі з пад'езду, ён стараўся ісьці трохкі ззаду, і яна пастаянна азіралася. Пасядзелі каля школы, папалілі. А калі Андрэй паклаў руку ёй на калена, яна скінула яе з уздыхам, памахала яму рукой ды зноў пайшла да Лёнькі. Яна магла б і не вяртацца, лепш было б адразу на аўтобус, можна было б і гэтага мядзьведзя папрасіць, каб правёў, але там, у Лёнькі, засталася сумачка, і яшчэ кофта. І тэлефон. Яна ўвайшла ў кватэру, прысланілася стомлена галавой да вушака. Ну чаму яны калі такія прывабныя, дык адразу такія нецярплівыя... Чаму ёй так не шанцуе? У прыбіральні некага старанна нудзіла. Вераніка надзела кофту, павесіла на плячо сумачку. Зірнула на тэлефон — трэба рухацца. Страчаны час ці ўсё ж не зусім страчаны... Цяжка сказаць. Гітара за сьцяной дзынькнула ды змоўкла. Пэўны час было ціха, а потым пачуўся сіплы голас Грышы:

— Нічога так твая Веранічка... Ножкі на пяцёрачку...

— А то, — сонна сказаў Лёнька.

— Толькі яна не ў маім гусьце, Леон. І вушы як у Чабурашкі...

За сьцяной заржалі.

— Ты б, Лёнька, ня зьвязваўся зь ёй, — сказаў ці то Пятруха, ці то нехта яшчэ. — Я калі па гарэлку бегаў, бачыў, яна зь Цьвяхам у абдымку ля школы сядзела...

— Адпусьці такую на пяць хвілінаў... Мы ж думалі, яна ўцякла... Кінула цябе, Леон. Адно слова — баба.

Вераніка і апомніцца не пасьпела, як перад ёй вырас зусім п'яны, рабы, як курыца, Лёнька са сьцятымі кулакамі. Ён не заўважыў яе спачатку ды бухнуўся на калені, спрабуючы завязаць матузкі, і Вераніка адхіснулася да сьцяны. Потым ён паволі

ўзьяў твар. «Веранічка!» — ён кінуўся на яе ды паспрабаваў шапіць за рукі, але калі пабачыў яе твар, адразу ж адпусьціў. «Веранічка! Я ж цябе... Я ж люблю цябе, а? Я ж дзеля цябе... Я ж...». «Што, што?» — зь цікаўнасьцю спытала Вераніка, падымаючы з падлогі сумку. «Я ж памру дзеля цябе». «Ну давай, памірай, патэлефануеш потым, раскажаш, як усё прайшло!». Яна ўзялася за дзьявэрную ручку, задумалася, ці не разьвітацца ўсё ж з хлапцамі, і тут за сьпінай у яе рыгнула аконная шыба, нехта зарумзаў, як дзіця, а потым стала зусім ціха.

* * *

Шэсьць-восем хвілінаў. Менавіта за гэты час памірае кара галаўнога мозгу. Усё пачынаецца з рэфлекторнай затрымкі дыханьня — бывае, на цэлых трыццаць сэкундаў, а потым — безь перапынкаў ды тлумачэньняў, ключ з другога боку дзьявэрэй, а гэты бок ужо глядзіць няўмольна анфас, і рука не дацягваецца да ручкі, хаця пальцы яшчэ ня могуць паверыць...

У некаторых пры гэтым з вушэй ідзе кроў. Але тут ня наш выпадак, на Вераніку нічога ня падала, хаця магло — чыста выбеленая столь кабінеці, напрыклад, зусім безь ляпных упрыгожаньняў, якія маглі б усё ж, пагодзімся з гэтым, мець месца, бо мы ў храме ўлады, акурат у цэнтры. Упрыгожаньні маглі б надаць моманту ўрачыстасьці. Але будаўнікі не халтурылі, і камісія, што прымала будынак, унікліва зьверыла ўсё з чарцяжамі. Пакінем усё ж гэтыя архітэктурныя турнірчыкі, мы й так штоімгненьне пад гідраўлічным прэсам паветра, і ніякай крыві на завушніцах, — паглядзім лепш, што было далей.

У крыві зьбіраецца, бы на знак пратэсту, пакліканыя пераменамі вуглекіслата. Дыхальны цэнтр раздражняецца, удых доўгі й моцны. Сэрца працуе на ўсіх абаротах, артэрыяльны ціск расьце. Рукі й ногі Веранікі намагаюцца выканаць нейкі танец, або, хутчэй, далучыцца да таго дзіўнага карагоду рэчаў ды твараў, які запанавалі вакол. Дзьявэры нецярпліва рвуцца з прывязі, бы зачэпіліся за кручкі хлясьцікам, і стукаецца галавой аб столь партрэт, і кудысьці пад ногі адпаўзае манітор

кампутара. Вуглекіслаты стала насамрэч занадта шмат, і гэта не падабаецца яе здзіўленаму целу. Выдых перамагае ўдых. Газавы склад крыві змяняецца, пульс запавольваецца. Рэфлексны выключаюцца, торкні Вераніку цяпер іголкай — яна й не заўважыць. Бачныя сьлізістыя абалонкі сінеюць, прытомнасьці ўжо няма, дый, па шчырасьці, ці ведалі мы, што гэта такое. Засталося зусім нядоўга, можна нават адпачыць. Пагатоў яе арганізм змарыўся ад гэтай кароткай, але насычанай барацьбы. Артэрыяльны ціск падае. Блукаючыя нэрвы занадта раздражнёныя, каб працягваць працу. Мы пагружаемся.

Яшчэ некалькі хвілінаў невядомы нядбайны вучань пазначае Вераніку як дзеяслоў незакончанага трываньня. Цягліцы паслабляюцца, Зрэнкі расшыраныя, Дыхальны цэнтр паралізаваны, Сутаргі нагадваюць машынапіс — давайце ўжо хаця б цяпер назавем іх усіх зь вялікай літары, яны таго вартыя. Сэрца па інэрцыі яшчэ робіць нешта, але бяз выніку, усё, усё, гісторыя непрацяглая, але багатая на эфэктныя эпізоды.

Нас так лёгка стварыць, і гэтак жа лёгка зьнішчыць. Усё, што паміж, мае каштоўнасьць адно для самога сябе, і ў скрайніх кропках ня ўлічваецца. «Хто апошні?» — пытаемся мы, і вось ужо расплочваемся ля касы, а што было паміж? Ну, мы стаялі ў чарзе. Не называць жа дзеяннямі гэтае тупое разглядваньне прэстых дробязяў, выкладзеных паблізу дзеля спакусы наіўных пакупнікоў, якім здаецца, што яны ўсё ўжо ведаюць і ўсё вырашылі. Зьвернем таксама ўвагу, як па-дэнтальмэнску Вераніку прапусьцілі наперад: толькі што тапталася ў хвасьце — і вось раптам перад ёй усьмешлівы твар касірка. Аднак неістотна. Мяне хвалюе ўсур'ёз толькі адно: ці ёсьць Вераніка ўдалым абвяржэньнем гэтых змрочных параўнаньняў?

Шторазу, калі я падыходжу да гэтай Stuxstraße (жартую, жартую, насамрэч яна называецца Lindenallee), мяне спыняе чырвонае сьвятло. Раніцай, уначы, удзень, калі людзі навокал баюцца прапусьціць нават кроплю веснавога сонца, — сьвет-

лафор прымушае мяне зрабіць паўзу, абдумаць, а ці праўда я так ужо моцна хачу і гэтак далей. Тутэйшая абачлівасьць падаецца мне мудрай. Як і паўсюль тут, на гэтай вуліцы роварам вальней, чым людзям. Але ніхто ня вылаецца, калі ты будзеш ісьці адзін насуперак большасці, якая, час самы спрыяльны, імкне абедаць. Дурнаватыя сымбалі, але ж так усё і ёсьць: я толькі чарговы замежнік і не магу так адразу ўзяць і паставіць на злёнае. І вось я стаю. Сьветлафор вільготна цокае языком. Паслухмяныя сабакі чакаюць сыгналу. Пахне мясам па-турэцку. З другога берага вуліцы на нас глядзяць тыя, хто хоча памяншаць месцамі, глядзяць, нібы мы ўсе знаёмыя паміж сабой і хочам перайсьці вуліцу дружным гуртом. Нібы мы ўсе йдзем да нейкае аднае мэты. І мы пазіраем на іх гэтаксама.

Жанчыны ў спадніцах тут не саромеюцца езьдзіць на роварах. Не саромеюцца нізка нагінацца да руля, так, што часам грудзі відаць да смочкаў. Не баяцца вазіць ззаду дзяцей у маленькіх прычэпах. Трымаюцца рукамі за гладкі адпазлеташніх аб'яваў сьветлафорны слуп. Ветлівым званам зганяюць мяне з роварнай сьцежкі. Я не разумею, пра што яны гавораць, а мне хочацца. Ровары чакаюць гаспадароў ля крамаў, уткнуўшыся пысамі ў асфальт, вышукваючы там свой папяровы авёс. Я пераходжу вуліцу. Спачатку мне часта мроілася тут Вераніка, здавалася, што вось, толькі што яна праехала міма, злёгка задзеўшы мяне крысом плашча. Яна ўмела езьдзіць на ровары, брат навучыў. Зрабіўшы ўсе справы, я саджуся за столік вулічнае кавярні. Мне неяк не прыходзіць у галаву, што можна замовіць вялікі кубак кавы, і я замаўляю два. Другі афіцыянтка ставіць насупраць мяне, быццам я яшчэ кагосьці чакаю. І астатнія наведнікі са шкадаваньнем глядзяць мне ў патыліцу, калі я хутка выпіваю першы й потым доўга сяджу, глядзячы на другі. Вецер чакае зручнага моманту ды ўвадначасьсе зносіць са стала пустыя пакецікі з падацукру ды малака, ды яшчэ трохі попелу з попельніцы, кідае ўсё гэта пад колы блізкіх машын, і потым я бачу, як пакецікі

выпырхваюць аднекуль на другім баку вуліцы, нізка лятуць над брукам пад нечыя ногі, і потым іх прыбівае да сьцяны. У мяне крыху закладвае вушы ад сонца, адзіноты, гэтага матавага жука, які паўзе па століку, бляску лыжачкі ў пустым кубку, чужога гораду, уласнага жыцьця, якое раптам стала так востра адчувацца, як, напэўна, адчуваюць сваё хворае сэрца тыя, хто перажыў інфаркт.

Гэта цяпер я надзімаю Вераніку, як выцьвілы паветраны балёнік, і яна штораду расьце, забіраючы ў прасторы ўсё больш месца, зусім як раней, надзімаю й думаю пра тое, што лепш было б пакінуць яе пляскатай, што мне ўрэшце ня хопіць дыханьня, што перавязаная нарэшце стужачкай яна вырвецца з рук (яна ўжо выяўляе прыкметы неспакою, па яе пругкай паверхні разьбягаюцца лініі нечаканых заканамернасьцяў, мае рукі занятыя, і я шмат недадаю тым, каму мог бы даць болей). Але тады, за столікам у гэты сонечны дзень, я проста дастаў тэлефон, набраў нумар — дзіўна, што я так добра памятаў яе працоўны — ды вельмі здзівіўся, калі яна сказала, проста ды хутка:

— Адміністрацыя.

Я агледзеўся навокал, было цудам, што гэтае слова прагучала тут, за тысячу кілямэтраў, мне здалося, усе павярнулі твары ў мой бок. Яе голас між тым на імгненьне затуманіў вуліцу, і кавярню, і гіпсава-белы твар дома насупраць у акулярах вялікіх бальконных вокнаў пасярэдзіне, і я нібыта пабачыў, як дзьверы, зь якіх паволі выходзіла афіцыянтка, становяцца дзьвярыма кабінэту, і далей вуліца ахутваецца вечна-вечаровым казённым асьвятленьнем, і аднекуль выплываюць скураныя лавачкі, ціснучыся да сьценаў, і між машынаў вырастаюць блакітныя стэнды, і нехта йдзе да мяне з глыбіні калідору, працягваючы рукі, і ніяк ня можа дайсьці, а я не магу падняцца зь месца, і яшчэ гаворка, гаворка, яе прыглушанае кіпеньне на малым агні, заклапочанае булькатаньне чаргі, цені, цені. Аднак за маёй сьпінай проста загаварылі па-расейску дзьве студэнткі, і рэклямны шчыт недвухсэнсоўна заклікаў ісьці

Толькі Ё Паўночны Банк! Тут было не найлепшае месца для ачмурэньняў.

— Прывітаньне, Вераніка, — сказаў я й прысунуў да сябе другі кубачак кавы.

— О, — узрадавалася яна. — Ты чаму ня пішаш? Але гэта ўсё адно. Пачакайце хвілінку, — сказала яна камусьці там, у сябе, і загаварыла гучней:

— Які ты малайчына, што пазваніў. Давай, распавядай, як ты там? Зусім ужо бюргерам, напэўна, стаў?

Я запаліў цыгарэту:

— У мяне добра ўсё, ты як там?

— Працы шмат, але калі яе мала было... Табе ж дорага, мусіць, тэлефанаваць? А ты дзе цяпер, дома? Апішы, што там навокал, мне ж цікава...

Я хацеў, я мог, я думаў распавесці ёй пра пакецікі, і пра ровары, і пра сьветлафор, але толькі сказаў, мружачыся ад сонца:

— Каву п'ю на вуліцы. Якія ў цябе навіны?

— Ды якія навіны, ніякага асабістага жыцьця. Я тут гульнію знайшла ў Інтэрнэце... А мы ў клуб у суботу ідзем, усім аддзелам, вось так. Але гэта... Ну, распавядай. Ты хаця б вернешся? Я цябе яшчэ пабачу?

— Пабачыш. Добра. Цябе там чакаюць, напэўна.

— Пачакаюць. Ты прыяжджай, чуеш. Сто гадоў цябе ня бачыла. Калі ў цябе праблемы, то ў нас тут у прэс-цэнтар адміністрацыі чалавек трэба, добры заробак, я магу дапамагчы. Што яшчэ? Я... Ай, гэта лепш не па тэлефоне. Мерапрыемства сёньня, буду да адзінаццаці. А заўтра зноў а шостаі падымацца. Ты там чуў, можа, ці чытаў, у нас тут такое ў нядзелю рабілася. Фашысты зусім нахабныя сталі, мэтро не працавала цэлы дзень, яны падпалілі ратушу, двое ратавальнікаў у лякарні. Ты пішы мне, я буду чакаць. І як прыедзеш, звані, нумар памятаеш?

— Так, — сказаў я, і ў горле зьявілася гаркота. — Так, памятаю. Усё я памятаю. Трымайся, пакуль.

Asyl — па-ўсходняму салодкае слова, як камяк разынак, як інжыр у цукры, ліпне да нёба, ад яго хутка псуюцца зубы.

Я гляджу на іншых замежнікаў, хто падобна мне знайшоў часовы прытулак у гэтай казачнай краіне, і мяне не пакідае адчувальне, што адрозьненне паміж намі палягае насамрэч значна глыбей, чым на ўзроўні мовы, улюбёных страваў або разрэзу вачэй. І мне спатрэбілася ня так ужо шмат пачкаў галюазу, каб уцяміць сутнасьць гэтага адрозьнення.

Яны прыехалі сюды як барацьбіты, іхным багажом была вера ў тое, што свабода прыйдзе на іхную далёкую радзіму, дзікаватую й бадай што нерэальную для тутэйшых жыхароў. Там, на гэтай радзіме, іхная адсутнасьць у гэты час хаця б неяк перажываецца, часам нават даволі балюча, іх сапраўды там чакаюць, іх напраўду там не хапае. Іхныя суайчыньнікі, якія трываюць за гэтых выгнаньнікаў там, у самым пекле, разумеюць тым ня менш, што выгнаньнікі ёсьць скарбам, які лепш перахаваць часова ў бяспечным месцы, каб потым скарыстацца ім напоўніцу. Урэшце, у наш час цалкам магчыма кіраваць вызвольнымі паўстаньнямі і арганізоўваць аксамітныя рэвалюцыі й не выходзячы з кабінэту пасярэдзіне вольнай Эўропы. Выгнаньне не замінае ставіць смайлікі. І толькі ад таго, хто сядзіць за кампутарам, залежыць, ці сягнуць гэтыя паўстаньні ды рэвалюцыі за мяжу віртуальнага.

Практычна ў любым тутэйшым горадзе выгнаньнікі сустраюць тут суайчыньнікаў, якім можна паплакацца, на чые рукі можна абaperціся, пакуль не аформіш страхоўку, суайчыньнікаў, зь якімі можна зьвесці надвячоркам сабаку або місу смажанай саранчы, выпіць гарэлкі, пазычыць сотню эўра, душэўна пагутарыць.

З тымі, хто прыехаў з маёй краіны, усё інакш. Ад нашае адсутнасьці радзіме ні цёпла, ні халодна, мы можам сто разоў на год выганяць самі сябе й вяртацца, ніхто й не заўважыць. Усё йдзе сваёй чарадой: бэбі-бум, будаўнічы бум, бумеранг простага чалавечага шчасьця... Мы адзінкі, мы ізгоі, нас ніхто

ня чуў там, ня чуе й тут. Калі на радзіме ты пачуваўся шпіёнам (ты й быў там шпіёнам, бо жыў так, нібы заўжды баяўся выкрыцьця, бо да цябе ставіліся там так, быццам ты працуеш на замежную выведку), чаму цябе будуць слухаць тут? Таму тыя, хто запрашае нас сюды, у краіну ветравых генэратараў, займаюцца насамрэч хутчэй дабрачыннасьцю, міласэрнасьцю, адраснай дапамогай, чым падтрымкай барацьбітоў за свабоду. Можа, яны запрашалі ня тых? Не, менавіта тых, бо іншых на нашай радзіме няма. Нас выратавалі, і за гэта мы мусім быць удзячныя — нас пакінулі сам-насам са сваёй адзінотай, пазбавілі страху перад пакараньнем за тое, што мы наважыліся быць адзінокімі ў краіне суцэльных сяброў. Нам не далі прапасьці, нас трымаюць тут як барацьбітоў, хаця мы й самі даўно ўжо не спадзяемся, што нешта здольныя зьмяніць.

Шпіён. Так, у краіне, якую я пакінуў, усё было проста, як на вайне. Былі мы й былі яны, іх было непараўнальна больш, затое мы былі лепшыя.

Мой знаёмы Р., які прыяжджае раз-пораз у мой паўночны горад па сваіх цёмных справах, слухае ўсё гэта і ўсьміхаецца. Хто-хто, а ён ведае, што ніякае «мы» мяне насамрэч не цікавіць, а цікаваць мяне толькі я сам ды Вераніка. Неяк я здуру паспрабаваў яму распавесці пра яе. «Баба кінула, разумею», — кіўнуў ён тады даволі абьякава, а цяпер ён усьміхаецца й гаворыць:

— Нічога, неўзабаве я прывязу табе сапраўднага змагара. Гэтыя хлопцы стварылі моладзевую арганізацыю. Маладыя яшчэ, для іх такія справы без рамантыкі ня робяцца, вось яны «Мсьціўцамі» й назваліся... Эсэраўскі агонь у вачах. Але добры хлопец, наш, сапраўдны... І ў адрозьненьне ад нас з табой, пачуваецца на сваёй зямлі гаспадаром. У маладых нам трэба вучыцца. Стаяць за сваё, не даваць сябе прыніжаць. Зуб даю, яны яшчэ пакажуць гэтай нашай уладзе. Ты як, не перадумаў, можа, са мной паедзеш? На радзіму паглядзіш? Ці...

Ці.

— Ну, справа твая. І што ты тут робіш, не разумею. Чым ты тут займаешся? — кажа Р. і не чакаючы адказу едзе на радзіму, туды, дзе Вераніка забывае пакрысе, якога колеру ў мяне вочы.

Чым я тут займаюся? Час ідзе, а я не магу знайсці адказу на гэтае пытаньне, нават для сябе самога. Адзінае, што прыходзіць у галаву й што на дадзены час, верагодна, і ёсьць праўдай — тут я азіраюся назад. І нібы адышоўшы на крок ад карціны, бачу больш, чым заўважаў дома.

Напрыклад, цяпер я нарэшце бачу сароку. Хаця раней бачыў адно шыбеніцу.

Франк, мой гід па завулках тутэйшага жыцця, распавядаў мне неяк пра знакамітую «падкову» — адмысловы графік, які паказвае, як змяняюцца пачуцьці чалавека, што жыве за мяжой. Спачатку ўсё здаецца вакол цікавым і добразычлівым, і ты кажаш: «О так, усё як я марыў, гэта сапраўдны рай. А цяжкасьці я пераадолею, дык як іх не пераадолець у такой краіне, дзе кожны табе ўсьміхаецца!». Потым замежнік паціху разумее, што паколькі зваротны квіток ён сабе купляць не сьпяшаецца, да яго пачынаюць ставіцца як да нармальнага чалавека, а не як да госьця дарагога, і вось тут усё вакол імкліва чарнее, ты адчуваеш сябе чужым і нікому не патрэбным. Але час ідзе, і дзеясловы пакорліва схіляюць перад табой галовы, і ты ўжо бяз сораму называеш гэты горад сваім, а няўмольны закон чалавечага суіснаваньня абавязкова й своечасова дае табе двух-трох знаёмых, і тыя ня маюць нічога супраць такога статусу, у той час як астатні люд ператвараецца ў непразрыстае племя пракожых, чыноўнікаў і прадаўцоў. Змрок цябе больш не кранае, сьвятло табой не цікавіцца, вакол шэра й прыймальна, ты прыстасавуся.

У кожнага нармальнага чалавека, калі ён захоча прааналізаваць сваё жыццё за мяжой з дапамогай графіка, павінна атрымацца ў выніку такая «падкова», хіба што ў роз-

ных людзей розная ступень выгнутасці. У мяне атрымалася роўная лінія, якая яшчэ да ўсяго дэманстратыўна, з выклікам уздымаецца ўверх над гэтай пасадачнай паласой часовага выгнаньня.

— Нічога, — супакоіў мяне Франк. — Нічога, не хвалюся, у цябе яшчэ ўсё наперадзе.

Але ж мне й праўда ўсё тут падабаецца. Неўзабаве я адчую сябе тут чужым і нікому не патрэбным, але буду дзякаваць і за гэта. Трэці месяц запар тут ідзе дождж. Мне падабаецца ў гэтым паўночным Маконда. Мне тут усё падабаецца.

«Што цябе ўсё цягне спаць у чужых ложках, што табе дома не сядзіцца?» — злавалася маці, калі мне было васьмнаццаць. Прайшло невядома колькі часу, а я ўсё яшчэ сплю ў чужых ложках, мяняю кватэры, і калі заходжу ў кожную наступную, атрымліваю дзіўнае задавальненне ад усьведамлення таго, што вось і гэтае жытло давядзецца хутка пакінуць. Дождж, на шкле майго акна сядзяць сьлімакі, па вуліцы праносіцца машына за машынай, штосэкунды іх шум успыхвае й гасне, і я раптам зь незвычайнай выразнасцю разумею, што з кожным такім гукам маё жыццё становіцца карацейшым.

Яна выглядала надзвычай прывабна, гэтая корачка лёду на жалезнай бэльцы арэляў, настальгічныя магутныя маразы той зімы ўмелі сябе прэзэнтаваць: гэта была амаль празрыстая корачка, якая выклікала ў ласай да салодкага дзіцячай душы думкі пра карамэль і ледзянцы, гэта была такая хітрая корачка, якую хацелася разбурыць, бо надта ж шмат у ёй было фанабэрыстай самаўпэўненасці, — але больш за ўсё яе хацелася лізнуць. Вераніка хадзіла туды-сюды міма корачкі да абеду, цягаючы за сабой санкі, а калі пасья дзённага сну бацькі зноў выштурхнулі яе на двор, ня вытрымала: падышла да арэляў, азірнулася па баках, заплюшчыла вочы й з адчуваньнем невыноснага шчасьця лізнула.

Лёд прыемна апёк, Вераніка падумала пра тое, што бацькам бы гэта дакладна не спадабалася — не, яны ніводнага разу не казалі нічога наконт таго, ці можна лізаць ледзяныя коркі на жалезных палках, але нутром, сваёй непаседлівай дзявочай інтуіцыяй Вераніка здагадвалася, што за такое ёй бы зрабілі, як казаў тата, галавамон. Але трэ было ісьці дамоў, не хапала яшчэ, каб гэта пабачыў хто-небудзь з суседзяў. Вераніка паспрабавала адарваць язык ад смачнага лёду — і не змагла, было балюча й крыўдна, яна шмыгнула носам і паспрабавала яшчэ раз, і зноў прыклеены язык не хацеў адрывацца, і балела пры гэтым так, быццам яна дакранулася языком да гарачага праса. Вось як, ад халоднага можа балець як ад гарачага, падумала Вераніка скрозь сьлёзы й пастаралася не варушыцца — тады боль адпускаў, толькі сьпіна стамілася быць у такім крыху

нахіленым стане. Ад распачы яна зараўла, і потым зноў рванулася назад, але страх болю ўжо пасяліўся ў Вераніцы, і яна панічна баялася яшчэ раз зрабіць языку гэтак балюча.

Так яна прастаяла некалькі хвілінаў, зусім нядоўга, але на снег ужо клаліся роўныя вячэрнія цені, дарослыя вярталіся з працы дахаты, таропка, уцягнуўшы ў плечы свае задумненыя, цяжкія галовы ў футровых шапках, ніхто не звяртаў на пляцоўку ўвагі, а Вераніка ціхенька румзала сабе пад нос і з цікаўнасьцю кожнага дзіцяці разважала пры гэтым: напэўна, калі яе ўсё ж знойдуць, давядзецца выклікаць хуткую, і ёй адпілююць язык, а можа, скажуць чакаць вясны, пакуль лёд не растане, паесьці ёй, вядома ж, будуць прыносіць, але вось як яна будзе жаваць; а можа быць, тата нешта прыдумае, возьме свае *інструмэнты*, і давядзецца пахадзіць трохі з жалезкай на языку, пакуль не адваліцца.

«Ты чаго?» — пачула яна голас за спінай, гэта быў Малькоў, ён зайшоў сьпераду ды весела ашчэрыўся. Вераніка, забыўшы пра сваё незайздроснае становішча й задыхаючыся ад распачы, хацела яму ўсё патлумачыць, і тут жа закрычала з новай сілай ад болю. Малькоў з сур'ёзным выглядам абышоў арэлі, агледзеў пасізелы Веранічын язык і задумаўся. Ён быў разважлівы хлопчык, у шашкі гуляў, кніжкі фантастычных чытаў, і Вераніка ўскладала на яго цяпер вялікія надзеі. «Та-а-ак», — прамовіў Малькоў, зьняў пальчатку ды хацеў пальцамі вызваліць Вераніку, але тая так пагрозьліва зарычала, што ён палахліва схваў пальцы назад. «Што з табой рабіць?» — глыбакадумна запытаўся Малькоў, па ім было відаць, што ён ужо шкадуе пра іхнюю сустрэчу. «Задала ты мне задачу, сястра. Але бяз панікі, мы што-небудзь прыдумаем». І Малькоў стаў думаць: з вачыма, якія старанна дэманстравалі напружаную працу думкі, ён ляпіў сьнежкі ды кідаў у баскетбольны шчыт, і задаволена цмокаў, пацэліўшы. Над арэлямі загарэўся ліхтар. «Бяз стратаў тут не абыдзешся, — прамовіў нарэшце Малькоў. — Але безь языка жыць можна. Гэта без галавы людзі доўга не жывуць, ці, вось, напрыклад, аднаму чалавеку

выразалі пячонку, а потым паставілі новую, электронную. А безь языка нават свае плюсы. У школе, напрыклад». Вераніка адчула, што на яе языку таксама зьявілася корачка лёду. Яна замярзала. «Ты мычы, калі што», — сказаў Малькоў. «Я зразумею. Галоўнае, пацярпі. У мяне ўжо ёсьць плян». Потым падышоў Рудзінчкоўскі (толькі не Рудзінчкоўскі!), хлопчык з тых, якія вельмі любяць глядзець на чужыя пакуты, Вераніка бачыла неяк, як ён гучна сьмяяўся, калі аднаму з аднаклясьнікаў расьсеклі брыво на ўроку фізкультуры. Рудзінчкоўскі зірнуў на Вераніку ў клубах пары, і яго, канечне ж, разабраў сьмех.

Ад сьлёзаў твар Веранікі таксама стаў пакрывацца лёдам. Стала ўжо зусім цёмна. Падышла сястра Малькова, на год старэйшая за яго, якую адправілі шукаць брата. «Вы што, атупелі?» — закрычала яна, пабачыўшы, у чым справа, і пабегла кудысьці. «Слухай, мне ісьці трэба, — сказаў устрывожана Малькоў, — Я ў бацькі папрашуся й потым прыйду». Рудзінчкоўскі застаўся, ён відавочна мёрз, але падскокваў, трос рукамі і штохвіліны з інтарэсам зазіраў у твар Веранікі. Вераніка цяпер проста плакала, яна адчула, як бясьсільле, цяжкае, соннае, навалілася на яе, «Якая я маленькая, — падумала яна скрозь сьлёзы, — Зусім, зусім маленькая». Ёй стала ясна, што той, хто беражэ яе, і пра каго яна пасьпела трохі забыць за апошні час, можа спазьніцца, але ён не спазьняўся, і сэрца Веранікі рванулася наперад, і ў галаве затахкала, часта-часта, аглушальна, калі яна пачула зь цемры знаёмы голас. Сьнег за сьпінай радасна зарыпеў, да Веранікі падбегла мама, а за ёй сястра Малькова, трохі гордая й вельмі зацікаўленая. «Гора ты маё», — мармытала мама. «Зараз, зараз...». Нягледзячы на тое, што гэта выклікала боль, Вераніка заматляла асьцярожна галавой, а вачыма паказала такі жах, ад якога гатовая была зарумзаць нават сястра Малькова, у якой язык быў у цёплым роце, ня тое, што ў паўмёртвай Веранікі. «Глядзі, там слана вязуць, запарк, мабыць, прыехаў!» — закрычала раптам мама, паказаўшы пальцам туды, дзе сьвяцілі ліхтары, і Вераніка скасавурыла імгненна вочы ў тым напрамку, і тут жа была схопле-

ная рукавіцамі за лоб і нос, боль ударыў ёй па языку, які як уджалены скачыў за вусны, за халодныя зубы, у гарачую ванну сьліны. «Дзе слон, я ня бачу!» — верашчала Вераніка, з жахам глядзячы на малюсенькую чырвоную палоску, якая засталася тырчаць у ледзяной корцы.

Цалавацца Эдзік зусім ня ўмеў. Вераніка й сама не была спэцыялістам у гэтай галіне, не магла яна на той час і пахваліцца вялікім досьведам, але ведала — ведала кончыкамі пальцаў, міжножжам, жыватом, унутраным бокам каленяў — што пацалунак, сапраўдны пацалунак, ёсьць усё ж чымсьці іншым. Ён цалаваўся мокра, так, што й мікраскапічныя валаскі пад носам Веранікі, і яе шчокі, і падбародзьдзе штораду апыналіся ў ягонаі клейкай сьліне, быццам яна апусьціла твар у сочыва. Язык Эдзіка старанна лез Вераніцы за зубы, яна нарэшце пускала яго, без агіды, але насыцярожана адзначаючы, што ён там робіць. А рабіў ён вось што: заміраў разгублена над яе языком (Вераніка саромелася напачатку пускаць свой язык у дзеянне, і ён ціха ляжаў унізе, сьціпла й нібыта апусьціўшы вочы — як і належыць цнатліваму ружоваму стварэньню), а потым, спахапіўшыся, пачынаў кідацца як шалёны ва ўсе бакі. Вераніка прыйшла да высновы, што, па-першае, кіраваць сваім языком Эдзік ня ўмеў — ягоная бедная *lingua* жыла сама па сабе ды найчасьцей трапляла ў нябачны тупік Веранічынага нёба, а па-другое, надта кароткім быў гэты Эдзікаў орган, ягоны гаспадар відавочна хацеў большае рухомасьці, большага абшару для ажыцьцяўленьня ўласных грандыёзных плянаў, ды толькі язык не даставаў да намечаных пунктаў.

Ён наогул уваходзіў у рот Веранікі зусім на трошкі, Вераніка кожны раз баялася самкнуць зубы на гэтым вяртлявым госьцю. Увогуле, яна ніяк не магла навучыцца расслабляцца падчас гэтых непрафэсійных пацалункаў, і так і не навучылася да канца іхнага знаёмства. Заўсёды думала не пра тое, пра што, паводле аповедаў, мусіць думаць у такія моманты жанчына. А яшчэ

Эдзік сам, відаць, не адчуваў ад пацалункаў асаблівае асалоды і шмат часу са свайго жыццёвага кашальку на гэткія ўступы не выдаткоўваў. Напэўна, ён разважаў так: тры хвіліны — і дошыць зь яе, калі я змог яе гэтым узбудзіць, то пара пераходзіць да ўсяго астатняга, калі ж не — то нашто губляць час. Ён і пераходзіў да астатняга, мокры твар Веранікі ахвотна выплёваў чужы язык, у роце было так, як бывае пасля прастуды, а Эдзік старанна лез праверыць, ці падзейнічаў на Вераніку ягоны пацалунак, і вось тут ужо Вераніка становілася сталёвай, алмазнай, тытанавай — ніякая сіла, ніякае ўяўленьне, ніякія журботныя ўмольныя мужчынскія вочы не маглі прымусіць яе расьціснуць калені, адзінае, чаго аднойчы дамогся Эдзік — гэта хвіліннае сузіраньне яе грудзей у цені паласатай баваўнянай вокладкі, але вокладка закрылася, Эдзік палез са стогнам сабе ў нагавіцы, «Я сам», — пшчотна прамовіў ён, таропка расшпільваючы пас, — «Ты проста паглядзі», — але Вераніцы не хацелася ні на што глядзець, яна, можа, паглядзела б, у іншы час і на іншага хлопца, усё ж цікава было наогул, як яны гэта робяць, але тады — не, не, не, дзякуй. І яна паехала дамоў, і потым, празь нейкі час, пайшла зь ягонага жыцця, гордая, як так і ня ўзятая крэпасць, усе белыя сьцягі якой пайшлі на хусткі для яе несаступлівых абаронцаў. Бо на якім жа юным бязьлітасным санцапёку адбывалася на самай справе аблога!..

Натуральна, Вераніка заняла месца побач зь Ім, натуральна, яна глядзела толькі на Яго, натуральна, яна імкнулася рабіць гэта такім чынам, каб ніхто не заўважыў, натуральна, усе гэта бачылі. Была дзясятая раніцы, панядзелак, і яны сабраліся, адно за адным, у кабінэце Чэслава, кожны ведаў, што можна прыйсьці зь невялічкім спазьненьнем пасля абеду, але на гэтыя нарады трэба зьяўляцца своєчасова. Але Чэслаў забег, скінуў паліто ды папрасіў пачакаць, красамоўна паказаўшы пальцам на столь, — ды пабег туды, на адміністрацыйнае неба. А яны засталіся сядзець, намагаючыся канчаткова прачнуць-

ца, сярэдзіна восені ня церпіць бадзёрых... Апошняя увайшла Ала, звычайна каля Яго сядзела менавіта яна, паводле нейкіх няпісаных правілаў, але ж няпісаных — і Вераніка зласьліва пасьміхнулася Але, пастукаўшы асадкай па вуснах. Практыкантка глядзелася ў люстэрка, Ларыса гартала сьвежую газету начальніка, асьцярожна высунуўшы яе з-пад філіжанкі з каваю... А Вераніка ўпотаі любавалася Ім. Ён быў сёньня нешта не ў гуморы, перакочваў у роце ці то жуйку, ці то яшчэ што, ня вельмі смачнае, па ўсёй бачнасьці... А можа, у яго балелі зубы, думала з заміраньнем сэрца Вераніка, і шкадавала, што яна не стаматоляг. Ён быў у новым, чорным пінжаку, накінутым на белую футболку, сярэбраная завушніца дрыжэла зусім блізка ад хітрага вока Веранікі, пальцы Ягонья выбівалі энэргічны раззлаваны дроб па сталю, і на вуснах зрэдку лопаўся сымпатычны гук, адзначаючы зьмену барабаннай тэмы... Але: смурныя бровы, беспакойны нос, стомленыя вочы, сьветлыя валаскі на руках незадаволена тырчаць, напружаныя плечы, адно зь якіх ледзь не дакраналася Веранікі...

Яна часта лавіла сябе на тым, што думае пра Ягоны, зусім не спароднены пакуль зь ёй арганізм без усялякае заканамернае, здавалася б, агіды. Вось настолькі я... Яго... — думала Вераніка на трывожна-прыемным удыху, і не знаходзіла, чым запоўніць пустоты між сваімі марамі. Так, сапраўды, яна ўяўляла сабе ўсё цудоўна й ведала з дакладнасьцю: калі б Яго зараз званітавала, ці калі б ён раптам высмаркаўся проста на стол, ці калі б у яго пайшла носам кроў, ці калі б з носу ягонага паказаліся чорныя мокрыя валаскі, ці калі б яшчэ якім-небудзь чынам Ягонае недаступнае ёй пакуль заповітнае цела праявіла свае фізыялягічныя, груба-ўнутраныя, непрыстойна жывыя якасьці, Вераніка б і носам не павяла, прыняла б усё з такім жа захапленьнем, выцерла б, памянчала б бялізну, запусьціла б пальцы ў гэты дасканалы, несапсаваны яшчэ ўзор мужчыны, толькі пры наяўнасьці такіх пачуцьцяў і можна казаць пра каханьне; яна б хацела, каб аднойчы Ён стаў на хвілінку хлопчыкам, зусім маленькім, вась тады яна б наталілася, націскалася, нагулялася, але толькі на

хвіліну, бо ўсё ж болей Вераніцы хацелася самой стаць цацкай у ягоных руках, пацеркамі на ягонай шыі, дзе-небудзь на далёкім жоўтым пляжы ў кайданках марское лязуры... І каб усе, хто ведаў іх Дваіх, стаялі, глядзелі, але не маглі наблізіцца, разьбіваючы сабе ў кроў ілбы аб нябачны бар'ер.

Яна задумалася так глыбока, што страціла пільнасьць, і калі зразумела, што глядзіць неадрыўна на Ягоня рашучыя скулы, было позна. Ён няўтульна адчуваў сябе пад яе позіркам, яна гэта пабачыла. Дурніца, пачаў правяраць, ці ўсё ў яго нармальна з тварам, ці не запэчкаўся, ці не парэзаўся, голячыся... «Волас у роце, fuck», — сказаў Ён Вераніцы ўрэшце, даволі жаласьліва й нібы апраўдваючыся. На шчасьце, іх ніхто ня чуў — жанчынам зь іхнага аддзелу надакучыла глядзець на пакуты Веранікі, і яны заняліся дабрадушнымі зьдзекамі з практыканткі. «Давайце я дапамагу», — прашаптала Вераніка. Ён зьдзіўлена адсунуўся, але ўсьміхнуўся. «Адкрыце рот», — сказала яна й ня здолела надаць голасу неабходнае нэўтральнасьці. «Людзі ж навокал», — запырэчыў Ён, але потым наблізіў да яе свой твар, які аказаўся вельмі чыстым, Вераніка рэдка бачыла такія чыстыя мужчынскія твары. Яна ўпершыню знаходзілася да яго так блізка. Ён падміргнуў ёй: «Няхай гэта будзе наша маленькая аплявуха грамадзтву», заплюшчыў вочы ды высунуў сьветлы кончык языка. «Ня бачу нічога, пачакайце», — яна пяшчотна паднесла вочы да гэтага падарунку, «Ён, напэўна, глыбей, паспрабуйце высунуць далей язык...». Ён закрыў рот, зглынуў сьліну ды не расплюшчваючы вачэй зрабіў новую спробу. «Знайшла», — прашаптала Вераніка ды не сьпяшаючыся, супыніўшы дыханьне, вырашыўшы зьняць усе пенкі з гэтага імгненьня, асьцярожна ўзяла пазногцямі зь непаслухмянага языка доўгі белы жаночы волас. «Ваша?»

Ён расплюшчыў вочы ды разгублена ўтаропіўся ў стол, а потым зарагатаў, закрываючы рот. Вераніка азірнула, усе, уключна з Чэславам, які стаяў у пройме дзьвярэй, неадрыўна ды ўважліва глядзелі на яе ды Яго. Вераніка навобмацак праяла пальцам па ножцы стала, і волас застаўся там. Дзіўна,

яна зусім не адчувала зьбянтэжанасьці. Пагатоў Чэслаў ужо сьмяяўся, хіхікала Ларыса, непрыгожа крывілася практыкантка, і хутка ўжо рагаталі ўсе, разам зь Веранікай, якая ніяк не магла выдыхнуць.

* * *

Любіла аблізваць паштовыя маркі: пабачыла аднойчы, як гэта робіць маці, ды з таго часу заўсёды прасіла браць яе з сабой на пошту. Вераніцы было восем, яшчэ маладыя бацькі жылі даволі бесклапотна, нягледзячы на тое, што бацька зарабляў няшмат: кожныя выходныя зь сябрамі хадзілі ў лес на шашлыкi, ездзілі на бліжэйшае вадасховішча, Вераніка добра запомніла з таго часу рыльцы бутэлек, закапаных па горла ў прыбярэжны пясок, яны тырчалі з вады, бы пэрыскопы субмарынаў... І ліставаліся — маці, напрыклад, перапісвалася амаль з усімі колішнімі аднагрупніцамі, раскіданымі цяпер па ўсім абшары імперыі, пісала ў Жданаў, Уладзівасток, Кашын, Падмаскоўе, Рыгу...

Пошта месцілася на першым паверсе вялікага будынку недалёка ад унівэрсаму, зусім маленькае, цеснае аддзяленьне, на другім паверсе была ашчадная каса, з другога боку — міліцыя. Пакуль маці набывала капэрты ды маркі, Вераніка сядзела на халодным скураным крэсьле й чытала, варушачы вуснамі, дзіўныя назвы: Андыжан, Архангельск, Ашхабад, Жданаў, Куйбышаў... Глуха грукаў недзе напамажаны штэмпель, памахвала ад скразьняку агромністымі, дагледжанымі, сакавітымі лістамі пальма ў кадушцы, больш наведнікаў не было, але чаканьне зацягвалася, маці любіла пагаварыць з супрацоўнікамі: пра нежанатых чыгуначнікаў, пра ўтанулую нядаўна школьніцу, пра новую прычоску Пугачовай... Вераніка зь цярплівым уздыхам злазіла з крэсла ды пачынала разглядаць сьвяточныя паштоўкі, уяўляючы, як яна віншуе кагосьці зь першым, дзявятым або яшчэ якім-небудзь траўня, як дасылае віншаваньні з нараджэньнем унука або вось гэтае, загадкавае: «Скорбим вместе...».

Неяк маці дазволіла Вераніцы самой напісаць віншаваньне, атрымалася няблага, праўда, напісаўшы прыгожымі літарамі «Поздравляю с», Вераніка зразумела, што больш месца на паштоўцы не засталася, а трэба ж было вывесці там яшчэ бог ведае колькі: «десятилетіем совместной жінзі, жаелаю успехов в работе і семейного счастья», маці ня бачыла Веранічынай праблемы, і трэба было выкручвацца, і Вераніка ўрэшце справілася, дапісаўшы ўсё гэтае Праздравленіе збоку, малюпасенькімі літарамі, але ж дарослыя не дурныя, каб не здагадацца павярнуць паштоўку неабходным бокам, «Прачытаюць», — падумала Вераніка ды была вельмі засмучаная, калі маці забракавала плён яе напружанай працы. Аднак вось маці ўжо йшла да ўшчэнт сьпісанага хуліганамі драўлянага століка, ставіла на яго вільготную знізу торбу, спрытна рассоўвала лісты па капэртах і, на імгненьне задумаўшыся, шпарка выводзіла адрэсы й падносіла ўжо маркі да густа нафарбаваных вуснаў, але тут Вераніка гучна прамаяўляла з дакорам: «Мама!», і маці аддавала маркі ёй. Потым задаволеная Вераніка, успамінаючы ўрок танцаў, штомоцы цягнулася на мысках да сінняй аблупленай паштовай скрыні, ламіла ў руках, на языку быў салатжавы прысмак клею, і лісты нячутна падалі туды, адкуль ім ужо не было вяртаньня, страшны момант, адзін з самых загадкавых у яе дзяцінстве, бо адкуль было Вераніцы ведаць, што часам адрасаты «выбываюць» — быццам бы нехта перадумаў стаяць у занадта доўгай чарзе.

І гэта таксама было ўжо так даўно... Яшчэ зусім нявопытная Вераніка шукала хлопчыка па прозьвішчы Кулік, яна спытала ў настаўніцкай, і ёй адказалі: так, ёсьць такі, ён у гуртку юных тэхнікаў, паглядзі па раскладзе, калі й дзе яны займаюцца. Яна пабегла праз гулкія калідоры ды прысыпаня тынкам лесьвіцы (у цэнтры якраз быў рамонт, але й заняткі не перапыняліся) да раскладу ў фае, яна тады наогул шмат бегала, не магла сабе дазволіць як малады, яшчэ не абстраляны, не загартаваны

спэцыяліст хадзіць не сьпяшаючыся, ёй здавалася, што яна ня мае права губляць каштоўныя сэкунды, што на яе ўсе глядзяць, ацэньваючы ногі й здольнасьці. Задыханая, успацеляя, правяла па раскладзе пазногцем, шукаючы патрэбнае скрыжаваньне. Яе палец спыніўся раптам на аркушы ў лінейку, вырваным са звычайнага вучнёўскага сшытка й прымацаваным скотчам да фанеры. Вераніка не магла не зірнуць на ліст і потым ажно закашлялася ад ганьбы...

На аркушыку невядомым навучэнцам мастацкага гуртка была намаляваная яна, у цалкам карыкатурным стылі, але вельмі пазнавальная... Вядома ж, на прээднім пляне былі яе вушы, ды гэта б яна сьцярыпела з нэрвовай усмешачкай, жахлівейшым было іншае... Вераніка стаяла й з усяе моцы прымушала сябе паставіцца да малюнку як дарослы чалавек, проста сарваць і пайсьці да дырэктаркі або ў прыбіральню... Аднак у тым і справа, што яна не была дарослым чалавекам у сапраўдным сэнсе гэтага слова, яна толькі некалькі месяцаў таму атрымала сваю заповітную, доўгачаканую вышэйшую адукацыю й была ўсяго толькі маладым спэцыялістам (колькі разоў ёй давялося за гэты час вымавіць і пачуць гэтае паскуднае словазлучэньне!). І таму яна ня кінулася ў гістэрыцы да кабінэту, патрабуючы бязьлітаснага суду, і ня скардзілася калегам, і не цягала за вушы крыўдзіцеля, якога можна было адшукаць, калі захацець, і не выклікала бацькоў... Не, яна сарвала лісток, пайшла ў цёмную актавую залю ды там, ціха павіскваючы, плачучы асьцярожна, абачліва, каб нанесьці твару толькі нязначныя, лёгкавыпраўляльныя чорныя раны, пакутліва думала: ну што я ім зрабіла, ну што ж я пасьпела ім зрабіць, ніводнага канфлікту, зь некаторымі нават падабенства сьброўства, яе ж ужо нават на хакей запрашалі хлопчыкі з адпаведнага гуртка...

Вераніка не даставала з кішэні малюнку, яна наогул больш на яго не глядзела, выкінуўшы ў сьметніцу на прыпынку, — дыякі сэнс быў зноў зазіраць туды, Вераніка на ўсё жыцьцё запомніла тую сваю выяву, заплюшчы вочы: і яна перад ёй. З рота падобнай да казачнага героя Веранікі высоўваўся доўгі,

з пачварна вялікімі прышчынкамі на ім, язык, ды, як амэрыканская горка, спускаўся да голага азадка невядомага вусатага навучэнца... Калі б нехта й ня памятаў Вераніку ў твар, усё адно было б зразумела, што гэта менавіта яна, па яе вопратцы; неведомы аўтар гэтага злачынства, такога да болю ў сэрцы крыўднага яшчэ й таму, што Вераніка не магла даляць, чым яна такое заслужыла, намаляваў яе флямастарам у той самай кофце зь белым узорам, якую Вераніка надзявала найчасьцей, па якой Вераніку пазнавалі яшчэ з вокнаў, калі яна імчала з прыпынку да Цэнтру... Такая добрая кофта — ніхто, натуральна, ня ведаў, што набыла яе Вераніка ў сэканд-хэндзе, кофта, якой не сустрэнеш на ніводнай прахожай. Больш яна яе на працу не надзявала, а празь нейкі час невядомага мастака, пасля таго як ён вывесіў на раскладзе партрэт дырэктаркі, Ганны Юр'еўны Эшэр, якая займалася невядома чым з вартаўніком-пэнсіянэрам, выкрылі... Гэта быў кучаравы, мілы, начытаны, нязьменна ветлівы хлопчык, адзін з тых нямногіх навучэнцаў, зь якімі Вераніка адчувала сябе любімым пэдагогам у гэтай дзіўнай, ці то масонскай, ці то лячэбнай установе.

Яна хутка зразумела, што ёй давядзецца застацца ў вёсцы гномаў на больш доўгі час. Сілы паволі, але няўхільна ўзрасталі, гномы кармілі яе сваімі незвычайнымі гарачымі поліўкамі, у якія яны кідалі разнастайныя казачныя зёлкі, спачатку Вераніка моршчылася, але потым прывыкла і неўзабаве ўжо радавалася, калі знаёмы бязвухі гном па мянушцы Ольда разводзіў сваё вогнішча на вясковай плошчы ды грымеў медным посудам. Ёй адвялі пусты драўляны будан паблізу ад трох высачэзных соснаў, Вераніка шмат спала ды з ахвотаю ела і аднойчы, прагнуўшыся ўвечары пад нізкім саламяным дахам, вырашыла, што ўжо дастаткова здаровая, каб зноў пайсьці насустрэч прыгодам. Яна пасьміхнулася махнатаму ручному павуку, што жыве ў куце, ды, прыгнуўшыся, выйшла вонкі. Удалечыні пабліскваў агонь. Маленькі народзік сабраўся на плошчы, гно-

мы ціха перамаўляліся, раз-пораз пераварочваючы мяса, вoдар якога рабіў гэты вечар такім утульным. Патрэсквалі паленцы, кружлялі іскры, гномы вызвалілі для Веранікі месца, і яна апусьцілася на цёплую зямлю побач з Ольдам. Вераніка адчувала сябе як піанэрважатая ў летніку, толькі бароды гномаў заміналі ёй размаўляць зь імі павучальным дарослым голасам. Ёй перадалі гліняны кубак з элем, яна адпіла трохі, патрымала вадкасьць на языку, галава прыемна закружылася, эль зьмяшаўся ў роце са сьлінай (усё ж мяса пахла так апэтытна!), цела зноў было паслухмянае, і спаць зусім не хацелася. Даўно Вераніка не адчувала сябе такой моцнай, і праўда: цэлых пяцьдзесят пунктаў.

— Чаму ўсе такія задуменныя, Ольга? — спытала яна, адпіўшы яшчэ элю.

— Сёньня Дзень сумных успамінаў, — адказаў той, памаўчаўшы.

— Што за дзень такі? — не адставала Вераніка, яна ўжо зразумела, што ў гэтай гульні трэба задаваць шмат пытанняў, калі хочаш нешта даведацца, усё ж распрацоўшчыкі не маглі прадбачыць усіх магчымых сытуацыяў, хаця пастараліся яны добра. Вось Ольга — ён зусім як жывы, сядзіць ды пачухваецца, нібы пад ягоную палатняную сьвітку залез мураш.

— Дзень, калі мы ўспамінаем самае сумнае.

— Што ж сумнага было ў вашым жыцьці?

— Табе не абавязкова гэта ведаць, — пасьміхнуўся гном у бaраду. — Ты прыйшла здалёк, што табе да нашых успамінаў...

— Распавядзі мне, Ольга, — Вераніка дакранулася да яго нага мяккага пляча.

— Сёньня Дзень сумных успамінаў, — адгукнуўся гном. — Вельмі сумных.

Вераніка чокнулася зь ім, і Ольга здзіўлена зірнуў на яе, але потым зноў утаропіўся ў агонь.

— Ведаеш, Ольга, вы мяне выратавалі, і я хачу вам чымнебудзь аддзячыць, — Вераніка глядзела, як крапае зь мяса на вуголье тлушч, гномы навокал ціха гаварылі пра сваё, так ціха,

што шыпеньне тлушчу на жары заглушала іх словы. Вершаліны дрэў шумелі, трывожна, папераджальна, Вераніка агледзелася, пабачыла чорную, беспрасьветную, поўную змрочнага хрусту цямрэчу лесу ды прысунулася да Ольды бліжэй. — Што я магу для вас зрабіць? У мяне няма ні золата, ні магічных камянёў, ні зброі, але, магчыма, я магла б чымсьці дапамагчы...

— Мы ня робім добрыя справы за золата, — адказаў гном. — Узнагарода схаваная ў табе самой. Каб дасягнуць вяршыні, трэба глядзець уніз. А пакуль што ты можаш проста паўдзельнічаць у нашым Дні сумных успамінаў. Успомні што-небудзь сумнае, і ў цябе прыбавіцца моцы.

Але ж час ішоў, і грошы крапалі, — Вераніка не для таго прыйшла ў гэты фантастычны сьвет, каб думаць пра сумнае. Яна паглядзела на лічыльнік: эль дадаў ёй яшчэ дзесяць пунктаў. Яна з насалодаю ўпілася зубамі ў мяса, якое працягнуў ёй нейкі малады румяны гном, аблізнула пальцы й сказала:

— Мне трэба ісьці далей, Ольда. Я й так затрымалася ў вас. Уласна кажучы, я хацела б выйсьці ўжо заўтра на сьвітанку.

Гном маўчаў, засяроджана жуючы.

— Распавядзі мне, што навокал, які шлях лепшы. Я хацела б дабрацца туды, дзе я змагу прыдбаць трохі манэтаў, і потым падацца ў горад.

— Вакол нас — лес, — задуменна сказаў Ольда. — Гэта ўсё, што я магу табе паведаміць. Лес вялікі. Мы ніколі не выходзім адсюль. Людзі й багі ня вельмі любяць сустракаць гномаў. Нашыя шахты, нашыя скалы й наш лес — вось дзе мы ў бяспецы.

— Але ж тая дарога, па якой... — Вераніка адчула, што гном нешта хавае.

— У любой дарогі ёсьць канец, — Ольда дапіў эль і перадаў кубак брату.

— Дай мне падказку, Ольда, — Вераніка зрабіла яшчэ глыток. — Я не хацела б, каб вам зноў давялося мяне выручаць. Можа, тут паблізу ёсьць млын, а можа, поле...

— Лес вялікі, — паўтарыў хітра гном.

Вераніка ўздыхнула, але крыўдаваць ні на кога не зьбіралася. На сьвітанку яна абавязкова пакладзе праснакоў і мяса ў той цудоўны, плецены, абшыты бісерам заплечнік, які падарыла ёй Берліта, і пойдзе куды вочы глядзяць. Урэшце, тут мусяць быць падземныя хады, пра якія маўчаць гномы. А гэты Ольда — ён відавочна нешта недагаворвае.

— Толькі не хадзі за ручай, — пачула яна раптам ля самага вуха і здзіўлена павярнулася да гнома. — Ні ў якім разе не хадзі за ручай!

— Ты нешта сказаў?

Але гном толькі паціснуў згорбленымі плячыма ды пацягнуўся па новую порцыю элю.

Як усё ж шмат паламалася ў Вераніцы. Усе гэтыя маленькія дэталі, вынік сапраўды ювэлірнай працы, аднавіць іх, відаць, будзе цяжэй, чым усё тое непаваротлівае, грузнае, аброслае мясам... Клеткі больш не вырабляюць запасных частак, хіба што завалылася нешта на складзе, але адрэсу складу мы не пасьпелі запісаць, і ніколі ўжо не запішам. І тамтэйшы тэлефон адключаны за няўплату. Позна, позна, занадта позна, як любяць гаварыць кандыдаты ў літаратурныя пэрсанажы. Шмат нікім ужо не кіраванай, гарачай ды разгубленай крыві, сарваных замкі вісяць на петлях — у мяккіх тканках шыі, у тоўшчы языка, пад'язычная костачка хруснула, і шчытавідная ня вытрымала. Костачкі гартані паламаныя й там і сям. Кажуць, што язык высоўваецца пры гэтым з рота, далёка ў сьвет, так, што мог бы дастаць да вока ды вынуць зь яго выпадковую парушынку або мошку... Ня верце, гэта ўсё кіно, хаця язык і праўда становіцца даволі рухавым, абмяклым, сінім. Спецыі спэцэфэктаў. Зрэшты, бывае ўсялякае, мы ж не настолькі аднолькавыя, кожны стаіць у гэтай чарзе па сваё.

Адзін стаяў ля вакна, другі — за яе сьпінай. А можа, наадварот. Адзін бачыў перад сабой сьпіну Веранікі, самы яе верх, голуую шыю, кропку радзімае плямы. А потым, зусім хутка ўсё

адбылося: толькі сьпінку крэсла. А Вераніка спаўзла на падлогу, нібы пабачыла там згублены гузік. Але чаму яна кладзецца на дыван сьпінай, высьлізгваючы зь нечых стомленых рук? Адна нага падварочваецца, таму, хто трымае Вераніку, даводзіцца трохі прыўзняць яе, каб яе цела легла на падлогу правільна. Бо тут таксама ёсьць свае правілы, якія пажадна выконваць, няхай яны нідзе й не зафіксаваныя. Ня трэба рабіць людзям, якія прыйдуць пасьяля цябе, лішняга клопату. Вось Вераніка пра гэта заўжды памятала. Але ж яна была занадта маладая, каб старэйшыя надумалі ўзяць зь яе прыклад. Ім жа, старэйшым, увесь час здаецца, што яны ведаюць лепш. Скажам, якім чынам можна лёгка зьняць стрэс. Як адпачыць чалавеку, у якога такая сядзячая праца. Што трэба рабіць, калі ў вачох рабізна ад манітора. Як лечыцца кампутарная залежнасьць. На якія кропкі трэба націснуць, каб іншыя атрымалі нарэшце спакой. Дзякуй вам, лекары-аматары, сьціплыя майстры акупунктуры.

* * *

Нікуды не падзецца ад спакусы колерам: гэтая няісная краіна, дзе рухаліся некалі нашыя зь Веранікай целы, лічылася белай. Белай, белай, адценьні для яе — занадта вялікая раскоша!.. Белай як бальнічныя сьцены, белай як бусьлінае крыло, белай нібы ранішні сьнег — усё залежыць ад таго, адкуль глядзець на гэтую дурную бель; і мы зь Веранікай мітусіліся ў гэтым сьнезе, не пакідаючы на ягонай паверхні сьлядоў — мы былі перакананыя, што не пакідаем, каму якая справа да дзяцей, якія ў сонечны дзень крычаць, зьяжджаючы зь ледзяной горкі, хто будзе ўзірацца, які малюнак пакідаюць на сьнезе іхныя таньня санкі. Справа — Монтэнэгра, зьлева — Кабу-Вэрдэ, такая васьмь каляровая геаграфія: а мы жылі там, і няблага жылі, пакуль я ня выправіўся дамоў, шыгаючы носам, пакінуўшы Вераніку адну пасярод гэтага шматзначнага сьнегу.

Мой Fischer-Weltalmanach за 2006 год прапануе пачынаць аповед пра краіну зь яе тэрыторыі. Па шчырасьці, лічбы ня

ёсьць маёй улюбёнай стравай. Але я прыкладна ўяўляю яе тэрыторыю: прыкладна пятнаццаць Монтэнэгра, або пяцьдзесят адзін Кабу-Вэрдэ. Насельніцтва: каля дзесяці мільёнаў чалавек, калі не лічыць жыхароў гэтых нашых знакамітых ВКЛ, «віртуальных канцлягераў» — колькі дакладна ў краіне такіх паселішчаў, ведаюць адно чытачы забароненай фашыстоўскай прэсы (я, на жаль, да іх не належу), але і яны памыляюцца, канцлягеры ж віртуальныя, каму ў галаву прыйдзе займацца перапісам эльфаў. Аднак, мяркую, вынік ня надта паўплываў бы на агульную колькасць маіх суайчыньнікаў. Пра сталіцу тактоўна прамаўчым... Валюта — даляр (неяк нават няёмка называць яго амэрыканскім). Мова... Ну, насельніцтва, зноў жа выключаючы тых, хто адпачывае ў ВКЛ, упэўненае, што размаўляе па-расейску. Далей мой Fischer-Weltalmanach раскрывае таямніцу знаходжаньня амбасадаў замежных краінаў у Бэрліне. Няма нічога прасьцейшага: недалёка ад Трэптаўпарку яно знаходзіцца, гэтак прадстаўніцтва, сам бачыў, з вакна кавярні, падысьці не рызыкнуў. І сайт у іх ёсьць: Чаго наш консул ня можа зрабіць для вас? — напісана на афіцыйнай старонцы амбасады, і гэта, пагодзімся, цягне на словы дзяржаўнага гімну. Улічваючы тое, што Палігімнія — адзіная з музаў, якой тут ніколі не адмаўлялі ў візе, у гэтым няма нічога дзіўнага.

Рэлігія, дзяржаўныя органы, урад, гаспадарка... Крыжы, укрыжаваньні, скрыжаваньні, крыжаванкі, «крыжыкі-нулікі»... Нецікава. На нашым гербе трактар, а наш сьцяг белы: вось вам эканоміка, а вось вам і зьнешняя палітыка. Трактар на патрэбу лёгка стане танкам, а вось арлоў, якія красуюцца на некаторых чужых, быццам бы дэмакратычных гербах, у ластавак не пераробіш (сказаў, уздыхнуўшы, дзядзька Ягор, зьбіраючыся раніцай у нядзельку на выбарчы ўчастак).

Пра гісторыю альманах ня згадвае, а яна заслугоўвае ўвагі. Рэч у тым, што паводле фашыстоўскай вэрсіі, гісторыя нашай белай краіны налічвае ўжо пяць стагодзьдзяў. У гэта цяжка паверыць. Я, напрыклад, разумею Франка, які заўжды ня можа стрымаць усьмешкі, калі чуе пра нашыя Вялікія гістарычныя нулі. Але ж

большасць лічыць, што краіне ўсяго пару дзясяткаў гадкоў. На чым я баку? Ні на чым, бо ведаю: гэтая краіна нарадзілася разам са мной, са мной і адыдзе ў нябыт. Бо яна — частка майго цела, гэтая краіна; тэрыторыя, якая заслужыла пакараньне, дзяржава, замерлая ў чаканьні помсты. Яна ж насамрэч не настолькі няясная, каб пазьбегнуць кары. Пра яе напісана ў любым даведніку. Белым па белым, белым па белым, белым па белым.

Чаго мне там не хапала?

За вакном старанна, нібы жанчыны на занятках шэйпінгам, машуць рукамі ветракі-генэратары — зрэшты, ня ўсе: вунь адзін стаіць зусім нерухома, нібы крыж на даху таямнічае падземнае царквы, якому аднаму дазволена глядзець на неба. Сівы кантралёр з завушніцамі ў абодвух вушах аддае мне мае квіткі ды, бадай што, бярэ пад казырок — субкультурная ветлівасьць, зь якой я ніколі ня звыкнуся. Цяпер можна зноў павярнуцца да вакна, там зьмяняюць адзін аднога зь вясёлым чыгуначным пошчакам паўночныя краявіды, дзе-нідзе яшчэ рэкламуючы для паўсонных пасажыраў альпійскія падарожжы, ледзь дацягваючыся каналамі-ўказальнікамі да плямаў сьнегу між яркай, з выклікам, травы. Яшчэ пару тыдняў, і палі тут запахнуць гноем, на радасьць усіх ворагаў глябалізацыі, запахнуць зусім як у нас, але гэта мяне ня цешыць. Любое падабенства я ўспрымаю тут як уласную паразу, хаця насамрэч мне слухна заўважылі нядаўна: «Ты падобны да футбольнага заўзятара, які прыехаў на край сьвету пабалець за чужую каманду». Побач са мной заклапочана, бы стаматоляг, узіраючыся ў разяўленую пашчу свайго ноўтбука, сядзіць хлопец гадоў дваццаці пяці, і ягоны ручны сьвет, у якім бог ведае што робіцца, едзе разам зь ім, ды і з усімі намі заадно, у гэты невялікі партовы горад. У падарожнай сваёй дрымоце я забываю, дзе знаходжуся, і вельмі здзіўляюся, калі чую ад яго нешта не па-расейску. Пашчырасьці, я не разумею ані слова, але ківаю ў адказ, і ён зноў задаволена ўтаропліваецца ў экран.

Я пераходжу ў вагон для курцоў. Побач нехта скручвае самакрутку, сьпераду дыміцца паголеная патыліца. Прыемна апынуцца сярод падобных да цябе самагубцаў. Я ведаю, што ніколі болей не патэлефаную Вераніцы, набіраю нумар і чую яе голас. Узрадаваны голас, але цеплыні я не адчуваю, скразьнякі яе калідораў дзьмуць скрозь слухаўку, водар казённых дываноў напаўняе вагон. Нехта за маёй сьпінай чхае. Мы размаўляем зь Веранікай ні пра што, пра нейкія тэлефонныя тарыфы, пра надвор'е, нібыта тут Афрыка, а там Антарктыда, тысяча кілямэтраў стомэтроўка для антыцыклёну. А потым я пачынаю злавацца, і намаўляю сябе спыніцца, і злуюся яшчэ мацней.

— Проста ты добры, — супакойвае мяне Вераніка, — ты задта добры, ты ўсіх шкадуеш, нават гэтую навалач... А яшчэ ты рамантычны, ты вельмі рамантычны, вось цябе й цягне да ўсялякіх сумнеўных асобаў. Ведаеш, як хлопчыкі, якім падабаюцца антыгероі... Але яны не антыгероі, яны рэальныя злачынцы... Фашысты, разумеш? Ты заўсёды быў такі, цябе заўжды цягнула рабіць усё насуперак. Аднак гэта нармальна для дзяцей, дарослыя звычайна ўрэшце ўсё ж уцямлваюць, што да чаго.

— Лухта, — кажу я раздражнёна, — я што, таксама па-твойму гэты... фашыст... Вы проста падмяняеце ўсё, падмяняеце паняткі...

— Ты мяне ня слухаш, — уздыхае Вераніка, — ты ніколі мяне ня слухаў. Ты наогул нікога ня слухаў, ты замкнуўся ў сабе, ты паўтараеш усьлед за гэтымі: народ-быдла, а ты хаця б размаўляў з гэтым быдлам калі-небудзь...

— Ня толькі размаўляў, — я выціскаю зь сябе максымум зласьлівасьці, але насамрэч атрымліваецца сумная, натужная фраза, — цалаваў яму ногі... Ня кажучы пра мноства іншых, інтымных рэчаў.

— А ідзі ты, — сьмяецца яна.

— Я забараняю табе сьмяяцца, — кажу я раптам гучна, і суседзі азіраюцца на мяне, але безь здзіўленьня: гэтыя рускія вечна лаюцца ды крычаць. — Я забараняю табе. Бо вы ня можаце сьмяяцца, ня здольныя, вы, забойцы. Вы кампрамэтуеце

самую ідэю сьмеху. Адзінае, што вам дазволена, — гэта гнюсна рагатаць. І падхіікваць начальству...

— Табе там што, зусім галаву задурылі? — спачувальна кажа Вераніка. — Ты кажаш як гэтыя нашыя зомбі. Каго мы забілі? Скажы мне, калі ласка.

— Мае мары. Сорак маленькіх крылатых істотаў. Па-твойму, гэта не злачынства?

— Слухай, канчай. Быццам няма іншых тэмаў. Распавёў бы лепш, як ты там харчуешся... Кажуць, у вас там няма чорнага хлеба. Зусім. Праўда? Я б павесілася. Вось я табе напішу сёньня... Далібог, сёньня ўсё кіну ды напішу.

Мне раптам хочацца забіць Вераніку. Ці, прынамсі, зрабіць ёй балюча. А яна, як ні ў чым не бывала, распавядае мне пра стрыечную сястру.

— Прабач, — кажу я, — прабач. Я цябе вельмі ўважліва слухаю. Дарэчы, я не падумаў, у цябе ж на... на гэтай тваёй працы могуць быць праблемы праз мае тэлефанаванні.

— Гэта яшчэ чаму?

— Ну, ня думаю, што ў вас там добра ставяцца да такіх, як я...

— Да якіх такіх, як ты?.. Не разумею. Панавыдумляў сабе нешта. Чаму гэта мне ня могуць пазваніць з-за мяжы? Што я, ў кадэбэ працую? Ці на вайсковым заводзе?

За акном зьяўляюцца лінейкі й цыркулі партовага гораду, і нада мной завісае ў руках лысага атлянта чорная аграмадзіна ягонага чамадана, а Вераніка ўсё гаворыць мне нешта са сваёй далечыні. Я б хацеў мець такую кнопку, як на маім мабільным тэлефоне — такую, якой можна было б сьцерці ў любы момант цэлую краіну. Хаця б на той час, пакуль яна табе не перазвоніць. А Вераніка ўсё балбоча — пра брата, абвараны палец, Чэслава й крышачку пра мяне, забыўшы, дзе яна, забыўшыся на Гілюка, які ціхенька сьцягвае ў яе са стала нейкую брашурку ды шукае ў кішэні акуллары; забыўшыся на чаргу, што цярпліва чакае ў калідоры, чаргу, што адчувае нязьменны гонар за самую сябе, — бо мала знойдзецца на сьвеце рэчаў, якія б з такім жа

посьпехам і без усялякіх стратаў маглі ператварыць свой канец у свой жа пачатак.

* * *

На першы погляд мяне з гэтым дажджлівым партовым горадам нічога ня звязвала. Едучы сюды з Бэрліну на сваім першым ІСЕ і адчуваючы ўсім цэлам радасьць ініцыяцыі, я зноў спрабаваў прыгадаць, што я ведаю пра будучае месца майго выгнаньня. Рэч у тым, што выгнаньне я абраў па сваёй волі, а пра ўласную геаграфію мусіла паклапаціцца ўжо яно само. Пра гэты горад я ведаў мала, ды і тое, што ведаў, абмяжоўвалася нейкімі неправеранымі фактамі, па кожны зь якіх трэ было лезьці ў даведнікі.

Так, на першы погляд я ня ведаў пра гэты горад амаль нічога. Калі я вымаўляў ягонае імя, у галаву прыходзіў адзін з клюбаў бундэслігі, сярэднявечны саюз партовых гарадоў, загадкавая мова й ня менш загадкавае халоднае мора. Даволі сьціплы набор, якім мог пахваліцца кожны другі мой суайчыньнік. Ад гэтага мне было прыкра. Я звывся быць арыгінальным нават у дробязях, і гэты паўночны горад ставіў прыхадня на месца. Паўночным ён, між тым, быў, напэўна, адно ў маім уяўленьні: проста кантынэнт для мяне сьціснуўся ўрэшце да памераў адной краіны, той, па якой нёс маё цэла цяпер рамантычны ІСЕ, і тут ужо ніхто б не запырэчыў — з гэтага пункту гледзішча горад быў несумненна паўночны.

Але варта мне было прыехаць, зьняць акуляры й пашвэндацца крыху па ягоных каменных вуліцах, варта было заблудзіцца ў ім, як у сутарэньнях агромністага карабля-музэя, варта было сесьці аднойчы на мэтро і выправіцца ў туманнае прадмесьце, як стала зразумела: я ўжо быў тут калісьці. Гадоў так сто таму.

Гэта адбылося на Вялікдзень. Я сядзеў на беразе ракі, на лавачцы, і раптам пабачыў на іншым беразе Амэрыку. Сапраўдную Амэрыку, краіну, дзе спраўджаюцца мары.

Да сярэдзіны дзевятнацатага стагодзьдзя эміграцыя ў Амэрыку адбывалася ў асноўным праз парты Лівэрпуля, Гаўра, Ант-

вэрпэна. Але вось і ў маім партовым горадзе арганізуецца адмысловая параходная кампанія для перасяленцаў. І неўзабаве горад становіцца для выгнаньнікаў і эмігрантаў адной з самых шырокіх брамаў на кантынэнце. Трохі больш чым за паўстагодзьдзя празь ягоны порт Эўропу пакінула каля пяці мільёнаў чалавек з усходу. Гэта былі яўрэі, стараверы, баптысты, летуценьнікі, разважлівая вусатая моладзь, будучыя каўбоі... Гэта былі паэты й проста авантурысты. Суседзі плявалі ім усьлед, як плявалі добрыя людзі з Сэзуана ўсьлед брэмэнскім музыкантам. А яны дабіраліся да майго партовага гораду і імкнулі далей, праз акіян, за акіян, у краіну, дзе ўсім хапала неба, зямлі й працы.

Агенты кампаніі езьдзілі па вялікіх і малых гарадах, па вёсках і хутарах, прадаючы квіткі на свае параходы. Ахвотныя заўсёды знаходзіліся, і не адзін селянін, што не выяжджаў трыццаць год далей за бліжэйшы кірмаш, раптам кідаў усё і мкнуў на край сьвету. Пагатоў, кампанія гуляла па-чэснаму: кожны разам з квітком атрымліваў накіраваньне да начлежнага дому ў гэтым партовым горадзе, а на самім караблі — абавязковае спальнае месца. Параход адольваў акіян за два тыдні, і прававіць іх на адкрытай палубе, як гэта рабілі бедныя кліенты іншых кампаніяў, было небяспечна...

Апрача кампаніі, пра эмігрантаў паклапаціліся й гарадзкія ўлады, прыняўшы Закон аб абароне перасяленцаў і пабудаваўшы ў прадмесьці каменныя баракі, дзе тыя жылі ў чаканьні свайго парахода. Прынамсі, цяпер кожны, хто пакідаў у пошуках лепшага жыцьця кантынэнт, мог быць пэўны, што адпраўляецца менавіта ў Амэрыку, а ня чорт яго ведае куды.

Натуральна, чакаючы гэты сымбалічны параход, яны баяліся. Думаю, баяўся й мой прадзед, які хадзіў па гэтым бруку сто гадоў таму, штохвіліны паляпваючы сябе па кішэнях: грошы, пашпарт, білет, грошы, пашпарт, білет. Але ж ён дабраўся да Амэрыкі. Дабраўся й займеў там сям'ю, і напладзіў дзяцей, і ягоны сын дасылаў зусім яму незнаёмым, маім цяпер ужо памерлым сваякам у калгас з Амэрыкі крыва-

выя імперыялістычныя даляры, якія Савецкая ўлада нехаця канвэртавала ў пару матацыклаў, і радыёпрыёмнік, забраўшы сабе неблагую рэшту. Прадзед пусьціў там карані, і хто яго ведае: калі я вучыўся ў школе й гадаваў валасы, да мяне, памятаю, падышоў неяк сябра з кружэлкай «Creedence Clearwater Revival» і запытаўся, ці няма ў мяне сваякоў у Амэрыцы — іхны гітарыст быў рыхтык я, адно што з густой рудаватай барадой...

І вось я стаю на капітанскім мосьціку агромністага парахода-музея, правобраза майго першага ІСЕ, і мне здаецца, я трымаю яго ў руках: я сьціскаю пальцы, і зараз у ягоным нутры весела й страшна заскрыгоча, і ён рушыць уніз па рацэ — а потым далей, далей, туды, дзе сыходзяцца прыватныя амэрыкі ўсіх вар'ятаў.

Амэрыка. Нібы герой кароткага, няздарна напісанага апавяданьня, адным жнівеньскім надвечоркам тры гады таму я выйшаў са сьмярдзючага аўтобуса ў пыльным, нічым не прыкметным гарадку на радзіме. Была нядзеля, азэрбайджанцы на аўтастанцыі зачынялі шапікі, аглухлыя птушкі, звыклыя да скрыгату, блыталіся ў іх пад нагамі; п'яныя славяне, якія пачалі свой выходны на лаўцы ў цяньку і цяпер ужо ня мелі сілаў, каб уцячы з санцапёку, тупа глядзелі, як я закідваю на сьпіну заплечнік і крочу на галоўную вуліцу. Назаўтра я мусіў выступіць перад мясцовымі школьнікамі — дагэтуль не разумею, навошта і што наогул прымушала мяне калісьці пакідаць пекла сталіцы і бадзяцца па бясконцых райцэнтрах сваёй радзімы. Школьнікаў я ненавідзеў, а ў міжгародніх аўтобусах мяне кожны раз нудзіла.

Мяне пасялілі ў нейкім інтэрнаце; маімі суседзямі па пакоі аказаліся трое ці то будаўнікоў, ці то аграномаў: гэта былі гадоў на дзесяць маладзейшыя за мяне хлопцы, родам з такога ж райцэнтру, толькі ў іншай вобласьці. Яны прынялі мяне даволі прыязна: пачаставалі яблыкамі — куча антонавак, па-

добных да высушаных сонцам чарапоў, была рассыпаная па сталe, — і выдзелілі мне ложка, каля якога на тумбачцы стаяла адзіная тут настольная лямпа. Аднак я адчуваў, што лішні ў іхнай кампаніі і што яны зь нецяярпеньнем чакаюць заўтрашняга дня, калі я нарэшце зьеду ў сваю сталіцу. Мэбля ў пакоі была самая звычайная, хіба што на шафе стаяў невялікі глёбус, забыты, відаць, нейкім географам-самавукам.

Гаварыць нам не было пра што, ды і суседзі мае не імкнуліся да размовы: у аднаго зь іх меўся пашарпаны ноўтбук, і яны ўтрох сядзелі на ложку, хуліганячы ў нейкім чаце. Я дастаў кніжку і выцягнуўся на ложку. Раз-пораз уладальнік ноўтбука паглядваў на мяне, я адчуваў гэта — адначасова насыцярожаны, пагардлівы, гідлівы і зацікаўлены позірк на сваёй кніжцы, нібы ў мяне з грудзей вытыркаўся вільготны й валасаты рог. Яны ўспрымалі кніжку як частку майго цела; гэта было прыкра, але і трохі прыемна.

Дзень сканчаўся, мае суседзі выпілі трохі і закусілі, не выключаючы кампутар, я спытаў, ці можна мне пакурыць ля вакна, і адзін зь іх моўчкі падсунуў мне абгарэлую попельніцу. Сьцягнула, я запаліў лямпу, і яны ад нечаканасьці здрыгануліся, забыўшы, напэўна, што ў пакоі ёсьць нехта яшчэ. Яшчэ адна цыгарэта, глыток цёплага спрайту. Я з жалем перагарнуў апошняю старонку кнігі і адчуў, што засынаю.

Гадзіне а другой ночы я раптам адплюшчыў вочы. Двое аграномаў, або будаўнікоў, або сантэхнікаў, усё яшчэ сядзелі, схіліўшыся над ноўтбукам, трэці стаяў каля адчыненага акна і задуменна паліў. «Спаць трэба, — сказаў ён, пазяхнуўшы, — ноч. Увесь сьвет сьпіць». Я перавярнуўся на жывот, канчаткова прачнуўся і зірнуў у акно. Цяжкая, густая, вязкая, страшная, дзіўна бяззорная айчынная ноч панавала там. Асьвятленьнем райцэнтр быў не разбэшчаны, яно папросту не працавала ні тут, каля будаўнічага камбінату, ні на галоўнай вуліцы, гарадок ляжаў у такой цемры, ад якой можна было асьлепнуць; сапраўды здавалася, што мая ўсё яшчэ ўключаная настольная лямпа і іхны ноўтбук былі адзінымі на сьвеце

крыніцамі сьвятла. Недзе паблізу, за рыпучымі драўлянымі дамамі, пранізьліва вылі ці то ваўкі, ці то мясцовыя школьнікі, якім я неўзабаве мусіў распавесці нешта такое, пра што не прачытаеш у падручніках, і раз-пораз раўлі пад вакном ахрыплыя горлы нябачных, таямнічых грузавікоў. Мне ні з таго ні зь сяго захацелася пагаварыць.

— Ну, ня ўвесь сьвет сьпіць, — далікатна, але гучна сказаў я. — У Амэрыцы ж, відаць, самы разгар працоўнага дня.

Мае суседзі пераглянуліся. Той, што стаяў ля акна, усміхнуўся:

— Табе фільмаў трэба паменей глядзець... Разгар працоўнага дня...

— У блядзей і бандытаў цяпер паўсюль разгар працоўнага дня, — падаў голас уладальнік ноўтбука. — Што ў нас, што ў Амэрыцы. Гэта нам а сёмай падымацца. А блядзі амэрыканскія дамоў у гэты час патупаюць.

— Падмыюцца і ў люлю, — прамовіў трэці летуценна. — Глядзеў гэты фільм? Не памятаю, як называецца.

Ягонья сябры міжволі наморшчылі лбы.

— Я толькі хацеў сказаць, што ў нас ноч, а ў Амэрыцы цяпер дзень, — асьцярожна зазначыў я. Размова відавочна ішла ня ў тое рэчышча.

Яны зноў пераглянуліся. Цяпер мае суседзі сядзелі ў рад на ложку, проста перада мной, і чамусьці стомлена, падсьлепава-та вывучалі мой твар.

— Ты акуляры пратры і ў акно зірні, — сказаў адзін зь іх. — Ноч там. Дзьве гадзіны ночы. Які нафіг дзень?

— Ён жартуе, але ж нам нясьмешна, — сказаў уладальнік ноўтбука і выключыў сваю машынку.

— Можа, амэрыкашкі і думаюць, што ім ноч пофігу, — прысланіўся сьпінай да сьцяны другі будаўнік. — Але цяпер дзьве гадзіны ночы, гэта факт. Што б яны там у сваім Галівудзе ні здымалі.

— Амэрыка... — працягнуў зьдэскліва яшчэ адзін аграном. — Ты яшчэ нам пра Гары Потэра скажы. Гумарыст.

— Але там і праўда дзень цяпер, — дрыжачым, як у Джардана Бруна, голасам, прамовіў я і сеў на ложку. — Ня ведаю, колькі дакладна, але... Ну, гадзіны дзьева дня...

Яны зноў пераглянуліся і раптам засьмяяліся — усе разам, злавесным, белазубым хорам.

— Ну ты сатырык! — гучна сказаў, выцершы рот, уладальнік ноўтбука, і ў сыценку пагрукалі. — Першы раз такога бачу. У Амэрыцы, значыцца, дзень, толькі ў нас, мудакоў, ноч! Ну-ну, раскажы нам яшчэ якую казачку перад сном.

— Запомні, брат, — зусім ужо сур'эзна сказаў другі будаўнік, падняўся, падышоў да акна і паманіў мяне пальцам. — Вунь там (ён паказаў на будынак будкамбінату) — там Расея. А там — Польшча. А мы тут. І паўсюль ноч. І няма чаго тут больш... Такія справы, брат.

— А за Польшчай што? — задыхаючыся ад крыўды, спытаў я.

— А хер яго ведае, — махнуў рукой аграном. — Якая розьніца.

— Амэрыка, напэўна, — усміхнуўся той, што з ноўтбукам, і яны зноў заржалі.

— Я ў Польшчы быў, — павярнуўшыся да сваіх, сказаў той, што стаяў ля акна. — Курыца ня пціца.

— А гадзіннік ты там што, не пераводзіў на гадзіну назад? — помсьліва кінуў я яму проста ў твар.

— Ну, пераводзіў, — здзівіўся ён. — Ну і што? Я і зараз магу перавесці, сьвятлей на двары ня стане.

Адчуваючы, як гараць мае шчокі, я ўскочыў з ложка і схпіў настольную лямпу. Твары маіх суседзяў па пакоі пацямнелі. «Ну, бя, падсялілі кадра», — сур'эзна прамовіў адзін з будаўнікоў і схваў ноўтбук пад ложак. Другой рукой я, ледзь дацягнуўшыся, зьняў з шафы глёбус і ў такой позе, на ланцугу провада, зь пенай на вуснах, пачаў сваю лекцыю.

Я круціў вакол сваёй восі стары, выцьвілы мячык, і ён ціха парыпваў пад занадта яркім сьвятлом лямпы. Аграномы змрочна слухалі, а я гаварыў, гаварыў, гаварыў, сьпяшаючыся, каб мяне не

перапынілі; мая астраномія была ўбогай, баюся, цяпер я нават ня здаў бы школьнага іспыту, але яна была слушнай, гэта я ведаў; і ўсё ж у нейкі момант я засумняваўся: надта ўжо патыхала нейкай містыкай гэтая дзея, недаверлівыя твары маіх суседзяў, мой усхваляваны голас, брудны дыван на дашчанай, пафарбаванай у бардовы колер падлозе, ноч, цяжкае, пагрозьлівае дыханьне ў паўзмроку, і слова «сонца», якое я ўсё паўтараў і паўтараў... А ці напраўду я маю тут рацыю? І, каб адкінуць сумненьні, я загаварыў яшчэ гучней і яшчэ больш апантана.

— Нават тут, за Польшчай, ужо іншы час! — сказаў я і тыцнуў пальцам у першае, што трапілася на глёбусе «за Польшчай»: у месца, дзе знаходзіцца адзін паўночны, дажджлівы партовы горад. — У нас палова на трэцюю, а там толькі палова на другую!

Глёбус нечакана саскочыў са сваёй хісткай ножкі і паляцеў на падлогу: сапраўдныя «ўцёкі Зямлі». Было добра чуваць, як ён пакаціўся па падлозе — я зрабіў крок наперад, каб спыніць яго, і наступіў у цемры на ўласную плянэту. Пад нагой храснула. Я нахіліўся над падлогай, і лямпа ў маёй руцэ адразу ж згасла. У сьценку зноў загрузалі.

— Ладна, — сказаў адзін з маладых аграномаў. — Спаць трэба. Ноч даўно. Заўтра падымацца рана.

Яны моўчкі і хутка ўлегліся і неўзабаве ўжо храпілі. А я доўга ня мог заснуць, варочаўся, усё ацэньваючы самога сябе, спрабуючы зразумець, як я выглядаў на гэтай сцэне, узгадваў цэлыя кавалкі свайго маналёгу. Здолеў я ім нешта давесьці або ня здолеў? І наогул: здольны я даводзіць нешта людзям або мяне ніхто ніколі не паслухае, ня зверне на мяне ўвагі? І ці сапраўды існуе яна, Амэрыка далёкіх, паўночных, партовых гарадоў, дзе вечна ідзе дождж?

Калі я прачнуўся, пакой быў пусты. Ножка глёбуса і ён сам, праломлены, але горды, ляжалі на стале, як часткі таямнічага прыстасаваньня. Я схадзіў умыўся, сабраў сумку і спусьціўся ўніз. Трэба было недзе пасьнедаць. І тут мяне паклікалі па імені.

Я павярнуўся. З фатэля падняўся ўсьмешлівы хлопец у бела-лай кашулі.

— Як вы сябе адчуваеце? — спытаў ён замест прывітаньня.

— Нічога... Нармальна, — адказаў я. Як заўсёды, я губляюся перад незнаёмымі, і адказ прагучаў даволі жаласна.

— Пацаны тут сказалі, вы ўначы скардзіліся на здароўе, — скрушна пахітаў маладзён галавой. — Можа, я праводжу вас да доктара, гэта тут недалёка.

— Ды не, са мной добра ўсё, — сказаў я трывожна. — І ў мяне лекцыя ў школе, праз гадзіну...

Чамусьці я стаў корпацца ў пінжаку, шукаючы сваё запрашэньне.

— А вось лекцыю давядзецца перанесці, — спачувальна прамовіў хлопец. — Ведаеце што: яжджайце лепш дамоў, адасьпіцеся, прыміце лекі. Схадзіце ў кіно. Вам відавочна трэба адпачыць. Наступны аўтобус а дзясятай сорака. Якраз пасьпееце. Сёньня панядзелак, у паўпустым паедзеце, зайдрошчу. Усё зразумела?

Ён усміхнуўся мне і стрымгалоў выйшаў. Я падняўся да сябе ў пакой, каб сабраць заплечнік. Дзьверы былі адчыненыя, незнаёмая мне жанчына, прыўстаўшы на мыскі ног, ставіла на шафу новы глёбус.

Пра яго казалі: стары лапух; казалі, бывала, проста ў вочы ды бяз злосьці. Антонавіч вёў у Цэнтры цыркавы гурток, ніхто, апрача дырэктаркі, ня ведаў, адкуль наогул узяўся тут гэты неахайны, заўсёды чырванавокі, зь сівой шчэцьцю на нямытых шчоках, бяскрыўдны мужычок, які нікому не адмаўляў у дапамозе і ў той жа час нічога пра сябе не распавядаў. Ён апранаўся ў дурнаватыя старамодныя строі, што пахлі мачой і сродкам ад молі, павязваў на шыю квяцістую жаночую хустку, а ягоным валасам, доўгім ды рэдкім, як у няўдахі-музыканта, здаецца, так і не было наканавана даведацца, што такое шампунь і расчоска. Побач зь ім Вераніка заўсёды адчувала сябе як побач з набітай адзеньнем шафай, якую адчынілі першы раз за паўстагодзьдзя. Яна старалася ўнікаць прысутнасці Антонавіча, хаця, як і яе калегі, ставілася да яго амаль што з сымпатыяй. Калі Антонавіч нешта казаў, паветра навокал імгненна набывала трывалы часнычны водар, і таму Антонавічу ніхто ніколі не рабіў заўвагаў. І ён спакойна працаваў далей, упэўнены, відаць, што выглядае досыць рэспэктабельна.

У той дзень Вераніка выпадкова напаткала ў калідоры дырэктарку, і Ганна Юр'еўна, безуважна павітаўшыся, потым раптам прытармазіла ды ўзяла Вераніку пад руку. «Веранічка, зрабі ласку, — вочы дырэктаркі засьвяціліся ад палёгкі. — Ніяк ня можам нашага Антонавіча злавіць, ён так за тэхніку бясьпекі й не расьпісаўся. Ты пашукай яго, здаецца, у яго сёньня заняткі... Вельмі прашу». Вераніка ўздыхнула, узяла паперы ды рушыла на другі паверх, дзе месціўся цыркавы гурток.

Ёй пашанцавала, яна адчыніла дзьверы й пабачыла Антонавіча ўласнай пэрсонай. Адразу ж нейкае шаснаццаце па-чуцьцё падказала ёй, што ў звычайным інтэр'еры памяшканьня на гэты раз маецца прыхаваная загана. Спачатку, апынуўшыся за сьпінамі навучэнцаў, яна не магла ўцяміць, у чым жа тут справа. Два дзясяткі дзяцей, што стаялі паўколам ды моўчкі глядзелі перад сабой, таксама насыцярожылі Вераніку — надта ўжо сур'ёзнымі былі іхныя вочы, дзеці, здавалася, намагаліся зразумець, што адбываецца. І толькі потым, сярод стракатага, вя-сёлкавага абсталюнку пакоя, Вераніка пабачыла Антонавіча.

Начапіўшы круглы клоўнскі нос і намаляваўшы сабе рознае велічыні румяныя пляміны на шчоках, голы па пояс Антонавіч выконваў, хістаючыся й ледзь ня падаючы на зваленую проста ў куце купу бліскучых пакамечаных касьцюмаў, дзіўны су-тарговы танец ды яшчэ мармытаў нешта весела сабе пад нос. Пад жыватом ягоным вольна й крыху непрыстойна боўталіся канцы расшпіленага паса, але самае цікавае было нават ня гэта. Антонавіч пабачыў Вераніку, сарамліва й бязглузда ўсьміхнуўся, навучэнцы расступіліся, даючы ёй прайсьці, а Вераніка з жа-хам глядзела, як па нагавіцах клоўна распаўзаецца мокрая пля-ма. І гэтаксама, як пляміна, шырыўся ды апаноўваў Вераніку гідкі, млосны жах. Яна не магла паварушыцца, проста стая-ла ды ў здранцьвенні чакала, пакуль Антонавіч спыніцца — але ён, здаецца, сам быў здзіўлены й пазьбягаў глядзець уніз.

— Вы чым тут займаецеся? — прамовіла нарэшце Вераніка.

— У нас гэтыя... практычныя... — нясьмела сказаў аднекуль зьнізу тоўсты хлопчык бяз двух пярэдніх зубоў.

— Малайчына, — выцягнуў шыю зьніжакавелы Антонавіч. — Які малайчына.

— Так, у вас сапраўдны майстар-клас, — нахмурылася Вераніка. — Антонавіч, патлумачце мне самі, добра?

Ёй спадабаўся ўласны голас, у ім нечакана абудзілася дзіўнае жалеза. У Веранікі на нейкае імгненьне заняло дыханьне ад не-знаёмага раней, цеснага, пякучага адчуваньня — адчуваньня

ўлады над гэтым клоўнам, які толькі што ледзь не паваліўся на цыркавыя касьцюмы. Яна ведала, што цяпер, у гэты момант, яна мае поўнае права гаварыць зь ім так і не выбіраць выказаў, і нават даць, калі спатрэбіцца, Антонавічу поўху, — неаспрэчная праўда знаходзілася за сьпінай Веранікі, і было прыемна адчуваць яе каменны халадок.

— Дык гэта, — ашчэрыўся Антоныч, — гэта самае...

Раптам у пакоі пачуўся гучны рогат, касьцюмы пад нагамі Антонавіча заварушыліся, і адтуль паднялася, напалохаўшы хіба Вераніку, але не дзяцей, якія, відаць, ведалі пра яе існаваньне, ускудлачаная, пакамечаная бы скарыстаная паперчына, зь вялікімі, цёмнымі ці то ад касмэтыкі, ці то ад хваробы вачыма старая лялька. Лялька рагатала, пацяшаючыся разгубленасьцю Веранікі, ды не магла ніяк спыніцца. Толькі цяпер Вераніка заўважыла тое, што яе з самага пачатку зьбянтэжыла, але ўдала прасьлізнула міма ўвагі: тры брунатныя бутэлькі, якія стаялі пад сталом, пара плястмасавых шклянчак, акуратна выкладзеная на газэце каўбасная шкурка, фальга таных цукерак...

— Абасцаўся, — сьмяялася лялька, — казалася яму, будзе як тым разам, а ён!..

Вераніка закусіла вусны, а Антонавіч, мітусьліва зашпільваючы пас, адступаў да сьцяны. Лялька, якая аказалася пажылой заспанай жанчынай, урэшце здушыла ў сабе апошні сьмяшок ды ікнула.

— Жонка мая, зь Сібіры вярнулася, радасьць мая, — нёс Антонавіч поўную лухту, — Веранічка, я вас пазнаёмлю...

— Ідзіце дамоў, заняткі скончаныя, — спахапілася Вераніка, якая ўсё не магла адвесьці погляд ад нагавіцаў Антонавіча, і на вучэнцы кінуліся да выхаду. Антонавіч прыхіліўся сьпінай да сьцяны, а лялька, пасьмейваючыся, надзявала паліто і ніяк не магла трапіць у рукавы. Вераніка цьвёрдым крокам падышла да клоўна й працягнула да яго руку.

— Не! — мэядраматычна закрычаў Антонавіч ды закрыў далоньей твар. Аднак Вераніка, не зважаючы на густы, так знаёмы ёй зь дзяцінства перагар, лёгка перадалела старэчы супраціў

і сарвала зь перакошанай пысы чырвоны мяккі нос. І тады Антонавіч зь лямантам схапіўся за аголенае месца рукамі, нібы Вераніка нанесла яму крываваю рану.

У той дзень яна думала нядоўга і ўжо пасля абеду распяляла ўсё дырэктарцы. «Ну натуральна, натуральна, такім ня месца ў дзіцячай установе!» — перабольшана ўсхваляваным голасам усклікнула дырэктарка й зараз жа звольніла Антонавіча, хаця насамрэч, і Вераніка не магла знайсці гэтаму тлумачэньня, ня надта каб і здзівілася.

* * *

Да дому, на пятым паверсе якога жыла сям'я Драгуновых, Вераніка падыходзіла не бяз страху. Але гэта было грамадзкае даручэньне, і словы «Калі ня мы, то хто?», кінутыя Нінай Дзьмітрыеўнай ураньні, чамусьці глыбока закранулі душу Веранікі. Сям'я — гэта было, канечне, моцна сказана, Драгуноў жыві з маці, а бацькі свайго нават ня ведаў, не было ў яго таксама ані братоў, ані сясьцёр. З дрыготкай у пальцах яна выклікала ліфт, размаляваны ды загаджаны, несумненна, самім яе апекаванцам, расчаравальна хутка паднялася на патрэбны паверх, перажагналася ў думках ды пазваніла. Высьветлілася, што ўсё было ня так ужо й жахліва. Прынамсі, кватэра Драгуновых мала чым адрозьнівалася ад іхнае кватэры, тут таксама было ў меру чыста, таксама стаяў за канапаю пыласос, з кухні пахла катлетамі, на сьценах расьлі кветачкі, а большую частку залі займаў набіты шклом сэрвант. Драгуноў, у спартовым трыко й майцы, паныла ўсьміхнуўся ды правёў Вераніку ў свой пакой, дзе было зусім ня страшна, толькі пахла цыгарэтным дымам. На сьцяне вісеў агромністы постэр з выявай падобнае да гарылы кіназоркі, з тых самых баевікоў, якія так любіў брат Веранікі.

— Гэта хто? — спытала Вераніка, каб неяк наладзіць кантакт.

— Ты што, кіно не глядзіш? — змрочна сказаў Драгуноў. — Гэта ж...

І назваў нейкае амэрыканскае прозьвішча, прычым відавочна няправільна.

— Напэўна, яго завуць усё ж... — запырэчыла Вераніка пасьля доўгага роздуму.

— Табе адкуль ведаць, — задуменна сказаў Драгуноў, але гэтым разам без пагарды. Вераніка ўрэшце выдыхнула, адчула сябе больш упэўнена, спытала, ці можна ёй сесьці на ложка. «Ды садзіся ты», — кінуў раздражнёна Драгуноў, думачы пра сваё. Яна села, дастала падручнікі, сшытак.

— Чым будзем сёньня займацца? — спытала яна, паклаўшы кнігі на калені.

— Сэксам! Мне адкуль ведаць, якой вы там хярнёй страдаеце? — агрызнуўся Драгуноў, але падсеў да яе, ад яго прымірэнча пахла потам ды тытунём, а больш, здаецца, нічым.

— Алгебрай? Фізыкай? — дапытвалася Вераніка. — Ці вось, расейскай літаратурай, мы цяпер цікавы твор чытаем, заўтра праверачная.

— Слухай, Вераніка, давай толькі хутчэй, падуры мне галаву сваёй хератой ды валі дахаты, — нязлосна сказаў Драгуноў і паглядзеў нецярпліва ў акно.

Вераніцы ня надта хацелася займацца з Драгуновым ні алгебрай, ні фізыкай, яна сама баялася гэтых прадметаў, бо ясна сабе ўяўляла, што нешта істотнае так і пройдзе міма яе, як ні шчыруюць настаўнікі. Яна з палёгкай паклала кнігі назад, пакінуўшы толькі адну, таўшчэзную хрэстаматыю.

— Тады літаратурай, — радасна прамовіла яна. — Цяпер мы праходзім твор Гогаля «Нос». Ты ведаеш, як поўнасьцю звалі Гогаля? І назаві мне, калі ласка, калі ён нарадзіўся й памёр.

Драгуноў засунуў палец у нос і нічога не адказваў. Тут Вераніка, якая напружана разважала, якім чынам зацікавіць свайго апекаванца, пачула, як у кватэру нехта заходзіць, пачула цяжкі грукат торбаў, шоргат вопраткі на вешалцы ў перадпакоі.

— Мамаша прыйшла, — пазяхнуў Драгуноў.

І сапраўды, у пакой зазірнула поўная, прыгожая, дагледжаная жанчына, уся ў пярсьцёнках ды каралях, вельмі падобная да Драгунова носам ды падбародзьдзем. «Добры вечар, — прасьпявала яна грудным голасам, — ты, напэўна, Вераніка, Алёша мне казаў, што вы хацелі сёння пазаймацца. Я пайду зраблю гарбаты, а ты, Алёшанька, пакажаш потым дзяўчынцы, дзе ў нас прыбіральня».

— Сама пакажаш, — прабурчаў Драгуноў і адкінуўся да сьцяны, пачухаўшы нагу.

Маці Драгунова ласкава пасьміхнулася ды, мэлядычна нагадаўшы пра нейкі «наш любімы пірог», зачыніла дзьверы.

— Добрая ў цябе мама, — сказала Вераніка.

— Дрэнных не трымаем, — ашчэрыўся Драгуноў. — Слухай, што ты ўсё пра памёр, не памёр... Распавяла бы мне што-небудзь цікавае. Пра гэтага Гогаля.

Вераніка здзівілася, таропка заківала галавой, але нічога цікавага пра Гогаля ёй у галаву не прыходзіла. Зьнешне Гогаль ёй не падабаўся, сьлізкі ды непрыгожы, зусім на пісьменьніка не падобны, хутчэй на вычварэнца нейкага. Яна бачыла мімаходзь у бібліятэцы ягоную кніжку «Мёртвыя душы», панылюю, шэрую. А ім давядзецца і яе праходзіць.

— Давай ты мне лепш пачытаеш уголас! — узрадавалася Вераніка нечаканаму рашэньню праблемы. — У цябе ж з гэтым праблемы. Трэба больш трэніравацца.

Драгуноў заскрыгатаў зубамі, але потым прысунуўся да Веранікі бліжэй, узяў у яе кнігу й пачаў усё ж чытаць. Занятак гэты быў для Драгунова пакутлівы, чытаў ён па складах, занадта доўгія, на ягоную думку, словы рашуча скарачаў, абрубаючы да прыставак, а сустрэўшы складаны сказ, проста замяняў ягонае зьмесьціва невыразным мычаньнем. Вераніка досыць наслухалася такіх чытаньняў у школе. Голас Драгунова, які адразу ж, як толькі Драгуноў апусьціў вочы ў кніжку, стаў агідна-пісклявым, навяваў на яе сон. Але гэта было лепш, чым тлумачыць Драгунову нешта, да чаго ў самой няма асаблівае схільнасьці. На

кухні завіхалася маці Драгунова, якая да таго ж яшчэ й сьпявала ля пліты, гэта Вераніку дужа здзіўляла. Вераніка пазяхнула ды пачала разглядваць пакой. На шафе стаяла пакрытая пылам мадэль самалёта, на сталі ляжалі нейкія мэталёвыя шарыкі, пасьцель, край якой вызіраў з-пад шарсыцяное коўдры, даўно трэба было мяняць. Драгуноў нарэшце справіўся са старонкай і адкашляўся, гучна загарнуўшы кнігу.

— Ну што, гадзіцца? — спытаў ён і вярнуў кніжку на калені Веранікі. — Слухай...

Вераніка спалохалася, такімі жывёльнымі сталі раптам гэтыя вялікія пустыя вочы, што без папярэджання ўзьніклі проста перад яе тварам, такі бруд зацямніў іхную дагэтуль абьякавую сьветлыню, а Драгуноў загаварыў таропка, шумным шэптам, імкнучыся, каб ягоны подых ні за што не абмінуў твар Веранікі, каб яна адчула яго:

— Слухай, Вераніка, а пакажы мне свае цыцкі, а? Пакажы, Вераніка! Пакажы!

Яна ўскочыла зь месца, чырвоная ад сораму, а Драгуноў глядзеў абьякава на яе бязладныя рухі, ды казаў амаль апраўдальна:

— Ды што я сказаў? Дзеўбанутая нейкая... Я ж ня проста так... Я табе заплаціў бы, як пацан. У мяне капуста ёсьць, зарабіла б. Вось дурная. Ну, наша справа прапанаваць.

Вераніка аддыхалася ды вырашыла зараз жа ўзяць сябе ў рукі. Як ні дзіўна, у яе атрымалася, яна нават зноў села на ложку, толькі ўжо трошкі далей ад Драгунова. Тут якраз у пакой зноў зазірнула маці ды паклікала іх піць гарбату. Думаючы пра тое, што было б, пачні Драгуноў да яе лезьці (што-што? закрычала б), Вераніка вымыла рукі й села за стол, засланы чыстым белым абрусам. Маці завяла зь Веранікай размову, распытвала пра яе сям'ю, пра тое, хто дзе працуе, гэтая вельмі прыемная жанчына з ружовай, празрыстай, быццам налітай малаком шыяй размаўляла так па-сяброўску, што Вераніка неяк неўпрыкмет забылася на нядаўняе здарэньне... Драгуноў крышыў пірог ды моўчкі крывіўся.

— А нашаму Алёшаньку вось не хапае сканцэнтраванасці, — уздыхнула маці Драгунова ды паклала Вераніцы на сподачак яшчэ пірагу. — Вельмі за яго хвалююся. Здольных ня любяць, я ведаю...

І маці Драгунова пачала мякка дакараць сыночка за няўседлівасць ды ляноту. Вераніка піла гарбату ды ня ведала, што сказаць. Тое, што яна чула, нібы гаварылася пра якога-небудзь Малькова, але з напаўдэбільным Драгуновым, якога ведалі як роднага ў дзіцячым пакоі міліцыі, які выпэцкаў аднойчы сьцены ў клясе прынесеным з прыбіральні лайном і некалі ўкусіў троечніцу Люду, і які цяперака з выразам глыбокае нянавасці да навакольнага сьвету выкалупваў зь пірага разынкі, ніяк не стасавалася.

— Ня ведаю, кім ён стане, — пяшчотна зірнула на Драгунова маці ды горка ўздыхнула, — артыстам, навукоўцам або прэзыдэнтам банку, але нам трэба ўсім разам дапамагчы яму знайсці свой шлях у жыцці...

— Цяжка сказаць, — сьцепанула нарэшце плячыма Вераніка, — мне здаецца, яму спачатку трэба навучыцца чытаць, ён у вас дагэтуль па складах чытае...

На стол раптам упала злавеснае маўчаньне. Маці Драгунова зьбялела ды з бразгатам апусьціла кубак. Драгуноў скурчыў твар.

— Заткніся! — заенчыла маці Драгунова. — Заткні рот, прастытутка малая! Яшчэ адна будзе нас вучыць! І так швэндаюцца празь дзень! Разумныя такія ўсе! Ды вы пазногця яго-нага ня вартыя!

Драгуноў засьмяяўся, маці ўстала, абагнула пасьпешліва стол і абняла яго за плечы. Вераніка папярхнулася й разьліла гарбату на абрус.

— Каб духу твайго тут...! Ня бойся, сыноч, ня бойся.

Драгуноў па-майстэрску зьбіваў пстрычкамі са стала крошкі. Вераніка паднялася, схапіла зь вешалкі паліто й ледзь не забыла сумку, давялося ўжо з-за парога, міма асьветленага акна прычынених кухонных дзвярэй, вяртацца ў пакой Драгу-

нова, дзе ўсё яшчэ разьвітальна й непапраўна пахла яе дзяво-
чай парфумай.

* * *

Гэта была ўсяго толькі маленькая сярэбраная кропелька, нібы сьлед бліскучага скорага дажджу, якая не пасьпела высахнуць на яе носе. Вераніка йшла да кабінэту не сьпяшаючыся, даючы ўсім магчымасьць ацаніць перамену, але зьвярталі на яе ўвагу адно жанчыны, а вось Ён — Ён нават не зірнуў на яе твар, падпяваючы няўважна музыцы ў навушніках, кіўнуў толькі і зьнік за сваімі дзвярыма. У кабінэце Вераніка яшчэ раз разгледзела завушніцу, мініятурны шрубок якой зусім не было відаць, перад вялікім люстэркам, і знайшла, што правільна абрала й памер, і колер. Надзела цёмныя акулеры, потым зьняла, потым зноўку надзела. Вывучыла сябе ў профіль, палюбавалася, як незалежна й з годнасьцю загараецца каштоўная кропачка, калі павярнуцца да шкла, ці, напрыклад (яна ўзьняла падбародзьдзе, адкінула з ілба валасы) да суразмоўцы, да суседа, да Яго — вось так, або вось так. Прыгожа. І ніякае чырвані сеньня, як і абяцалі.

Незадоўга да абеду яна ішла па калідоры, у канцы якога пярывала наросхрыст адчыненае акно, да Алы, ішла па справах і нарэшце сустрэла Чэслава. Той завушніцу адразу заўважыў, і, вядома ж, яму закарцела дакрануцца да яе пальцам, Вераніка гэта стрывала, яна насамрэч сапраўды хвалявалася, усе навокал казалі, што пажылыя людзі не асабліва любяць такія рэчы. Аднак Чэслаў быў і насамрэч сваім чалавекам, хаця й зь сівымі валасамі ў вушах. «А для чаго гэта? — толькі й пацікавіўся ён, — што гэта азначае?». «Нічога», — зьбянтэжылася Вераніка. «Гэта знак прыналежнасьці... да нейкае маладзёжнае групкі?» — не адставаў Чэслаў, дабрадушна паглядзіўшы Вераніку па галаве. «Хіпумем?». «Ды не, не», — замахала Вераніка рукамі, намагаючыся ветліва скінуць са сваіх валасоў руку Чэслава. «Проста прыгожа, модна...». «Ды ведаю я, унучка!» — засьмяяўся добразычліва Чэслаў, прыбіраючы

руку. «У гэтай нашай зоркі, Анжалікі, таксама ўвесь нос у золаце! А яшчэ пуп! Ты сабе ў пуп нічога ня хочаш засунуць, унучка?». Вераніка разгублена ўсьміхнулася. «Добра, бяжы працуй!» — Чэслаў зноў паглядзіў яе па галаве. «І не згубі абноўку!» — крыкнуў ён наўздагон Вераніцы, і яна з палёгкай выдыхнула: пранесла. Усё ж пашанцавала ёй з начальнікам.

Тым большым было яе здзіўленьне, калі праз тыдзень ёй патэлефанавала з суседняга кабінэту Ларыса. Пачала Ларыса здалёк, але потым раптам змоўкла, ня скончыўшы фразы, ды прашыпела незадаволеная ў слухаўку:

— Ты ўсё ж здымі сваё колца!..

— Якое колца?

— З носа завушніцу здымі! Я, канечне, разумю, выглядае й праўда файна, але вось наш Карлавіч...

— А мне ён нічога такога, — запярэчыла Вераніка.

— Ён проста чалавек, ня тое што другія начальнікі. Дарма што мужык... Чэслаў вельмі перажывае, кажа, што дзе заўгодна, але на дзяржаўнай службе... Здымі, Веранічка, прашу, Чэслаў пігулкі ажно піў, так расхваляваўся. Сама бачыла.

— Але ж нідзе не забаронена...

— Здымі, Вераніка, богам прашу. Шкада старога.

І яна зняла, вырашыўшы, што будзе надзяваць пасья працы й на выходныя, але завушніца патрабавала толькі поўнае адданасьці, на гульню ў хованкі яна не была згодная, толькі так: каханьне або забыцьцё. І Вераніка яе разумела, і падарыла ўрэшце практыкантцы-пітэкантрапцы, перад тым, як тая сыходзіла з аддзелу давучвацца. Невялікая страта, дый зброя так сабе.

Амаль усе крэўныя Веранікі па бацькавай лініі мелі такі вась нос: разьдзелены напалам на кончыку вузкай прадаўгаватай умяцінай. Самой Вераніцы пераймацца з гэтае прычыны было няма чаго, у яе радавая рыса пакінула відавочна найменшы сьлед, толькі калі вельмі ўжо прыгледзецца, паклаўшы

Веранічыну галаву сабе на калені, можна было пабачыць на яе носе тонкую кароткую лінію, якая хіба абазначала, але не праводзіла выразнае мяжы, пагранічнага рову між палавінкамі. Карацей, Вераніка ніколі не адчувала шкоды ад уласнага носа. Ад іншых частак цела — так, мы ўжо ведаем, ад якіх асабліва, але нос — бацькаў нос быў да яе літасьцівы.

Стрыечнай сястры пашанцавала меней. Дзядзька Валера, бацькаў брат, даў ёй амаль усё, што мог. І хаця асабістае жыццё сястры йшло зусім няблага, і яшчэ ў школе за ёй хадзіў натоўп заляцанцаў, і часам Вераніка зайздросьціла сястры, прызнаючы, што тая ўсё ж прыгажэйшая — а ўсё адно, даволі часта позірк спыняўся на гэтым падвоеным кончыку, і думалася тады зь лёгкім спачуваньнем і сымпатыяй: усё ж не стварае бог нічога ідэальнага, чым-небудзь ды нагадае пра чалавечую недасканаласьць і безабароннасьць. Сястра была старэйшая, Вераніка амаль што любіла яе й калісьці, калі камуністычнае сонца першабытна-справядлівага дзяцінства ўжо заходзіла, брала зь яе прыклад: сястра была надзвычай незалежная, рана адчула сябе дарослай, імкнулася будаваць сваё жыццё сама й вучыцца на сваіх памылках, а таксама ніколі не саромелася, а наадварот — выстаўляла напаказ сваю жаночкасьць. Таму, відаць, і выйшла замуж так рана, казалі маці Веранікі, і на радзіла тады, калі многія яшчэ толькі пачынаюць задумвацца, кім і з кім быць. Сястра прымала Вераніку якой ёсьць, ніколі не папракала й не вучыла, распавядала пра свае таямніцы і заўжды была гатовая выслухаць Веранічыны. Што там казаць: магчыма, яна была адзінай сапраўднай сяброўкай Веранікі ў той час... І грошы на перадачы Лёньку яна давала, і падарункі Вераніцы рабіла такія, каб тая змагла адчуць сябе жанчынай, а ня вечнай пакаёўкай, нанятай бацькамі...

І вось сястра зрабіла тое, чаго ад яе не чакаў ніхто. Узяла й выправіла адным махам хібы свайго носа, схадзіўшы разок у студыю прыгажосьці. Уся радня дагэтуль абмяркоўвала гэты вар'яцкі ўчынак, за грошы, патрачаныя на апэрацыю, можна было набыць невялікі гараж на ўскраіне. Яны сустрэліся

зь Веранікай у цэнтры гораду, сястра ўпэўненым крокам павяла яе, тады яшчэ трэцякурсніцу, у дарагую, але бруднаватую кавярню за царквой. Яны селі, сястра запаліла цыгарэту, замовіла ледзянога шампанскага, і Вераніка з асалодай выпіла, з гордым жахам паглядаючы на сястру. А сястра са сьмехам распавядала ёй пра тое, што вымушаная была рабіць начамі з мужам, каб той пагадзіўся.

— Цяжка зь імі... Мне многія сябры казалі: не рабі гэтага, гэта дакладна адлюстроўвае твой характар. Адзін нават заявіў: табе твой нос пасуе, ты зь ім прыгожая й не такая як усе. Але разумееш, Веранічка...

Сястра затушыла цыгарэту й тут жа прыпаліла новую.

— Я сама ведаю, што й з такім носам лепшая за ўсіх. Але калі я цяпер гэта зрабіла... Я адчула сябе, як на крылах. Ведаеш, я стала сябе паважаць.

І Вераніка задумалася тады: як лёгка ўсё, вось і яна, калі зможа, расправіцца са сваімі вушамі, прывядзе іх да належнага стану. А сапраўды, у які аглушальна казачны час яны жыўць!.. Можна стаць скульптарам уласнага цела, а можна мастаком, а можна... Былі б толькі грошы.

На жаль, пасья таго як Вераніка скончыла ўнівэрсытэт, з сястрою яна стала бачыцца ўсё радзей, а потым і наогул сустракала яе толькі па вялікіх сямейных святах. Магчыма, сястра вырашыла, што цяпер Вераніку, як падрыхтаванага жаўнера, можна са спакойным сумленьнем здаць на рукі жыцьцю. А потым сястра ўвогуле стала глядзець на Вераніку чамусьці то зь нейкай пагардай, то з дакорам, хаця й не казалі нічога такога. А можа, мне проста гэта здаецца, думала Вераніка, на новай працы яна, як ёй здавалася, пачала някепска разьбірацца ў людзях, а вось са сваякамі зусім забыталася. І яна ўпершыню ў сваім жыцьці з сумам угадала мінулае, калі перабрала ў памяці іхнія колішнія размовы, і нават расплакалася неяк, паўтараючы «Проста я стала дарослая...», і неяк лягчэй станавілася ад гэтых бессэнсоўных словаў.

Імпрэза была прысьвечаная чарговым угодкам перамогі над фашызмам, рыхтавацца да яе аддзел пачаў яшчэ ўзімку, таму цяпер, калі над палацам адначасова апусьціліся нарэшце вечар, верталёт з мэрам і зморанья сьцягі, Вераніцы ўсё навокал здавалася амаль нерэальным. Няўжо й праўда гэтае мерапрыемства, бяз згадкі пра якое, ускоснай або проста, не абыходзіўся ніводзін дзень, сапраўды адбудзецца, і празь нейкія дзьве-тры гадзіны на яго можна будзе забыцца... Перад пачаткам афіцыйнае часткі Вераніцы давялося пабегаць: яна сустрэла й расаджвала ганаровых гасьцей, папраўляла гальштукі на хлопчыках, мітусьліва шукала разам з астатнімі зьніклага гукаапэратара, які, як высветлілася, нікуды й не зьнікаў, проста зайшоў у бліжэйшую краму электратавараў паглядзець футбол... Пад нагамі блыталіся маладыя паэты з суполкі «ПаЛІТрух» пад кіраўніцтвам Любові Сукубовіч: страшныя, успацельныя, адпрасаваныя, бледныя. Кожнаму трэба было ўсьміхнуцца, з кожным быць ветлівым, Вераніка раптам зразумела тую строгую бабу, якая калісьці рыхтавала яе да першага ў жыцьці выступу, зразумела, што такое адказнасьць. Нарэшце на сцэну выйшлі вядучыя, Вераніка зьнясілена прыхілілася да шэрай калёны за сьпінай гукарэжысэра ды заплюшчыла вочы...

Скулы яе балелі ад усьмешак, але ўсё, усё, у панядзелак адгул, а дома гарачая ванна... Яна зноў паглядзела на ярка асьветленую сцэну, дзе, нібы жаніх і нявеста, шчасьліва ўсьміхаліся шыкоўна разадзетыя вядучыя. Ім таксама даводзілася нялёгка, Вераніка шчыра раскайвалася цяпер, што за гадзіну да пачатку так груба, ажно парвалася нешта ў горле, накрычала на хлопца, які цяпер ладна й звонка пералічваў фундатараў сьвята. Гэта быў студэнт архітэктурнага Максім, прыгожы хлопчык, нічога ня скажаш, і галоўнае, адказы, такому б у іхнім адзеле працаваць — а накрычала ж з-за дробязі нейкай, ён пакінуў у куртцы нейкі сьпіс, вось і ўся праблема. Прыемны цяжар добра выкананай працы ўсадзіў-ткі Вераніку ў апошні рад, там было некалькі вольных месцаў. Яна азірнула, на яе з удзяч-

най, супакаяльнай усъмешкай глядзеў Чэслаў. Вераніка ветліва пасьміхнулася яму ў адказ. Карлавіч нахіліўся да вуха мэра, які неяк празьмерна, па-дзіцячаму радаваўся таму, што адбывалася на сцэне, мэр выслушаў, азірнуўся, знайшоў Вераніку ды ёй падміргнуў. Няблага для пачатку.

Нечакана скрозь няспынны ўрачысты рокат дзявочага голасу, што йшоў з прымацаваных на сьцяне калёнак, Вераніка пачула таямніча-знаёмыя ноткі. Яна прыслухалася, не без намаганьняў, бо сэнс імпрэзы быў, натуральна ж, ня ў словах, якія гучалі са сцэны — у касьцюмах, у ардэнах, у ідэі, карацей кажучы, але ня ў словах. Са сцэны чыталі нешта ў рыфму, нешта, што яна ўжо недзе чула... Вераніка ня ведала, што там за тэкстоўкі раздалі ўдзельнікам, гэтым займалася практыкантка, і тут дзяўчына ў вайсковых ботах, якая ў пачцівай адзіноце замерла на сцэне, прамовіла ў паважную цішыню залі (зрэшты, цішыня гэтая каля таго месца, дзе сядзела Вераніка, парушалася віскам маленькіх балерын з калідору): «Палямі, лугамі, лясамі, хлябамі, клянемся навечна за подзьвіг тарбамі...», і Вераніка ўспомніла, і зноў, каторы ўжо раз за гэты год, падумала, якая ж яна старая.

Потым у залю забеглі, трохі замінаючы адна адной (і гэта нягледзячы на ўсе рэпэтыцыі), маленькія балерыны, і пад самы дах паляцелі галубы, якіх наўмысна не кармілі цэлыя суткі... «Пад дахам павукоў багата», — шапнула Ларыса, якая непрыкметна падсела да Веранікі, яна некалькі гадоў працавала ў гэтым палацы, — «Паляцелі есьці з галадухі». Але ўсё далей ішло гладка, Вераніка змагла нарэшце расслабіцца, палюбавацца на Яго — Ён, як заўсёды адзеты па-плэйбойску, але з густам, весела рабіў прысяданьні перад сцэнаю, шчоўкаючы фотаапаратам. Грымнула музыка, публіка ўстала, потым зноў села. Пачаліся прамовы, прамовы, выступы, крэкчучы й машучы адмоўна галавой, нібы яго ўгаворвалі, на сцэну падняўся мэр, за ім глава, потым і Чэслаў сказаў некалькі словаў... Аднак тут ад Веранікі і яе калегаў ужо нічога не залежала, толькі б гукаапараты не падвёў. Вераніка сядзела і ўсё больш пера-

конвалася, што трэба застацца на дыскатэку, трэба вытрасьці зь сябе ўсю гэтую стому, што назапасілася ў порах яе душы за гэтыя месяцы.

Яна й засталася, і ёй у галаву зноў прыйшло параўнаньне гэтае імпрэзы зь вясельлем — яшчэ калі фае ачышчалі ад непатрэбных ужо стэндаў, яна заўважыла, як падобныя ўсе прысутныя на вясельных гасьцей у чаканьні блізкага пачастунку, людзі хадзілі, паціралі рукі, адпаведна адзетыя, з адпаведнымі жарцікамі. Мэр і сьвіта адправіліся ў кабінэт дырэктара палацу, а Вераніка з калегамі — у грымёрную. І там Вераніка дала сабе палёжку — выпіла спачатку адзін кубчак гарэлкі з апэльсінавым сокам, потым яшчэ, пілося лёгка, нібы дыхалася пасья доўгага нырца ў халодную ваду. Потым яна танчыла з Максімам, потым выпіла яшчэ віна з самім мэрам, ля гардэробу ўжо калыхалася чарга, за вокнамі было цёмна, да палацу доўгай чарадой пад'яжджалі таксоўкі... Спачатку Вераніка ўважліва сачыла за тым, з кім танчыць Ён, але пакрысе Ён перастаў зьмяшчацца ў полі агляду, выпадаў, нібы наўмысна, і гэта раздражняла Вераніку. Яна цудоўна станчыла з Чэславам, які й тут умудраўся гладзіць яе па галаве, а потым зноў упала ў рукі Максіма, да якога раптам праніклася сымпатыяй і захацела ўсё, чуеш, усё распавесьці, зараз жа... Але шклянка Максіма была зусім пустая. «Хочаш, я табе прынясу зараз што-небудзь», — цяжка варочаючы языком, сказала Вераніка й пацалавала студэнта ў шыю, каб не наважыўся ўцячы. Яна пайшла, і доўга не магла знайсці грымёрку, і потым запыталася ў прыбіральшчыцы, і тая паказала дарогу праз два цёмныя апусьцелыя калідоры. Вераніка шумна ўвалілася ў пакой, на невялікай скураной канапе сядзеў Ён, а болей тут нікога не было, апроча цыгарэтнага дыму.

Ён быў абсалютна цьвярозы; няўважліва кіўнуўшы Вераніцы, Ён трымаў цыгарэту, аднак не падносіў яе да вуснаў, напружана думаючы пра нешта. «А, Вераніка гатовая памерці», — нарэшце абьякава ўсьміхнуўся Ён пад яе запаленым поглядам. «Гледзячы з кім», — нахабна прамовіла Вераніка, яна яшчэ

ніколі так ні з кім не размаўляла нават па асьцы. Ён здзіўлена паглядзеў на яе, і ў вачах Яго бліснуў інтарэс. Вераніцы ў той момант нічога іншага й не было трэба, Максім, які, відаць, ужо навядумляў сабе невядома што, быў імгненна забыты, так і сядзеў ён недзе на другім канцы зямлі з пустым плястмасавым кубачкам. Вераніка зрабіла рашучы крок да канапы й дакранулася сваімі каленямі да Ягоных. Ён паслухмяна даў ёй узяць сваю прахалодную, чыстую руку, ды пакласьці на лыткі Веранікі, потым яна, заміраючы ад нечаканае раскошы, дала гэтай руцэ самой пагуляць па яе нагах. Ён рабіў гэта нясьпешна, нібы лялотна, а другая, і трэцяя, і пятая, і ўсе ўнутраныя, незнаёмыя дагэтуль ёй Веранікі прымушалі першую, вонкавую раз за разам выгінацца ад асалоды. Недзе ўнізе Ён недарэчна шмыгнуў носам, і яна, прымружыўшы вочы, усміхнулася, расшпіліла тым часам блузку, падражніла яго станікам, які якраз нібыта з уласнага жадання пачаў паціху спаўзаць... Неверагодная сьмеласьць захінала Вераніку пры думцы, што нехта можа ў любы момант увайсці, яе пачынаў душыць нэрвовы сьмех, і гэта яе ўзбуджала. Ён шмыгнуў носам яшчэ раз і раптам ускінуў рукі ўверх, а затым дабрадушна, гучна засьмяяўся, спружніста падняўся ды, усё яшчэ сьмеючыся, рушыў да дзвярэй. Яна не абарочвалася й толькі чула, халадзеючы, як у пакой нехта ўвайшоў, цяжка дыхаючы, ды наліў сабе, зьедліва фыркнуўшы. На тым месцы, дзе Ён толькі што сядзеў, была цёплая, глыбокая ўмяціна, Вераніка апусьціла ў яе твар і пасядзела так крыху на кукішках, а потым паднялася, як была, у паўрасшпіленай блузцы ды задранай амаль да пояса спадніцы, Ён чокнуўся з Ларысай, пракаўтнуў Вераніку ды выйшаў вонкі.

У перасьцярозе Ольды Вераніка пабачыла адно толькі хітрасць. Кожнаму вядома, што гэтыя мілыя курдупелі насамрэч вялікія хітруны. Таму Вераніка, пакінуўшы, як і абяцала, вёску на самым сьвітанку, адразу ж рушыла да ручая. У актыве яна мела амаль восемдзсят пунктаў, у прэстым залечніку

ляжалі два праснакі, сыр і трохі сушаных ягадаў, а на душы было вольна ды спакойна. Мяккія зручныя чаравікі, падораныя ёй на Дзень сумных успамінаў, таксама нешта ды значылі, відавочна, думала Вераніка, яны могуць ёй чымсьці дапамагчы, зрабіць, калі спатрэбіцца, нябачнай або перанесьці раптам праз прорву, у таямнічым лесе нічога не бывае проста так. І калі прыпасы скончацца, то ў заплечніку яна, цалкам магчыма, знойдзе якую-небудзь кнігу заклёнаў. Сонца яшчэ толькі паднялося над сінімі, бы разьліты атрамант, вершалінамі дрэваў, калі Вераніка дабралася да ручая. Яна папіла зь яго, з задавальненнем адзначыўшы яшчэ адзін пункт, ды, удыхнуўшы на ўсе грудзі яшчэ калючага ранішняга паветра, пераскочыла празь нячутную, дрогкую ваду на замшэлыя камяні невядомасьці.

Спачатку быццам бы нічога не зьмянілася, той самы лес, тыя ж ягядныя паляны, рассыпаныя вакол зь несумненна штучнай нерэгулярнасьцю, тыя самыя матылькі, што сьпявалі нешта клясычнае. Аднак ці то ўяўленьне Веранікі, падагрэтае намінкамі Ольды, пачало дзейнічаць, ці то яна проста стамілася — лес вакол стаў нібы чужым, выцягнуліся, як шлягбаўмы, цені, фарбы пазмрачнелі, збытанае кустоўе ўсё часьцей загароджвала ёй шлях, ссоўваючы злосна вецьце, нібы патрабуючы паказаць дакумэнты, і ўжо не мільгалі між ялінаў ды папараці шматлікія мікраскапічныя вушастыя стварэньні, гібрыды зайца ды пчалы, якімі так шчодро быў заселены лес. Наогул, жыўнасьці траплялася ўсё менш. Потым Вераніка ледзь ня ўпала, зачэпіўшыся заплечнікам за нейкі надта ўжо купчасты куст, правая рука яе ажно па запысьце пагрузілася ў вільготны, халодны, непрытульны мох, і Вераніка бадай што з агідай выцерла далонь аб плашч. Яна вырашыла спыніцца, каб трохі перавесці дух. Усё ж трэба было слухацца Ольду. Яна зірнула на мапу: сьвіран, зь якога яна калісьці выйшла, дарога, бязьлюдныя пясчаныя пусткі, паўднёвая брама гораду, за якой быў відаць ускрайчык нейкага палацу ды яшчэ парачка шпіляў, потым крыху безаблічнага лесу, пакручастая, нібы лябірынт, сьцежка, па якой гномы везьлі Вераніку, іхняя вёсачка — сьвет-

лы кружок між бяскрайняе чарнаты, бледная палоска ручая, і далей сьцежка, што чамусьці пачала зацягвацца ўжо цёмнай плеўкай: вось пакуль і ўвесь яе шлях па гэтай гульні. Навокал чорным-чорна, і невядома, што пад гэтай чарнатай: уваход у падзямельле або якісьці крывасмок, або пшанічнае поле, дзе можна было наняцца жнейкай, падзарабіць трохі манэтаў ды вярнуцца да гораду, або наогул — замак мясцовага фэадала, дзе зь Веранікі зрабляць рабыню або прапануюць руку й сэрца. Вераніка вырашыла ісьці далей, ня можа быць, каб яна ў выніку куды-небудзь не прыйшла: гэты сьвет ня быў круглы, ён быў незваротна пляскатым, хіба што які павалены дуб акажацца брамаю, што вядзе адразу ж на супрацьлеглы бок гульнівай тэрыторыі. Дый тое яшчэ ня факт — ён можа весьці куды заўгодна. Напрыклад, вярнуць яе да гномаў. Вось весялуха будзе, калі яна выйдзе зь іхнага вогнішча, жуючы праснак, уся ў полымі, і паваліць іхныя пузатыя кацялкі... Вераніка зрабіла крок наперад, і тут кампутар зноўку завіс.

Расчараваная, яна пайшла на кухню зрабіць сабе гарбаты, патыліцы бацькоў, якія глядзелі не адрываючыся, але й не сьмеючыся, нейкі камэдыйны тэлесэрыял, нечакана моцна напалохалі Вераніку. Чамусьці яна была ўпэўненая, што ў кватэры больш нікога няма. Хто яго ведае, чаму, здавалася, ніякіх прычынаў так лічыць у Веранікі не было, бацькі сёння, у гэтую дажджлівую, стылую й ні для чога не спрыяльную суботу, нікуды й не выходзілі, маці нават у краму не пайшла, хаця гэта быў яе ўлюбёны занятак апошнім часам. Кватэра выклікала ў Веранікі раздражненьне, бо ў гэтую хвіліну Вераніка ўспрымала яе толькі як частку свайго новага кампутара: усе гэтыя дыванкі, фатаграфіі, вострыя локці шафаў і шафак, вузкі праход калідору, вешалкі ў перадапокі, непагашанае сьвятло ў лазьніцы, прышчэпкі на ланцугу, абутак у сетцы высахлае гразі, пах таропка вымытага посуду... Яны ня мусілі існаваць самі па сабе, прынамсі падчас гульні, але існавалі, самаўпэўнена заяўляючы пра сябе, груба матэрыяльныя, хаця нават ня мелі ў гульні ніводнага адпаведніка... Ставіць імбрык

Вераніка паленавалася, таму яна наліла сабе астылага кіпню, пафарбавала яго густой алеістай запаркай, насыпала цукру проста з цукарніцы ды паходкаю лунаціка вярнулася ў свой пакой — бацькі сядзелі ў фатэлях, як мёртвыя. Дзіва: кампутар ажыў, толькі непрыгожы сваёй нерамантычнасьцю надпіс на нейкай незразумелай мове закрываў з галавой вандроўніцу Ўладу. Вераніка зьнішчыла яго ды рушыла далей.

Высьветлілася, што за час яе адсутнасьці нешта зьмянілася. Вераніка выйшла на нерухомую, бы закутую нябачным ільдом паляну, пасярэдзіне якой тырчаў вялікі, мудрагелістай формы пень. На пні сядзела істота, уся пакрытая рванымі ранамі, і цяжка было зразумець, нарадзілася яна такой або была зьнявечаная невядомай злой воляй. Агромністыя, амаль на ўсю галаву, белыя зь сінімі кропкамі вочы беднай істоты не міргаючы глядзелі на Вераніку, глядзелі зь невытлумачальным, зусім не віртуальным жахам, і варта было Вераніцы зрабіць крок наперад, як істота, высока падымаючы худыя, перапончатыя ногі, саскочыла з пня й кінулася ў гушчар. Аднак Вераніцы было ўжо не да гэтага няшчаснага мясцовага жыхара. Над вершалінамі, недзе ня так ужо й далёка, віўся дымок, і Вераніка амаль бегма рушыла ў тым накірунку. Ды толькі прайсьці скрозь намёртва счэпленыя, прыземістыя хмызы ды гальлё было нялёгка, урэшце Вераніка згубіла недзе заплечнік з прыпасамі, яна абярнулася: поўзаць па топкіх лясных прыцемках зусім не хацелася, Вераніка пайшла далей і неўзабаве разьдзерла сабе руку ад запясьця да локця аб нейкі доўгі, бадай што загостраны прут, што ажно рыпеў ад нянавісьці. Асьлепленая ня столькі моцным, колькі прыкрым болем, Вераніка схапіла яго ды, зь цяжкасьцю адламаўшы, кінула пад ногі. Ёй хацелася растаптаць гэты пракляты прут, яна падняла вочы, каб, калі што, вынішчыць і ягоных пакрытых шыпамі заступнікаў (яны ж тут усе былі заадно, гэтыя дэндрыты, якія толькі прыкідваюцца флёрай, насамрэч яны дурная варожая фаўна!), і пабачыла непадалёку напоўнены вадой роў, а за ім высачэзную агароджу, з-за якой віднеліся простыя драўляныя будыніны. З-за дрэваў,

што неахвотна расступаліся ў гэтым месцы, канца агароджы відаць не было, але паселішча, верагодна, займала невялікую тэрыторыю, яно плыло над лесам, як збыты зь бярэвеньня ледакол. Вераніка ўздыхнула, закасала плашч ды ступіла ў цёмную ваду рова.

Собіла ж гэтай самай Тані Кулакоўскай зь іхнае групы нарадзіцца менавіта ў сярэдзіне лістапада, калі зіма яшчэ не надышла, а ад восені ў паветры засталася адна атрута. Вераніка наглыталася яе ўдосталь, у той дзень яна пачувалася зусім блага, але заняткі прапускаць ня мела права, да сэсіі заставаўся ўсяго месяц. Сама здзіўляючыся сваёй нечалавечай упартасьці, яна неяк даседзела да канца практычных, ужо нават саромеючыся кашляць ды даставаць штохвіліны з сумачкі насоўку. Увесь сьвет пакрысе сканцэнтраваўся ў чырвані пад яе вінаватым прастуджаным носам, Вераніцы здавалася, што нават выкладчыца, якая ніяк не магла запомніць імёны студэнтаў, глядзіць на яе як на мярзотны, скручаны кавалак тканіны, у які загорнутая гэтая макрота восені, так, так, як на шмат разоў скарыстаную насоўку, на якой з-за сабраных у ёй выдзяленьняў нават вышытых ініцыялаў не прачытаць... Яны вучыліся ў другую зьмену; калі выкладчыца нарэшце пратрубіла адбой, за вокнамі было ўжо цёмна. На калідоры Вераніка сустрэла непрыкметную шэратварую дзяўчынку з паралельнай групы. «Ты йдзеш на плаваньне сёньня?» — запыталася тая як заўсёды шэптам, яна чамусьці штораду шаптала, ня дзіва, што многія на курсе дагэтуль не здагадваліся пра яе існаваньне. «Па мне што, не відаць...» — ледзь не заплакала Вераніка. «А што такое?» — прашаптала дзяўчынка ёй наўздагон, але Вераніка яе не пачула.

З групы на занятках была хіба што палова. Кулакоўскай наогул не было відаць з раніцы, ні ў бібліятэцы, ні ў чыталцы, — сапраўды, цяжка выйсьці з дому ў такое надвор'е, калі ў цябе дзень народзінаў. Разыходзячыся, аднагрупнікі Веранікі

ўмудрыліся яшчэ й млява расварыцца з-за падарункаў. Урэшце дамовіліся сустрэцца ў інтэрнаце празь дзье гадзіны, дамовіліся неяк без энтузіязму, сьпяшаючыся як найхутчэй разьбегчыся. Інтэрнацкія — гурток стракатых куртак — весела рушылі да сябе, Вераніка пашвэндалася па крамах, розум падказваў ёй, што трэба ехаць дамоў ды неадкладна прымаць меры, пігулка-кампрэс-ложак, а інакш заўтра давядзецца ехаць праз увесь горад у студэнцкую паліклініку. Але чамусьці, на ватных нагах, з пратэстуючым супраць прамаходжэньня пазваночнікам, яна блукала з аднае паўпустое крамы ў другую, штораду задуменна пазіраючы ў жэрала мэтрапалітэну, зь якога ажно да супрацьлеглага боку вуліцы даляталі шум і яркае навязьлівае сьвятло. Час ішоў так марудна, што Вераніцы давялося наведаць некаторыя крамы па некалькі разоў. Насоўка больш не ўбірала вільгаці, і Вераніка купіла сабе новую, разам з падарункам для Кулакоўскай. Нарэшце яна вырашыла рухацца да інтэрнату. Гэта было зусім блізка, і калі яна падышла, гадзіннік паказваў толькі палову на восьмую. У холе некалькі аднолькавых, бы блізьняты, вусатых хлопцаў у акулерах і спартовых касцюмах глядзелі чорна-белы тэлевізар. Вераніка ведала іх, яны мала таго што ўсе вучыліся на адным факультэце, дык яшчэ і ў адной групе. Раней яна не заўважала, якія яны падобныя. У галаве Веранікі было горача, як у лазьні. Падобная да міліцыянта цётка ўзяла ў Веранікі яе студэнцкі й доўга зьвярала фота з апухлым ды асьлізлым Веранічыным тварам.

Як яна й баялася, сьвята ў пакоі Кулакоўскай было ўжо ў самым розруху. «І чаго я сюды прыперлася?» — думала Вераніка неяк аўтаматычна, і шукаць адказу ёй не хацелася. Са сталічных студэнтаў не прыйшоў ніхто, былі толькі інтэрнацкія. Вераніку сустрэлі ня тое каб абыякава, але й без асаблівае радасьці. Пасадзілі за стол, прапанавалі гарэлкі й чагосьці чырвонага, ліпучага... Вераніка выпіла спачатку ліпучага, а потым гарэлкі — падумала, так будзе лепш. І праўда, неўзабаве яна перастала шмыгаць носам, а потым

і твары за сталом падаліся ёй цалкам добразычлівымі. У пакоі штохвіліны адбываўся нейкі рух, пастаянна нехта прыходзіў, нехта выходзіў, усе навокал цудоўна ведалі адно аднаго й не цырымоніліся, ласкава й трохі тужліва мацюкаючыся. Вераніка, якой з самага ранку пры думцы пра ежу станавілася мласна, ня сьнедала сёння й не абедала, і таму хутка захмяла. Людзі ў пакоі былі ўсе на адзін твар, нібы ў супрацьгазах, спартовыя касцюмы, тапачкі, хрыплыя галасы... На Вераніку ніхто не звяртаў увагі, ніхто не заговорваў зь ёй і ніхто не выганяў, яна ўпотаі наліла сабе яшчэ, выпіла, закусіла цёплым агурком, агледзелася вакол, шырока адкрываючы рот, бо нос быў наглуха забіты. За сьпінай роў магнітафон, потым нехта па імені Жора прыцягнуў гітару, завёў дзясвоным голасам пра пальчатку ля дзвэрэй, і іншыя падхапілі, пакой быў напоўнены дымам, і гэты дым спыняўся ля адчыненай форткі ды імкнуў назад, у Веранікі зьявілася адчуваньне, што яе ніхто ня бачыць, можна было зрабіць сабе харакіры, ніхто б вокам не павёў, яна нешта закрывала ў гэтую шызуу заслону — і праўда: безвынікова.

У сумцы Веранікі ляжалі падарункі для Тані Кулакоўскай, ружовы бегемот і віншавальная паштоўка, але Вераніка чамусьці ніяк не магла абраць момант, калі іх уручыць. Пра гаспадыню пакою, мажную, бялявую, з самымі вялікімі на курсе зубамі, успаміналі толькі тады, калі налівалі, ды Кулакоўская й не засмучалася з гэтае нагоды, седзячы на каленях у Жоры, які мэлянхалічна курыў імянінныцы ў вуха. На нейкі момант стала цішэй, дзяўчаты старанна пераймалі сваіх пакінутых у Сонцаградах і Торфагорсках мамаў, кожная звычайна скардзілася на лёс ды падпірала рукой падбародзьдзе, у кожнай вочы засьціла кінэматаграфічная бабская журба... Вераніцы спадабалася такая атмасфэра, яна павярнулася да сваёй суседкі, незнаёмай фарбаванай бляндынкі з мышыным тварам, і раптам пачала распавядаць пра выгоды абранай імі прафэсіі. Тая спачатку зьбянтэжана маўчала, ківаючы, а потым пачала ржаць, Вераніка засьмяялася таксама, але потым ёй здалося, што фарбаваная

з чымсьці ня згодная, і Вераніка надзвычай лягічна пачала адстойваць свой пункт погляду.

Яна казалася вельмі пераканаўча, даводзілася перакрыкваць цэлы стол, яна махала рукамі: высветлілася, што ўсе замоўклі й глядзяць толькі на яе, глядзяць і здэкліва пасьміхаюцца. Ды толькі Вераніку было не спыніць. Фарбаваная ледзь ня падала тварам у талерку, поўную недапалкаў... Тут рот Веранікі заляпілі нечыя моцныя, з даўгімі кіпцямі пальцы, Вераніка намагалася іх скінуць, але рукі ня слухаліся, абмяклае цела гарэла. «Разышоўся Трулік», — сказала Кулакоўская. «Піць нават бабе трэба ўмець», — важка прамовіў з-пад яе Жора. Пальцы на вуснах Веранікі ўжо зьбіраліся расьціснуцца, але ім спадабалася гэтая гульня, і яны націснулі мацней, гэтыя пальцы з доўгімі пазногцямі, з пахам цыбулі. Вераніка пачала дрыгаць нагамі, талеркі на стале весела зазьвінелі. «Задушыш», — дабрадушна сказала Маша, якая сёньня чытала даклад пра Насовіча. «Ды не», — прамовіў сыты голас за сьпінай Веранікі, і тут жа Жора, ня скідваючы Кулакоўскай, узяў гітару, правёў па струнах: «Не, як яна яе задушыць?.. А нос для чаго?». І ён усё ж скінуў з каленяў Кулакоўскую, узяў акорд і фальшыва працягнуў:

*А нос нам для чаго,
А нос нам для чаго?
А нос нам для таго,
А нос нам для таго...*

«Няхай носам дышае», — рэзюмаваў нехта, і размова перайшла на Іну, каралеву курсу. Мужчынская палова гасьцей з ахвотай падтрымала тэму, пасыпаліся жартачкі, плёткі... Пальцы, аднак, не адпускалі Вераніку, заціскаючы ёй рот зь нейкім амаль мэдыцынскім прафэсіяналізмам. Ад дыму ў яе сьлязіліся вочы, а ў вушах гайдаўся нядаўні Жораў экспромт. І вельмі, вельмі хацелася жыць. Тым ня менш на Вераніку забыліся, і яна са здзіўленьнем, якое імгненна зьмянілася жахам, зра-

зумела, што калі зараз жа, вось зараз жа не глыне паветра, то страціць прытомнасьць. «Прытомнасьць?» — зарагатала ўнутры адна зь бясконцых дадатковых Веранікаў, з усімі якімі яна яшчэ не перазнаёмілася. «Ды ты проста зараз...». І зноў рогат, гэта засьмяяўся Жора, выконваючы мацэрную песеньку, якую ўсе з задавальненьнем падхапілі. Усе, апроча Веранікі, у якой у вачах ужо была ноч — а ноччу якія ж песенькі. Пакой аглушальна зароў у прыпеве, і тая, чые пальцы ляжалі на Веранічыных вуснах, прасьпявала таксама, добра пастаўленым голасам, такія галасы на дарогах не валяюцца. Ад Веранікі, нібыта пакідаючы нецікавую кветку, аддзяляліся адна за адной лёгкія постаці ды, расслойваючыся, раствараліся ў паветры, машучы празрыстымі крыламі.

Сьвет раптам здрыгануўся й паплыў да адчыненага акна, туды, дзе на падваконьні сядзеў, зьвесіўшы ногі на сырую вуліцу, выдыхнуты вясёлым пакоем прывід. Вераніка яшчэ раз дрыганула нагамі, на спадніцу ёй упала гара нарэзанага сала ды недаедзеная фарбаванай вараная бульба, пасыпаная зьверху кропам і попелам. Фіранкі не варушыліся. На парозе нечакана вырас адзін з тых вусатых, якія глядзелі ў холе тэлевізар, у тым жыцьці, у мінулым, у эпоху бяз пальцаў на вуснах. «Ёсьць!» — закрычаў ён урачыста, зьняў капюшон і вываліў на стол мокрыя пляшкі. Пальцы расьціснуліся, і Вераніка падавілася паветрам, а тыя самыя пальцы ўжо клапатліва грукалі ёй па сьпіне. «Давай з намі!» — падміргнуў ёй Жорык, і вось Вераніка ўжо трымала, паліваючы спадніцу гарэлкай, плястмасавы кубачак і разявала бязгучна рот, бо й так грэмела на ўвесь паверх: «Патаму што нельзя, патаму што нельзя, патаму што нельзя, патаму што нельзя!» Твары танулі ў татарскім дыме. Зусім ужо здаровая, без усялякіх прыкметаў нядаўняй прастуды, яна ўсё ж азірнулася потым, каб высьветліць, чый жа гэта быў голас, але са сьцяны на Вераніку глядзеў толькі постэр успацелай, падобнай да пантэры Магды — рыхтык такі, які вісеў у Веранікі дома.

* * *

Яна бачыла, як Ён толькі што зайшоў у кабiну лiфта, як за Яго заўжды гатовай засьмяяцца сьпiнай самкнулiся дзьверы, чула, як Ён задуменна зьвінеў ключамi, ведала нават, куды Ён iдзе (не пытайцеся, адкуль, у гэтым будынку ня ходзяць проста так на першы паверх), — яна бачыла, чула, ведала, i ўсё ж, праходзячы па пустэльным калiдору мiма Ягонага кабiнэту, нацiснула лёгка ручку. Ручка паддалася, кабiнэт аказаўся незамкнутым, i Веранiка, падпарадкаваўшыся iмгненнаму парываньню, увайшла. На ўсялякi выпадак у яе было тлумачэньне гэтага вiзyту, пад пахаю яна трымала напaгaтoвe вялiкую скурунaю тэчку, у якой, папраўдзе, знаходзiўся толькi адзiн аркуш, затое насамрэч важны, аркуш з гербам, якi патрабаваў падпiсаньня, хаця й не настолькi неадкладнага, каб iсцi зь iм да намесьнiка проста зараз. Веранiка зьмяеi упаўзла ў кабiнэт i цiха прычынiла дзьверы. Тут пахла плошчай ды добраi вэнтыляцыяй, скрозь крагi адчыненых вокнаў даносiлiся бадзёрыя крыкi будаўнiкoў. Веранiка з салодкiм пачуцьцём злачынцы агледзелася ды зноў схапiлася за ручку дзьвярэй: з-за дзьвярэй невялiкае, але высокае шафы вызiрнула Ларыса ды адразу ж выставiла перад сабой далонi, нiбы паказваючы, што яна нi да чаго не дакраналася. «Прывiтаньне», — агаломшана прамовiла Веранiка й зрабiла зь нявiнным выглядам некалькi крокаў да стала, на якiм, сярод вясэлага гармiдару рэчаў, горда стаяў у ценi дзяржаўнага сьцяга маленькi сьцяжок маладых антыфашыстаў на шэрай падстаўцы.

— Мiласьцi прасiм, — адгукнулася Ларыса, адступiўшы далей ад шафы, паказваючы, што нi за якaй шафай яна нiколі не стаяла. — Ён у сталовую пайшоў, каву пiць.

— А я пастанову па Рачку прынесла, — хутка сказала Веранiка. — Але, мусiць, я лепш яму ў рукi...

— Па Рачку? — зрабiла Ларыса вялiкiя вочы. — Так хутка? Яшчэ ж месяц ёсьць у запасе.

Веранiка паклала тэчку на стол i тут жа забрала назад. «Зараз мы адчынiмся», — дзьверы, здавалася, варушылi руч-

кай, аднак гэта лухта, адсюль павінна быць чутно, калі нехта набліжаецца да кабінэту. Нават гудзеньне ліфта яны б пачулі. Ларыса падышла да Ягонага крэсла й паклала рукі на сьпінку, чакальна паглядаючы на Вераніку.

— Добра, я пайду, — Вераніка, не адрываючы ад Ларысы вачэй, паволі зрабіла крок назад.

— Ну давай, — усміхнулася Ларыса. — Пойдзеш са мной у абед у Цэнтральны? Толькі я сёння ня ем... Так, банан сабе куплю.

— А я пірожнае, — прамовіла Вераніка з выклікам, потым пастаяла крыху моўчкі й дадала ўжо гучней:

— Крэмавае.

— Крэмавае? — задыхнулася Ларыса. — Ад салодкага ведаеш што бывае?

Вераніка зноў падышла бліжэй, цяпер паміж імі быў толькі Ягоны стол. Вецер варушыў сьцяжкамі, на манітор кампутара паволі апусьцілася муха.

— А ты што, дарэчы, тут робіш? — запыталася Вераніка ціхім голасам, паправіўшы нейкую паперчыну, якая ўжо была гатовая зьяцець з краю стала.

— Працую, — сказала Ларыса, выцягнуўшы галаву так, каб Вераніцы было відаць кожную зморшчыну на яе ілбе.

— У чужым кабінэце?

— У чужым, — са штучнай вінаватасьцю ў голасе адказала Ларыса.

— А можа, ня трэба ўсё ж у чужым?

— А можа, ня трэба суваць нос у чужыя справы?

— А можа...

Ён зайшоў у кабінэт як заўсёды спартовай хадою, нават трохі падскокваючы. «Якія людзі...» — мімаходзь правёў пальцамі па аголеным плячы Веранікі ды сеў паміж імі за стол, і муха расчаравана вылецела ў акно. «Ну што, Ларыса Бацькаўна, як посьпехі?»

— Ды тут у вас... — Ларыса зморшчылася, хітнула галавой на шафу. — Палову папераў трэба ў макулятуру.

— Добра, давядзецца сакратарку клікаць, — Ён адкінуўся ў крэсьле ды пацягнуўся. — Дзякуй за дапамогу. Уяўляеце, дзяўчаты: а кава ў іх — паверыць не магу — скончылася... Што за народ!..

— У сакратаркі Чэслава Карлавіча ёсьць, — сказала Ларыса, адчыняючы дзьверы. — І кававарка, калі яна толькі працуе.

— Ага, — адгукнуўся Ён, думкамі ўжо далёка ад кавы. — Так. А ў Веранікі Бацькаўны што?

Вераніка моўчкі паклала яму на стол тэчку, ён раскрыў, пра-
бег вачыма ды засьмяяўся зьбянтэжана:

— Рана! З гэтым пачакаем! Не сьпяшайся так, Вераніка, сонейка, не сьпяшайся, а то памрэш!

Вераніка ўзяла тэчку ды пайшла да выхода. Ларысы ў кабінэце ўжо не было.

— Пастой, — Ён падышоў да яе. — Ведаеш, Веранічка...

Яна моўчкі глядзела ўніз, на мыскі ягоных туфляў.

— Ведаеш, што... Ты толькі не крыўдуй.

Ён паклаў руку ёй на плячо ды паспрабаваў зазірнуць у вочы:

— Мы ў пятніцу гуляем супраць міліцыі. І, ведаеш, замест цябе вырашылі ўзяць Олю. Ну, гэтую, практыкантку... Яна нішто сабе знаўца, асабліва па розных юрыдычных пытаннях... Пасядзі пакуль у запасе, адпачні... О'кей?

Вераніка кінула ды ўзялася за ручку.

— Але ты прыходзь, пабалець! — крыкнуў Ён ды зноў сеў за стол, уключыў кампутар ды глыбока задумаўся, нібы Вераніка даўно ўжо выйшла.

Ты ў мяне ў гасьцях. Гэта, аднак, няпраўда: як можна быць у гасьцях у таго, хто сам вечна ў гасьцях? Як можна быць у гасьцях, знаходзячыся ў сябе на радзіме? Франк толькі што сышоў да сябе ў гатэль, і мы адразу ж выключаем сьвятло й забіраемся ў ложак. Месяц, гэтая сьветлавая рэклама ночы, завіс акурат у нашым квадраце акна, і мне трохі шка-

да тых, хто да раніцы яго пазбаўлены. Але не дзяліцца ж ім з астатнімі?

Я ніколі не параўноўваю цябе зь Веранікай. І калі б Вераніцы прыйшло раптам у галаву раўнаваць або параўноўваць, яна б таксама ня мела на гэта права. Бо Вераніка была там, у тым жыцці, ты ў гэтым, і хто ведае, хто будзе са мной ва ўсіх наступных. Не, я ня веру ў перамяненне душаў, я веру ў бясконцасць і незваротнасць выгнаньня, як бы гэта патасна ні гучала. Усе гэтыя краіны не мяжуюць паміж сабой — больш за тое, калі існуе адна, то астатнія знікаюць.

— Я хацела б, каб ты заўжды быў побач, — кажаш ты разлавана. — Але ж я ніколі на гэта не пагаджуся. Але, ведаеш, я б насамрэч хацела... Што за лухту я вярзу?

— Заўсёды побач, — шапчу я. — Як сьмерць. Дзякуй. Ведаеш, адзін наш пісьменьнік напісаў калісьці кнігу «Сьмерць-мужчына».

Мы выпілі зашмат, і таму я нарэшце пытаюся пра тваіх бацькоў.

— Маці была журналісткай, — кажаш ты трохі здзіўлена, — а бацька — бацька доктар.

— Адзіная, напэўна, сапраўды патрэбная людзям прафэсія, — пасьміхаюся я ў цемры.

— Ты перабольшваеш, як заўсёды. Ён быў даволі дзіўны. Дарэчы, наконт сьмерці... Неяк ён распавёў мне такую... такую прыпавесьць. Жыў на сьвеце адзін лекар, п'яніца й дурань, ні да чога ўжо праз сваё п'янства не прыдатны... Нічога сур'ёзнага яму не давяралі... Сядзеў ён неяк на начным дзяжурстве, прыкладваўся, як зазвычай, да біклажкі, лямпа на сталі, вакол цёмна й ціха, і тут падыходзіць да яго нехта незнаёмы ў белым халаце й пытаецца, у якой палаце ляжыць фраў Гойтэ, якую сёньня даставіла хуткая.

Напэўна, ты назвала нейкае іншае імя, або зусім ніякага не называла, прынамсі, цяпер мне здаецца, пра фраў Гойтэ я сам дадумаў.

— Лекар адразу ўцяміў, хто перад ім... — працягваш ты. — Ты ж разумеш, пра каго гаворка?

— Пра сьмерць, натуральна.

— Так. Пра Сьмерць. Яны зірнулі адно адному ў вочы, і лекару ўсё стала ясна.

— Зразумела, чаму. Справа ў далучанасьці. Якім бы ён ні быў спэцыялістам. Яны ж у пэўным сэнсе калегі.

— Ну, я б сказала, калегі-канкурэнты. Уяві сабе гэты момант. Ён не паказваў, што ведае яе. А яна пасьміхалася яму ў твар, так... паблажліва... Лекар, аднак, дапамагаць ёй адмовіўся. Яны стаялі й глядзелі адно адному ў вочы. Ён быў ужо добра п'яны, і таму жах спалучаўся ў ім з такой... такой дурной адвагай. «Не, — сказаў лекар, ягоны язык заплятаўся, — ня маю адпаведных паўнамоцтваў. Прыходзьце заўтра ў прыёмныя гадзіны. Кім вы, дарэчы, даводзіцеся пацыенты?»». Сьмерці надакучыла, яна пасадзіла яго на крэсла, і лекар імгненна заснуў. А назаўтра фраў Хойтэ стала настолькі лепш, што яе выпісалі зь лякарні...

— ...і яна пражыла яшчэ трыццаць гадоў, і пабачыла сваіх праўнукаў.

— Ня ведаю. Пра гэта бацька не казаў.

— Але ж чаму яна яшчэ й нешта распытвала ў лекара? Няўжо ёй, усеўладнай, трэба зьвяртацца па дадатковую інфармацыю?

Мы захапіліся. У доме насупраць гаснуць амаль усе вокны. Толькі адзін вар'ят сядзіць перад вялікім, на ўсю сьцяну, тэлевізарам, і глядзіць старыя савецкія фільмы. А ўдзень ён сьпіць, нам гэта добра відаць. Тут не прынята завешваць вокны фіранкамі, і таму напачатку, калі я падыходзіў да акна, то заўсёды пачуваўся няёмка.

— Думаю, ёй таксама хочацца разнастайнасьці, — кажаш ты. — А ты часта бываў на пахаваньнях, там, у сябе?

— У дзяцінстве так. У нас дзяцей заўсёды бяруць з сабой на хаўтуры. Як на дні народзінаў або на вясельлі. Ня думаю, што адмыслова. Проста іх няма куды падзець. Яшчэ й фата-

графуюцца ля дамавіны... Дзецям неабавязкова нараджацца падчас вайны, каб знаходзіцца блізка да сьмерці. «Ідзі, пацалуў дзядулю апошні раз», — гаворыць скрозь сьлёзы чорна-белая маці, і дзяўчынка... яна ўжо даўно стаіць тут... ростам яна якраз трохі вышэйшая за труну... яна падыходзіць і дакранаецца вуснамі да халоднага лба. Цалуе труп. І касавурыцца на адзіную незнаёмую ёй цётку ў натоўпе, якая строга сочыць за тым, ці паслухмяна выконваецца заданьне. Хіба можна быць да сьмерці бліжэй? Хаця, мне здаецца, гэты звычай не пазбаўлены сэнсу.

— Магчыма, — задуменна адказваеш ты. — Ведаш, дарэчы, адзін паэт, які скончыў жыцьцё самагубствам...

— Самагубствам? Я недзе чытаў пра дзяўчыну, якая, каб скончыць жыцьцё самагубствам, праглынула чатыры лыжкі, тры нажы, кучу манэтаў, два дзясяткі цвікоў, сем аконных шпінгалетаў, медны крыжык, сотню шпілек, наглыталася шкла... І засталася жывая! Аднак я перапыніў цябе. Даруй.

— ...дык вось. Гэты паэт назваў сьмерць «маўклівым гардэробшчыкам». На першы погляд даволі прыніжальна, але ж насамрэч не.

— А вось і ён сам, гэты гардэробшчык, — шапчу я. — Дагутарыліся.

Зьнізу ў нашыя дзьверы й праўда нехта асьцярожна звоніць. Зусім голы, я йду да дамафона.

— Гэта Франк, — чуецца ўпарты голас. — Здаецца, я забыў у вас парасон.

Вераніка змарылася. Вераніка так змарылася, што нават зьняла пінжак. Чалавек у кабінэце добра гэта бачыў. «Табе не зашкодзіў бы добры масаж», — сказаў ён аднекуль з-за яе сьпіны, яшчэ баючыся дакрануцца да Веранікі, але ўжо гуляючы яснымі, нібы пасья хваробы, вачыма, па яе аголенай шыі, і паколькі Вераніка маўчала, вырашыў усё ж паспрабаваць. Цёплыя мяккія пальцы леглі на яе скуру, паволі націснулі

й зараз жа адхіснуліся, завісьлі над тым месцам, дзе сьветла-брунатны паўмесяц незмывальнага загару плаўна пераходзіць у цнатлівую белізну. Хаця фарбы тут ня маюць значэння, і афарбоўка пашпартнае скуры таксама ня ўлічваецца. Пальцы чакалі яе рэакцыі, і скажы яна ў гэты момант што-небудзь неда-рэчнае, яны, можа, не вярнуліся б. Але Вераніка маўчала, хаця зь яе артыкуляцыйным апаратам пакуль што ўсё было ў норме, ну, хіба што горла крыху балела, як яно заўсёды найнепрямей-нейшым чынам баліць у занадта добрае надвор'е, адплочваючы нам за недахоп дробных грашкоў, за няправільна абраныя дэкарацыі. І пальцы зноў апынуліся на Вераніцы, яны правялі мазолістымі падушачкамі па яе патыліцы, зьверху ўніз, акуратна, па-цырульніцку расправілі каўнер, адсунулі яго далей, каб не замінаў. Перамясьціліся на плечы, прабегліся, ціха патупваючы, па костачках, зазірнуўшы між іншым на імгненне ледзь не пад рукавы, і вярнуліся да шыі, зрабілі хуткі эскіз лапатак і зноў падняліся ўверх, а потым замерлі, нібы прыгадваючы нешта, — і пачалі сваю працу.

Пальцы як быццам мелі ўласную памяць, памяць скульпта-ра, іх уладальнік ведаў, што ён хоча зьляпіць зь Веранікі. А Вераніка ня ведала, у што яна цяпер хацела б ператварыцца, ёй усё хацелася выць ад радасьці, але чамусьці ня вылася; яе бедны карак, які ў іншы час вылецеў бы коркам зь цела ад гэтых дотыкаў, сьцяўся й замінаў дыхаць. «Усё адно», — паду-мала Вераніка, адчуваючы сябе скрыпкай. Добра, што люстра зь яе месца не было відаць, бо яна пабачыла б, што й сапраўды становіцца скрыпкай, рудаватай, дарагой, без футарала — струны вылезлі зь Веранікі, нібы з упакоўкі, напятая струны, адна зь якіх п'яўкай прысмакталася да яе ілба. Ёй і праўда стала лягчэй ад гэтага масажу, кудысьці зьнікалі й мігрэнь, і гнятлівы настрой, і мёртвыя нэрвовыя клеткі, пра якія так любіла ка-заць яе маці, не заміналі больш нараджацца жывым, якія яшчэ ня ведалі, што іх чакае й колькі тут плацяць кур'ерам. Раптам засьвярбеў нос, нап'юся сёньня, нап'юся сёньня, паўтарала яна пра сябе, няўпэўнена пасьміхаючыся, нос сьвярбеў, але менш за

ўсё Вераніцы хацелася цяпер перапыняць чалавека за сьпінай, адзін яе рух мог усё сапсаваць. «Ну як, лепш?» — запытаўся чалавек, які й сам пакрысе зьмяняўся, толькі не заўважаў гэтага — напрыклад, ягоны чэрап марудна, але няўхільна разыходзіўся ўшыркі, бы пад прэсам, і набывалі іншы колер вала-сы, і вочы трэскаліся, бы тонкае шкло. «Так, так», — сказала Вераніка, што пасьпела ператварыцца ў гадзіннік. «Так».

Колькі геніяў уцякалі сюды — а колькі няздарнасьцяў!.. Флярэнцыя, няўжо сапраўды ад слова «кветка»? — вершы, якія ты чытаеш мне на нашым бальконе, тысячу дзён таму, тысячу кілямэтраў на паўночны ўсход. І вось нарэшце гэты музэй на Вія Рамана, і як заўсёды расчараваньне: так, усё як марыў, усё як уяўляў, летуценьні няўдалага мэдыка, які стаў паэтам, паталгаанатама, якога ванітуе ад сузіраньня не нябожчыкаў, але калегаў па цэху... Аднак найгоршае пабочнае дзеянне мары — гэта яе мажлівая здзяйсньняльнасць. Няма нічога больш пакутлівага, чым спраўджаная мёртвая мара.

Аднак вернемся да музэю. Брунатная шляхетнасць парэпаніага паркету, прымірэнне з прасторай, экспанаты пад непераборлівым шклом, на масіўных падстаўках спакойнага, але ня схільнага да фамільярнасьці цёмна-зялёнага колеру. А яшчэ на белых сьценах, у рамах, нібы карціны, — ніякае змрочнасьці; а яшчэ — у празрыстых дамавінках на вытанчаных, фігурных ножках. Нікому не прызнавайся, што менавіта гэта й цікавіць цябе больш за ўсё. Эўропа, маё ратаваньне: колькі ачмуральных падарожжаў у часе тут можна зрабіць, маючы трохі ўяўленьня, было б жаданьне, такое, ад якога цесна становіцца ў глотцы. Гэтая заля, да прыкладу, цалкам падыходзіць для таго, каб выправіцца калі не на трыста, дык на сто пяцьдзесят год назад, пад няспынны рогат ракі Хронас... Калі б толькі ня лямпы ды ня гэтыя ўключаныя ўказальнікі зь белым чалавечкам, які будзе вечна бегчы па плястмасавым лузе, у марнай пагоні за выпушчанай зусім не ў яго стралой: exit. Аркі

скразных праходаў. Атынкаваныя аркі порцікаў, зь якіх быццам з тэлефонных будак або з капліцаў у скрушнай задуменнасці выходзяць тыя, каго калісьці задумалі нерухомымі, выходзяць ужо некалькі стагодзьдзяў, на радасьць такім, як я. Сюжэтныя барэльефы колеру высахлай крыві й скуры. Маскі лацінскіх лічбаў на арабізьне заляў. Я схіляюся над адной з дамавінаў і раптам бачу ў ёй Вераніку.

Яна ляжыць пад шклом, аголеная, трохі запракінуўшы галаву, здаецца, яна сьпіць, але не, вочы паўадплюшчаныя, у іх няма ні болю, ні шчасьця, асабіста я бачу паміж яе напаўсамкнутымі вейкамі стому, нібы яна яшчэ хвіліну таму займалася каханьнем, а цяпер адкінулася на сваё ложа — ды толькі пад шклом яна ў поўнай адзіноце, так што найхутчэй гэта стома ад усіх тых позіркаў, якія кінулі на яе за апошнія дзевьсьце гадоў. За такі час са многім можна звыкнуцца. Тут мусяць быць нейкія адтуліны для вэнтыляцыі, адтуліны, празь якія ўлятучыўся сорам, бо спачатку ж закрывала рукамі ўлоньне ды грудзі, калі заля напаўнялася спраўнымі вусатымі сінёрамі, студэнтамі ў чорных капелюшах, тоўстымі вучонымі, дамамі з шырока расплюшчанымі вачыма. Ніхто не зважаў на яе сорам, яны бачылі толькі тое, што хацелі пабачыць, па што прыйшлі сюды. Вераніка ляжыць пад шклом, адна нага паўсагнутая, доўгія чорныя валасы, расчасаныя на роўныя пасмы, спадаюць у нерухомае цені рук з акруглых уступаў жоўтых плячэй, і даходзяць амаль да пояса. На вуснах Веранікі застыла паўусьмешка, на шыі каралі з матава-белых пэрлінаў сярэдняга памеру. Ёй сямнаццаць, ня болей. Яе яшчэ не пакінула гармонія маладосьці, і ніколі ўжо не пакіне, хіба што падбародзьдзе крыху круглейшае, чым прынята мець сёння, пад ім — ледзь бачная, мяккая складка. Блікі штучнага сьвятла на залацістай скуры.

Чаму ж я кажу, што перада мной Вераніка? Яна даўно й бяз права на абскарджаньне падкараціла свае валасы, зусім ня чорныя, а сьветлыя, бы птушынае пер'е, кропля кавы ў кубку з малаком. У цэле Веранікі незваротна пераважала Поўнач, а Поўдзень праглядваўся хіба што ў бровах ды абрысе сьпіны.

І — увага! — унізе яе жывата не было гэтага цёмнага паўкола, выразнае паласы, самая ніжняя кропка якой даходзіць амаль да лабка, а канцы схаваныя там, дзе звычайна напінаецца сантымэтр шаўца, які мерае талію кліенту, — паласы, якая ясна паказвае, што на патрэбу з чароўнага торсу гэтае жанчыны можна зняць накрыўку. І я ніводнага разу ня бачыў, каб смочкі Веранікі (не настолькі ружовыя ды празрыстыя, з удалым дамешкам брунатнага) паўставалі так высока і аддана са сваіх маленькіх кратэраў, хаця ўсялякае магчыма, я даўно ня бачыў яе грудзей. І пэрлінаў на шыі яна не насіла. У Веранічыным целе было нашмат менш акругласьці, больш косткі, больш волі. Пальцы на нагах былі меншыя, і твар хударлявейшы. Але гэта яна, яна, я бачыў яе менавіта такой, у гэтай самай позе, гэткай жа маладой і адкрытай для маіх вачэй, я бачу яе цяпер, такой голай-гульнёвай-гладкай, і нішто ўва мне не заходзіцца ад узбуджэння, чыстае таемства сузірання; і няхай яе падабенства (Яе Падабенства) сядзіць цяпер нерэальна далёка адсюль у стэрыльным сваім кабінэце й нэрвова тузае туплі пад працоўным сталом, ня верце — там, у неразмарожанай краіне, толькі яе -наццаты зьлепак, сапраўдная Вераніка тут, пада мной, як калісьці, Вераніка з крыві, скуры й мяса, Вераніка з навек застылага воску.

Герцаг-студэнт — так, мажліва, называлі яго самыя разумныя зь лёкаяў. Пэтэр Леапольд фон Габсбург Лятарынгскі, герцаг Тасканскі! — гучыць як цяжкая кавалерыя. Але мяккія, чулыя, прыпухлыя, цікаўныя вусны, якімі абзавёўся нават ягоны бронзавы бюст, не выдаюць ў герцагу ні тырана, ні ваяку. Менавіта ён вырашыў стварыць у Флярэнцыі музэй фізікі й прыродазнаўчых навук, які пазьней сталі называць проста La Specola, абсэрваторыя. Па-нямецку гучыць бадай што яшчэ рамантычней: Sternwarte, ці зорная варта. Воскам гэтыя словы ня пахнуць — што ж, і мэдыцына ня пахне мёдам. У 1771 годзе ад Н.Х... Але к чорту такі стыль! За чатыры гады (неверагодная хуткасьць для тых часоў) у Флярэнцыю былі зьвезеныя

дзясяткі экспанатаў, і 21 лютага музей адчыніўся. Раніцай яго маглі наведаць усе добрыя хрысьціяне, па абедзе ж доступ быў адкрыты толькі для тых, хто займаўся мастацтвам або навукаю. Кіраваць музеем герцаг прызначыў «аднаго з найадукаванейшых людзей свайго часу», як любяць пісаць сучасныя хранічныя храністы. Фэлічэ Фантана з Равэрэта быў, уласна, дацэнтам лёгкіх, а значыць, музей мэтафізікі падышоў бы яму больш, чым фізычны, аднак і хімія, і мэдыцына былі яму зусім не чужыя. І герцагскі пратэжэ з запалам узяўся за працу. Праз дваццаць гадоў экспанатамі былі цалкам запоўненыя ўжо восем залаў.

Воск. Ім ахвотна карысталіся яшчэ старажытныя рымляне, і ня толькі празь бясконцае багацьце магчымасьцяў, безь якога задыхаецца любы мастак, — воск быў значна падатлівейшы за бронзу. На працягу стагодзьдзяў воск абслугоўваў у асноўным розных, часам вельмі непадобных і варожых паміж сабой багоў, і з асьветленых паходнямі халодных, душных і цесных задніх пакояў трапіў нарэшце пад клятчастае, рознакаляровае, прыцішанае сьвятло сярэднявечча, а затым — проста на шырокія далоні Тыцыяна й Леанарда. І вось служанка, спалохана перажагнаўшыся, палівае вадой са збаночка на рукі майстра Дзумба з Сыракузаў, які азіраецца на сонечную нару зробленага ім вуха. Менавіта з таго часу пачаліся гэтыя спробы выкарыстоўваць воск для імітацыі таго заўсёды ювэлірнага абсталяваньня, якім да верху напоўненае чалавечае цела, — цёплага, мокрага, якое вечна будзе несці ў сабе колішнюю мімалётную пяшчоту свайго стваральніка.

...Як мне зразумела гэта!.. Ніводзін з майстроў, якія рабілі для флярэнтыйскага музэю васковыя мадэлі чалавечых органаў і іх уладальнікаў, не раскрываў сакрэту свайго майстэрства. Ім гэта і ў галаву не прыходзіла, бо любое мастацтва памірае ад тлумачэньняў. І можна колькі заўгодна казаць пра наш тэхнагенны век — тыя, хто жыве ў васьмнаццатым стагодзьдзі, гэтаксама наракалі на залішні рацыяналізм сучаснасьці ды абагаўленьне матэрыяльнага. А гэта ж быў блаславёны час, калі мастацтва й

навука йшлі поруч, і ніхто зь іх не задумваўся пра развод або шлюбную дамову.

Ляпілі з натуры, на першым паверсе, вокны ў двор. Натура хадзіла да пары па Вія Рамана ды, цалкам магчыма, наведвала музэй, не падазраючы, што неўзабаве застанеца тут навечна. Бо натурай служылі трупы і іхныя часткі: недалёка ад музэю, прыкладна за два кілямэтры, знаходзілася лякарня Санта Марыя Нуова, адкуль васкарам рэгулярна прывозілі неабходнае. Дамо голас гістэрычнаму гісторыку: «Цяпер у гэта цяжка паверыць...» — і заткнем яму рот. Я веру. Для стварэння адной мадэлі патрабавалася каля 200 трупаў. Магчымасьцяў для кансэрвацыі ў майстроў было вобмаль. Але таленту ды прагі... Іхныя інструмэнты, у якіх я ўсё адно ні храна ня цямлю. Колькіх спарадзіла, напрыклад, гэтая міса з выскабленым дном? Я часам шкадую, што машыны ня здольныя зайздросьціць. А затым — беражліва, зь любоўю, з горадасцю — у сьветлазялёны шоўк драпіроўкі. Да яе можна дакрануцца і цяпер, і я раўную ўсіх, хто здагадаўся зрабіць гэта.

Белы воск са Сьмірны, кітайскі воск, вэнэцыянскі воск... Дзяўчына ў шкляной труне, плён маўклівае працы некалькіх сотняў натуршчыц. Вераніка, яе згубленая, забытая сястра. Няхай твая вокладка будзе белай.

Яна сядзела ды нягучна плакала сабе ў ружовыя калені, мне падавалася, што даволі фальшыва, хаця я й ведаў, што памыляюся. Сядзела ды паўтарала шэптам: «Мне рана, рана, разумееш ты, рана...»; калі б сеў зараз побач у такой самай, як яна, позе, прыхінўшыся да яе дрыготкай сьпіны, мы б нагадвалі лягатып адной вядомай фірмы па вытворчасці вопраткі. Вечна мне ў самыя пранізьлівыя імгненні лезе ў галаву розная лухта. Памятаю, калі яе ледзь ня ўдарыла токам у маёй падступнай кватэры, дзе бяздумная анархія рэчаў ды мэханізмаў даўно зьмяніла ладны абсалютызм мінулага гаспадара, я, замест таго каб кінуцца да Веранікі са спачувальнымі роспытамі, падумаў пра тое, што няблага б сёньня прыгатаваць бульбу з грыбамі. Напэўна, з маёй галавой было нешта ня так — затое з астатнімі органамі ўсё было ў злавесным парадку.

— Рана!.. — усхліпнула яна й падняла да мяне твар, злучаны з каленам тонкай пругкай ніткай, якую Вераніка зараз жа змахнула рукой і выцерла аб майткі.

Я моўчкі, па-завалюхінску хітаў нагой.

— Рана! — паўтарыла яна злосна, нібыта гэтае слова было ненавісным ёй жаночым іменем.

— Ну паслухай, дванаццаць дзён яшчэ нічога ня значаць, — сказаў я, — Бываюць і даўжэйшыя затрымкі, — ды ўсё ж сеў так, як дыктавала рэклама, але Вераніка тут жа крута разьвярнула да мяне тварам і закрычала:

— Ты ведаеш, што са мною стане? Ты можаш сабе гэта ўявіць? Паглядзі на мой жывот!

І я паслухмяна ўтаропіўся на яе пляскаты жывот, сымбаль сонца ў паўкруглай аправе, яна стаяла на каленях, і на жываце яе шпарка разгладжваліся палоскі.

— Я ведаю, ведаю гэта дакладна. Я гэта адчуваю. Паглядзі, паглядзі вось сюды. Ведаеш якім ён стане?

— Якім?

Яна не змагла адшукаць словаў і павалілася распачна ў падушкі, а потым зноў паднялася на калені — знайшла:

— Пачварным, агідным! Спачатку разьдзьмутым, а потым здзьмецца як балёнік, і мне застанецца зморшчаны, патрэсканы, друзлы... Бурдзюк! І наогул, наогул...

Я падняўся ды апусьціўся ў фатэль. Вераніка ўпала на спіну, і твар яе зноў сказіўся ад прывідаў будучыні, глынуўшы мімаходзь галосных, якія добра пасавалі гэтаму выпадку:

— Я яшчэ толькі пачынаю жыць! Я яшчэ не гатовая...

І зноў усё вярнулася ў зыходны пункт, яе твар, схаваны ў каленях, і маё няўклюднае маўчаньне. «Чаго ты сядзіш, ідзі ў аптэку!» — прастагнала яна: як вокамгненна зьяецелі зь яе пакорлівасьць і падатлівасьць, як па-ангельску сышла славу-тая жаночая слабасьць, і нашыя слоўцы для ўнутранага карыстаньня, шчасьлівыя дзеці ўзаемнага даверу, таксама кудысьці сплылі... Я нацягнуў нагавіцы ды майку, улез у тапачкі ды ў такім выглядзе выйшаў на вуліцу.

А там усё нібыта сьмяялася з нас. Я пачаў лічыць мамашаў з вазкамі, што праходзілі міма, і неўзабаве зьбіўся зь ліку, такое іх было мноства. З адчыненых вокнаў, з-за непарушных, быццам мрамуровых складак на фіранках чуўся настойлівы дзіцячы плач. Плякаты заклікалі адзначыць Дзень маці-адзіночкі як мае быць — як гэта, цікава? Зграі п'яных паўголых маці ў парках замест дэсантнікаў і мужчыны, што прыціскаюць сысункоў да валасатых грудзей, у надзеі выціснуць зь сябе хаця б кроплю малака? І ўвечары, абавязкова — сьвяточны канцэрт у Палацы народу, з удзелам дваццаці айчынных зорак і адной Зойкі з блізкага замежжа. Вясна душыла горад, але гэта была толькі рэпэтыцыя летніх кашмараў. Такое надвор'е таксама міжволі

наводзіла на думкі пра дзетанараджэньне: бо пры гэтай тэмпературы трэба ляжаць у хатняй прахалодзе з кім-небудзь блізкім твайму сэрцу, а пацець лепш удваіх. Я намагаўся ўявіць сваю будучыню, калі Вераніка сапраўды слушна ўсё зразумела, і ня мог. Я ўжо мог дацягнуцца пальцамі да сваіх трыццаці, а да дваццаці ўжо не... Вочы мае былі заплюшчаныя, будучыні я ня бачыў, толькі чырвоныя сполахі, зь якіх складалася то Вераніка, то мой начальнік, то нейкая агністая котка. Кажуць, жанчыны й праўда здольныя гэта адчуваць. Калі ня нізам жывата, то сваёй трапяткой жаночай абалонкай. Ледзь ня трапіўшы пад сонную машыну ў цёмных акулерах, я перайшоў вуліцу ды адчыніў дзьверы аптэкі.

Тым часам Вераніка малілася. Сядзела ў майтках і расшпіленым станіку перад паласатымі выцьвілымі шпалерамі ды малілася. Калі б яна толькі здагадалася, якімі нехрысьціянскімі рэчамі займаецца, то правалілася б празь зямлю (але туды нельга, там падвал, у якім якраз цяпер труціць пацукоў). Як гэта робіцца, яна ня ведала, хаця й была хрышчонай: прайшла калісьці гэтыя водныя працэдуры з барадастым глухім інструктарам, здала нарматывы ды за найменьнем значкі атрымала на шыю крыжык. Ну, як там у фільмах... Ойча наш, нейкія ясінанебясі, а далей як? А вусны яе ўжо складалі ўласны верш, які захлынаўся ва ўпэўненасьці, што ўсё ўжо вырашана гэтым усемагутным чыноўнікам, якога ніхто, папраўдзе, ня бачыў, але адно тэлефанаваньне якога руйнуе або ратуе жыцьці. «Пазбаў мяне ад яго!» — залямантавала яна нарэшце пра сябе страшныя словы ды бясьсільна разгарнула выпадковую цукерку, што плавілася пад падушкай.

Я вярнуўся, і Вераніка схавалася ў прыбіральні. Там нешта грымнула, і зарыпелі, зноў расчыняючыся, прагныя да публічнасьці дзьверы, і зноў бразнулі. Мне падалося, я чую, як цырчыць струменьчык. Я пайшоў на кухню ды прысмактаўся да крапа й неўзабаве спалохаўся, што Вераніцы не застанеца вады — але ня мог адляпіцца. Яна выйшла, і па яе твары я зразумеў, што ўсё скончана. Рукі мае павольна наліваліся но-

вай, бацькоўскай сілай, і заўтрашні дзень перамяшчаўся з-пад ног на плечы. Я зірнуў на Вераніку зь пяшчотай, я зусім не ўсьведамляў, хмары якіх пераменаў зацягваюць нашае дагэтуль бязвоблачнае неба, я выпрастаў сьпіну ды падрыхтаваўся сказаць ёй усё тое, што мусіла прагучаць толькі празь некалькі год. Але яна адсланілася й сама прыпала да крана, а потым з асалодаю села на халодны стол.

— Я цябе віншую, — сказала яна расчаравана. — Пра-несла.

Да мэтро яны йшлі з Кулакоўскай. Па шчырасьці, Вераніцы было ўсё адно, з кім адольваць гэтую мізэрную адлегласьць: лапik асфальту перад унівэрсытэтам, прысыпаную пяском ды недапалкамі сьцежку, гулкі падземны пераход і поўную аўтамабільных адлюстраваньняў з аднаго боку ды аўтамабіляў з другога дарожку. Вучыцца заставалася ўсяго нічога, і самае прыкрае, што гэта нічога ніяк не хацела аднак праляцець непрыкметна — не, кожны дзень цягнуўся так, бы не змяшчаўся ў мех нябыту... Але постаці сакурсьнікаў тым ня менш штораду ўсё выразней гублялі сваю матэрыяльнасьць, знаёмыя здані, набор гукаў без значэньня. Яна памахвала сумкай ды згодна ківала галавой. На курсе яна ні з кім не сябрала, але ні з кім і не варагавала; сам факт таго, што Вераніка мела мянушку, сьведчыў пра тое, што ўсё ж нейкі сьлед яна тут пакінула.

— Ды супакойся ты, — цадзіла скрозь зубы Кулакоўская. — Зь пятага курсу не выганяюць. Здамо й забудзем. Вось толькі што пасья гэтага рабіць? Я, ведаеш, дамоў не хачу...

І Кулакоўская, прымружыўшыся яшчэ раз зь няўхвальнай усьмешкай, пайшла ў свой інтэрнат, а Вераніка вырушыла дадому, у Сьвет. Так, наўрад ці хто-небудзь з выкладчыкаў захаца ствараць ёй і сабе праблемы. І, магчыма, можна дакаціцца па інэрцыі да дыплёма, ня робячы ўжо звышчалавечых намаганьняў, не ўстаючы а сёмай, каб засьпець у чыталь-

най залі вольныя месцы, ігнаруючы загадкавыя практычныя, даўшы галаве адпачыць, а целу падшукаўшы чагосьці займальнага. Зайшоўшы ў яшчэ пустую кватэру, яна цьвёрда вырашыла не грузіцца сёння, а заўтра проста паспадыцца на ўдачу — ня так ужо й часта Вераніка нешта пазычала ў гэтай дамы. Але, дапіўшы каву, яна перабрала ў галаве тэмы, сама ў сябе задзірыста пытаючыся: ну што ж, я нічога пра гэта не змагу сказаць? І тут жа зразумела, што насамрэч ня зможа. Бледныя твары вялікіх людзей гайдаліся недзе ўбаку, але паклікаць іх па імені яна не наважвалася, баючыся памыліцца. Распакоўка іхных вялікіх ідэяў таксама патрабавала адмысловых інструмэнтаў, якіх Вераніка ня мела, і таму ня мела ўяўленьня, зь якога боку да гэтых глыбаў падступіцца. Ад усіх гэтых думак пра заўтрашняе выпрабаваньне пахла такой сырой, падзямельнай вечнасьцю, што хутка Вераніка ўжо сядзела над таўшчэзнай кнігай, марна намагаючыся запомніць хаця б, касьцюмы якой эпохі яны насілі. А ён жа спытае, гэты заўтрашні вусаты заікасты дацэнт з вачыма фашыста, абавязкова спытае. Ён можа; пабачыўшы, што ахвяра выдыхаецца, ён цалкам здольны быў салодкім, д'ябальскім голасам запытацца: ну добра, скажыце мне, прынамсі, мог масье Дзідро насіць цыліндар або не? Стаўка тры балы. Вераніка гартала кнігу, як фотаальбом, і не магла запомніць ані прозьвішча, — як па ёй, дык яны ўсе маглі тут насіць цыліндар...

У дзьверы вінавата пазванілі. «Веранічка, сонейка, дай вашага пыласоса, мой-та зусім не працуе», — сказала суседка, зірнуўшы на яе голы жывот з бліскучым вочкам і звычайна заглянуўшы ў кватэру ды прынюхаўшыся, ці ня пахне тут маладымі мокрымі мужчынамі. Вераніка дзвюма рукамі прыцягнула ёй з залі непаслухмяны пыласос, нібы бульдога за ашыйнік, і, цярпліва выслушаўшы мітусьлівую падзяку, зачыніла дзьверы. Адзін зь іх быў у капелюшы зь пер'ем. Вось ён дакладна ня мог насіць цыліндар. Ці ўсё ж... Можа, яны мянялі іх, раніцай каўпак, удзень мушкетэрскі капялюш, увечары цыліндар. За сьцяной загуло. На адной з ілюстрацыяў строга

ды асуджальна глядзеў на суседнюю табліцу ня вельмі стары яшчэ мужчына ў чорным, Вераніка некалькі разоў паўтарыла ягонае імя, заплюшчыўшы вочы, і, задаволеная, загарнула кнігу. Вось, хаця б аднаго запамніла. Можа, заўтра пашанцуе. Пэтэр... Пэтэр... Каб цябе. Яна зноў разгарнула кнігу, закласьці старонку, як высветлілася, ёй у галаву не прыйшло, і загадкавы Пэтэр цяпер таропка пераапранаўся недзе ў тоўшчы паперы, пасьмейваючыся, што так лёгка падмануў Вераніку. Яна ўздыхнула й села пісаць шпору.

Але пакрыўджаны час не забываў, як легкадумна зь ім абыходзіліся ўвесь сэмэстар. Пачынаўся вечар, недзе паблізу працавалі швабраю, Вераніка сьпісала ўшчэнт восем лістоў, а нявыкрытых Пэтэраў заставалася яшчэ тузіны два, ня менш. Перад вачыма яе пакалыхваўся, усё больш нецярпліва, вобраз чайніка са спакушальным шлейфам пары, калі зазваніў тэлефон і больш не змаўкаў. Спачатку сястра распавяла пра тое, што яе муж купіў нарэшце квітку ў Турцыю, потым пазваніў сусед Юрык і пачаў кленчыць гарэлку: Вераніка шчыра схадзіла праверыць, ці няма часам у шафе, пакінуўшы слухаўку на разгорнутай кнізе як закладку, і вярнулася ні з чым — Юрык не паверыў ды пачаў наноў, ледзь адвязалася. Потым амаль адразу ж пазваніў гэты дзіўны малады чалавек, зь якім яна пазнаёмілася нядаўна, сарамлівы й нахабны адначасова, — яму чамусьці хацелася, каб Вераніка прымала яго за фашыста. Празь пяць хвілінаў — зноў званок: «Айбаліт слухае!» — стомлена падняла слухаўку Вераніка, прыгадаўшы дзіцячую казку, але гэта званілі зь міліцыі. І потым, як наўмысна: маці, паведаміць, што затрымаецца на працы. І зноў пазванілі, яна хацела ўжо цапнуць тэлефон, але гэта было ў дзьверы, суседка прынесла пыласос. «Адключыць яго, ці што?» — паныла падумала Вераніка, пачуўшы, як прыйшоў бацька, не разуваючыся пакрочыў на кухню, адчыніў лядоўню, шумна пажававу нешта — ажно адсюль было чуваць, і зноў сышоў, шчоўкнуў замок. Вераніка ўключыла лямпу й нечакана для сябе сама набрала нумар.

— Так. Бярэш зараз жа кніжкі й прыжджаеш да мяне, — Лёнькаў голас быў відавочна ўзрадаваны. — Я ведаю такія мэтады!.. І табе неабходны спакой.

— А табе неабходны хто-небудзь у ложку, — сьцьвярджала на сказала Вераніка, раззлаваўшыся.

— Што ты, Веранічка, даю слова, — пакрыўдзіўся Лёнька. — Што я, дэбіл, не разумею... Твая вучоба — сьвятос.

Яна пастаралася як найхутчэй скончыць гэтую размову і ўрэшце проста кінула слухаўку. Тэлефон загаласіў. Гэта зноў быў Юрык, ужо п'яны і, як заўсёды ў такім стане, настроены на філязофскі лад. Ён мэлянхалічна пасьвістваў ды сьмешна ікаў.

— Гэта... Як ты вабшчэ, Веранічка, — пачаў ён, і па голасе Юрыка было чуваць, што ён разьлічвае на доўгую зьмястоўную размову. — Можа, выйдзем, пакурым?

— Не магу, — пальцы Веранікі нешта казытала, і яна ажно павяла плячыма. — Испыт заўтра.

Але казытка не спынілася, нешта варухнулася пад яе далонь, што стомлена ляжала на адкрытых старонках. Вераніка раздражнёна зірнула, пачухаўшы далонь, і замахала рукамі ад агіды. Па старонках поўз жаўтавата-брунатны, даволі буйнога памеру таракан. «І адкуль жа ты ўзяўся?» — падумала Вераніка раззлаваўшыся, адначасова забіваючы пачвару чыстым лістом і крывячыся ад адчуваньня ягонага нябачнага цела пад падушачкамі пальцаў. Яна паднялася, каб аднесці труп да ўнітаза, выйшла ў калідор і, можа быць, спакойна дабралася б да мэты, калі б не зірнула выпадкова на канапу ў залі ды, блізкая да непрытомнасьці, адступіла зноў да свайго пакою. З вузкіх палубаў чорнага пыласоса, што стаяў на сваім звыклым месцы, пагрозьлівыя ды незьлічоныя ў гэтай вайскавай сваёй уніформе, утвараючы часам невыносныя рухавыя купкі, разьбягаліся зь пераможным выглядам, дзіўна ладнымі шыхтамі, нібы падпарадкоўваючыся нейкаму загаду, рудыя жвавныя акупанты.

З-за дрэваў, што неахвотна расступаліся ў гэтым месцы, канца агароджы відаць не было, але паселішча займала невялікую тэрыторыю, яно плыло над лесам, як зьбіты зь бяровеньня ледакол. Вераніка ўздыхнула, падняла крысьсё плашча ды ступіла ў цёмную ваду рова.

Натуральна, можна было павярнуць налева, падняцца на ўзгорак й скаціцца потым зь яго проста да брамы з аблупленай шыльдаю «Піянэрскі лягер «Машыніст» і ўжо адтуль пашыбаваць да летняй сцэны. Але лішніх пытанняў наконт таго, што яна рабіла па-за лягерам у небясьпечным сутоньні, было ў такім выпадку не пазьбегнуць. Бо каля брамы заўсёды сядзелі дзяжурныя са старэйшых атрадаў, гулялі ў карты або ў ножкі, яны б абавязкова скруцілі Вераніку ды адвялі б да начальніцы. І — часу ў яе ўжо амаль не было. З-за навіслых над агароджаю карпусоў чулася, раптам абрываючыся й потым выбухаючы зноў, музыка — наладжвалі апаратуру, і нейкі голас, нібы наўмысна пасланы на пошукі Веранікі, раз-пораз далятаў да яе праз прыцемкі, выпушчаны з катапульты калёнак. І яна, моршчачыся ад халоднае вады, з адсырэлымі басаножкамі ў руках, хутка перабегла на той бераг. Прывітальна крумкалі жабкі, яны ўжо звыкліся з гэтымі таемнымі Веранічынымі ўцёкамі ды вяртаньнямі, Вераніка выцерла ногі крысом плашча ды азірнулася. Капітана яна ня бачыла, але ведала, што ён стаіць там, між ялінаў ды цяжкага, набрынялага вільгацьцю павуцінья, і махае ёй рукой, вось так, толькі трошкі ўзняўшы руку й павольна варушачы пальцамі, — жадае ўдачы.

Яна надзвычай асьцярожна пралезла, прыгнуўшыся, праз адтуліну ў драцяной агароджы й потым з агідаю абулася, абкружаная брыдкімі пахамі, што жылі тут, нібы грыбы, напітаўшы сабой і раскіданыя вакол прагнілыя дошкі, і сьлізкі, вялізны, хутчэй за ўсё пусты ўнутры пень, у якім, цалкам магчыма, жылі сапраўдныя гадзюкі, і вялікі, павалены ў непрытульную траву тварам уніз шчыт, на сьпіне якога ўсё расплываліся ды не маглі расплыцца напісаныя алоўкам лічбы... Усё гэта Вераніка бачы-

ла шмат разоў, месцазнаходжаньне кожнага прадмета яна ведала на памяць і магла заплюшчыўшы вочы адшукаць дарогу. Пасьля даўкага, п'янокага водару лесу марудзіць у гэтым месцы ёй не хацелася, і яна шпарка кінулася да карпусоў.

Яе адпачынак у «Машынісьце» сканчаўся, яна прабавіла між ягоных драгоў ды балёнікаў дзьве зьмены. Яшчэ ў Сьвеце, рыхтуючыся ехаць у лягер, яна з заміраньнем сэрца слухала аповеды тых, хто ўжо пабываў тут. І ўсё было гэтак сама, як ёй распавядалі ў задушлівым, густым кустоўі за домам: хлапечыя начныя вылазкі на дзявочую палову з выкарыстаньнем зубной пасты, гісторыі перад сном, пасьля якіх адна дзяўчынка зь іх атраду яшчэ тыдзень мачылася ў ложак, і піанэрбол на вытаптаным пяску, і конкурс песьні, на які Вераніку нават не ўзялі — забракавалі, і яна праплакала ўвесь дзень, схаваўшыся на ўскраіне лягеру, за паваленым дубам, адкуль яе прагналі старэйшыя хлопцы, і купаньне ў соннай, неглыбокай рэчцы, і камары, камары, камары... — пакуль не пачаўся гэты сезон дажджоў, пасьля якога лягер ледзь не затапіла. Бацькі прыяжджалі да яе па выходных, але без энтузіязму — Вераніка бачыла, што ім карціць як найхутчэй зьехаць, і яны нават ня слухаюць, што яна распавядае ім дрыготкім ад захапленьня голасам. Брат так і не прыехаў ніводнага разу, але што там казаць, ён быў якраз у такім узросьце, як іхныя дзяжурныя каля ўваходу: ножыкі, карты...

Менавіта пасьля гісторыі з конкурсам песьні Вераніка знайшла гэтую адтуліну ў агароджы. Невядома калі павалены дуб, што ляжаў паблізу ад сталовай, надзейна захінаў ад вачэй важатых ды выхавальнікаў зарослую густой высокай травой выспу, за якой, у сваю чаргу, тырчаў пень у клятчастым цені. Тым разам Вераніка, у якой яшчэ драла ў горле ад крыўды ды нядаўніх сьлёзаў, доўга стаяла перад раптоўна знойдзенай адтулінай. Хто ведае, можа, ёй карысталіся дарослыя, каб зьбегаць у бліжэйшую вёску па самагон, можа, важатыя лазілі празь яе, каб патанчыць на дыскатэцы ў райцэнтры, да якога было кілямэтраў пяць... Вераніцы было соладка ды страш-

на, калі яна ўсё ж закрыла ўспацелай далоньню вочы свайму страху ды вылезла вонкі, адразу ж упаўшы ў замаскаваную палым гальлём канаву ды перапэцкаўшы ў глей сукенку. Тады яна вырашыла не адыходзіць далёка ад лягеру, пагуляла між зманліва рэдкіх ялінак, пазрывала яшчэ зеленаватых ягадаў ды выкінула іх каля заняпалага мурашніка... Але потым усё ж заблудзілася, бо навязьлівыя ўспаміны заміналі думаць пра нешта апрача нядаўняе несправядлівасьці й гналі ногі наперад. Неўзабаве яна выйшла да рэчкі. Цалкам магчыма, гэта была тая самая рэчка, у якой, трохі, відаць, далей, там, дзе сканчаўся лес, яны плёскаліся падчас першае зьмены. А можа, і не. Яна падышла да самае вады, і рукі самі ўзялі каменьчык і кінулі яго, млява ды няўпэўнена, у няспешную, амаль нябачную плынь. Нібыта ў каменьчыку была схаваная яе крыўда, нібыта пасья гэтага яна цудадзейным чынам вернецца ў лягер, і важатая Сьвета кінецца да яе з прабацэньямі. А каханьне яе ў ігольцы, а сьмерць у яйку, а шчасьце ў куфры... Ці ня ў куфры. Зноў яна ўсё пераблытала. Вакол было ветрана ды вусьцішна. Яна павярнула галаву ды пабачыла Капітана. Ён паманіў яе пальцам: хадзі сюды, і яна, напачатку ўжо памкнуўшыся ўсім целам да лесу, потым стрымалася й баязьліва падышла. На першы погляд здавалася, Капітан лавіў рыбу, але потым, калі яны сустрэліся тут ужо другі раз, Вераніка ўцяміла, што Капітан быў занадта задумены, каб хаця б нешта ўпаляваць у гэтай ляютнай, растлусьцелай, амаль нерухомай вадзе.

Капітан жыў паблізу ў намёце, які чужому знайсці было, бадай што, немагчыма, бо яго ад цікаўных вачэй абараняла вельмі падступнае на выгляд, быццам вынутае са змрочнай казкі й перанесенае сюды разам з зацьвілай багнаю ды зеленаватым сьвячэньнем, балота. Капітан браў Вераніку за руку ды йшоў адно яму вядомымі сьцежкамі. Пазьней, калі Вераніка ўжо скончыла ўнівэрсытэт, яна толькі жахалася, што магло б зь ёй здарыцца, акажыся Капітан іншым чалавекам — уся рызыка яе колішняй бесклапотнасьці паўстала перад Веранікаю ва ўвесь свой пачварны рост. Напэўна, і той, з крыламі, нябач-

ны, хто не пакідаў Вераніку ўсё яе жыццё, то хаваючыся за фіранкамі, то выступаючы раптам з паветра, як Копэрфілд, у тую лягерную пару таксама йшоў за Веранікай, якая даверліва трымала Капітана за руку, ішоў, спатыкаючыся, правальваючыся па калена ды зноў ступаючы па купінах...

Спачатку яны з Капітанам маўчалі, а потым урэшце разгаварыліся: Капітан распытваў яе пра бацькоў, пра лягер, і неўзабаве Вераніка ўжо распавядала пра сябе, захлынаючыся, пырскаючы падлеткавай чыстай сьлінай, пра брата, пра важатую Сьвету... Капітан быў сапраўдны — ён насіў адмысловую фуражку, ён пыхкаў люлькай, ён быў барадатаў і надзвычай маркотны. Пах ягоных высачэзных, зялёнабурых, як балота, ботаў Вераніка памятала яшчэ доўга. Правая рука Капітана была зь нейкім загадкавым пашкоджаннем: ён ня мог разгнуць як сьлед ні яе, ні пальцы... Затое левая працавала за дваіх, і Вераніцы было прыемна трымацца за гэтую руку, цвёрдую, бы камень. У той час ёй пачалі сьніцца дзіўныя сны: парашутысты над ранішнім туманным лесам, таемныя знакі, скрыжаваныя рыдлёўкі... Дзіўна: болей такога зь Веранікаю ніколі не здаралася. Яна вярталася ў лягер як у сьне й не магла ўначы заснуць. Важатыя нічога не заўважалі. А аднойчы Вераніка заснула ў намёце Капітана — узяло сваё доўга бяссоньне — і вярнулася ў лягер толькі ўначы. Як заўсёды, Капітан правёў яе да агароджы. Яна, палохаючыся кожнага гуку, прабралася нарэшце, абмінаючы ліхтары, да свайго корпусу ды не распранаючыся шуснула пад коўдру, пачуўшы на ганку нечы голас. Але гэтае спазьненьне сышло ёй з рук, ніхто нічога не заўважыў.

Калі Вераніка звольнілася з Цэнтру, яна вырашыла абавязкова знайсці Капітана. Ён почасту зьяўляўся між яе ўспамінаў і ўсьміхаўся. Сто разоў Вераніка плянавала экспэдыцыю да той піянерлягернай рэчкі, і аднойчы нават пагаварыла пра гэта, не называючы сапраўдных прычынаў, з адным маладым чалавекам, які, як здавалася Вераніцы, быў даволі авантурнага складу... Але жыццё раптам панеслася наперад з такой хуткасцю,

што Капітан праваліўся некуды ў шчыліну паміж дзяцінствам і даросласцю, і, як высветліся, незваротна.

Неяк яны сядзелі ля вады й Капітан, трымаючы ў руках не-патрэбную вуду, сказаў нечакана:

— Ведаеш, што там, на тым беразе?

Вераніка пахітала галавой і паспрабавала злавіць у палёце страказу.

— Гэта памежная рэчка, — прамовіў ён нечакана грубым голасам. — Памежная. Там — другая краіна, там усё ня так... Там усё магло б быць інакш. Ніколі не заплывай за сярэдзіну. Бо тады ўсё вельмі дрэнна скончыцца. Тут паўсюль памежнікі. Я іх ведаю, і таму яны нас не чапаюць. Але ніколі не заплывай... Чуеш?

— Так, ня буду, — сказала Вераніка, хаця яна цудоўна ведала, што там, на другім беразе, ніякае не замежжа, а палі калгасу «Ліпеньскі» і, трохі далей, вайсковая частка. Ёй чамусьці захацелася, каб Капітан распавёў яшчэ што-небудзь, але ён заняўся раптам рыбай, якая, ужо на палове шляху да сьмерці, раптам пляснулася ў ваду, сарваўшыся з вуды, і Капітан глуха вылаяўся.

Вось жа дзіўна. Тады Вераніцы здавалася, што Капітан стаў для яе цэлым сусьветам. А прайшло ўсяго трохі часу, і трэ было йсьці ў школу — і сусьвет цудоўна абышоўся без Капітана. Ведалі б бацькі...

... — Ну дзе ты ходзіш, Веранічка! — ліхтарык раптам выхапіў яе зь цемры, і важатая Сьвета, грудастая, вялікая, вось бы каго зараз на сцэну, рашуча ўзяла Вераніку за руку. — У нас мала часу! З-за цябе ўсё зрываецца!

Яе пацягнулі да сцэны, за сцэну — пры набліжэньні важатай усе схавалі цыгарэты. На сцэне аглушальна роў вядучы. «Давай, давай!» — Сьвета рэзка задрала Вераніцы кофту ды прыціснула ёй да жывата падушку. «Ну, не тармазі!». Астатнія былі ўжо ў зборы ды зь цікавасьцю пазіралі на брудныя ногі Веранікі ў зусім размоклых басаножках: Веня Жук з кічкам і ў акулярах над прыклеенай белаю барадой, якая, відаць, про-

ста не дачакалася новага году, Анжаліка зь лялькай, Фарыд, закручаны ў бінты так, што быў відаць толькі арліны нос. На сцэне нешта зашыпела, і Сьвета таўханула Вераніку ў азадак. «Я ня буду ўдзельнічаць у гэтых ідыёцкіх дзіцячых сцэнках!» — віскнула раптам Анжаліка, інтэлігентная дзяўчынка з цэнтру гораду, але падштурхнутая Вераніка прывяла ў дзеянне іхную працэсію, і яны вылецелі на сцэну й пасьпяхова расьселіся па крэслах, а пераможца нядаўняга конкурсу, падобная да ахопленай агнём малпы Алеся распусна сьпявала ў мікрафон невядома кім прыдуманую песеньку на матыў мультышнае «Доброты», у якой рэфрэнам гучала: «Трэба месца саступіць». Вераніка зірнула на малодшыя атрады, якія глядзелі на сцэну з пачцівасьцю — рукі на каленях, пальцы ў насох, на занятую сваімі справамі астатнюю публіку, і ёй падалося, што яна бачыць, як Капітан стаіць там, у заднім радзе, і пальцы ягоныя ўхвальна ды сумна варушацца.

Да таго жудаснага вечара яны дзялілі з братам гэты вузкі пакой, бацькі спалі ў залі. Быў, натуральна, перапынак, Вераніка сама баялася сабе прызнацца, да чаго ён быў прыемны; гэтыя амаль два гады — брат тады пайшоў у войска, і хаця яна старалася падтрымліваць парадак у ягоных рэчах і ні на імгненне не давала пакою выглядаць так, нібыта ён мае толькі адну гаспадыню, — гэта быў фэйны час. Але брат вярнуўся, і жыць зь ім становілася ўсё цяжэй.

З часам узніклі заканамерныя праблемы: усё ж няма нічога правільнага ў тым, што дарослыя брат і сястра жывуць у адным пакоі; у іх могуць узнікаць нехарошыя, як казалі бабуля Веранікі, думкі, ды і наогул — індывідуальнасьцям трэба прастора, каб судакранацца бяз крыўдаў (гэта Вераніка недзе вычытала). Спачатку праблема вырашалася неяк сама сабой, брат у першы год пасьля войска яшчэ захоўваў нейкія рэшткі любові й далікатнасьці. Потым стала прасьцей: брат амаль не начаваў дома, а калі й прыходзіў, то пад раніцу, калі

Вераніка ўжо спала. Так што яна магла без усякіх цяжкасьцяў (ну хіба паглядваючы раз-пораз на дзьверы) пераапранацца, класьціся спаць і рабіць усё тое, што нармальны чалавек не выстаўляе на агульны агляд. Сказаць пра гэта бацькам значыла зрабіць ім вельмі балюча, і Вераніка гэта добра разумела. Не, паведаміць пра ненармальнасьць становішча ёй даўно карцела, асабліва калі яна яшчэ вучылася ў школе, але потым Вераніка падумала пра тое, як гэта, відаць, цяжка — знайсці для дачкі кватэру... А потым прыйшло азарэньне: яны проста чакаюць, калі я выйду замуж і праблема вырашыцца сама сабой. Ну не, злосна засьмяялася яна, я ня згодная. І Вераніка цьвёрда вырашыла адкладваць сабе на жылло, як толькі яна знойдзе працу.

Сваю кватэру яна добра сабе ўяўляла й нават да дробязяў прадумала, што дзе будзе стаяць. Праўда, калі б Вераніка адплюшчыла вочы, то заўважыла б, як гэтая чатырохпакаёўка нагадвае такую самую ў адным з тых фільмаў, якія яна глядзела калісьці з Эдзікам у яго дома. Тым часам як Эдзік, апанаваны дзеяй, ляжаў з разяўленым ротам і машынальна пачухваўся, Вераніка мімаволі запамінала ўсе падрабязнасьці нянаснае раскошы. Гэта мусіла быць някідая, але густоўная раскоша, і менавіта раскоша, а не які-небудзь там мадэрн — у цёмна-брунатных танах, са старажытным дрэвам, з аркамі па ўсёй кватэры, з узорами, што паўтараюцца скрозь, ад ручак на дзьвярах да ляпніны на сьценах, з агромністымі люстрамі...

У той вечар маці ўсё лагодна папікала яе за няўважлівасьць. Усё, да чаго б ні дакраналася Вераніка, ламалася, білася, зьвінела, пагрозьліва хрумсьцела... Яна й праўда чарговы раз задумалася пра сваё будучае жылло. Хто там будзе жыць разам зь ёй, хто варты выгульваць сабакаў яе жаданьняў, каму яна будзе прыслугоўваць у гэтым доме пакорлівай рабыняй, каго будзе катаваць суворай каралевай — не выклікала сумневу. Сэрца Веранікі забілася часьцей, на шыі выступіў пот. Яна прайшла ў свой пакой і дастала халат, яна ўсяго толькі зьбіралася прыняць ванну ды потым упасці ў ложка да заўтра. Раптам у перадпакоі

пачулася квахтаньне маці й потым — хрыпаты вокрык брата. Вось дык сюрпрыз. Даўно ён не прыходзіў так рана.

Брат, мяркуючы па ўсім, пайшоў у кухню. Вераніка шмат разоў бачыла, як ён есьць — прагна, нібыта звер, з чвяканьнем, і выцірае пальцы аб абрус... Ніяк ня выбіць зь яго гэтай дурной звычкі. Яна пачула, як брат зачыніўся ў лазьніцы, і разгублена павесіла халат зноў у шафу. Зашумела вада. Вераніка села за сьвежы нумар Vogue, які сёньня дала ёй пачытаць Рыта. Але з прыходам брата ў кватэры стала трывожна ды неяк брудна, думкі блыталіся, ад былое радасьці не засталася анічога. «Пагавары ты зь ім», — маці ўвайшла ды села на канапу. «Можна, цябе паслухае... Што гэта за праца такая... Начэй ня сьпіць...». «Пагавару», — адмахнулася раздражнёна Вераніка й зноў села да маці сьпінай. Дзіўная справа, на брата яна ніколі як сьлед не злавалася, хаця й ня горш за іншых разумела, што трэба яму неяк дапамагчы. А вось маці зь яе сьлязьлівым голасам і вечнымі, нейкімі мэханізаванымі ўздыхамі Вераніку вельмі раздражняла. Чаму вы ня думаеце пра мяне? — так і хацелася часту крыкнуць Вераніцы бацькам у твар. Вы што, думаеце, што ў мяне ўсё добра? Маці пасядзела яшчэ крыху ды выйшла, усё гэтак жа ўздыхаючы. «Ну што ты ўсё ўздыхаеш?» — кінула Вераніка ціха, не абарочваючыся. Яна хацела сказаць нешта супакаляльнае, але атрымалася зусім груба ды недарэчна. «Ды чаго я пераймаюся?» — Вераніка марна намагалася настроіць сябе на ранейшы летуценны лад. «Сама яна як са мной размаўляе...»

Брат ніяк не хацеў выходзіць з лазьніцы, і Вераніка ўжо стала задумвацца пра тое, ці не адкласьці ванну на заўтрашнюю раніцу. Так непрыкметна праляцела гадзіна. Бацька выйшаў на кухню запарыць сабе гарбаты, доўга кашляў, потым адплёўваўся ў ракавіну. Гэта апошнім часам здаралася нячаста, каб ён выходзіў з залі. Вераніка распранулася, накінула халат і выйшла ў калідор. «У цябе ўсё нармальна?» — пагрукала яна асьцярожна ў дзьверы лазьніцы ды назвала брата па імені. І, як заўсёды, у вачох зашчыпала. Па імені ён заставаўся, заўсёды

заставаўся для яе тым самым хлопчыкам, які вучыў яе плаваць і абараняў ад сьветаўскіх адмарозкаў. Быццам і не было войска, і гэтага дзікунскага бляску ў вачах, і страшных кругоў пад імі, і смуроду ад ягонае вопраткі, і вечнага перагару... Напэўна, ён любіў яе. Па-свойму, але любіў. Вось жа, і тэлефон падараваў тады. «Нармальна», — раўнуў нехта з лазьніцы і зноў уключыў ваду. Вераніка ўсьміхнулася й пайшла да сябе. Легла, адгарнула кніжку Каэльё. За вакном было ўжо цёмна. Сьвет пакрысе сыціхаў, толькі ля гастранома лямантавалі нейкую песьню, з тых, што любіла практыкантка ў іх аддзеле.

Чытаць было лёгка й прыемна. Аднак раман быў прачытаны з пачатку й да канца, а брат усё не выходзіў з лазьніцы. Хваляваньне панура змагалася са стомай. Вераніка адчула, што яшчэ трохкі, і яна праваліцца туды ж, куды правальваюцца ўсе чытачы кніг у такіх вокладках. Трэба было хаця б пачысьціць зубы. Яна зноў падышла да лазьніцы, але адразу ж уцякла ў пакой ды залезла пад коўдру, бо пачула, як брат шумліва падымаецца з ванны. Ён нарэшце выйшаў, загорнуты ў ручнік, зайшоў у пакой ды, не зважаючы на Вераніку, пачаў апранацца, дастаў кашулю, швэдар, джынсы... Вераніка адварнула тварам да сьцяны.

— Ты што, зноў сыходзіш? — спытала яна баязьліва, не абарочваючыся.

Брат не адказаў. Мяркуючы па паху, ён надзяваў гэтую сваю немагчымую куртку. Тут жа ў пакой уляцела маці ды пачала ўгаворваць яго застацца. Ну што яна такое нясе: Вераніку ажно перасмыкнула. Спрабуе завабіць яго сваёй сумнеўнай гастраноміяй. Нібыта яму пятнаццаць і ён прыехаў з Зарніцы. Яна павярнулася, брат адштурхнуў маці ды выйшаў у калідор, схіліўся над сваім брудным абуткам. У дзьверы раптам пазванілі. Маці пабегла адчыняць, адначасова ўмольна азіраючыся на сына. Вераніка пагардліва закаціла вочы, але на душы ў яе становілася ўсё неспакойней. «У вочка паглядзі спачатку!» — крыкнула яна, дакрануўшыся да братавай рукі. «Што ты вечна адчыняеш невядома каму!». «Ды гэта Юрка, відаць, сусед», — нібыта

ніхто тут ня ведаў Юрку; маці прытулілася да вочка й потым перапалохана азірнулася: «Міліцыя».

Брат тым часам задыхаў часта-часта, замармытаў нешта й мыском нагі адштурхнуў чаравікі ў кут. Маці раптам стала паўтараць, нібы заіка, ягонае імя, вусны яе затрымцелі. «Не аддам!» — зашаптала яна, і гэтыя словы, дрыжучы ў яе на вуснах, гучалі ўсё мацней і невыносьней, хоць вушы заціскай. Незадаволена заскрыгатала ў залі канапа пад бацькам. Брат сьціснуў кулакі ды паваліўся на сьцяну, бы хацеў праламіць яе лбом, але потым ускочыў на ногі ды рушыў да іхнага зь Веранікай пакою. У дзьверы загрузкалі і, відаць, нагамі. Вераніка, якая стаяла ў проймах, пабачыла на імгненьне, як праз шкло, вялізны, з парэзамі пасья нядаўняга галеньня твар брата, і тут жа ўдар такое сілы прыйшоўся ёй у жывот, што яна нават ня ўпала на падлогу, яна толькі папаўзла па вушаку, адчуваючы, што ня можа дыхаць, і схпілася абедзвюма рукамі за ручку, якая нечакана апынулася недзе высока над галавой. Маці загаласіла. Брат падбег да акна, змахнуў кветкі, вырваў шыбу ды няўкладна скочыў уніз. «Маць-маць-маць-маць», — пачуўся зьнізу ягоны жалосны, працяглы энк, і дзелавіта-задаволеныя, узрушаныя галасы міліцыянтаў нецярпліва клікалі нейкага Рамана.

— Сьведкі сьцьвярджаюць адваротнае, — хітра пасьміхнуўся Сухараў, той самы Сухараў, які апошнім часам быў у іхным аддзеле частым госьцем і нават прыцягнуў неяк Вераніцы букет эфірна-белых ружаў, ад саладжавага выгляду якіх, яна памыталася, ёй так непрыемна зьявало нёба.

Па шчырасьці, нават у калідоры Вераніка яшчэ ня ведала, што ж яна будзе гаварыць. «Мы мусім яго выцягнуць», — шапнуў Ён ёй на вуха, і яна павяла задаволена плячом ад казыткі. «Не губі хлопца». Сумнявацца пасья гэтага добразычлівага шэпту не выпадала, але ж усё адно язык муляў, нібы на ім зьявілася невядомая язвачка. «Скажы мне што-небудзь яшчэ», — хацелася прашаптаць у адказ, наблізіцца

да ягонага такога апэтытнага вуха й выдыхнуць: «Скажы, раз ж». І тады б калідор, хіснуўшыся яшчэ раз, стаў бы нарэшце на месца, і перасталі б дваіцца, траіцца насупленьня твары, і вярнулася б у свае каляіны падобная да чыгункі, паласатая столь. На шчасьце, пакуль яна йшла паўз вузкі праход між крэслаў да свайго месца, усё цудоўным чынам праясьнілася. Варта было толькі зірнуць на галоўных удзельнікаў гэтага мерапрыемства. І Вераніка, ведаючы, што часу ў яе няшмат, адразу зрабіла слушныя высновы. Язвачка растала — ані шнарыка, і Ягоня прысутнасьць там, за сьцяной, стала яшчэ больш унушальнай ды адчувальнай.

Гэтая жанчына Вераніцы адразу ж не спадабалася. Не спадабаліся яе трохі пасівелья ўжо валасы, якія яна нэрвова прыбірала раз-пораз назад, да зьлезлай амаль на вуха заколкі, яе стары швэдар, у якім можна было б хадзіць хіба на лецішчы, яе акуляры, пад якімі зь нянавісьцю часта паміргвалі падсьлепаватыя вочы, яе рукі, якія яна то сплятала, то расплятала — з хуткасьцю пэрсанажа нямога кіно. Так, галава яе была забінтаваная, і белы бінт так і кідаўся ў вочы, бо быў, відавочна, самым чыстым, што трымала на сабе яе цела. Але й бінт Вераніку раздражняў: неяк надта ганарыста яна яго выстаўляла, нібыта тыкала прысутным у нос: зірніце, панюхайце, вось. На зьяўленьне ў залі Веранікі жанчына адрэагавала насцьцярожаным позіткам і ўсё мацней упівалася ў Вераніку вачыма, па меры таго, як Вераніка набліжалася. Напэўна, яна спадзявалася зьбянтэжыць Вераніку. «Якія сьведкі?» — прамовіла яна, і бляклага голасу яе было амаль не чуваць у залі, а можа, яна нічога й не казалася, толькі адкрыла рот, у якім чарнелі між зубоў жахлівыя прагаліны. А вось якія, злосна адказала ёй позіткам на позірк Вераніка ды распрастала плечы: маладыя, упэўненыя ў сабе, ладныя, здаровыя ды справядлівыя, у новай летняй сукенцы ды толькі што з цырульні. Сьведкі з будучыняй за плячыма. Гаспадары, якім вы пакінулі такі загаджаны сьвет.

Амаль насупраць яе сядзеў той самы малады салдат, і Вераніка адразу ж зразумела, чаму Ларыса, якая жаўнерыка

ўжо бачыла, прасякнулася да небаракі такімі мацярынскімі пачуццямі. Галава ягоная была пастрыжаная так коратка, што яе й праўда хацелася пакласьці сабе на калені ды пшчотна гладзіць гэты кранальны вожык. Вялікія блакітныя вочы глядзелі жаласна ды неўразумела, ды што там казаць: гэта былі вочы падлетка, які шчыра не разумее, навошта яго трымаюць тут, калі за акном, закратаваным, нібы напамін, цвіце лета, і музыка чуецца з парку, і лётаюць арэлі — да сонца й назад, і дзяўчаты носяць такія кароткія спадніцы, і на асфальт крапае марозіва, і на сіняй рацэ белыя катамараны... Ён быў адзеты ў касцюм, але было відаць, што гэткае адзеньне яму цісьне, што звывся ён насіць майкі ды шорты, і нават формы яму не знайшлі па росьце, такім прагным да свабоды было ягонае цела. Вейкі доўгія, прыгожыя, вусны такога малінавага, сакавітага адценьня, якое бывае толькі ў людзей паўнакроўных і дваццацігадовых.

— Такім чынам, вы ў той дзень і менавіта а шаснаццатай сорак праходзілі міма месца здарэньня? — строгім голасам, у якім, аднак, угадваліся знаёмыя лісьлівыя ноткі, спытаў Сухараў і зашамацеў паперамі.

Вераніка маўчала. Яна ведала, што трэба адказаць, і чамусьці маўчала. Сухараў здзіўлена падняў на яе вочы, і толькі тады голас Веранікі, нібы колы, якія ўсё ж адолелі ўзгорак, плаўна вымавіў на спуску:

— Так, праходзіла.

Сухараў выцер пот. Ён загаварыў пра нешта, а Вераніка раптам ясна ўявіла сабе той дзень, вузкую вуліцу ў кляновым сыропе ценяў, падземны пераход, і стос газэтаў на парапэце, і газэтны кіёск побач, і п'яную кампанію счэпленга паміж сабой друзу пад агароджай, і тралейбус, што ад'яджае ад прыпынку, сьлепячы чужых пасажыраў зварачным зьзяньнем шыбаў. Салдата, які толькі што выйшаў з тралейбуса і ў два крокі апынуўся ля пераходу. Вочы ягоныя, відаць, абыякава сьлізганулі па назьве газэткі, што ляжала зверху, а можа, па якім-небудзь з тых ідыёцкіх таных загалюўкаў, што так любяць

фашысты, кшталту «Пакласці канец фальсыфікацыям!» або «Скажам не антынароднай уладзе!». Ён зірнуў на гадзіннік, ён сьпяшаўся, невядомае дзяўчо чакала яго недалёка ў сквэры, бесклапотна даядаючы марозіва, да канца звальнення чатыры гадзіны, як шмат трэба пасьпець!.. Зрабіўшы на хаду заўвагу гэтай пажылой цётцы, ён проста заступіўся за сваё дзяўчо з марозівам, будучы тата, будучы муж, а пакуль што жаўнер, якому даверылі абараняць Радзіму... Але цётка не змаўчала, яна, відаць, ашчэрылася яму ўсьлед: «Зомбі! Паслугач рэжыму!». І тады салдат ня вытрымаў, падняўся па прыступках назад і патлумачыў цётцы, што мае поўнае права правесці яе да бліжэйшага міліцэйскага аддзяленьня. І каб пацьвердзіць сур'ёзнасьць сваіх намераў, скінуў парачку фашыстоўскіх улётак на гарачы асфальт. Дзіцячы ўчынак, вось гэтага рабіць ня трэба было, трэба было ўсё рабіць па законе... Але ж хлопчыку насамрэч толькі дваццаць. Кроў зайграла, што ж тут няяснага... А цётка яшчэ й мацюкнулася. Яны гэта ўмеюць, яны ж толькі на выгляд такія ўсе інтэлігентныя, гэтыя прастытуткі-дэманстранткі... І тады салдат абразіўся. Не за сябе, відаць, за гонар свой вайсковы, і яшчэ за тую, якая так чакае яго ў сквэры. І распусьціў рукі. Але з кім не бывае? Вераніцы й самой часта хацелася мець мужчынскія кулакі, бо, як тут ні круці, ёсьць сытуацыі, дзе толькі з дапамогай складзеных разам пяці аргумэнтаў нешта можна давесці. Натуральна, біць яе трэба было не ў живот, гэта салдат перабраў. Па шыі ці пад вока, каб пазначыць фашыстку, каб яна яшчэ доўга хадзіла па горадзе ці па лягеры, гэта ўжо як суд бы вырашыў, з доказам сваёй віны на ўласным гнюсным абліччы. Але ж не ў живот. Ды толькі ўсе яны забываюць, што ў такім узросьце цяжка правільна ацаніць становішча, адмераць сілу ўдару... Вось яе брат, напрыклад, нават у свае гады так і не навучыўся. Вераніка прымружыла вочы. А тое, што цётка звалілася менавіта на край трактару, дык гэта ўжо выпадак. Тут ужо зоркі вінаватыя, а зоркі проста так ня сьвецяць. Да агрэсіўных недаробкаў яны рэдка бываюць лігасьцівыя... І да лепшых людзей таксама. У любым

выпадку, салдат ніяк не заслугоўваў пакараньня. Яму яшчэ й праўда — жыць ды жыць, ня тое што гэтай... «пацярпелай»... Забіў бы яе, стала б адным фашыстам на сьвеце меней.

— Абвінавачаны зрабіў грамадзянцы Дохтуравай заўвагу, — прамовіла Вераніка, з выклікам зірнуўшы на цётку. — Яна кінулася да яго, трымаючы рукі перад сабой...

— Што б маглі значыць, па-вашаму, гэтыя выцягнутыя рукі?

— Ну, яна трымала іх так, нібы... Так, калі б яна намагалася абхапіць імі шыю абвінавачанага. І потым спатыкнулася ды ўпала тварам на тратуар.

Сухараў задаволена пазначыў нешта ў сваіх паперах і неўпрыкмет падміргнуў Вераніцы. Судзьдзя, той самы Лыкавец, які заўсёды, перад тым як зайсьці да Чэслава, зазіраў да Веранікі ды казаў у свае вусы абавязкова густое ды ўрачыстае «Вітаю Веранічку!», тужліва зірнуў у вакно ды пакруціў тоўсты шлюбны пярсыцёнак на пальцы.

— А ці чулі вы, як грамадзянка Дохтурава нецэнзурна лаялася ў адрас абвінавачанага?

— Так, — выдыхнула Вераніка, і зноў пасьля паўзы, падчас якой Сухараў усхвалявана падаўся наперад, нібы вырашыўшы яе ўшчыкнуць, а потым паўтарыла цьвёрда й гучна: «Так».

— Ці не маглі б вы апісаць, якія менавіта словы скарыстоўвала грамадзянка Дохтурава?

Вераніка пачырванела. Яе пашкадавалі й перадалі ліст паперы, на якім яна ўпершыню ў сваім жыцьці вывела нерашучай рукой усё тое, што чула ў Сьвеце штодня. Яе праца прыдалася: паставіць сябе на месца цёткі, калі такіх вось пацыентаў за дзень па некалькі праходзіла міма яе вачэй у кабінэце адміністрацыі, было няцяжка. «Жанчына — акторка», — прыгадала яна песьню Віктара Ветра, «Жанчына — акторка, жанчына, акторка, бывай да аўторка», і ледзь не засьпявала сабе пад нос, вяртаючыся ў калідор.

«Дзіўныя такія пачуцьці», — сказала яна задуменна, як усё яшчэ не астылая чэмпіёнка са сьцягам на мокрых плячах,

і Ён задаволена паўабняў яе, тут жа, зрэшты, адхіснуўшыся: Вераніка зьбянтэжана застыла на месцы, як абарваная песьня, — ды Ён ужо не глядзеў на яе, прасоўваючы галаву ў залю. Гэта былі незвычайныя абдымкі, падумала Вераніка, гледзячы на сябе ў люстэрка. Так, незвычайныя. Быццам цябе ня могуць адляпіць. Аднак я ня веру, ня веру, ня веру. І буду змагацца.

Потым, у кавярні, яна ўсё цягнула мінэральную ваду й ніяк не магла наталіцца. Яна пайшла туды толькі ўпэўніўшыся, што і Ён ідзе сьледам, але Ён толькі выпіў за два прагныя глыткі сваю каву ды, пажартаваўшы пра нешта й паглядзіўшы Вераніку па шчацэ, зьбег. Усё было сапсавана самым прыкрым чынам, і нават адчуваньне таго, што зусім нядаўна Вераніка хаця б на крышачку аднавіла ў сьвеце справядлівасьць, не ратавала ад чорнага, горкага расчараваньня... Яна сядзела і з агідай старалася зачапіцца хаця б за нешта з таго, што казаў Сухараў — каб неяк зафіксаваць наваколле, надаць яму сэнс, не разгубіцца, не растварыцца канчаткова. Паблізу ўсаджвалася сьнедаць кампанія італьянцаў, усе як адзін падобныя да мафіёзі. Вераніка злавіла сябе на думцы, што ёй вельмі хочацца пабачыць цяпер салдата, якога яна выратавала ад няволі, паглядзець на яго, проста зірнуць, можа, гэта падзейнічала б на яе як супакаяльнае. Яна пачала ўглядацца ў твары астатніх наведнікаў. Людзі былі спрэс вясёлыя, добразычлівыя, яны відавочна ганарыліся тым, што могуць вось так схавацца ад сонца: з камфортам, без напругі, не зьмяняючы тону, не разразаючы стужкі на маленькай падарункавай упакоўцы шчасьця. Сухараў безупынку балбатаў, а потым нечакана прызначыў ёй на вечар спатканьне. Вераніка паморшчылася, нагадала яму пра свае прыёмныя гадзіны ў адміністрацыі й паднялася з-за стала, сама заплаціўшы за ваду, за Ягоную каву й за толькі што прынесеную падобнай да Фэміды афіцыянткай піццу.

* * *

Роў быў неглыбокі, але поўны пастак; усё ж неўзабаве Вераніка ўжо была на другім беразе. Яна прысела, абула чаравікі ды

пачала выкручваць крысо плашча, адначасова паглядваючы ў пашчу лесу, які з гэтага боку, у засені драўляных сьценаў, выглядаў яшчэ больш варожым. На мапе, як ні дзіўна, тое месца, куды яна прыйшла, абазначанае не было. Толькі гушчар, халодныя цёмныя джунглі, у якіх пракладаваў сабе шлях чарвячок яе гераіні. Ацэньваць перавагі гульні, аднак, часу не было, задачай нумар адзін зьяўлялася дасьледаваньне гэтае маленькае драўлянае фартэцы. Дзе ж тут у іх уваход? Вераніка паднялася на ногі, і тут вецьце па той бок рова здрыганулася, і адтуль вывалілася невядомая, пакрытая рудаватым пухам істота памерам з добрага каня. Стоячы на чатырох кароткіх лапах, гэты монстар пранізьліва крычаў, круцячы галавой; Вераніцы падалося, да яе нават далятала непрыемнае, з прысмакам тухляціны, рэха ягонага дыханьня. Крыкі нагадвалі птушыныя або малпіныя... Вераніка міжволі прыхінулася да сырой драўлянай сьцяны. Толькі яна паспрабавала разгледзецц пачвару як сьлед, тая раптам ударыла па вадзе пярэдняй лапай, і Вераніку абдала з галавы да ног. Яна вылаялася, адчуваючы, як сьцякае за каўнер пякучы струмень, а монстар аглушальна ды радасна завішчаў. Пярэдня лапы монстра, пэўне, валодалі здольнасьцю станавіцца то карацейшымі, то даўжэйшымі, інакш як можна было патлумачыць, што гэтыя агідныя канечнасьці, якія толькі што стаялі на імху, уадначасьсе дасталі ажно да сярэдзіны рова... Вераніка махнула рукой у ягоным накірунку, і пачвары гэта відавочна не спадабалася. Гэтым разам лапа амаль дацягнулася да берагу, на якім ціснулася да сьцяны зь бярвяна Вераніка, і ёй стала зразумела, што гэта яшчэ не мяжа для гэтага драпежніка. А скончыць сваю гульнію вось так, па-дурному, ёй зусім не хацелася... «Гэй, ты, што я табе зрабіла?» — выгукнула яна й выставіла рукі далонямі наперад: можа, хаця б гэты жэст дасьць яму зразумець, што ён памыліўся ахвярай.

Пачвары, відаць, на гэта было напляваць. Наступны раз лапа дацягнулася амаль да ног Веранікі, і яна ўцяміла нарэшце, што яшчэ адна такая атака — і гульнія для яе скончыцца. Крыўдна

было б пакідаць яе, столькі перажыўшы. Яна заўважыла, што кіпцюры на лапе ня сьведчаць пра міралюбнасьць прыхадня, хутчэй наадварот: адзін дотык такой лапай, і кампутар можна будзе выключыць. І Вераніка пабегла ўздоўж сьцяны. Адна-часова яна намагалася неяк вызначыць, да якога племені належыць яе перасьледнік, які не марудзячы пабег за ёй уздоўж супрацьлеглага берагу. Ростам пачвара й праўда была з добрага каня, пысаю нагадвала нейкага інсэкта, целам — лысага мядзьведзя... Ззаду выгінаўся малпін хвост. Панапрыдумляюць жа... Агромністыя вочы монстра пільна сачылі за Веранікай, і не было ў іх ні шкадаваньня, ні хітрасьці, толькі нянавісьць, чыстая, атрутная, без дамешкаў. Урэшце Вераніка ўпала ў быццам бы пакусаную кімсьці траву ды папаўзла, пачвара зноў пераможна заенчыла ды таксама запаволіла хаду. «Ну, усё», — Вераніка намацала кубак з матэ й з прыкрасьцю адкінулася да сьпінкі крэсла. Маці нешта сказала, праходзячы міма яе пакою, і Вераніка таксама нешта буркнула ў адказ. Падобна на тое, што маці гэтага хапіла.

Яна адкінула ад сябе мыш, як зламаную шпагу. Будзь што будзе. Улада, калісьці так прыгожа ёю змайстраваная, імкліва страчвала старанна прыдбаныя пункты. Монстар спыніўся і колькі сэкондаў глядзеў на зрынутую Вераніку, а потым паволі, быццам смакуючы свой посьпех, пацягнуў да яе сьмертаносную лапу. Вераніцы хацелася заплюшчыць вочы, але ж жаданьне паглядзець на ўласную сьмерць перамагло. Лапа была ўжо каля самага яе твару, калі да яе проста з вышыні агароджы кінуўся з маланкавай хуткасьцю жалезны, доўгі, загострыны на канцы крук ды ўпіўся ў рудаватую скуру драпежніка. Дзікунскі крык разарваў лес. Нібыта яго нават асьвятліла чароўная, блізкая ўспышка. Зьвер хацеў падабраць пад сябе параненую лапу, але марна: крук ухапіўся так моцна, што зараз, здавалася, падцягне пачвару да самае сьцяны. Монстар супраціўляўся, як мог, і ўсё ж вырваўся. Каля твару Веранікі засталася лужына яркай кампутарнай крыві. Скуголячы й кульгаючы, драпежнік зьнік у кустоўі. Вераніка зь цікаўнасьцю ўзьяла галаву.

На агароджы стаяў, трымаючыся адной рукою за парэнчы, малады сьветлавалосы чалавек зь ненатуральна блакітнымі вачыма. Ён быў высокі, значна вышэйшы за Вераніку, ды шыракаплечы, нібы статуя; у сваёй шэрай уніформе, перацягнуты рамянямі, ён, трэба прызнацца, рабіў моцнае ўражаньне. Твар збаўцы не выяўляў нічога асаблівага. Ён падняў крук ды выцер яго канец аб мокрае бяровеньне. Тое, як спрытна гэта ў яго атрымалася з доўгім і цяжкім крукам, казалы пра не абыякую сілу.

— Я — Лекс, — сказаў ён нарэшце, глядзячы кудысьці ўбок. — Рады гасцыям.

Магчыма, Вераніцы здалася, але ў голасе збаўцы яна адчула нешта падобнае да нецярпеньня.

— Улада, — прамовіла стомлена Вераніка й цяжка паднялася з травы. — Дзякуй за дапамогу. Вельмі своєчасова.

— Там, трохі далей наперад — брама, — спакойна сказаў Лекс і зьнік.

Вераніка йшла даволі доўга, ніякай брамы не знаходзіла й ледзь не адскочыла проста ў роў, калі сьцяна раптам заскрыгала ды пачала адчыняцца. Лекс упусьціў яе на тэрыторыю сваёй крэпасці і, пільна зірнуўшы на прыціхлы лес, зачыніў браму ды павёў Вераніку да будынкаў. Яна ведала, што трэба нешта сказаць, але Лекс не выяўляў жаданьня гутарыць.

— Хто гэта быў? — спытала яна, ледзь пасьпяваючы за ягоным шырокім крокам.

— Ірлісы, — сказаў Лекс абыякава, — дробныя гады. Раней іх было шмат, але я прымаю меры. Даўно яны не падыходзілі так блізка. Відаць, сачылі за табой здалёк, і толькі калі пераканаліся, што ты йдзеш сюды, напалі...

— А што, ён быў не адзін?

— Яны ня ходзяць паасобку. Толькі згравімі. Калісьці, можа, і хадзілі. Але потым я пабудаваў свой Дом, і больш яны ня ходзяць. Баяцца.

Ён сказаў гэта з гонарам. Пасьля кароткага абеду ў цэнтральнай вежы Вераніка заўважыла, што з ахвотаю Лекс га-

ворыць толькі пра сваю крэпасць. Яны выпілі нешта, настане на зёлках, Лекс дастаў з шафы доўгі блішчасты футарал і стаў не сьпяшаючыся адкрываць шматлікія накрывкі. Вераніка з інтарэсам азіралася вакол. Гэты пакой на самай вершаліне нагадваў бібліятэку. Натуральна, яна адпавядала духу гульні: кнігі тут стаялі старажытныя, ня кнігі, а сапраўдныя фаліянты ў скураных вокладках, а яшчэ больш было сувояў, падперазных чымсьці падобным да хіпоўскіх фенечак.

— Ты за ўсім тут даглядаеш адзін? — спытала Вераніка, з павагай разглядваючы незнаёмыя літары.

— Быў памочнік, зь мясцовых, ды сплыў... Дарэчы, здымі чаравікі, — сказаў Лекс, скасавурыўшыся на ногі Веранікі. — Тут такі закон. У абутку магу хадзіць толькі я.

— Цікава, — прамовіла Вераніка з выклікам, зірнуўшы на вайсковыя боты гаспадара. — І хто ж увёў такі закон?

— Я, — Лекс шчоўкнуў нечым і ўзяў са стала фуражку. — Хадзем.

Вераніка паглядзела на яго з усмешкай, але вочы Лекса былі непранікальна-халодныя. Яна паціснула плячыма, скінула чаравікі й, паколькі Лекс нічога не прадпрымаў, паставіла іх ля шафы.

Яны спусьціліся ўніз, Лекс, бразгаючы ключамі, адчыніў дзьверы, за якімі віднелася лесьвіца, што вяла пад зямлю. Ён прапусьціў Вераніку наперад і толькі потым зайшоў сам. Яна апынулася ў цёмным калідоры, з нэрвовым сьмяшком азірнулася, і тут Лекс улучыў сьвятло.

Вераніка стаяла перад доўгім радам клетак, тоўстыя пруты раз-пораз парыпвалі. Яна з жахам глядзела, як унутры, відаць, перапалоханыя сьвятлом, з жахам ціснуліся да сьценак самыя разнастайныя істоты. Тут былі і ўжо знаёмыя ёй ірлісы розных памераў, ад гіганцкіх, як паваленыя дрэвы (ім было відавочна цесна пад нізкай стольлю), і зусім маленькія, лапы якіх бездапаможна скарачаліся, і нападзасохлыя без вады дэндрыты, і падгнілыя, але яшчэ жывыя вярблюдазьмеі, і мноства іншай жыўнасьці, што пазірала на Вераніку вільготнымі

ды асьлеплымі ад страху вачамі. Як загіпнатызаваная, Вераніка ішла ўздоўж бясконцага шэрагу клетак, і ззаду ў такт яе крокам чуўся халодны постук ботаў Лекса. І ў перадапошняя клетцы яе напаткаў найжахлівейшы сюрпрыз. Там, узяўшыся за рукі й прыціснуўшыся адзін да аднаго, сядзелі ў кутку тры згорбленыя гномы. Адзін зь іх быў выліты Ольда: у Веранікі нават заняло дыханьне.

— Але чаму яны... — яна не дагаварыла, зь неўразуменьнем і недаверам павярнуўшыся да Лекса.

— Яны злачынцы, — каменным голасам адказаў Лекс, і вочы ягоныя сьвяціліся ад задавальненьня.

— Ну калі нават і так... — Вераніка падышла да клеткі з гномамі. — Яны ж хутка памруць...

Лекс паляпаў сябе па боце футаралам і пакрыўджана хмыкнуў:

— Ну і што? Туды ім і дарога. Гэта ж проста кампутар. Гульня.

Ён сам ішоў на парушэньне правілаў, у гэтай гульні не рэкамэндавалася ўзгадваць пра рэальнасьць уголас. І Вераніка нагадала яму пра гэта. Лекс нічога не адказаў, пагрукаў трохі па сьценцы, і гэтыя мерныя гукі надалі й без таго жудаснаму калідору яшчэ больш змрочнасьці. Яна ўжо наважылася сказаць Лексу што-небудзь зьдзеклівае, калі ён раптам павярнуўся на абцасах да клетак і зароў:

— Служыць!

І па гэтай пранізьлівай камандзе ўсе палонныя Лексавай турмы адначасова ўпалі на падлогу: пляснуліся на бруха ірлісы, і падкасіліся капыты ў вярблюдазьмеяў, і як сьпілаваныя паваліліся на пруты дэндрыты, і пакаціліся, стукнуўшыся аб сьцяну, шаразубы, і гномы, расчапіўшыся, бухнуліся на калені. Лекс засьмяяўся і дастаў з футарала ашчэраную пугу. «Проста гульня», — паўтарыў ён і махнуў пугаю над галавой, Вераніка адхіснулася й закрыла твар рукамі. Ад яе сьвісту ў яе на нейкі момант заклала вушы. Потым Лекс задаволена сьвіснуў пугай неяк па-іншаму, і зьняволеныя зноў заварушыліся.

— Спадарыня, — раптам пачула Вераніка, — спадарыня, ці няма ў вас часам кропелькі вады ў далоні?

Яна адплюшчыла вочы: на яе глядзеў, з усяе моцы намагаючыся не губляць пачуцьця ўласнае годнасьці, адзін з гномаў. Двое іншых згодна заківалі галовамі.

— Няўжо нельга іх напаіць? — спытала Вераніка, баючыся глядзець на Лекса. Той усміхнуўся, прайшоў у канец калідора і вярнуўся з гліняным кубкам. Вераніка выхапіла яго зь Лексавых рук і пасьпешліва прасунула праз пруты. Гном прагна прыпаў да кубка. Астатнія глязелі на яго, цярпліва чакаючы.

— Ну вось, вось, — таропка загаварыла Вераніка, — вось...

Гном прысёрбваў ад задавальненьня, а потым неяк непрыкметна абмяк і са страшнай гримасай на твары ўпаў проста на пруты. Маленькае ягонае цела курчылася, тоўстыя пальцы хапалі пустэчу. Потым з рота ў яго пайшла пена. Вераніка не адрываючыся глядзела, як гном закаціў вочы ды споўз па прутах на салому.

— Цырыкурын, — сказаў Лекс горда. — Або жыламор. Добрая атрута. Вельмі пакутлівы канец.

Вераніка адступіла да сьцяны.

— Такім чынам, — пракрычаў Лекс, — цяпер Падарункі будзе рабіць і гэты чалавек. Гэта жанчына. Імя чалавека — Улада.

— Я? — Вераніка паволі пачала адыходзіць да лесьвіцы.

— Ты дурніца, ты сама не разумеш свайго шчасьця, гэта твой шанец — шапнуў ёй Лекс, — я так доўга цябе чакаў, — ды зноў пракрычаў сваім адладжаным, мэталёвым голасам:

— А цяпер я пакажу вам тое, што даўно абяцаў.

Вераніка тым часам не магла адвесьці вачэй ад мёртвага гнома. Адно толькі гэта й замінала ёй бегчы. Яна ступала марудна, бы стаяла сярод багны, і кожны раз спатыкалася аб які-небудзь выступ. Але варта ёй было нарэшце разьвярнуцца, як пуга, нібыта лапа шалёнага ірліса, зьбіла яе з ног. Яна ляжала ніцма, і адна з саломінак лезла ёй у вочы, як жывая. Лекс нахіліўся над ёй і падняў плашч, а потым паставіў Вераніку перад сабой зручней. І Вераніка з кубкам матэ ў

руцэ ня верачы сваім вачам глядзела, як у адну з адтулін яе зымітаванага на маніторы цела, адтуліну, якая, як ні дзіва, апынулася менавіта там, дзе трэба, уваходзіць доўгі, колеру слановае косткі, просты й бязлітасны, прагны й несумненны... ён, мусіць, нешта зьмяняў у наладках... і не спыняючыся ні на імгненьне... і ня церпячы пярэчаньняў... і так глыбока... да нутра... да кропкі.

* * *

Ён, гэты лысы цыркун у плястмасавых акулярах, *руський ху-дожник*, спытаў у мяне пра тое, чым я тут займаюся. Я стаяў і разглядваў ягоня карціны, гэтую абстракцыянісцкую крэмзаніну, якая зноў увайшла ў моду, і зверху крапала, я разглядваў іх моўчкі, і мая аўра прамокла, нібы парасон. Ён прымаў тутэйшых жыхароў за ідыётаў. Яму падавалася, што яны толькі й чакаюць, каб ён прыехаў і выціснуў пару кропляў фарбы. Ён думаў, што калі я выхоўваўся на ягонай мове, то ён мае права спытаць, чым я тут займаюся. І тады я, як заўсёды, вырашыў уцячы. Мяне ажно трэсла, калі я ўяўляў, што разьвітаюся зь ім ці адкажу што-небудзь. Я глядзеў на пунсовыя разводы на жоўтых кубах, і мой мачавы пухір распачна спаражняўся — таму што маё цела даходзіла да вар'яцтва ад бяссьільля, яно ня ведала, як змагацца далей зь недахопам магутнасці. Так, я быў бяссьільны нешта зьмяніць, стоячы ў гэтым тунэлі, дзе прадавалі скарыстаныя фарбы й запэчканыя палотны. Гэтая бяссьільнасць, ад яе я й памру. Ад злобы, што не магу знішчыць некаторыя рэчы адным узмахам рукі. Сам ён называў сябе мастаком. Ня ведаю, ня ведаю... Мы пра кожнага, хто выходзіць з будынку вакзалу, думаем, што ён пажыр або некага праводзіць. У горадзе, які я пакінуў, я часта езьдзіў на вакзал проста так. Мне там падабалася. Я чытаў таблё, як кнігу. Я мог гадзінамі стаяць на плятформе. Цягнікі пазнавалі мяне ў твар. А людзі навокал думалі, што ў мяне ў кішэні квіток. Ці што я кагось сустракаю. Ён спытаў у мяне, чым я тут займаюся... І яшчэ ён быў упэўнены, што калі ён ад-

крые тубік з фарбай і намажа ёй палатно, то яму за гэта мусяць даваць грошы. Ён спытаў у мяне...

«Сраць я хацеў на сьмерць» — так называлася ягоная так званая карціна, якая стаяла да мяне найбліжэй. Я паглядзеў на *художніка* — цікава, ад чаго ён памрэ. Ад чаго можна памерці, ня маючы да сьмерці павагі. Не, я, натуральна, далёкі ад таго, што прапаноўваў расейскі паэт дзевятнацатага стагодзьдзя Жукоўскі. Той вельмі хацеў удасканаліць сьвет. І пачаць ён вырашыў са сьмерці, ператварыўшы яе ў рэлігійнае таемства. Згодна зь ягонымі ідэямі, вешаць злачынцаў добра было б у адмысловых будынках кшталту цэркваў, пад урачыстыя сьпевы хору, сьцены ўпрыгожаныя кветкамі, гараць цэлыя гронкі васковак, агульная атмасфэра ўзвышана-натхняльная. Такія ўмовы, паводле Жукоўскага, мусілі настроіць асуджанага на ўсьведамленьне сваёй пачэснай місіі й перашкодзіць яму гарэзьнічаць, граць на публіку й зьдзекавацца з катаў, прыніжаючы тым самым веліч сьмерці.

Усё гэта вельмі цікава, вельмі, калі толькі не прымаць у разлік, што за словамі «Сраць я хацеў на сьмерць» стаяць звычайныя грошы. Тое, пры згадваньні чаго сьмерць гамэрычна рагоча.

Мой асноўны занятак тут — езьдзіць на цягніках Intercity Express. Мая мара доўга шукала сабе ўвасабленьне, а высьветлілася, што ёй усяго толькі трэба перамахнуць празь мяжу. Яна ідэальна ўмясьцілася ў гэтых белых сымпатычных зьмяях, ад якіх у чалавека, што застаецца на плятформе й пазірае ім усьлед, узьнікае адчуваньне, быццам яго пазбавілі чагосьці важнага, магчыма, такога, чаго больш яму не накіравана здабыць. І ён ідзе ў бар выпіць піва і нават кідае пару манэтаў аглухлым ад дажджу музыкам — я бачу гэтага небаграку, ён па той бок тэлеэкрану, ён таропка зрывае зь мяне маю скуру, вяртае тое, што належала яму, тое, што скрадзенае часам.

Сустрэчны цягнік пралятае міма, белая бура за нерухомым акном, і потым — толькі выпнуты азадак, які са сьвістам уцягвае ў сябе гэтая важкая сэкунда. Выкшталцоная дуэль правадоў за акном, яны наскокваюць адзін на аднаго, сплятаюцца, пераплятаюцца, абганяюць, бягуць навывперадкі, і потым шэрая паласа неба адкідвае іх у бакі, так далёка, што яны самі губляюць свае слупы й потым нейкі час шукаюць, дзе чый... Ветравыя генэратары, што па-донкіхотаўску машуць сваімі рукамі ў белую ды чырвоную палоску, нібы зьдзекуючыся з усіх памежных слупоў на сьвеце. Цацачныя каровы, замерлыя на зялёным аксаміце краіны, што пралятае міма. Ёй няма справы, куды ты едзеш, і я дзякую ёй за гэта.

«Ты мусіш вандраваць, — сказала мне тая маленькая бэрлінка, — ты мусіш пабываць паўсюль, дзе толькі зможаш, ты мусіш паглядзець на вялікія й малыя гарады, мусіш пабачыць горы й моры, мусіш быць свабодным, мусіш зрабіць усё, што мог бы зрабіць, і яшчэ больш. Я ведаю, ты шмат можаш дасягнуць. І забудзь пра будзільнікі, чуеш, назаўсёды забудзь пра будзільнікі!.. Ты мусіш уцякаць адтуль, а інакш ты загінеш. І мне — асабіста мне — будзе трошкі шкада».

«Так, так», — ківаў я пад цяжарам прыемных мадальных дзясловаў, — «Я мушу, я хачу гэтага...». Але ў вачох маіх, відаць, было мала радасьці, бо яна зазірала мне ў твар:

— Можа быць, ты ня хочаш?

І як мне было патлумачыць ёй, што спачатку я мушу навучыцца радавацца, навучыцца не саромецца таго, што нас вучаць са страхам і агідай называць «я сам». Стукай па дрэве, стукай.

Калі б я застаўся на радзіме, я даўно скончыў бы жыццё самагубствам. Як пошла гэта гучыць. Чым давесьці, што я не какетнічаю? Зьдзейсьніць самагубства ў вас на вачох мне замінае толькі тое, што ў мёртвых кепскі почырк. Неразборлівы. А я, жывучы тут, маю як ніколі вялікую патрэбу ў выразнасьці і яснасьці. Я абавязкова забіў бы сябе, калі б застаўся. На-

ват нягледзячы на тое, што ўзровень сэртаніну ў маім мозгу і 5-гідраксііндалеацэтынавай кіслаты ў сьпіннамазгавой вадкасьці заўжды быў у норме (я чуў, менавіта іх колькасьць фатальным чынам уплывае на самагубцаў). Я забіў бы сябе, бо гэта было б лягічна. Але тут, як у казцы, зьявілася яна. Інтурыстка, як кажа мая бабуля.

Яна выглядала побач са мной, як упэўненая кропка побач з разубленым, хісткім клічнікам, яна... А цяпер яна наступае мне на нагу, каб я замаўчаў, я абяцаў нікому нічога пра яе не распавядаць, і таму хутчэй, хутчэй, пакуль яна не заціснула мне рот, гэтая маленькая сьмяшлівая бэрлінка зь лісіным тварам і далонямі, якія пахнуць кавай.

Яны заўжды будуць для мяне пахнуць кавай. Таму што ўсё пачалося з кавы. Там, у маім родным горадзе, некалькі гадоў таму. «Ня хочаш пазнаёміцца з замежнікамі? Заўтра ў Таварыстве інтэрнацыянальнай дружбы...» Замежнікі былі для мяне тады як марсіяне. Мяне з кімсьці збыталі; ёй нехта сказаў, што я разумею яе мову, і вось яна пытаецца ў мяне пра нешта, вакол людзі, людзі, мы зь ёй сядзім моўчкі, прыціснутыя сталом да самай сьцяны, і можна было ўжо тады ўцяміць, што нам зь ёй нікуды не падзецца адно ад аднаго, выйсьці з-за стала можна было толькі нырнуўшы пад яго; ніхто не зьвяртае на нас увагі, і Р. крычыць гучней за ўсіх. Я пакутліва разважаю, што адказаць ёй, разважаю, ня ведаючы, што яна спытала. Два кароткія словы, якое зь іх абраць? «Не, — кажу я даволі ўпэўнена, — не». Відаць, я абраў «не» выключна з пачуцьця прыхаванага пратэсту супраць Бабілёнскай вежы. А мог бы сказаць «так», і тады б не было нічога, ні гэтага паўночнага гораду, ні самой гэтай вежы, ні цягнікоў ІСЕ, ні мяне, ні яе.

Такім чынам, я сказаў: «Не», і яна засьмяялася, а потым паўтарыла сваё пытаньне, і зноў я нічога не зразумеў. «Не?» — засьмяялася яна гучней, і пагрукала лыжачкай аб філіжанку, так ёй было весела. «Не», — стаяў я на сваім. Чаму ж мне, дурню, не было проста сказаць ёй, што я яе не разумею. Яна перастала сьмяяцца й задумліва зірнула на дзьверы. Там стаяў Франк, яе

калега, і нецярпліва махаў рукой, клічучы да сябе. Яна проста прасіла мяне падняцца зь месца, каб яна змагла выйсьці. Вось і ўсё. Яна ўсьміхнулася й зноў нешта сказала. Гэта была ня тая мова, якой нас вучылі ў школе. «Не», — паўтарыў я гэтым разам упэўнена й смурна, замест таго каб праваліцца скрозь зямлю. «Не». І тады яна ўпершыню паглядзела мне ў вочы.

Яна выйшла, я сядзеў і чырванеў, мне так хацелася, каб яна больш не вярталася. Але яна вярнулася, і зноў, нешта пераключыўшы кароткім кашлем у сваіх грудзёх, стала задаваць мне пытаньні, цяпер ясныя і ў той жа час складаныя. На іх нельга было адказаць «не» або «так».

Дзіўна, я адчуў ужо тады, што колькі б улады ні было ў Веранікі, у гэтай бэрлінкі яе нашмат больш: адным узмахам сваёй кафейнай лыжачкі яна магла змяніць маё жыццё. І я стаў гаварыць, я гаварыў так таропка, нібы паміж намі зараз маглі ўзвесьці бэрлінскі мур, я так баяўся не пасьпець, не сказаць ёй усяго. Урэшце я спыніўся, зьнясілены, нібы пасья зваротнага пераўтварэньня ў чалавека. Яна памаўчала трохі, а потым сказала: «Я дапамагу табе», і зьнікла.

Праз паўгода, страшныя паўгода, калі мне штоночы здавалася, што я не дажыву да раніцы, яна напісала мне ліст. Яшчэ празь месяц я прыехаў да яе, а яшчэ праз тры месяцы Франк, адзіны разумны чалавек сярод нас, вярнуўся ў сваю кватэру на Нэстарштрэсэ.

Ты мяне зараз задушыш.

У той дзень, калі я, яшчэ не зусім адвучаны ад грудзей правадніцы, выйшаў на пэрон таго падазрона пустога вакзалу й некалькі хвілінаў змагаўся з жаданьнем заскочыць назад і прывязаць сябе да дзввярэй купэ, мне здавалася, што я больш ніколі ня ўбачу Вераніку. І васьмь праз паўтара года я атрымаў ад яе поўны нязначных навінаў і пустых усмешак ліст. Да яго яшчэ было нешта прымацаванае, але я проста захаваў гэта ды перайшоў да іншае карэспандэнцыі. Пагатоў там было што па-

чытаць. Лідэры супраціву ўпэўнена казалі пра тое, што зьбяруць на плошчы сто тысяч — як па мне, дык у гэтым адчуваўся пэўны пэсымізм, нягледзячы на лічбу, якая гарэла рашучым сінім полымем, — бо месяц таму яны абяцалі сабраць дзвьесце. У лягеры ўжо сядзеў мой блізкі знаёмы Я., і гэта было гэтаксама, як захварэць і ў апошнюю хвіліну здаць квіток на самалёт, які праз гадзіну палёту ўпаў у акіян. Затое адтуль нейкім чынам уцёк адзін зусім яшчэ юнак з нашых, дзе ён цяпер — ня ведалі нават самыя абазнанья мае прыяцелі. Сябры незарэгістраванай арганізацыі «Мсьціўцы» выступілі з заявай, у якой зрабілі другое папярэджаньне ўраду й высунулі новыя патрабаваньні, пры невыкананьні якіх пагражалі перайсьці да вымушанага тэрору. Я чытаў усё гэта, і за сяброўскім тонам лістоў ясна чуў раздражнёнае бурчэньне. Ём — тым, хто яшчэ нядаўна ставіў мяне ў прыклад — здавалася, што ёсьць нешта больш важнае за цягнікі ІСЕ, што езьдзіць на іх ад Альпаў да Паўночнага мора й назад, замест таго, каб гуляць у валејбол у лягеры й даваць інтэрвію замежным журналістам, — здрада. Я выпіў пасьля гэтага зашмат грапы й заснуў з пультам ад тэлевізара ў руках.

Прымацаваны да ліста Веранікі дакумэнт я адкрыў толькі праз два дні. Ён аказаўся пусты, проста белы ліст, я спачатку здзівіўся такім пераменам у ёй, ніколі ня думаў, што Вераніка адкрые ў сабе схільнасьць да такіх пэрформансаў. І толькі потым на гэтай шматзначнай пуштаце праступіў, як патаемнае пасланьне пад сьвятлом лямпы, яе фатаздымак. Вераніка прамяніста ўсьміхалася. Гэта было нейкае радыяцыйнае выпраменьваньне. Яна зірнула за маю сьпіну, і з таго часу я не магу пазбавіцца адчуваньня, што й тут — і тут, дзе мець лёд замест сьпірту ня лічыцца грахом — за мной сочыць нехта, каму я забыў сплаціць даўгі.

Манаманія Эгэя апанавала мяне, і цела Веранікі рассыпалася па падлозе старога дому, дзе я жыву, разляцелася на бліскучыя часткі, крышталёвы пазл, мазаіка водараў, шматочкі скуры, ка-

лекцыя мядзяных успамінаў — не раўнуючы зубы колеру сла-
новой косткі, што выпалі з разьбітага куфэрачка пахаванай
Эгэвай нявесты.

* * *

Пакуль ён адчыняў дзьверы й потым доўга вяртаў іх на месца, Вераніка была для яго ўсяго толькі цёмнай плямаю за сталом, бястварым манэкенам у чорным касьцюме, з-пад пахаў якога лезла ў кабінэт сонца. Ён сеў і нецярпліва расклаў перад ёй па-
перы, заўважыўшы мімаходзь, як нырнулі ў туфлі маленькія ногі з малінавым лакам на пазногцях; адкашляўся, гледзячы ўбок. Ён ня вельмі верыў у посьпех. «Жвалевіч» — прачы-
тала Вераніка, — «Я, Жвалевіч М.Я., ...». Яна падняла гала-
ву: ад наведніка, маладога яшчэ, падазронага выгляду чала-
века, бяспрэчна патыхала танным віном. Міжволі яна пасу-
нула трохі да сябе манітор — ці мала што ў гэтага Жвалевіча
наўме. І нічога ж ня зробіш: ня будзе ж міліцыянэр унізе пра-
вяраць кожнага, хто завітвае ў адміністрацыю. Яна нахмуры-
лася ды адклала заяву:

— Так, таварыш Жвалевіч. Працьверазееце — прыходзьце.
Тады й будзем разглядаць ваш запыт.

Наведнік пакрыўджана дастаў з рота тоўсты ком гумкі ды
паклаў локці на стол. Але было відаць, што да такога паваро-
ту ён быў гатовы.

— Я цьвярозы як шкло... Што гэта вы? За каго мяне?.. Па-
стойце, пастойце...

Жвалевіч нахіліўся над сталом ды потым гістэрычна
зарагатаў, адкінуўшыся ў крэсьле:

— А я чую, знаёмы голас! Пастой, пастойце... Ды як жа цябе
звалі? Ты ж Вераніка!

Вераніка пачырванела ад нечаканасьці, невядомы Жвалевіч,
які сядзеў цяпер у вольнай, свойскай такой позе, тым часам вы-
цер сьлёзы й задаволена грукнуў запысьцем аб сьпінку крэсла.
І тады яна раптам усё ўзгадала: гэты заўсёды зьнянацку абры-
нуты на яе галаву боль, і ягонае рэха ў каранях валасоў, і сьлё-

зы, якія, як яна ні стрымлівалася, абавязкова праступалі ў вачох... І спакойны, разважліва-здзіўлены твар ззаду. А прайшло ж ня так шмат часу.

Перад ёй сядзеў, усё яшчэ шчэрачыся, але ўжо паступова набываючы больш пачцівы выраз твару, пакамечаны бязладным жыццём (дрэнная нерэгулярная ежа, адсутнасць жаночае пяшчоты, танны някасны алькаголь, набор кепскіх звычак і, адпаведна, запаволеных, неспрыстойных, дробных хваробаў) аднагодак. На аднагодка ён, натуральна, ужо не цягнуў: так, напаўмужчынка, такому б жанчыну, катлеты на пары ды бясплатную пуцёўку ў санаторый. А валасы Веранікі ўсё памяталі, і зьвінелі цяпер па-камарынаму, і дарэмна Вераніка варушыла паперы на сталe, каб заглушыць гэты злапомны, зласьлівы ціск. Нарэшце яна шырока, але неяк крывавата ўсьміхнулася:

— Прывітаньне.

Жвалевіч супакоена выцягнуў ногі ды закінуў руку за галаву. Ён ня зводзіў зь Веранікі летуценнага позірку, і ёй падалося, што Жвалевіч цяпер з асалодай успамінае першы курс і свае амаль штодзённыя практыкаваньні. Каб адцягнуць яго ад прыемных згадак, яна прапанавала яму кавы — ён не адмовіўся.

— Ну, і што чуваць там пра нашых? — спытала яна без інтарэсу, расколваючы лыжачкай скамянелы цукар.

— А што чуваць? Нічога, нармалёва ўсё... Адзін, як жа гэта яго, у фашысты падаўся... Але гэта табе лепей ведаць... Кулакоўская — ты ж зь ёй, здаецца... Дык вось, Кулакоўская ўжо маці-гераіня... Я, па шчырасьці, ні з кім асабліва... Ты лепш пра сябе. Хаця чаго там... Бачу, бачу... Паднялася. Не баішся, дарэчы? Фашыстоўскай помсты? Хаця за такія грошы і я б ні бога ні чорта не баяўся...

— А ты? Ты як? — сказала Вераніка пасля няёмкае паўзы, узіраючыся ў экран манітора, пакуль Жвалевіч з бачнай радасьцю адсёрбваў з філіжанкі распушчальную каву.

— А што я? Жыву, — сказаў Жвалевіч неяк стомлена. — Не жаніўся. Дзяцей няма. З працы выперлі. У піянэрлягеры на палову стаўкі, псыхолягам... А там надта шмат псыхаў на аднаго

псыхоляга. Такія справы... Вас жа, дзевак, толькі гэта й цікавіць? Добра! Я ж, Веранічка, сюды ня проста так прыйшоў...

Ён, відаць, яшчэ раз пракруціў у галаве падрабязнасьці нечаканай сустрэчы й зноў усміхнуўся.

— Не, ну пашанцавала ж... Я зранку адчуваў, не, ну праўда, дупай адчуваў: сёння мусіць пашанцаваць!

Ён з грукатам паставіў на стол кубак і перахіліўся праз стол да Веранікі:

— Не магу больш. Кватэру трэба. З маці жыву, а яна сама хату здымае... А яна што, яна можа, заўтра, памрэ... Куды дзявацца? А мне пара асабістае жыцьцё наладжваць... Як жа яго без жылплошчы наладзіш? Скажы ты мне, Веранічка...

Напэўна, у гэты момант Жвалевіч якраз уключаў нейкія свае мужчынскія чары — прынамсі, рука яго легла на Веранічыну, і ў вачах загарэўся галодны каціны вагонь. Вераніка прыбрала руку, і ён прамовіў жаласна:

— А я ж цябе тады, на першым курсе, я ж цябе... Я ж закаханы ў цябе быў... Ну, ды ты ведала. Не магла ня ведаць.

— Ну добра. А што ж ты ў нашым аддзеле робіш, з гэтым сваім кватэрным пытаньнем?

Жвалевіч уздыхнуў, залез у сваю недаканапачаную ракавіну: думаў, яму пагрукаюць. Але Вераніка ня зводзіла зь яго зацікаўленага, спакойнага позірку. І ён вылез, сеў на стол і зашаптаў, гучна, горка:

— У нашым доме, на першым паверсе, мужык адзін жыве. Такі сабе ціхмяны мужычок. Дык вось я дакладна ведаю. Не, ты паслухай: дакладна, сто працэнтаў. Фашыст ён. Я сам бачыў, як яны там свае фашыстоўскія зборышчы ладзяць. І не хаваюцца, падлюгі. Хаця б фіранкі завесілі. Сьвятло ўсю ноч. І яшчэ маса ўсялякіх фактараў... Я табе шчыра кажу. Дык вось, ці нельга... Я даведваўся, кватэра гэтая не ягоная. І непрыватываваная. Зоймешся, Веранічка?

Роўным, крыху больш звонкім, чым трэба, голасам, трошкі мружачыся ў накірунку дзвярэй, Вераніка прачытала лекцыю пра справядлівасьць улады. Яна гаварыла і ганарылася сабой —

гэтым сваім памацнелым за час працы ў адміністрацыі талентам знаходзіць менавіта тыя словы, якія трэба, і кіраваць сваім голасам так, як лекар кіруе мудрагелістым імпартным апаратам. Ён слухаў гэта ды задаволена ківаў галавой: здавалася, нічога іншага ён ад Веранікі й не спадзяваўся пачуць. І калі яна скончыла, ён саскочыў са стала й паглядзеў на яе з павагай:

— Ясна. Ды я што... Я думаў, можа, дапамагу. Я ж гэтых вырадкаў сам ненавіджу. Не калгасьнік жа, разумею. Пайду. Пашукаю шчасьця. А то глядзі: раптам той мужык — якая-небудзь шышка ў фашыстаў... Сабе ачкі лішнія заробіш, і мне перападзе...

Вераніка ўсьміхнулася і паклала пальцы на мыш. Сонца ўпала пад стол.

— Ты, Жвалевіч, вось што. Калі яшчэ надумаш прыйсьці, то, калі ласка, цьвярозы. І зубы пачысьціць не забудзь.

— Ды я што? Я толькі піва... Дзень сёньня такі... Сьпёка...

Вераніка ўсьміхнулася яшчэ больш адсутна. Ён няспешна рушыў да дзвярэй і спыніўся там: сьлізь у абгортцы. «Чуеш, Вераніка, раз ужо нас нешта зьвязвала... Дай рублёў дзесяць сакурсьніку», — і яна дала, і ён усё зазіраў у яе сумачку з тугою бязрукага злодзея.

Страшныя здагадкі вядуць нас усярэдзіну Веранікі. Перш-наперш мы лезем сваімі рукамі ў яе чэрава і доўга ня можам яго знайсці, як, бывае, мужчыны ня могуць знайсці клітар у тых, хто, на іхнюю думку, цудоўна мог абслугоўваць іх і без гэтага атавізму. Шукаюць, блукаюць, страсаюць, зьдзімаюць з пальцаў валаскі, беспаспяхова, на карцінках яго было так добра відаць, дзе ж ён, гэтая непрыкметная салодкая костачка між бясконцае сакавітае мякаці. Давайце патэлефануем мастаку, які маляваў гэтае цела ў разрэзе. Няхай ён правядзе ўказальную стрэлачку. І паставіць лічбу — адным росчыркам. Да Італіі нам не даехаць, дарагая віза. Яны, мастакі, заўсёды падаюць усё ў разрэзе — а мы чым горшыя? Аднак нарэшце —

чэрава, і страшныя здагадкі. Ці няма там каго-небудзь яшчэ, хто пакуль яшчэ не разумее, чаму? Але гэта таксама і страшныя здагадкі наконт самой Веранічынай гісторыі. Гэй, пачакайце, а ці ня дураць нам галаву? Дзіця ў чэраве памерлае жанчыны павярнула б усё зусім у іншы бок. Мы супраць такіх гісторыяў і спэкуляцыяў. Мы за чэсную сьмерць. Але мы супакойваемся. Яе чэрава пакуль пустое. Пакуль і назаўжды. Удвай мёртвае цела было б занадта нават для нашай мілай тройцы. Па двое ў гэтай чарзе месца не займаюць. Станавіцеся ў канец, калі навучыцеся хадзіць.

Падымемся ўверх. Цёмная вадкая кроў у сэрцы і буйных крывяносных сасудах, абумоўленая гіпэркапііяй. Пішучы такія словы, можна не баяцца сьмерці. Перапаўненьне крывёй правай паловы сэрца ў параўнаньні зь левай, а ўсё чаму: крыві цяжка бегчы з малога кола крывавазвароту, і першае спыненьне дыханьня пры яшчэ жывым зьдзіўленым сэрцы таксама зрабіла сваю справу. Унутраныя органы: выразнае паўнакроўе. Такое самае, якое было ў таго салдаціка, які сядзіць цяпер побач са сваёй васьміклясьніцай і тыцкае ёй у рот марозівам. Пранікальнасьць сьценак капіляраў пры вострым кіслародным галаданьні павышаная. Рэзкія перапады ціску сатрасаюць капілярную сетку падчас фатальнае задышкі. Грудная сьценка прысмоктваецца да сэрца, як гумовы язык. І, як трыюмф, — плямы Тардзье, гэтыя пакліканья на баль кровазьліцьці, выразна адмежаванья, дробныя, але добра бачныя, дыямэтрам да трох сантымэтраў. Іх шмат, яны, як водсьветы ліхтароў, праступаюць пад плёўрай і вонкавай сардэчнай абалонкай. І чарга расступаецца. Дайце Паўлаўне выцерці.

Ад гэтае праблемы — праблемы называння — многія адмахваюцца, і не бяз поспеху. У рэшце рэшт, гэта — Гэта — можна ніяк не называць і тым ня менш карыстацца Гэтым, і сваім, і чужым, карыстацца плённа й з прыпозьненым сьмяшком. А Вераніка вось неяк задумалася. Гэта было ўжо падчас яе працы ў аддзеле: на абсалютна бяскрыўдным сайце яна натрапіла на адзін мэдыцынскі матэрыял, прысьвечаны сямейнаму жыцьцю, і надоўга задумалася, пілуючы вострым пазногцем каляндарык. Пра такія рэчы добра думаецца зімой. Бо яны ў гэты час абавязкова дадаюць у развагі цеплыні, яны заўжды там, дзе цеплыня й паўзмрок, гэтыя бухматыя істоты ў сваіх норах з сарамлівай тканіны...

Вось, напрыклад, гэты яе нядаўні заляцанец, зь якім яна так шмат даведалася пра сябе самую, пра сваё цела ды і сваю ня горшую, чым у іншых, душу... Той самы, які раптам парушыў усе яе юнацкія ўяўленьні пра прыстойнасьць і нармальнасьць. Яна й падумаць не магла — а чула б пра гэта маці?! — што некаторым зь іх падабаецца смактаць жаночыя пальцы і вылізваць сонейкі анусаў. Яна бачыла гэта толькі ў кіно не для ўсіх — і вось сама трапіла ў гэтае кіно, як акторка, якой падсунулі ня той сцэнар. Ён любіў строіць зь сябе гэткага фашыста... Невядома навошта. Напэўна, мода такая, нездаровая, хуткаплынная, кшталту моды на тое, каб майткі выглядалі з-за паса на джынсах. Людзей цягне на забароненае. Ён прачытаў ёй неяк радкі, якія выпадкова знайшоў сам у аднаго дзіўнага ды, па шырасьці, занудлівага пісьменьніка. Вераніка пасьміхнулася,

схапіла нататнік ды стала хутка-хутка прагортваць старонкі. Вось. Яна запісала гэта тады такім няроўным почыркам, бо ззadu напірала, і церлася, і ўмольна білася аб ужо літасьціва апушчаны прычал... «Партатыўны мужчынскі заасад, сымэтрычны ком жывёльных прыладаў, слановы хобат, дваіняшкі марскія вожыкі, гарыла-курдупель, якая ўчапілася мне ў пахвіну, павярнуўшы да публікі сьпіну». Лепш і ня скажаш, прамовіў ён і... Вераніка неяк пашукала ў Інтэрнэце, што ж сказаў гэты самы пісьменьнік пра заасад жаночы, і, нічога не адшукаўшы, ледзь не патанула ў акіяне словаў, якія, можа быць, нешта і азначалі, але якіх было так шмат... Дзе ён цяпер. Напісаць яму ў гэтыя выходныя. Яна са здзівам зразумела раптам, што за ўвесь час іхніх непрацяглых стасункаў яна ўмудрылася ні разу не назваць яго па імені. Дый тое, чым яны часьцяком займаліся ў ягонаі прапахлай нявыкінутым сьмецьцем кватэры, таксама ані разу не атрымала зь яе вуснаў найменьня. Але ж над назвамі цікава бывае паразважаць...

Спачатку апрача аднаго ўсім вядомага непрыстойнага, але выразнага слова, у галаву нічога не прыходзіла. Потым памяць паглядзела пад канапай дзяцінства, і адразу ж усплыло: піска. Пісюн. Маленькая Вераніка на гаршку. І потым загайдала на хвалях, са старых шафаў пасыпаўся друз: член, фалас, і нейкі «эбанітавы жэзл», ня кажучы ўжо пра «дзіду»... Гэта ў іх. Вераніка задумалася, як яна называе сваю... сваю... І зноў трапіла ў тупік. «Яна» — менавіта гэтае слова, відаць. Або такое ж безаблічнае «там». Не, у Веранікі ўсё ж такі хутчэй «яна». Зручны жаночы займеньнік. Прыстойны і агульны. Гавораць яшчэ «кіска». Але ад гэтага патыхае Эдзікавай парнушкай. «Яна» была цяперака роўна падстрыжаная й, мяркуючы па адчуваньнях, яшчэ далёкіх, але ўжо няўлоўна-ясных, рыхтавалася да свайго чарговага вывяржэньня. Часам яна нагадвала Вераніцы забароненую кнігу. Але можна было даць лепшае азначэньне. Парослы рудаватым падлескам вулькан. Хіба гэта сказана горш? Кожнае слова тоіць у сабе праўдзівы сэнс. Асабліва вулькан. Ёсьць на сьвеце выспы, дзе «яна» й праўда

стала б вульканам. Што яна адчувае да «яе»? Толькі сяброўскую пяшчоту й мацярынскі клопат, які адразу ж кудысьці знікае, варта «ёй» выйсьці з-пад кантролю.

Вераніцы стала вельмі цікава, як называе «яе» Ларыса. На такія тэмы яны ніколі не размаўлялі, хаця іх і лічылі ў аддзеле сяброўкамі. Гэта й праўда было сяброўства, якое ўсё часцей пад пэўным ракурсам выдавала на нянависьць. Вераніку нават наведала вясёлая думка патэлефанаваць цяпер Ларысе ды агаломшыць яе такім працоўным пытаньнем. Спытацца пра гэта мімаходзь, нібы пра кошты на загарадным рынку. Аднак Вераніка не была пэўная, што пытаньне застанецца паміж імі. Яна паднялася зь месца й, робячы неўпрыкмет найноўшую гімнастыку для сьпіны, паглядзела на пустэльную плошчу са сьляпучым крыжам пасярэдзіне. Крыж знаходзіўся прыкладна на ўзроўні яе вачэй, ягонае зьзяньне вісела, як німб, над праспэктам, які ўпадаў у плошчу. Пазяхнуўшы, Вераніка выршыла, што ўсё прасьцей, чым яна думае. Варта было толькі добра ўявіць сабе Ларысу, яе ўсьмешкі, яе заўжды грубыя, цёмныя жартачкі, як сумненьняў не заставалася: Ларыса называе яе як і большасьць простага народу, іхных штодзённых наведнікаў. Вераніка, хуліганячы, паўтарыла гэтае слова некалькі разоў, шэптам, амаль не расьціскаючы вуснаў. Дзіўнае слова. Яна напісала яго на паперцы, а потым разарвала паперку на дробныя шматочкі. Ёй ужо даводзілася, як школьніцы, запісваць яго, і, выведзенае чорным па белым, слова гэтае нібы заяўляла пра сваё права на існаваньне. Яно станавілася такім самаўпэненым, нібы яго легітымізавалі на рэфэрэндуме. Зрэшты, чаму не. Народу відней, як называць і «яе», і яе, Вераніку. Тое самае датычыцца і ўлады. Назваць яе «яна», як знаёмую, як маці, як сяброўку, ці назваць яе тым словам, якое, хутчэй за ўсё, круціцца ў галаве Ларысы, што стогне пад душам, — ад гэтага шмат залежыць. Больш, чым мы ўсе звыкліся лічыць.

Упершыню яна змагла разгледзець гэты іхны заасад у ягонай натуральнай прыгажосьці гадоў дзесяць таму — у сваім пакоі, пад маўклівы злавесны акампанэмент з храпу ды вісклівых ад

скразьняку старых дзвярэй. Брат скінуў у сьне зь сябе коўдру; Вераніка са здзіўленьнем пабачыла, што ягонья чорныя майткі ляжаць між таросаў скамечанай бялізны, а наворсе... Наворсе было тое, што ўжо даволі даўно цікавіла яе — без усялякага сэксуальнага падтэксту, анічога такога: проста інтарэс прыродазнаўцы. Яна глядзела на гэтае крыху кветачнае патамнае баляваньне доўга, з сумам, якому сама не магла знайсці тлумачэньня, і такой жа няўцямнай гордасьцю. Потым спаруда хіснулася, і Вераніка ў момант схавалася пад сваёй коўдраю.

Апошняя ж з такіх вась яблычна-павучальных гісторыяў адбылася зь Веранікаю зусім нядаўна. Прыгадваючы яе, яна не змагла стрымаць усмешкі — і трохі страшнавата было глядзець на сваё адлюстраваньне ў маніторы, якое на імгненне ўспыхнула, хаваючы прыемны ўспамін пад замок. Справа была ў тым, што неяк увесну Вераніцы давялося аддаць у рамонт свой тэлефон... Ніводзін з тых апаратаў, якія ёй прапанавалі ўзамен, Вераніцы не прыйшоўся даспадобы, і яна вырашыла, што некалькі дзён зможа абысьціся й без тэлефону. Гэткі адпачынак напрошваўся сам сабой — тэлефанавалі Вераніцы часта і ўсё больш са сваімі праблемамі, чым са шчырым інтарэсам да яе ўласнага жыцьця або, прынамсі, з пустой балбатнёй, якая часам так эфэктыўна здымае стрэс... Аб'явіліся нейкія далёкія сваякі, і сакурсьнікі, якіх яна ўжо не памятала, і сваякі сакурсьнікаў. Яна ўсіх уважліва выслухоўвала, а потым сваім ужо крыху ахрыплым ад ветлівага тону голасам раіла зьвярнуцца да яе калегаў. Некаторыя, самыя навязьлівыя, званілі яшчэ, раздражнёныя тым простым фактам, што сіла тут на баку Веранікі, і яны нічога ня могуць зрабіць зь яе непрабівальнасьцю.

Абед якраз сканчаўся, ёй давялося праехаць прыпынак на аўтобусе, каб не спазьніцца. Калі яна ўжо абзвоньвала, выконваючы даручэньне Чэслава, дамы культуры, у кабінэт зайшоў Максім — той самы пекны хлопчык, студэнт архітэктурнага, які так часта ўдзельнічаў у мерапрыемствах адміністрацыі. Не адрываючы вачэй ад абрыдлых папераў, Вераніка паскардзілася яму на свой тэлефон, распавяла, колькі ўзялі за рамонт. «Лепш

новы набыць», — салідна сказаў Максім. «А пастой... У мяне ж якраз...». Ён крыху падумаў і потым рашучым рухам дастаў з дыплямата цудоўную блішчастую цацку. «Ды ня трэба!» — замахала рукамі Вераніка. «Я новы сабе купіў, гэты прадам», — Максімка ўмольна зірнуў на яе — пасья таго сьвяточнага канцэрту ён глядзеў на Вераніку нейкімі новымі, сабачымі вачыма. І хутка ён ужо ўстаўляў Веранічыну сім-картку ў гладкае цельца прэпараванага тэлефона, і было ў гэтай працэдурі нешта такое інтымнае, што Вераніка пачырванела. Яна адчувала, як пахне ад уважанага Максіма, бяз гэтага паху ён не ўяўляў для яе цікавасьці, яна й ня ведала, што ён можа так пахнуць. Разумны хлопчык, глядзіць за сабой, не шкадуе на сваё цела грошай, такі далёка пойдзе, калі будзе мець цяпленне дастаяць у чарзе да патрэбнага моманту... Ёй падабалася нават тое, як ён зусім нявінна, так па-хлапечаму буркатаў сабе пад нос радок з заезджанага гіта... І тут у кабінэт зусім бяз стуку зайшоў Ён, і Вераніца стала трохі сорамна за свае нядаўнія смутныя думкі. Ён павітаўся з Максімам зусім халодна, як з падначаленым, хаця насамрэч ня меў на гэта права... «Ну вось, гатова, — сказаў Максімка, — я пайшоў», — і ён хуценька выскачыў за дзьверы. Спакусьліва, вельмі спакусьліва было лічыць, што прычынай гэтага маўклівага двубою, у якім адзін бок абачліва адступіў, была яна, Вераніка; напраўду ж усё было ня так, і яна гэта разумела. Пакуль ня так, але на той час Вераніка была ў разгубленасьці: напружаны графік не дазваляў заняцца выбарам новай стратэгіі. Рукі Ягонья кінулі на стол Веранікі падшытыя паперы, рот надарыў яе звычайнай усмешкай, тупік, тупік, тупік... А новы тэлефон граў блюзы, і яна штораду здзіўлена паводзіла галавой: дзе гэта, чый гэта?

У той дзень, як гэта часта бывала, пачынаючы з чацьвертай гадзіны паток бягучых справаў стаў драбнецць і да паловы на шостую-нарэшце спыніўся. Яна была вольная, заставалася дачакацца шасьці, ды можна было ехаць дахаты, дзе чакала гульня, і ванна, і прахалодная пасьцельная бялізна ў цяпер ужо толькі яе пакоі — яна набыла нядаўна на выходных кам-

плект, сіне-зялёны, спакойны, колеру ўзнаўленьня... Вераніка вырашыла пакорпацца ў сваім новым тэлефоне, усё ж тры дні зь ім жыць. І пасья пяціхвіліннага займальнага блуканьня з адкрытым ротам натрапіла на іх — фатаздымкі.

Ёй больш за ўсё спадабаўся першы — Вераніка сядзела над ім даволі доўга, зь вясёлым вохам, што вясёлкай зхраснуў між вуснаў... Зусім аголены Максім сядзеў у вялікім белым фатэлі, заціснуўшы ў руцэ свой... Тут Вераніка зноў сутыкнулася з праблемай называньня, але ж гэта яе не хвалявала: галоўнае, што там, на здымку, на пярэднім пляне, моцна і ў той жа час любоўна трымаючы ў дагледжаных пальцах... Максім усьміхаўся ў аб'ектыў адкрыта ды радасна, нібы яму толькі што пашанцавала знайсці самы вялізны ў лесе грыб. У галаве гатовай зарагатаць Веранікі круцілася забаўная асацыяцыя з плякатам, так, нейкі з плякатаў аддзелу прапаганды гэты здымак дакладна нагадваў. Іншыя фота былі таксама нішто сабе: Максімка, перапэцканы ўласным сочывам, ён жа на кухні, прытуліўшы да нізу жывата кавалак пірагу... Але першая ўсе тры дні выбівала зь Веранікі чысты, няўрымсьлівы, добры сьмех, які пераходзіў у сьмех з самой сябе, калі згадка пра здымак наведвала Вераніку ў мэтро або аўтобусе. Потым Максім прыйшоў забіраць тэлефон, і Вераніка яму, натуральна, нічога не сказала, але ж пасья гэтага студэнт зьнік, і яна, пасьмяяўшыся трохі, болей ужо не заўважала ягонай адсутнасьці.

Да таго дня Вераніка ня верыла ў насланьнё. Але ж як гэта яшчэ было патлумачыць?.. Насланьнё, хвароба, перабой у адладжанай сыстэме, оргія мутнага ападку ва ўскалыхнутым неасьцярожна сасудзе зь яшчэ сэкунду таму крышталёвай вадой... Яна спазьнялася на спатканьне зь сястрой і гаропка йшла, грукаючы абцасамі, па толькі тыдзень таму пераназванай вуліцы, такой шматлюднай, што можна было згубіць сябе між раззлаваных чымсьці сустрэчных і прапахлых паляваньнем тых, хто напіраў ззаду, і сама злавалася, і ўжо думала, што сказаць ся-

стры, каб тая не пачала адразу ж свае хаця й цікавыя, але ж пыхліва-шматслоўныя лекцыі... Дзіва, але ён таксама пабачыў яе, неяк здолеў выхапіць з натоўпу, хаця сядзеў на другім баку вуліцы пад парасонам кавярні ды ўхвальна назіраў за мітуснёй. Нешта воўчае было ў ягонай усмешцы. Ён ня мог, ня меў аніякае магчымасці пазнаць яе, пабачыць, вылучыць, яна была ўмураваная ў натоўп, папросту ўмураваная, але ж ён прыўзняўся й навобмацак выцягнуў грошы з барсэткі, каб расплаціцца... І Вераніку раптам крутанула ўбок, яна пайшла, нібы зачараваная, у ягоным накірунку, паўз праклёны ды мацюкі, балазе пераход быў паблізу, а то б яна так і рушыла праз праезную частку. Гэта быў Цьвях, той самы сусед, зь якім яны так дзіўна пазнаёміліся на дні нараджэння Лёнькі, той самы, які пасля дотыку да яе каленяў так непрыстойна зірнуў ёй тады ў твар, на спортпляцоўцы, пасярод вялікага ўскраіннага мікрараёну. Ён і адзеты быў цяпер гэтак сама: белая футболка, шорты ды басаножкі, і на падбародзьдзі тая самая прывабная густая чорная шчэць. Такім было гэтае лета для Веранікі: людзей, пра якіх яна даўно забывала, раптам выносіла чамусьці на яе бераг прыбоем часу, і выносіла амаль нескранутых — яны й праўда не змяняліся, нібы намагаючыся не парушыць першыя ўражаньні пра сябе, узяць Вераніку сваёй сьвежасьцю, перашапачатковасьцю... Яна рашуча, сама не разумеючы чаму, ішла да зьбялелага Цьвяха, а ён шоў да яе, прымушаючы раступацца чалавечыя сьцены...

Урэшце яны сутыкнуліся й схапілі адно аднаго за руку, і так і не прамовіўшы ані слова імкліва пайшлі ў бліжэйшы двор. Дагэтуль яны прабавілі разам гадзіну, некалькі такіх далёкіх і чужых гадоў таму, але яна добра памятала, і дзівілася, што так добра памятае: яго завуць Андрэй, і гэта ён сам сказаў ёй, а прозьвішча Цьвях, так, Цьвях, гэта яна пачула ад Лёнькавых сябрукоў, як добра, што яна гэта памятае, як добра, як добра, білася ў галаве Веранікі бязглуздая, бескарысная думка, калі Цьвях вёў яе да цёмнага пад'езду, схаванага ў густых кудлатых каштанах, пакорлівую, маўклівую, яна патанала ў са-

мой сабе, пакідала за сабой жывельныя сьляды ды пахі. Яна не супраціўлялася, наадварот — гэта ён, захоўваючы рэшткі разважлівасьці, сілай прымушаў яе ісьці марудней, каб хаця б трохі заставацца ў межах прыстойнасьці, але яе проста цягнула да цёмнае шчыліны ў пазбаўленых начыньня жалезных дзвярах, яна ляцела туды, як пчала, ад яе ішлі па амаль пустым двары такія мядовыя флюіды, што нават сабакі, якія мірна спалі ў цені сапсаванага фантану, паднялі галовы ды пацягнулі насамі...

Дзвяеры рыпнулі, Цьвях пацягнуў яе па прыступках, але яна сама ўзьляцела ўверх і нецярпліва, ледзь ня плачучы схапіла яго за рукі: шпарчэй, шпарчэй... Надоўга іх не хапіла, яны нават не дабраліся да апошняга паверху, і там, на пляцоўцы між чацьвертым і трэцім, яна ўспыхнула на падваконе, адначасова задзіраючы сукенку да самае шыі, і ногі яе закалацілі па халоднай батарэі, і валасы з сухім, прысочным гукам ціха заездзілі па шкле, і далоні леглі на калені, а пазногці ўпіліся, і потым нібы спалохаўшыся адхіснуліся, і потым леглі зноў, намаляваўшы на іхнай загарэлай шурпатай скуры прагныя «і», што патрабавалі зараз жа расставіць усе кропкі. Ягоняя рукі апынуліся пад Веранікай, і ўзважылі яе, і сьціснулі мацней, баючыся згубіць, і цела здрыганулася й рушыла, набіраючы ход, і адсалютавала пад'езднаму рэху доўгім пераможным гудком... Рэйкі былі змазаныя як мае быць, і неўзабаве яны ўжо пакаціліся з узгорку, які апынуўся такім Эвэрэстам, што на нейкі момант Вераніка асьлепла ад сьлёзаў, і потым яго скаланула, і ён ударыў па вакне, і, задыхаючыся, выкінуў вонкі непатрэбную галаву, і Вераніка ў апошні момант здолела ўхапіцца за шыбу: там, у двары, якраз пачыналася навальніца.

* * *

Усё адбылося выпадкова. Перш-наперш адыграў сваю ролю тэлевізар: там якраз шэрая папера рэкламнага блёку бліснула раптоўна кароткім, сонечным, лазурна-зялёным ролікам, у

якім расьпісваліся выгоды аднаго сталічнага турбюро. Дзеці пырскалі ў твары змарнелых тэлегледачоў пеннай марской вадой, застылымі надакучлівымі салютамі распускаліся яркія пальмы на даляглядзе, і пакуль тэлевізійныя безвалосыя мужчыны пыхліва шчэрыліся ў камэру, паставіўшы на прычынныя месцы ў плаўках келіхі з кактэйлямі, жанчыны рыхтаваліся, як толькі адвернецца апэратар, скінуць верх ад купальнікаў... Карацей, гэта было раскошліва. І калі ролік згас, так жа раптоўна, як і пачаўся, Вераніка адчула ў сэрцы загадкавы ўкол. Яна пераступіла праз ногі задрамалых бацькоў ды пайшла ў свой пакой і, уключыўшы кампутар, упершыню задумалася пра адпачынак. Гэтым летам ёй нічога не сьвяціла, хіба ўзімку, але выправіцца ў вырай яна зможа пры такім заробку хіба ў наступным годзе. Вырай ці гняздо — гэта было цяжкае пытаньне, лепш за ўсё і тое, і другое. Птушыная натура Веранікі, прынамсі, лічыла б гэты варыянт дастатковым на дадзены момант. А пальмы ўсё яшчэ пагойдвалі сваімі расстаўленымі хітрымі пяцярнямі — бацыла мараў пранікла ў кроў Веранікі, і ёй немагчыма было супрацьстаяць.

Таму яна зацята кінулася на пошукі турыстычных сайтаў, каб хаця б такім чынам суняць неспадзяваную дрыготку. Сайтаў было шмат, але ілюстрацыі толькі дражнілі сваёй недасканаласьцю ды бледнасьцю... Заразіўшыся пошукам сонца, Вераніка ўтрапёна скакала са старонкі на старонку й з павагай глядзела на лічбы — так, гэта мусіла каштаваць яшчэ даражэй, гэта мусіла быць яшчэ недаступней, брыльянтавыя пырскі, сонечны масаж, загар да ачмурэньня, брыз, брыз, блізка, бліжэй, брысь адсюль, мязотны айчынны санаторый «з поўным комплексам аздараўленчых паслугаў», ты ня маеш ніводнага смугляўца, ніводнае пальмы, табе не хапае солі, поту, рахату ды лукуму, гатэльнае цішыні... Вераніка добра ўяўляла, як яны б з ранку ішлі на пляж, а потым, паабедаўшы экзатычнай садавіной, кахаліся б да вечара, а ўвечары — рэстарачыі, начныя клубы, і басэйн для дваіх, а потым зноў мора, і купаньне на сьвітанку, пасья якога спаць ня хочацца цэлы дзень... Як

перакрыўленае рэха гэтых вільготных летуценняў, на экране вырасла невядома адкуль і цяпер дзелавіта прапанавала сябе Вераніцы сьмешнае ды гідка-прыцягальнае відовішча. «Прывітаньне, а ты як тут апынулася? Ды заходзь, калі ўжо прыйшла, будзь як дома» — нібыта казалі ёй шматлікія распаранія жанчыны з халоднымі абыякавымі вачыма, занятыя аднастайнай працай: смактаньнем, вылізваньнем, усмоктваньнем, засмоктваньнем, расьпінаньнем, напінаньнем, давядзеньнем, увядзеньнем, абглодваньнем, кабеты-калодзежы, кабеты-тунэлі, кабеты-кавальскія мяхі... Мужчыны, задзейнічаныя ў гэтай калектыўнай працы, не звярталі на Вераніку ўвагі, тужліва заліваючы ўсё вакол сваёй склізьзю, як рэшткі даўно памерлага пажару. Здавалася, яны існуюць зусім асобна ад сваіх распухлых інструмэнтаў, трымаючы іх у руках або прасоўваючы ў загадзя вызначаныя дзіркі так пасьпешліва ды звычайна, бы там з хвіліны на хвіліну маглі скончыцца батарэйкі. Вераніка гідліва выцерла выпадковую кропельку са свайго кампутарнага стала ды абярнулася. Бацькі, відаць, ціхамірна спалі перад уключаным тэлевізарам. Пабачылі б — і зноў пачаліся б гэтыя бясконцыя маналёгі пра Інтэрнэт, тры дабл ю д'ябал ком. І Вераніка зь цікавасьцю ды пагардай рушыла далей, у гэтае духмянае задушлівае пекла.

Іну, колішняю каралеву курсу, яна пазнала адразу. У тым, што тая можа трымаць у роце адразу тры «дзіды», Вераніка і падчас вучобы не сумнявалася, іншая справа — ці лічыць гэта вартасьцю. Яна з амаль сяброўскім пачуцьцём уважліва прагледзела, як Іну па чарзе апрацоўваюць бляндын, мурын і эскімос, і зноў жа ткі па чарзе: ззаду, сьпераду, зверху, знізу, збоку, у ваньне, на ваньне, пад ваннай, за ваннай, на траве, пад зямлёй, у вадзе, у аблоках зь ліцэнзійнай пены... Паасобку, удвох, утрох, учацьвярох, ротай, батальёнам, палком, вэтэранскай арганізацыяй, хакейнай камандай, сям'ёй, дзвятай бэ клясай, мастацкім гуртком, літаратурным аб'яднаньнем, рэдакцыяй газэты, палітычнай партыяй, братнім славянскім народам, бальнічнай палатай, дачным каапэратывам, сялянскай

абшчынай, талакой, прафсаюзам, саюзам кінэматаграфістаў, жэсам, кланам, нашым маленькім але дружным калектывам, выбарчым участкам, прэзыдыюмам, аддзелам, цэхам, пастом нумар адзін, камандай без каторай мне ня жыць, маладзёжнай арганізацыяй, каардынацыйным саветам, дэканатам, рэктаратам, кансулятам, рэдкалегіяй, лечкамісіяй, экіпажам, сэнатам, парлямэнтам, кансыліюмам, калёквіюмам, сэмінарам, камунай, сквотам, дваром, глядацкай аўдыторыяй, вялікай заляй, худсаветам, пад'ездам, карасам, падвідам, зонай, шырокімі грамадзкімі коламі, саветам дырэктараў, рэвалюцыйным трыбуналам, судовай калегіяй, спэцатрадам, зондэркамандай, усім паверхам, нашай пярвічкай, кампаніяй, фірмай, саветам старэйшынаў, кансалтынг-групай, карпарацыяй, холдынгам, амбасадай, зграяй, статкам, жураўліным клінам, маршам нязгодных, першамайскай дэманстрацыяй, гей-парадам, гіт-парадам, аўтарскім калектывам, могілкамі, пасажырапатокам, кабінай, калгасам, саўгасам, прафэсарска-выкладчыцкім складам, камэрай, групай, гуртом, падгрупай, курсам, патокам, пlynняй, бюро, агенцтвам, студыяй, катэдрай, таварыствам, суполкай, япархіяй, прыходам, акругай, біскупствам, кантынэнтам, садружнасьцю, блёкам, ложкай, фронтам, вобласцьцю, аўтаномным краем, фэдэрацыяй, кааліцыяй, канфэдэрацыяй, рэспублікай, каралеўствам, Вялікім княствам, экзархатам, задзіночаньнем, хеўрай, кагалам, міністэрствам, упраўленьнем, кіраўніцтвам справамі, «тройкай», народным сходам, лягерам, племенем, кастай, шайкай, асацыяцыяй, клюбам, камісарыятам, камэндатурай, дыскатэкай, раёнам, вуліцай, ансамблем, хорам, аркестрам, бэндам, бандай, дэлегацыяй, пастаянным прадстаўніцтвам, кабінэтам, караблём, танкам, нарадам, разьлікам, стайняй, экспэртнай радай, зьвяном, земствам, соймакам, акадэміяй, вучылішчам, унівэрсытэтам, інстытутам, лябараторыяй, журы, брацкай магілай, першым наборам, салёнам, суквеццём, сузор'ем, народным рухам, партэрам, брыгадай, трупай, завулкам, брацтвам, штатам, інтэрнатам, управай, ордэнам, куранём, сялом,

мястэчкам, горадам, турмой, хутарам, хунтай, ландтагам, мэджлісам, хурулданам, дублюючым складам, паствай, кагортай, папуляцыяй, нацыяй, браціяй, сонмам, фанацкім сэктарам, партызанскім атрадам, сэктай, грамадой, факультэтам, злучэньнем, родам, мурашнікам, зьменай, аўтабазай, спэцпадразьдзяленьнем, сотняй, цэнтурыйай, сола, дуэтам, трыё, ін кварта, ін квінта, ін сэкта...

Дзьверы былі наглуха зачыненыя. Тут проста не існавала замка — відаць, нехта сьцягнуў яго і цяпер таксама апрацоўваў скважыну, сьціпла ўладкаваўшыся за купай успацелых целаў. «Далучайся ці памірай», — нібы казала Вераніцы колішняя сакурсьніца, перакрываючы шматгалосае пыхценьне за сьпінай і адначасова нібы прыслухоўваючыся да таго, што цяжка ваччалася цяпер у яе нутры. Пераканаўшыся, што адсюль ёй ужо ня выйсьці, Вераніка адключыла кампутар і паглядзела ў акно. Ёй хацелася падзяліцца з кім-небудзь сваім адкрыцьцём, з кім-небудзь з былых сакурсьнікаў, але дзе яны цяпер, сябры-аднапалчане?... Пальмы яе мары яшчэ раз распусна хіснуліся ды апалі. Чамусьці ёй падумалася пра таго, з кім яна калісьці так файна ды па-вар'яцку прабавіла калісьці лета. Усё ж трэба яму напісаць. Вераніка цьмяна ўяўляла сабе ягонае цяперашняе месцазнаходжаньне. Але яна была пэўная, што там, дзе ён цяпер схаваўся, абавязкова ёсьць мора. Неабдымнае. Беспрацоўнае. Анархічнае. Цёплае. Вольнае. І ён там сядзіць недзе цяпер, загарэлы й легкадумны, і сьнедае ў цені якога-небудзь сьляпуча-белага нэкропалю.

Чаго яна баялася, Вераніка сама ня ведала. Бо гэта ж у хлопчыкаў, якія займаюцца такімі бруднымі справамі, далоні пакрываюцца выкрывальным валосьсем, а пра дзяўчатак яна нічога ня чула. Наўрад ці, наўрад ці... І тым ня менш у тыя некалькі зусім сумбурных, праведзеных нібы ў сьне, каламутных гадоў у Веранікі ўжо выпрацаваўся адмысловы рэфлекс — калі яна адна дома, значыць, можна, значыць, ніхто не перашкодзіць...

Божа, якім жа хваравітым полымем ахоплівала шчокі, якая бура ўсчыналася ў яе ўнутры.

Школьны расклад спрыяў ёй самым дабрамысным чынам. Бацькі былі на працы, і імавернасьць таго, што хто-небудзь зь іх раптам паверне ў замку ключ, была нулявой. Брат, і таксама дзякуючы школьнаму раскладу, які быў нібыта наўмысна прадуманы так, каб дзяўчаты маглі спакойна пагуляць сам-насам з сабой, — брат якраз мучыўся на першым уроку. Вераніка часта бачыла яго, выходзячы пасья ратавальнага званку на школьны ганак, ён не вітаўся, баяўся за свой аўтарытэт. Дарогу дадому яна адольвала за дзесяць хвілінаў, бо колькі там таго Сьвету; за гэты час яна пасьпявала тысячу разоў уявіць, чым хутка зоймецца, і цела ўдзячна адгукалася на блізкую ласку. Ці часта так зь ёй бывала, цяжка сказаць: калі-нікалі амаль празь дзень, а здаралася, толькі раз на месяц. Вераніка замыкала дзьверы, кідала на тумбачку ключ, рабіла цішэй радыё і йшла завешваць вокны. Дзьверы ў свой пакой яна пакідала адчыненымі, бо баялася не пачуць, у выпадку якой-небудзь неспадзяванкі.

Яна распраналася — яна здымала ня ўсё, на ёй застава-лася спадніца, майткі ды гольфы, зноў жа такі на ўсякі па-жарны: яе заўсёды можна было прыняць за чалавека, якога засьпелі за тым, як ён пераапранаецца пасья школы — нічога падазронага, няёмка хутчэй таму, хто зайшоў, а не таму, хто стаіць ля шафы. Вераніка была гатовая за сэкунду ператва-рыцца ў чалавека, які пераапранаецца, ёй ужо давялося ад-нойчы патрэніравацца, калі зманлівы шоргат на лесьвіцы неяк прымусіў яе ўскочыць ды стаць у нявінную позу. Такія шоргаты заміналі расслабіцца, але неўзабаве яна навучылася адрозьніваць людзей на лесьвіцы па кроках. Яна клалася на свой прахалодны ложка і ўяўляла сабе, што ў гэтым цьмяным пакоі яна не адна, што ў прачыненыя дзьверы нехта зазірае. Той самы незнаёмы ёй хлопец, побач зь якім яна аднойчы еха-ла да сястры ў тралейбусе. Але ня ўсё было так проста. У гэ-тым мужчыну жылі яшчэ некалькі чалавек: быў там адзін за-

гарэлы, смуглявы, які ішоў міма яе неяк па марскім пляжы, гэтая паездка ў Крым адбылася так даўно, а Вераніка чамусьці не магла яго забыць... І яшчэ адзін, практыкант, які выкладаў у іх у першай чвэрці гісторыю... І яшчэ адзін: Вераніка не магла ўспомніць, дзе яго бачыла, але ён існаваў, існаваў, і цяпер прыйшоў паглядзець, чым займаецца Вераніка, калі вяртаецца са школы. Веранікаў таксама становілася некалькі: самая важная, самая цёплая й блізкая Вераніка ня мусіла ведаць нічога пра гэтых гасьцей, пра іхную маўклівую, зацікаўленую прысутнасць, а астатнія ня мусілі гэтай Вераніцы ні ў чым прызнавацца, яны сачылі за гукамі на пляцоўцы, сачылі, пшчотна абвіваючыся адна вакол адной, выцягвалі галовы, глядзелі скрозь сьцены. А потым — потым гэты няголены глядач падыходзіў да Веранікі, якая ляжала з заплюшчанымі вачыма, і дакранаўся да яе шыі... Накрухмалены край коўдры апынаўся між яе ног і пачынаў ціхенька ўздрыгваць. Вераніка цягнулася да падушкі вуснамі, перад вачыма струменілі маленькія фіялетавыя сонцы.

Вераніка ведала, што брат, які ў адзіноце бавіў дома раніцы, займаўся прыкладна тым самым. Ёй было надзвычай цікава, чым ён карыстаецца і як ён наогул гэта робіць: ну ня можа ж быць, каб проста вось так, як ёй распавядалі пра хлопцаў у школе. Нейкае выцісканьне маянэзу... Верагодна, у яго ёсьць свае таямніцы, свой набор джэнтльмэна ў пакоі. Нейк Вераніка наважылася зрабіць вобшук: адзіным і бясспрэчным доказам стала парнаграфічная гуляльная карта, брыдота, грязь, знойдзеная, сьмешна сказаць, унутры трэснутаі братавай гітары, на якой ён ня ўмеў граць і якую яму нібыта падарылі пры загадкавых абставінах... Больш нічога — Вераніка трымала ў руках простыя, без намінкі на грэх, братавы рэчы ды спрабавала высветліць іх патаемнае прызначэньне. Марна. «Напэўна, мне проста не хапае ведаў або фантазіі», — уздыхнула тады Вераніка ды акуратна расставіла ўсё па месцах, толькі замест гульлівай гуляльнай карты, якая была потым праэдманстраваная самым блізкім з аднаклясьніцаў і

спаленая ў лесе, засунула ў сцоў звычайную даму з бацькавай пакамечанай калоды. Яна ўявіла сабе пачуцьці абодвух мужчын, і ёй стала весела.

Але брат цяпер сядзеў у школе, і на яго крычалі маладыя настаўніцы, мары фізрукоў, ваенрукоў і старшаклясьнікаў. А Вераніка ляжала на сваім ложку й рыхтавалася, сьцяўшы вусны, ақунуцца у сваю ціхую радасьць. У маім жыцьці так мала радасьцяў, думала яна журботна, магу я сабе дазволіць... І яна дазваляла. Неўпрыкмет надыходзіла чарга прышчэпак. Вераніка ўжо не зусім валодала сабой, калі іхныя плястмасавыя сківіцы змыкаліся на яе зусім ружовых, зь лёгкім адценьнем аранжавага смочках, і пагойдваліся на іх, цягнучы смочкі ў розныя бакі. Кожны рух Веранікі адгукаўся ў смочках салодкім болем, напаўпрыдушаны сыгнал якога адразу ж з гатоўнасьцю прымаўся ўнізе й рассыпаўся там на тысячы бясконца прыемных паколваньняў. Час раптам пачынаў рухацца скачкамі, простыя радасьці танчылі вакол Веранікі, і паступова, асьцярожна, каб не расчараваць яе, бляклі, — так, каб толькі не параніць крохкае Веранічына каханьне, так, каб сысьці годна і непрыкметна. Сьвята сканчалася, рэчы зноў станавіліся самімі сабой, і іх ня трэба было хаваць ні ў якія гітары. Вераніка мыла рукі ды йшла разаграваць суп.

* * *

І тады яна зразумела, што зараз можа адбыцца нешта важнае. Не, вонкава ўсё засталася як было: яна піла гарбату й насьмешліва паглядвала на Лёньку, які на каленях стаяў перад магнітафонам. Ён горда ўключаў адну са сваіх не падлеглых разуменьню, зубадрабільных песьняў, і азіраўся на Вераніку, раўніва сочачы за тым, як яна рэагуе. Вераніка глядзела, уважліва ды са смутнай нянавісьцю, на сямейны здымак, што вісеў на сьцяне, і не рэагавала ніяк. Тады Лёнька горка ўздыхаў, спыняў песьню на паўдарозе, шчоўкаў кнопкай і ставіў наступную. Ён шчыра засмучаўся й ніяк ня мог зразумець, чаму ж ягоныя ўлюбёныя запілы ды крыкі пакідаюць Вераніку абы-

якавай. «Цяжкая музыка, — казаў Лёнька з захапленьнем, — сола, дысторшн, хэдлайнэр». «Чаму ў цябе дома, Лёнечка, ніколі няма чакаляду?» — адказвала Вераніка. «І на гарбаце твая мама відавочна эканоміць».

Лёнька ня крыўдзіўся. Ён проста маркотна й трохі летуценна пацепваў плячыма ды сьмешна запускаў руку ў свае нямытыя валасы: правяраў, наколькі блізка яны прасунуліся ў накірунку да грывы. Ягоны гоблінскі твар выглядаў так наіўна ды па-дзіцячаму, што Вераніцы хацелася што-небудзь насунуць яму на галаву. Яны сядзелі ў залі, якая служыла таксама бацькоўскай спальняй. За вакном сьцямнела, Лёнькавы бацькі недзе на другім канцы гораду віншавалі кагосьці, Лёнька распавядаў ёй каго, але яна, натуральна, ня слухала. Вераніцы вельмі хацелася пакінуць гэтую кватэру да іх вяртаньня. Да Сьвету дабірацца было доўга, і насыпяваў час разьвітвацца — але на двары раставаў кіслы, слотны, непрытульны лістападаўскі вечар, зь ветрам і лужынамі, і пры адной думцы пра дарогу да прыпынку ў гэтым жахлівым новым мікрараёне, дарозе, якая нібыта ўсыпаная паколатым каменем, у Вераніцы зьнікала жаданьне жыць. І таму яна сядзела й ніяк не магла дапіць гарбату.

А яшчэ Вераніка не разумела, чаму яна сюды прыехала. Ну так, з пачуцьця абавязку. Аднак Лёнькава нага ўжо загаілася, костка цудоўным чынам зраслася, гіпс даўно зьняты. Заставалася смутнае пачуцьцё віны й гордасьці. Вось жа, з-за яе, Веранікі, нехта выкінуўся з акна. Ня кожны зможа, а гэты здолеў. І таму Вераніка паспрабавала надаць твару больш добрачылівы выраз.

«Я зараз пагляджу!» — сказаў раптам Лёнька ды адчыніў да краёў поўны парцялянавых адбіткаў сэкрэтэр. «Праўда, тут усё бацькоўскае... Разумееш?». Ён неяк сарамліва пачаў вывучаць зьмесьціва маленькага бару. Вераніка зь цікавасьцю зірнула з-за Лёнькавага пляча. Бліснулі бутэлькі зь віном і шампанскім, і нешта ў фальзе, і нешта ў файнай плеченай упакоўцы. «Чакаляду няма, здаецца...» — прамовіў Лёнька, пераступаю-

чы з нагі на нагу. Вераніцы надзвычай не спадабаўся гэты жаласны Лёнькаў голас, якім ён сказаў пра «бацькоўскае». Яна дык брала гарэлку з бацькавых запасаў і дала часам суседу Юру, і нічога, ніхто й не заўважыў. І таму, калі Лёнька нерашуча застыў ля адчыненай скарбніцы, яна прымружыла вейкі ды абьякава кіннула:

— А давай мы з табой, Лёнечка, вып’ем віна...

Ён спалохана азірнуўся. Вераніка глядзела на яго без усялякае літасці. Ня тое, каб яна хацела віна, яна яго амаль і не піла, але гэтыя прыніжаныя ноткі, гэты страх, гэтыя бацькі, якія хаваюць у сэкратэры найлепшае, а для гасьцей ды роднага сына шкадуюць, купляюць, відаць, танныя падробкі.

— Разумееш, Веранічка, — заскуголіў ён, — гэта бацьку адзін знаёмы з Гішпаніі прывёз. Заб’юць. Давай мы як-небудзь з табой, калі я разбагацею, у рэстарачыю, давай?

Лёнька ўжо даўно, задоўга да свайго гераічнага скачка, распавядаў ёй, што яго бяруць у нейкую фірму, і ў размове зь Веранікай гэта падавалася як ужо вырашаная справа, аднак грошы ў Лёнькі як раней ніколі не вадзіліся, так і цяпер.

— Люблю гішпанскае віно, — правуркатала Вераніка і аблізнула. Гэта дабіла яе зьбянтэжанага прыхільніка. І хутка ўжо Вераніка, нагбом выпіўшы цэлы келіх (Лёнька з жарсьцю сачыў за тым, як рухаюцца яе вінна-нявіннага колеру вусны) і са здзіўленьнем адчуўшы ўнутры прыемнае нахабства, заявіла з усмешкай:

— А цяпер даставай чакаляд. Я бачыла, там ёсьць.

Лёнька ад разгубленасьці выпіў адзін за другім два келіхі й выцер далоньню рэдкія вусікі.

— Няма! Няма, клянуся! Слухай! Там жа ў лядоўні згущонка ёсьць! Як жа гэта я забыў... Хочаш? Ты ж любіш згущонку, — дадаў ён, прыгадаўшы іхны нядаўні абед у двары бальніцы: Вераніка тады й сапраўды прывезла яму блінцоў са згущонкай, звычайнай, у фірмовай сінняй бляшанцы.

— Добра, цягні, — сказала яна літасьціва, падумаўшы. І пакуль з кухні чуўся трэск і грукат адкрывалкі, яна нечакана па-

казала сямейнаму фатаздымку на сьцяне язык. Лёнька зьявіўся на парозе зь белым нарэзаным хлебам і бляшанкаю, у якой танула не зусім чыстая лыжачка, і гэта было прыгожа на выгляд. А неўзабаве Вераніка ўжо нэрвова рагатала, сьціскаючы калені, каб цягучая маса не папаўзла ўніз па калготках. «Я вытру, я зараз», — Лёнька замітусіўся вакол, шукаючы ручнік, але ўсе ручнікі былі неверагодна далёка, у кухні, і ён схіліўся над яе каленямі, рукамі зачарпнуўшы жаўтаватае малако — паднёс да твару і потым радасна зірнуў на Вераніку, бы прапануючы ёй нейкі дарунак. «Табе... табе трэба...» — і ён стаў сьцягваць зь яе калготкі, адначасова зарываючыся ў ногі тварам. Вераніка млява супраціўлялася. Было падобна на тое, што гісторыя паўтаралася, толькі цяпер замест сутаргі сыходзіла на вычышчаны Лёнькавай маці дыван згушчонка. «Ты чаго, калек?» — усё яшчэ сьмяялася яна, прыгадваючы той дзіўны выпадак, пасля якога Лёнька калісьці стаў лічыць сябе яе законным хлопцам, і адганяючы Лёньку, які нечакана выпрастаўся над ёй і стаў расшпільваць джынсы. І Вераніка, душачы ў сабе агромністы інтарэс і жаданьне, каб Лёнькавы бацькі напіліся сеньня да бяспамяцтва, пачала паволі выбірацца з крэсла, наступаючы голымі пяткамі на жоўтыя клейкія плямы. Ён замружыў вочы й паваліў яе назад, асьцярожна так, але рашуча. І зноў стаў перад ёй, апасьліва зірнуў ёй у вочы ды выцягнуў з джынсаў ужо знаёмае Вераніцы прыстасаваньне.

Прыстасаваньне было, аднак, паніклым і выглядала зусім не ўнушальна. Вераніка зморана села на фатэлі, ужо не зьвяртаючы ўвагі на перапэцканыя ногі, і сур'ёзна зірнула на гадзіннік. «Цікава. Занадта цікава», — падумала яна. «А заўтра я яго кіну». «Ну, што ж ты не стаіш, Лёнечка?» — спытала яна ў бязвольна павіслага хобата. Лёнькавы вусны крывіліся. «А некаторыя жанчыны...» — сказаў ён нерашуча. «Некаторыя жанчыны...». «Я сама ведаю ўсё лепш за цябе», — сказала Вераніка строга й прысунула Лёньку бліжэй. Дзіўны пах ударыў ёй у нос. Але, нягледзячы на сумнеўную гігіенічнасьць будучай працэдуры, ніякае агіды яна не адчула. Затое цікавасьць

расла штосэжунды. Асабліва пасья таго, як зусім выпадкова кончык гэтага голага ды безабароннага хваста дакрануўся да яе носа й прыкметна ажывіўся.

Зь нейкай распачнай і бяздумнай стараннасьцю яна стала ўдзімаць у яго сілы. Інтарэс яе павялічваўся тым мацней, чым больш змянялася канфігурацыя гэтага прадмета ля яе вуснаў, за які яна ўзялася, напэўна, няўмела, але намагаючыся запомніць як мага болей з гэтых незнаёмых адчуваньняў. Яна настройвалася на працяглую й напружаную працу, яе арех *linguae* быў гатовы амаль да ўсяго, у той час як лянотны *radix linguae i*, бадай што, нерухомы *dorsum linguae* дэманстратыўна бязьдзеінічалі... Скончылася ўсё тым, што агаломшаная Вераніка рэфлектыўна выплюнула на дыван. Лёнька стагнаў і курчыўся. Яна дапіла віно й з прагным інтарэсам глядзела, што будзе далей. А далей яны забраліся на бацькоўскі ложак, і ў Лёнькі на азадку знайшлася радзімка ў форме плэйбойскага зайца, і ўсё было зусім ня так цікава ды наогул, трэба сказаць, ня вельмі прыемна. «Ну вось і ўсё», — як сьпявае Вецер. А затым быў суворы гадзіннік, і голы Лёнька, які бегаў па перадпакоі з прасьцінамі, бы старажытнарымскі герой, і ягоная недарэчная балбатня па дарозе на прыпынак, і палец, які нешта маляваў на аўтобусным шкле — Вераніка рабіла выгляд, што ня ведае гэтага хлопчыка. І потым, калі аўтобус крануўся зь месца й цяжка выпаўз на шашу — яе бязьмежнае здзіўленьне прастасьцю таго, што адбылося. Але па меры таго, як аўтобус аддаляўся ад навек замерлай на цёмным прыпынку Лёнькавай фігуры, Вераніку пачынала захлынаць дзікае раскалянне. Нібыта ў чаргу ўсіх неапісальна шыкоўных мужчынаў неяк улез маленькі, дурны Лёнька, расштурхаў усіх лакцямі і, пакуль астатнія асобіны спрабавалі апрытомнець ад такога нахабства, справіў сваю патрэбу, пырснуў ды ўцёк. А яна, дурніца, дзірка, даўн, ляжала ў гэты час калодай і марыла. Яе сённяшняя пасьпешлівасьць здавалася Вераніцы амаль катастрофай. Дома, у прыбіральні, нікуды ня здольная падзецца ад гадзіннікавых матчыных папрокаў, яна паглядзела і «там», і

тут, і Вераніку апанавала глыбокае, чорнае, безнадзейнае расчараваньне. Яна ведала, што Лёньку можна кінуць хоць тысячу разоў, ён не пакрыўдзіцца, і зробіць усё, каб перад Веранікай штодня міргалі ягоныя жаласныя вочы. Так яно, урэшце, і адбылося, і іхнае вымучанае, дзіўнае тэлефоннае сяброўства цягнулася яшчэ год, раз за разам вяртаючы Вераніку да прыкрага здарэньня з водарам ванільнай згущонкі, якое яна ня здольная была забыць.

* * *

Начаваць Лекс адводзіў яе да сябе ў вежу. У адным з гэтых круглясыценных халодных пакояў стаяла вялікае, шырокае ложа: Лекс прыкоўваў Вераніку да жалезнага крука, які тырчаў са сьцяны, а сам клаўся з другога боку, часам нават не распранаючыся. Вераніка з інтарэсам глядзела на тое, як ён замыкае кайданкі вакол яе нагі ды вешае на шыю ключ, зусім як яна калісьці ў школьныя часы надзявала яго на шыю накшталт упрыгожаньня. Ёй падабалася гэтая безабароннасьць Улады, яе маўклівая пакорлівасьць, і нават яе нежаданьне нейкім чынам уцячы ад свайго гаспадара. Яна ляжала ў цемры, назіраючы за тым, як не міргаючы глядзіць на іх з акна месяц, і думала пра тое, што, відаць, Лекс ужо прынамсі год як удзельнік гульні, бо неабходна было сабраць неверагодную колькасьць пунктаў і безьліч зброі ды магічных здольнасьцяў, каб завалодаць часткай Лесу, пабудаваць тут Дом ды яшчэ і ўтрымліваць яго й сябе ў адноснай бясьпецы. А палонныя? — Вераніка ведала, што да сьценаў Дому мусілі прыходзіць калісьці цэлыя войскі іхных суродзічаў: колькі ж аблогаў давлялося вытрымаць Лексу... Хаця было невядома: магчыма, галоўная аблога ўжо рыхтуецца, і цяжка сказаць, чым скончыцца для Веранікі гэтая на першы погляд такая штучная гульня ў казачнай рэальнасьці.

Не, пра ўцёкі яна напачатку думала. Імкнулася разгледзець як сьлед браму, схаваную ў тумане, параніць Лекса падчас іхных частых збліжэньняў, падняць паўстаньне... Аднак аднаго разу яна выпадкова зірнула на ягоны, бадай што, недасяжны

ўзровень, каб атрымаць які, трэба было сядзець за кампутарам круглыя суткі, на колькасьць ягоных пунктаў, якая ў дзясяткі разоў пераўзыходзіла Веранічыну. Але хутка мара пра ўцёкі саступіла месца такой адданасьці, пра наяўнасьць якой у сабе Вераніка й не падазравала. Бо Лекс карыстаўся ёй нібы трэнажорам, дзеля набыцьця якога ён усё жыццё назапашваў манэты. І яна сачыла за тым, як ёй карыстаюцца, амаль з удзячнасьцю. Розныя мярзотнасьці, якія ён здзяйсняў сам і прымушаў здзяйсняць яе, былі нічым у параўнаньні з магчымасьцямі, якія даваў Вераніцы лягер. Ён і сапраўды меў рацыю, гэты бляндын з вачыма забойцы, — толькі зь ім Вераніка магла зразумець, на што можа быць здольная чалавечая істота, няхай сабе й віртуальная. І яна да пары без сумненьняў прымала Лексава галоўнае апраўданьне: гэты сьвет, у якім існаваў цяпер толькі Лекс, ягоны Дом, яна, Улада, і некалькі дзясяткаў прыдуманых кімсьці монстраў, — толькі гульня, якую можна ў любы момант выключыць, і калі на экране загараўся прыгожы надпіс «Вяртайцеся хутчэй!», міс Хайд зноў становілася міс Джэкіл, усё як у вядомым фільме, з адной толькі розьніцай: ніводзін чалавек за час гэтага патаемнага ўвасабленьня не пацярпеў, і наогул нічога гэтага ніколі не было. Сумленьне сустракала Вераніку чыстым, бы яна яго перад пагрузэньнем у змрочныя ды салодкія абдымкі Лекса вымыла ў пральнай машыне, высушыла й павесіла ў шафу. Прыемна, незвычайна прыемна вярнуцца ў родны дом пасля доўгае разлукі й засьпець усё і на кухні, і ў спачывальні чыстым ды некранутым — нібы вярнуцца ў той самы шчасьлівы дзень, калі падарожжа яшчэ хвалявала, а невядомасьць палохала. Вось так, ці амаль вось так. Вераніка варочалася на сваім краі ложа, і ланцуг зьвінеў, і Лекс незадаволена прачынаўся.

Уначы Лекс да яе ніколі ня лез. Затое раніцай, пасля кароткага, але добрага сьняданку (ён кідаў ёй кавалкі мяса, быццам сучцы, і паіў чымсьці, што адалена нагадвала ёй тыя ўзвары, якімі паілі яе свайго часу гномы — ведаў бы Ольда, колькі ягоных барадатых супляменьнікаў яна ўжо адправіла

на той віртуальны сьвет! — мімаволі, але ўжо без раскаяньня). Потым ён, згараючы ад нецярпеньня, вызваляў яе й вёў, заўжды ідучы ззаду, у сутарэньні. Там яны й бавілі дзень, робячы перапынак толькі для позьняга абеду. Штотраду Лекс меў яе па-новаму, і Вераніка ўжо не здзіўлялася ягонай фантазіяй, успрымаючы яе як належнае: на галінах расьпятага пасярод калідору дэндрыкса, напрыклад, або ў навекі раскрытай пры дапамозе двух хітра прыладжаных мэталёвых бэлек пашчы напаўздохлага рэліна. Апошняя спачатку прымушала Вераніку ня дыхаць ад усёпераможнай агіды, яе калені стаялі на высокім мёртвым языку даўжынёй з аўтамабіль, а рукі трымаліся за пачарнелыя сківіцы, якія ніколі ўжо не самкнуцца, як бы пагрозьліва яны ні навісалі над яе галавой. Почасту Лекс прымушаў яе аддавацца ня толькі яму, але заадно і двум-трас гномам, якія з выразам бязьмежнае цярплівасьці, змяшанае з жахам, выконвалі ўсё, што загадаў ім Лекс, і паглядвалі на пугу: у гномаў усё было малым і тоўстым, і такім аднолькавым, што Вераніка пасья першых пяці хвілінаў гэтых забаваў не магла адрозьніць, дзе чый.

Галоўнай ідэяй Лекса было неадрыўнае сузіраньне ўсяго гэтага расьцягнутага на гадзіны працэсу ўсімі палоннымі, і ніхто не наважваўся адварнуцца. Часам Вераніку, здавалася, разарве ад пранікненьня ў яе нутро то з таго, то з гэтага боку абачліва скалечаных Лексам ірлісаў, але неяк абыходзілася, і Вераніка толькі як у паўзабыцьці ўсьміхалася, калі іхнае насеньне залівала яе нарэшце з ног да галавы, не змяшчаючыся ў ёй, імкнучы назад валам бураватай пены. Для самак Лекс не рабіў выключэньня, самкі былі адпачынкам для Веранікі, бо гэта яе апрацоўвалі зазвычай іхныя размаітыя языкі ўсіх фарбаў і памераў. Але, вядома, ж, найлепшым адпачынкам быў Лекс, чалавечае цела якога ідэальна знаходзіла патрэбныя, змораныя і ўсё ж гатовыя ў любы момант прыняць неабходнае шчыліны ў Вераніцы. Яна сядзела перад кампутарам і толькі ціха ўскрыквала раз-пораз у самых напружаных, неверагодных месцах, відовішча так яе захапляла, што тыя ча-

стыя, цёплыя імпульсы, якія дасылала Вераніцы падчас гэтых назіранняў яе сапраўднае цела, заставаліся без адказу й потым гаслі. У доме Лекса вечарэла, і тады яны каго-небудзь забівалі. Аслабелая Вераніка ня мела ніякае ахвоты гэтага рабіць, але выконвала загады: паіла, тыркала нажом, завязвала сьмерта-носныя вяроўкі... Яна рабіла гэта выключна дзеля Лекса, як быццам дзякавала яму за тое, што ён прымусіў яе ўдзельнічаць у гэтым такім брыдкім, такім салодкім шоў.

Дзіўная справа. Варта ёй было выключыць кампутар, як на-сланьнё сыходзіла. Не адразу — Вераніка яшчэ хадзіла некалькі хвілінаў па кватэры, ачмураная нядаўнімі карцінамі ды жывёльным расчараваньнем, якое струменіла зь яе міжножка, але тым прыемней было потым зноўку адчуць смак жыцця.

Па яе звычайна заходзілі — з сур'ёзным выглядам адчынялі брамку, праміналі вечна схіленую над вёдрамі бабулю ды зазіралі ў адчыненае акно кухні, дзе Вераніка няспешна ела тварог з сочывам. Генік, Антон і яшчэ малы Алежка... Першыя два былі яе аднагодкамі. Вераніка аблізвала лыжку, з грукатам кідала місу пад кран ды бегла на двор. І яны ішлі за вёску — туды, дзе ляжала, уся ў пыле, дарога, дзе на іх сварыліся каровы, дзе коні, жуючы самлелую флёру, страсалі са сваіх палінялых бакоў аваднёў, дзе старыя жанчыны імкліва спускаліся на роварах з хлебнага колеру ўзгоркаў. Прыходзілі ці да зарослага гіганцкай, дзе-нідзе ў рост Веранікі, травой футбольнага бязь-межжа, ці да леташняга абгарэлага поля, ці да рэчкі, што раптам зьяўлялася за награвашчаньнем белых валуноў. А часам ішлі ў кукурузу, дзе іх маглі пабачыць хіба зь верталёта. Заглыбляліся далёка, за сьпінай падымаліся патрывожаныя сьцябліны, зямля была вострай, а рукі расьлінаў — колкімі, вакол была задуха, гарачыя цені нерухома віселі над іхнымі каленямі, і гэткая цеплыня ды пот пад пахамі настройвалі на цікавыя думкі...

Двух зь іх — Геніка, маці якога выкладала ў вясковай школе біялёгію, ды Антона — Вераніка ведала з маленства. Алежка

зьявіўся нядаўна, ён быў стрыечным братам Антона, яму было ўсяго пяць, і ніхто не зьявртаў на яго ўвагі. А вось Вераніцы і яе вясковым сябрукам ужо споўнілася дванаццаць. Яна пагаджалася толькі зь сяброўскіх пачуцьцяў: спускала майткі, задзірала сукенку й клалася на сьпіну. Ляжала, пакуль не пачынала ламаць у крыжы ад няроўнай, бы няўдала засохлай зямлі, заплюшчвала вочы ды ўсё пасьмейвалася. Вераніцы было сорамна й весела, калі яна разумела, чым яны тут займаюцца, і страшнавата таксама, бо ёй усё здавалася, што зараз, зараз над імі завісьне гелікоптэр, і адтуль па вярочнай лесьвіцы спусьціцца бабка з пугай... Тут і праўда лёгка было не пачуць чыйго-кольвечы набліжэньня, бо кукурузныя постаці нібыта ўвесь час прыцішана гудзелі — а можа, гэта гудзела зямля ад шуму трактароў, што працавалі за нейкія два кілямэтры адсюль. Бывала, сярод гэтага кукурузнага царства ажно закладвала вушы. Антон і Генік схіляліся над ёй і пачыналі аглядаць. Спачатку ў такія хвіліны Алежка пачынаў румзаць ад таго, што ніхто больш не зьявртаў на яго ўвагі, потым прывык і сам зазіраў за сьпіны хлапцоў — ён стаў такім ціхмяным, што Генік аднойчы яго пахваліў, па-мужчынску так, стрымана... Дакранацца да сябе Вераніка забараняла, але яны, відаць, нахіляліся сваімі цікаўнымі насамі зусім блізка, бо часам Вераніка адчувала на сваім жываце іхны подых. «І як ім не надакучвае? — пыталася Вераніка ў самой сябе, — на што там так доўга можна глядзець?». Зразумела яшчэ, калі пальцамі прыадчыніць загадкавыя створкі, калі паглядзіць ці там зазірнуць унутр, але проста сузіраць? Аднак дотыкі яна забараніла раз і назаўсёды. Пры адной думцы пра дотыкі яе апаноўваў страх, нешта старажытнае, агромністае паўставала ўнутры. Але паказаць? Вераніка была пэўная, што сябры яе ня выдадуць.

Калі яна падымалася ды ляютна, з гарэзьлівым бляскам у вачох нацягвала майткі, Антон і Генік выяўлялі неспакой. Ім чамусьці хацелася таксама паказаць Вераніцы, што ў іх у нагавіцах — яны расшпільвалі прарэхі ды ўмольна на яе глядзелі. Вераніка пачувалася ў гэтай кампаніі старэйшай і

каралеўскім гідлівым рухам забараняла ім. Яны не спрачаліся, толькі сядалі пад кукурузным лісьцем, расчаравана пакусваючы сьцяблінкі. Вераніцы было даволі цікава, што ж яны хацелі ёй паказаць, але, па-першае, яна й так прыблізна сабе ўсё ўяўляла — былі ў яе гарадзкім жыцці імгненьні, што дазвалялі ёй пашырыць свой кругагляд, а па-другое, дзіўны страх скоўваў яе, і надаваў голасу ўладнасьці, а сьмеху гістэрычнасьці... Яна з большым задавальненьнем дакраналася да іхных ног — мускулістых, пукатых, дзе-нідзе ўжо калючых. Іхнае лета сканчалася, і Вераніка спалохана прымала кожны бабчын візыт у яе каморку як прадвесьце непрыемнай размовы. Усё ж Алежка мог прагаварыцца, Антон раззваніць... Але ўсё скончылася без наступстваў. Яны ляжалі ў кукурузе да ачмурэньня, а потым прыходзілі дамоў і елі трускаўкі.

* * *

Там жа, паблізу ад Ліндэналеа, мы й сустрэліся з маім даўнім сябрам і калегам Р. Гэтаму папярэднічалі доўгая чарада лістоў, якія не даходзілі, выпраўляючыся чамусьці ў віртуальны нябыт, пакуты з кампутарам, дзе быў усталяваны паскудны рэдактар, што пастаянна абураўся маёй мовай і ўсё імкнуўся прыняць яе за адну вялікую грубую памылку, а яшчэ: міжнародныя тэлефанаваньні, калі рэха твайго голасу даганяе цябе, перапыняючы ды замінаючы выразна патлумачыцца, невыноснае бухштабаваньне назвы станцыі, дзе Р. мусіў выйсьці... У рэшце рэшт ён дабраўся да гораду, дзе я меў прытулак, і ўмудрыўся пры гэтым сплаціць штраф за безьбілетны праезд на мэтро. Мы сядзелі за столікам у кавярні, якую я яшчэ ніколі не наведваў, і я стомлена глядзеў на ягоны пастарэлы твар. Гаварыць нам не было пра што, я ўжо пашкадаваў, што запрасіў яго, і з тугою думаў пра тры дні, якія мы прабавім разам. Дый наогул — мяне больш цікавіў ягоны спадарожнік: Р. прыцягнуў з сабой, як ён шапнуў мне на вуха, аднаго з «мсьціўцаў» — той вучыўся ў суседняй краіне ды там жа стаў сябрам гэтай незарэгістраванай арганізацыі.

Мсьціўца мне адразу ж не спадабаўся. Ягоны малады эсэраўскі твар быў утыканы рамантычнымі прышчамі, калі ж я даведаўся, што маладзёну амаль столькі ж, колькі мне, мая непрыязнасьць узрасла яшчэ больш. Мсьціўца пагардліва напяваў нешта патрыятычнае, размаўляў скрозь зубы й няўхвальна разглядваў прымружанымі вачыма засаджаную ліпамі ды каштанамі вуліцу, па якой гуляў вецер з водарам мора, зь яе дзынканьнем ровараў, нябачнымі музыкамі й кніжнымі латкамі. Памятаю, як пасья ўсхваляванага аповеду Р. пра новыя рэпрэсіі гэты мсьціўца хрыпата прамовіў, скрывіўшыся: «Нічога, яны ў нас яшчэ павісяць уздоўж праспэкту», і тэатральна сагнуў ні ў чым не вінаватую лыжачку. У ягоных вачах была перавага над усім навакольлем, непрыхаваная, паблажлівая, рот торгаўся, пад футболкай нацыянальных колераў няспынна рухаліся цягліцы і ігла: ён нават адмовіўся ад піва, ён піў толькі каву бяз цукру, але з вадой, як аўстрыец, — рыхтаваўся да барацьбы, песьціў памалу, бы пемзай, сваю прагу помсты.

— Чаму ж проста «мсьціўцы»? — пытаюся я, проста каб сказаць нешта, мне дужа хочацца ў чымсьці яму запырэчыць, гэ таму ягонаму фанабэрыстаму, рэвалюцыйнаму маўчаньню, гэтай ягонай упэўненасьці, гэтым ягоным зьбітым костачкам на пальцах. — «Мсьціўцы»... Амаль «Неуловимые мстители». Сумняюся, каб моладзь ведала што-небудзь пра гэты фільм. Нават у бацькоў ніхто пытацца ня будзе...

— Таму што гэта мусіць быць весела, мусіць гучаць прывабна і... І ў той жа час як апраўданьне, у адным слове цэлая праграма, — адказвае Р. пасья паўзы, бо сам мсьцівец усё маўчыць, разглядваючы нас спадылба. Напэўна, мы падаемся яму страшэнна контррэвалюцыйнай сволаччу.

— Скажыце яшчэ: як карабель назавеш, так ён і паплыве, — адгукаецца нарэшце мсьцівец. Божа мой, якая непрыемная ў яго ўсьмешка, нядобрая, рэзкая, ад такой хочацца ўцякаць. Ён пазяхае. — Стаміўся я ад банальнасьцяў. Думаў, тут нешта больш цікавае пачую. Нездарма вы ўсе сюды бяжыце, як пацукі.

— Ну, назвалі б арганізацыю «Мсьціслаўцы», калі ўжо вам так захацелася мець помсту ў якасьці грунту, усё адно прыгажэй, яшчэ й трохі гісторыі дадаецца — не здаюся я, і не магу адвесьці ад мсьціўцы вачэй. Ён раптам злуецца:

— Вось таму на радзіме такое і адбываецца! Бо прамарнавалі час за прыдумваньнем назваў і іншай балбатнёй! А трэба дзейнічаць! Рашуча й бязьлітасна!

Р. кладзе далонь яму на плячо, наш мсьціўца раздражнёна яе скідае, але ж пакрысе супакойваецца.

— Што ты са мной, як з псыхам... Мне саромецца няма чаго. Ты распавядзі свайму эмігранту... Распавядзі яму, што я ў псыхушцы сядзеў, што мне крымінальную справу шылі... Што я на мёртвых драчыў? Распавядзі. Можа й ты думаеш, што я прыпадачны? Чым вы ад іх адрозьніваецеся, ад тых, хто мяне тады садзіў, я ў такім выпадку ня ведаю...

— Вазьмі сябе ў рукі, — кажа Р. яму на вуха, і потым дабрадушна глядзіць на мяне, падсоўвае мне попельніцу. — Так, было такое... На яго хацелі справу павесіць. Якую, распавядаць ня буду. Так, звычайны бруд. Яны гэта ўмеюць. На чалавека цень толькі кінь, потым ужо ніколі не пазбавішся. Ты ж ведаеш...

— Нічога я ня ведаю, — я падымаюся. Яны сядзяць перада мной, непрабівальныя ў сваёй сьвятой упэўненасьці, што існуе толькі два гатункі людзей, толькі два, як рыба ў савецкай краме, два колеры, без адценьняў, два напрамкі, без паваротаў. І калі б я пайшоў зараз ад іх, дэманстратыўна й з высока ўзьнятай гадавой, яны ўсё адно падумалі б, што я проста йду ў прыбіральню. — Нічога ня ведаю пра чужыя цені. Але мне здаецца, значна цяжэй пазбавіцца ўласных...

«Пра нас неўзабаве ўсе пачуюць. Зусім ужо хутка. Пачнем з кіраўнікоў — ня самага высокага палёту, вядома ж, на гэта пакуль няма сродкаў, а такіх, раённага маштабу, — казаў мсьціўца крывячыся. — Як правіла, іх ніхто не ахоўвае. Так што задума цалкам рэальная. Цяпер самы спрыяльны час. Улада ўпэўненая ў сваёй беспакаранасьці. Восеньню й пачнем. Так што сачы-

це за навінамі, спадары эмігранты (ён зноў наўмысна картава вымавіў гэтае слова), хутка мы задамо гэтым выблядкам».

Мае знаёмцы пайшлі па крамах, паабяцаўшы вярнуцца на вячэру, а я рушыў дамоў. Як ні стараўся я заняцца чым-небудзь карысным, нічога не выходзіла: я настолькі звыкся працаваць у цягніках, што дом выклікаў толькі жаданьне спаць. І яшчэ гэтая пракалятая залежнасьць... Веранічына фота. Я заўсёды глядзеў на яго зь нянавісьцю, але адвесьці позірк не ставала сілы. З часам мне стала не хапаць яго, і нават блукаючы па вуліцах я стрымліваўся, каб не павярнуць дамоў ды не ўключыць кампутар. Думаю, ідэальным варыянтам для мяне быў бы пусты вагон і ноўтбук на каленях, на экране якога я мог бы глядзець на яе патрэт, глядзець і закіпаць ад неўразумелых успышак злосьці, пакідаючы тым, хто праносіўся міма, толькі абрыс маёй цяжкай ад атрутных вераніцаў, распачна нахіленай галавы...

Марна намагаючыся зазірнуць у выразы яе твару ды сукенкі, я прыгадаў раптам, як калісьці, у той краіне, у тым жыцьці, між той асокі я езьдзіў зь ёй за горад. Гэта быў першы і апошні раз, калі я пагадзіўся паехаць кудысьці зь яе сваякамі. Там была яе сястра — халоднае, фанабэрыстае стварэньне, якое то хадзіла па беразе з сабакам на павадку, надзеўшы вялікія, на паўтвара, цёмныя акуляры, і не адказвала на пытаньні, то раптам аглушальна, ненатуральна сьмяялася й называла мяне да сьлёзаў фамільярна. Яшчэ з намі быў яе муж, ад вобразу якога нічога ўжо не засталася, толькі аранжавыя плаўкі. Не, яшчэ воклічы, зь якімі ён абдымаў сястру Веранікі: «Ну ты прам французжанка!». Не разумею, як яе сястра выйшла за такога, яна рабіла ўражаньне даволі культурнага чалавека, ня тое што гэты тыповы вечна малады антыфашыст і калгасьнік. Яшчэ была нейкая Веранічына сакурсьніца, я нават не магу сказаць цяпер, бляндынка ці брунэтка. Менавіта яна прапанавала згуляць у самую тупую з тых гульняў, якія я сустракаў у жыцьці. Жанчыны мусілі проста тут, каля хмызьняку на пустэльным беразе вузкай, абмялелай рэчкі імітаваць аргазм: ну, паказаць, як

гэта выглядае ў іхным выкананьні. Мы — я ды муж у аранжавых плаўках — былі, паводле задумы, кімсьці накштаат журы, якое павінна было абраць пераможцу. Ім здавалася, гэта было б весела. Ня ведаю, як па мне, дык гэтая гульня абражала маю Вераніку — можа, іхную й не, але маю — дакладна. Я ведаў, што ня вынес бы такога.

Мая сьціплая прапанова памяншаца ролямі — баязьлівы, танны кампраміс — засталася незаўважанай. Сакурсьніцу, якая ўжо старанна дыхала, як пры інгаляцыі, ды павіскала, нібы парася, разрывала ад сьмеху. Сабака бегаў вакол і брахаў. Я да пары маўчаў. Сястра Веранікі, гледзячы на мяне ва ўпор, разыграла такую сцэну, што ў яе мужа адразу ж распухлі плаўкі. Надышла чарга Веранікі, і як толькі яна, памарудзіўшы, прастагнала сваё ўступнае «ля», я схпіў яе за руку ды цьвёрда забараніў займацца такой лухтой. «Так нячэсна!» — закрычала сакурсьніца. «Я ж рабіла! І яна няхай!» Я падняўся ды пацягнуў Вераніку за сабой. «У цябе няма пачуцьця гумару», — сказала ледзяным голасам Веранічына сястра. Вераніка супраціўлялася, але мяне было ня здужаць — я гатовы быў яе ўдарыць, я адчуваў унутры такую злосьць, такую рацыю, што пасля аднаго позірку ў іх бок зноў селі на пясок нават аранжавыя плаўкі, якія было памкнуліся да маіх напружаных рук. «Наступны раз прывядзі каго весялейшага!» — крыкнула нам наўздагон сакурсьніца й дадала цішэй: «Не, ну я ж тут крыўлялася, дзе справядлівасьць?» Больш мы нічога ня чулі.

Чаго толькі не бывае пры такіх абдымках!.. Міжвольная дэфэкацыя, выдзяленьні мачы, спэрмы (ну, гэта не пра нас), выштурхоўваньне сьлізістага корка з шыйкі маткі — усяго гэтага ўдалося пазьбегнуць. Табу было вырашана не парушаць, ня кідаць сьмярдзючага ценю на ўрачыстасьць, не абражаць грамадства — яно ж было там, грамадства, яно было зусім блізка, ад яго не схавацца нават у такія хвіліны. І грамадства абура-

лася: чым — гэта ўжо іншае пытаньне. А стома ж была паддубная да той, якую Вераніка адчувала ў школе — дурная, усеабдымная стома, калі ты можаш сказаць сабе: «Я такі(тая) змораны(ая), маю ж я права на прыемныя адчуваньні, на пяць хвілінаў для сябе». Гэта добры падарунак прыроды — магчымасьць даць прыемныя адчуваньні самой сабе, калі грамадства сьнедае. Тлусты, сытны, глябальны сьняданак. І, мусіць, любая рука, якая легла б цяпер на патыліцу Веранікі, была б прынятая з удзячнасьцю.

Тое, што так цэняць у жанчынах мужчыны, але зь вядомых прычынаў замоўчваюць пры апытаньнях, у Веранічыным выпадку ня вельмі дэфармавалася. Можна сказаць, патолягаанатаму пашанцавала, бо мастак зь яго быў слабанэрвовы. Яны амаль не пашкодзаныя, гэтыя птушкі. Хутчэй да чучалаў, чым да пудзілаў. Гэта былі толькі чалавечыя рукі — недасканалы інструмэнт, улічваючы ягоную нетаропкую, але пасьядоўную дэградацыю. Рабіць людзям масаж у працоўным кабінэце хутка навучацца й машыны. Пранесла. Дамавікі раённай адміністрацыі — істоты, можа быць, і пазбаўленыя нырак, аднак сэрца ж у іх ёсьць. А бывае ж па-іншаму. Да сярэдзіны дзевятнацатага стагодзьдзя асаблівую цяжкасьць для судовай мэдыцыны ўяўляла дасьледаваньне тых, каго даставалі з абдымкаў вадзянікоў. Адна з галоўных памылак вучоных: шырокія, набрынялыя праніклай у тканкі вільгацьцю пухвы тапеліцаў, якія праляжалі ў вадзе некалькі месяцаў, яны тлумачылі як сьведчаньне іхнага бурлівага інтымнага жыцьця. Ледзь ці ня як доказ іхных заняткаў прастытуцыяй. Такім чынам многія цнатлівыя трупы гублялі пасья сьмерці сваю беззаганную рэпутацыю. Самагубцы, прынамсі, ведалі перад зьдзяйсненьнем сваіх капрызав, чаму ім ня знойдзецца месца на могілках, і загадзя рыхтаваліся трапіць у кампанію актораў ды злачынцаў.

Ніколі не хавай мяне, прашу цябе. Калі нашай гісторыі не наканавана спаткаць прыдуманых мною канец, і мне давядзецца пайсьці першым, не давай ім закапаць мяне. Памятай, як

САРОКА НА ШЫБЕНИЦЫ

я ненавідзеў натоўпы. Хіба гэты чымсьці адрозны ад усіх астатніх? І ня плач. Прыгадай дажджлівы, паўночны партовы горад, цягнікі й маю няголенасьць.

А потым кінь у агонь.

Вераніцы няма чаго рабіць, і яна, уздыхнуўшы, ідзе на кухню. Там маці малюе на пліце суп, зьмешвае фарбы, выцірае рукі аб фартух, раз-пораз паглядаючы на натуршычка. Маці рада, што Вераніка прыйшла, апошнім часам гэта адбываецца рэдка: яна ўпотаі зазірае ў вочы дачкі й потым адразу іх адводзіць, баіцца зрабіць што-небудзь ня так. Вераніка жуе хлебную скарынку й ляютна кладзе адну нагу на зэдлік. Маці хочацца пагаварыць; Вераніка сама ня ведае, чаго ёй хочацца.

— Я даўно, дарэчы, хацела табе сказаць, — кажа маці бы незнарок, — калі ты хочаш прывесьці... ну, там, хлопчыка... да сябе... То можаш гэта зрабіць, ніхто ж не забараняе.

Вераніка пагардліва пасьміхаецца.

— Мы з бацькам даўно хацелі на яго паглядзець.

Вераніка прыгадвае Лёньку ды ўсьміхаецца яшчэ пагардлівей.

— У цябе ж ёсьць хлопец?

«Ведала б ты...» — думае Вераніка ды выцірае анучай поўную мікраскапічных спэцыяў гарачую пляму на сталі.

— А калі ён табе не спадабаецца?

Маці падазрона кладзе на стол лыжку:

— Ну чаму ж адразу не спадабаецца? Што зь ім, што-небудзь ня так? Хворы? Заікаецца? Або...

Вераніку пачынае забаўляць гэтая размова.

— А калі ён урод, якіх мала?

Маці нарэшце пакідае гатаваньне на волю лёсу й стомлена — яна ўсё робіць стомлена й ганарыцца гэтым — сядзе побач.

Вераніка зь нянавісьцю глядзіць на мокры ручнік, які зьвісае з матчыных каленяў, на яе распухлыя рукі, на мудра падціснутыя вусны са слядамі таннай памады, на суп, які пахне перасоленым мацярынскім сэрцам.

— Ну што значыць урод?.. — маці зьбянтэжана глядзіць у акно. Рукі яе тым часам пакутліва шукаюць, чым бы заняцца, бяз працы яны ляжаць ня могуць, нібы за гэта могуць пазбавіцца пальцаў — і таму маці пачынае праціраць цукарніцу. — Што значыць урод?.. Ён не прыгажун, напэўна, але ж для мужчыны... Думаеш, твой бацька такі ўжо расьпісны красун быў? Слухай, а можа ты пра гэта... Ён што, бандыт? Ці, можа, фашыст?

— Разумееш, мам, ён нэгр, наш замежны студэнт, — сур'ёзна, апусьціўшы вочы, адказвае Вераніка і ледзь стрымліваецца, каб не зарагатаць. Маці на хваравітым удыху падымаецца з зэдліка, і толькі пераможнае Веранічына «Жартую!», якое яна неяк упіхвае ў свой неўтамоўны рогат, прымушае маці зноў сесьці ды перажагнацца:

— Напалохала... Але ж табе ён падабаецца, табе самой?

— Ай, адчапіся, — адмахваецца Вераніка, усё яшчэ са сьлязамі ў вачох. Маці йдзе да пліты ды чарговы раз забівае мяса.

— Што значыць урод? — разважае яна, нібы размаўляючы сама з сабой. — Урод... Я табе вось што скажу, Веранічка...

Маці паварочваецца да яе і, трэба аддаць належнае яе адвазе, упершыню глядзіць дачцэ проста ў вочы.

— Ты, канечне, можаш мяне ня слухаць, але... Гуляць з хлопцам — адно, тут трэба толькі дзявочы гонар не губляць. Сьмейся, сьмейся... Я таксама сьмяялася. Калі такая, як ты, была. А калі раптам што, і ў загс... Не сьпяшайся, Веранічка, з гэтым. Дзіцё, дасьць бог, нарадзіць пасьпееш. Але калі будзеш мужа сабе выбіраць — я табе падкажу, на што глядзець трэба ў першую чаргу.

Вераніка паднялася з крэсла, пацягнулася, паглядзела, як за акном на лавачцы іхныя суседзі абмяркоўваюць за ранішнім бырлам, нібы за кавай, палітычныя падзеі. Сусед Юрка гайдаўся

побач, цярпліва чакаючы, калі і яму абломіцца глыточак-два. Праз адчыненую фортку заляцела тоўстая грузавая муха ды закружляла над сталом.

— Сьмейся-сьмейся, — сказала маці, пакрыўджаная Веранічыным маўчаньнем, хаця Вераніка ўжо не сьмяялася, — а лепш усё-ткі паслухай. Твая сястра дык паслухала. Хаця і яна такая ж, як усё, зь ветрам у галаве.

— Ну і што ж гэта за сакрэт? — спытала нехаця Вераніка.

— Мяса кожны дзень, — урачыста й ціха прамовіла маці.

— Што?

— А вось што, — маці раптам выпрасталася, пазбавілася ручніка, выцерла лоб. — Калі ў цябе й тваіх дзяцей кожны дзень на стале ці ў лядоўні будзе мяса, значыць, мужа ты сабе выбрала правільна. Проста і ясна. І ніякіх больш умоваў.

Вераніка скрывіла вусны:

— Ну што гэта за такое... Хіба ж можна так — усё мераць мясам. Добра б яшчэ там золатам, або, ну, ня ведаю, чакалядам... Я б яшчэ зразумела. Гэта хаця б рамантыка. А як жа... Ну, ня ведаю — каханьне?

— Каханьне — гэта добра, — цярпліва сказала задаволеная сабой маці. — Хто ж супраць каханьня. Гуляй, пакуль маладая. Толькі ў прыполе глядзі не прынясі. Заб'ю. Я ж не дурная, цяпер іншы час. Сэкс. Эротыка. Інтэрнэт. Але замуж выйдзеш, і тады ўжо пра каханьне забудзеш. Калі мяса дома няма, і купіць няма на што, а ў Розы малы сабак катлетами корміць, вось тады й будзе табе каханьне.

Вераніка маўчала, яна з прыкрасьцю думала, што вось зараз, напэўна, зноў пачнецца, пра яе маленства, калі фашысты ледзь не захапілі ўладу, і маці даводзілася ісьці прыбіральшчыцай у сьветаўскую краму, дзе хлеб можна было набыць (слаба ў гэта верыцца) толькі па нейкіх ці то квітках, ці то абанэмэнтах. А самой маці здавалася, што яна пераканала Вераніку — яшчэ б, довады ж неаспрэчныя.

— Ды нічога. Ты вось дарослая такая ўжо, — сказала маці са шкадаваньнем. — Усё ў цябе будзе добра, калі запомніш, што

я табе сказала. Спачатку мы з бацькам, вядома ж, дапаможам, чым можам. А далей самі. Толькі не сьпяшайся, Веранічка. Кліч бацьку абедаць.

* * *

Тая месячная практыка ў п'янарлягеры была няцяжкай і скончылася так хутка, што Вераніка нават потым пашкадавала. Замацаваныя за ёй дваццаць падлеткаў — адзінаццаць звар'яцелых на касмэтыцы дзяўчат і дзевяць нейкіх надта ўжо разважлівых, як дзядкі, хлопцоў — не патрабавалі асаблівага клопату й нават пакідалі сваёй важатай час для асабістага жыцця. Ня тое каб Вераніка карысталася поспехам, але ж адзін з важатых, хударлявы, як шкілет, з доўгім і вузкагубым тварам Марат дакладна зьвярнуў на Вераніку ўвагу і ўжо ў першы ж дзень завітаў да іх у корпус, імгненна заняў дзяцей нейкай віктарынай (што значыць досьвед!) і сеў каля Веранікі на пень. Праз хвіліну яна ўжо ад душы сьмяялася, а Марат усё казаў ёй вясёлыя непрыстойнасьці, і такім сур'ёзным тонам — нават вочы не ўсьміхаліся, і таму Вераніцы было яшчэ сьмяшней. А ўвечары ў лягеры была дыскатэка ў гонар пачатку другой зьмены, і яна з усяе моцы намагалася ня танчыць толькі зь ім, але іншыя важатыя амаль не падыходзілі... калі ж гралі нешта сапраўды «зажыгальнае», то Марат адразу ж апынаўся побач, торгаўся, са сваёй плястыкай гумовага чалавечка, каля самага пляча, Вераніка міжволі адступала ў цень, і ён, боўтаючыся, ішоў за ёй. Невядома, чым бы гэта ўсё скончылася, калі б там, у цені, не стаяў начальнік лягеру, баязьліва паглядаючы на вёрткія целы маладога пакаленьня. Гэтая зьмена была наогул багатая на прыгажуняў, даўганогіх, нібы з вокладак часопісаў, Вераніцы было з кім сябе параўноўваць і з прыкрасьцю моршчыць лоб.

З надвор'ем у той месяц пашанцавала. Вераніка адразу ж пачынала драмаць, апускаючыся на посьцілку, пад якой гарэла яшчэ мокрая трава, вакол хлопцы пад пагардлівымі позіркамі расфарбаваных дзяўчат, якія сумавалі ў чаканьні чагосьці,

абмяркоўвалі апошнія навіны сусьветнай аўтаіндустрыі. Раніца неўпрыкмет сыходзіла, есьці не хацелася, яны йшлі на возе-ра, і там Вераніка скідвала сукенку ды, адганяючы дзікуноў-інсэктаў, мякка сьлізгала ў ваду — яна плавала заўжды на сьпіне, каб падначаленыя былі ў полі зроку, але мала хто лез у ваду, тоўстыя хлопчыкі нават футболак не здымалі, а дзяўчаты збольшага пляхаліся ля берага, падстаўляючы сонцу закрэсь-леныя палоскамі вяселькавых купальнікаў сьпіны, шапталіся... Вераніцы было добра. Потым — салодкая стома полудня, ка-лыханка дрэваў, рытмічнае граньне мухаў на аконнай шыбіне. Вечар зь ягонымі ненавязьлівымі, простымі гульнямі, тан-цы, беглая праверка, ноч, агенчык цыгарэты там, адкуль чу-ецца прыглушаны голас Марата, яе ціхі сьмех, цыгарэта, што растае ў руцэ, Вераніка нават не падносіла яе да вуснаў. Зрэд-ку віно са сталоўскіх шклянак. Моцны, глыбокі, беспрабуд-ны ранішні сон.

Вераніка ўсё намагалася здружыць хлапечую й дзявочую паловы свайго атраду. Але марна: атрад ніяк не хацеў адна-ца, кожны пол сядзеў асобна й глядзеў на супрацьлеглы без інтарэсу. Дзяўчынкі марылі пра дарослых, вусатых плэйбояў-старшаклясьнікаў, хлопцы да дзяўчынак таксама не цягнуліся. Якім жа было здзіўленьне Веранікі, калі аднойчы, зайшоўшы на дзявочую палову, яна пабачыла ўвесь свой атрад у зборы. Дзеткі слухалі нешта саладжавае, што тупа бухала з казённа-га магнітафона. Заўважыўшы яе, яны замаўчалі й з сур'ёзным выглядам утаропіліся ў дынамікі, нібы адтуль лілося нешта філязофскае. Між тым, голас невядомага, але, відаць моднага сьпевака выводзіў нешта пра «твае масіські, Танюшка».

— Вы што гэта слухаеце? — працягнула Вераніка пакрыўджана й пачула ў адказ невядома адкуль знаёмае імя. Яна спахапілася, зрабіла ўсё, каб кантакт не разладзіўся й на наступны дзень прынесла выхаванцам касэту зь Віктарам Ветрам і Магдай. «Вось гэта музыка, а яшчэ й сапраўдная паэзія», — абвясціла яна з пачуцьцём перавагі ды прысела на край ложка.

*Восень прыйшла, быццам нязваны госьць,
 Дзьевераў журботны вой,
 Поўны мой дом табой,
 Я так чакаю, ты паглядзі, ну вось,
 У кожным акне сьвятло,
 Усё што было — сплыло,
 Ну вось і ўсё...*

Песьні атраду прыйшліся даспадобы. Назаўтра іх ужо сьпявалі і хлопчыкі й дзяўчаты, а адзін з выхаванцаў, Вераніка ўсё забывала ягонае прозьвішча, нешта такое на Г, падабраў акорды й штовечар выконваў «Восень» ля вогнішча. Прарыў быў відавочны, потым дзяўчаткі ўжо самі прасілі выканаўцу прасьпяваць што-небудзь іхнае ўлюбёнае, а Вераніка глядзела на іх з замілаваньнем, маркотна прыслухоўвалася да ўласных успамінаў і думала пра тое, якая яна старая.

Адну зь песьняў Магды, яе гіт «Карабаратрулла», яны ўсе разам перайначылі пад патрэбы атраду й далі на заключнай вечарыне ў канцы месяца такі канцэрт, што ім нават далі прыз глядацкіх сымпатыяў. І ўсё было б добра, калі б не адзін выпадак.

Неяк Марат прапанаваў Вераніцы памерацца сіламі ў валейбол, атрад на атрад. Веранічыны былі ў турнірнай табліцы першынства лягеру недзе ў самым нізе, і яна пагадзілася, спадзеючыся падняць баявы дух каманды. Важатыя, натуральна, таксама гулялі, прыязна пазіраючы адно на аднаго скрозь сетку. І ўжо ў самым пачатку адбылося непапраўнае. Дасланы на іхнюю палову жоўты мяч сьвечкай падняўся ў паветра, і пакуль паўасьлепая Вераніка шукала яго ў сонечным небе, нехта зь яе каманды ўжо адпарываў яго на чужую палову — там сам Марат, капітан і трэнэр «зьялёных», пругка выгнуўшыся ды ўзьляцеўшы над пяском, моцным рэзаным ударам зноў паслаў мяч на палову Веранікі... Яна якраз заўважыла гэтае пацёртае гарматнае ядро, якое з хуткасьцю сьвятла неслася проста на яе, і ў апошні момант ня-

спрытна ўзмахнула далоньню, але было ўжо позна: мяч забіў Вераніку напавал, урэзаўшыся ёй проста ў пярэдня зубы. З вачэй пырснулі нечаканыя сьлёзы, яна ўпала на калені й закрыла твар рукамі. З вуснаў сачылася кроў, твар апякло, як агнём, у роце зьявіўся дзіўны смак... Марат падхапіў яе пад пахі й паспрабаваў падняць, і прасіў прабачэньня скрозь сьмех, а яна вырывалася, і нарэшце вырвалася, села на траву ды не адплюшчвала вачэй, пакуль ён не сышоў. Выхаванцы працягвалі гульнію бязь іх. Яна не атрымала ніякіх пашкоджаньняў, апрача разьбітай губы, і ўжо ўвечары яны зноў па-сяброўску размаўлялі з Маратам, але колішняе сымпатыі да яго ўжо не было: штораду, калі яна чула ягоны голас, перад вачыма ўставаў страшны жоўты мяч, які ляцеў, як разрыўная куля, ёй у вусны.

Яна ніколі не заўважала, каб Лексу станавілася сумна, і тым ня менш ён прыдумаў новую забаву: рваць палонным іклы. Відаць, яго раздражняла само ўсьведамленьне таго, што вакол лягеру, схаваныя ў чарнаце лесу, ціха выючы ў засадах абাপал пракладзенай калісьці Веранікай сьцежкі, тояцца зграі зубатых драпежных пачвараў — раз-пораз уначы ён уладкоўваўся са сваім круком і сеткай на якой-небудзь са сьценаў ды чакаў здабычу. Ноч наступала імгненна, як заўжды ў гэтых краях, а Лекс меў цярыньне: ён сядзеў уверсе нерухома ды бязгучна, і распускаўся ў цемры, паходні гасьлі, лес вакол Дому ажываў. Збоку магло падацца, што Лекс сьпіць, але варта было зірнуць у ягоныя вочы, якія можна было б палічыць за цьмяныя далёкія зоркі, так яны сьвяціліся ў змроку, як рабілася ніякавата. Зрэшты, на ягоным паляваньні Вераніка прысутнічала толькі аднойчы: трохі зьніжкавая ад чорнай аграмадзіны лесу вакол, яна ўсё ціснулася ды ціснулася да Лекса, ажно пакуль не пачала да яго даволі бессаромна прыставаць. Сама ягоная постаць, замерлая на вузкай сьцяне, і крук у каменных руках так узбуджалі, што Вераніцы хацелася ўкусіць гаспадара Дому. Ад-

нак Лекс ніяк не рэагаваў на Веранічыны ўлашчваньні, а потым проста сагнаў яе ўніз і сваім роўным голасам загадаў ісьці ў вежу. У тую ноч ён яе нават не прыкоўваў, але ёй і ў галаву не прыходзіла ўцякаць або хавацца — яна ляжала на тым месцы, дзе зазвычай спаў ён, і не магла заснуць, пацеючы ад жаданьня ды смагі.

Задаволены Лекс прыходзіў пад раніцу. Вераніка магла сабе ўявіць, што адбывалася ўначы. Вочы фантастычных істотаў, што ўзіраюцца з гушчару ў цёмныя сьцены жахлівага Дому, намагаючыся не прапусьціць ні ценю, ні гуку, ні шоргату. Здаецца, усё спакойна, і тады яны выходзяць — прыдуманая кімсьці пачварыны, асьцярожна ступаюць у вязкую ваду рова, тут заўжды лістапад. А потым шкрабуцца ля сьценаў, жаласна выюць, ляскаюць зубамі ў марнай праце дабрацца да галоўнага ворага. Іхныя душы, заняволеныя ў клетку праграмы, адчуваюць сумны неспакой, іхныя вушы, ім здаецца, чуюць, як пад зямлёй енчаць ад болю суродзічы... Іхныя насы спрабуюць зразумець, дзе гаспадар Дому зрабіў могілкі, ім так хочацца разарваць яго на часткі. Іх задачы ў гэтым Сьвеце простыя, бы школьная лінейка, але зь якім задавальненьнем зраўнялі б яны зь зямлёй страшны Дом: у гэтай асалодзе абавязкова прысутнічала б нешта яшчэ, апрача паслухмянасьці прымітыўных пэрсанажаў. Яны танчаць свой панылы танец ля сьценаў, сьліна крапае зь іхных агоненых, празьмерна заточаных зубоў, месяц сьвеціць роўна ды справядліва, ня тое што там, дзе іх прыдумлялі іхныя стваральнікі, адшукваючы самыя даступныя вобразы. Лясныя пачвары пакрысе ўваходзяць у экстаз. Гульня нібыта завісае, і тады са сьцяны падае маланкай крук, лямант чуецца ў самых аддаленых кутках каралеўства, прачынаецца малы сын млынара, і гномы насоўваюць глыбей свае сьмешныя каплюшы, кіпчастая лапа распачна б'е па вадзе рова, але ўслед круку ўжо ўпала сетка, і вось сталёвыя рукі выцягваюць ахвяру на борт Дому, нібы рыбіну. Расчыняе прадоньні зямля, і зьнізу б'е сьвятло. Падрыхтаваная клетка прадуманая

да дробязяў, і гаспадар пасыцяліў учора сьвежае саломы. А заўтра ці праз тыдзень, хто ведае, гэтая гульня папоўніцца яшчэ адным трупам. Кожны труп — нечая магчымасьць пакуль не выключачь кампутар. Пункт у паказьніку жыцьцёвага тону. Прыступка да новага ўзроўню. Ды толькі што рабіць, калі ўсе ўзроўні пройдзеныя? Не выходзіць жа з гульні пасья такога гераічнага шляху!..

Сярод лясных стварэнняў існуюць свае забабоны. Яны чамусьці лічылі, што лепш гінуць ад яе рукі. Жанчыны заўжды рабілі сьвет крыху дабрэйшым: зь вялікай і малой літары, па абодва бакі экрану.

Даруй мне, даруй, магчыма, я ня маю права пра ўсё гэта пісаць. Бо ў маёй краіне сьмерць дагэтуль жыве паводле Энгельса. Жыць — значыць паміраць. Якія сьмешныя гэтыя спробы сьмяротных прывесці ўсё да нейкага афарызму, кіравацца ідэалёгіяй там, дзе няма левых і правых, дзе суцэльная *égalité*... «Жыцьцё ёсьць спосабам існаваньня бялковых целаў, у якім важную ролю адыгрывае пастаянны абмен рэчываў з навакольнай прыродай, прычым з спыненьнем гэтага абмену спыняецца й жыцьцё, што прыводзіць да разлажэньня бялка». Такі вось аўтапартрэт без барады.

Сьмерць рэдка бывае імгненнай. За пэрыяд да васьмі хвілін гіне кара галаўнога мозгу. Падкоркавыя цэнтры й сьпінны мозг жывуць даўжэй дзякуючы глікалітычнаму тыпу абмену. Косны мозг захоўвае сваю жыцьцяздольнасьць да чатырох гадзін, а апорныя тканкі — скура, сухажыльлі, мышцы, косткі — да сутак. Але доктар, той, які ставіць кропкі ў гісторыі хваробы, слухае толькі сэрца. На ўсіх іншых радыёхвалях сьняня адна рэклама.

Гэта было неўзабаве пасья нашага зь Веранікай знаёмства. Я вяртаўся дамоў уначы, ратавальныя дзьверы пад'езду былі ўжо блізка. Я мог бы пайсьці ў абыход, пад ліхтарамі, па ачмурэлай ад бэзу і яшчэ не да канца астылай пасья дзённай

сьпёкі вуліцы, але ж ногі самі павялі мяне праз гэтую цёмную арку. Так было бліжэй і хутчэй. Праход быў ня тое каб доўгі, якіх-небудзь паўсотні крокаў, я дайшоў да сярэдзіны й раптам пачуў, як мяне нехта даганяе. Я спыніўся, так мне стала страшна. Напэўна, ад мяне йшлі не абы якія флюіды жаху: наперадзе таксама з'явілася чалавечая постаць, нехта ўваходзіў сюды адразу з абодвух бакоў. Я быў заціснуты ў гэтым невялікім тунэлі, справа й злева былі сьмярдзючыя сьцежны, крокі набліжаліся, сьпераду й ззаду. Абедзве фігуры былі выразна мужчынскія, былі б яны жаночымі, наўрад ці мяне апанавала б такое. Страх зрабіў іх вялізнымі, мне здавалася, яны прыгінаюцца, каб не закрануць галавой столь. Першым пытаньнем для мяне было, што яны зрабяць са мной, і ці маю я ў кішэнях нешта на водкуп, але другое пытаньне чамусьці імгненна закланіла першае: што зрабяць з маім целам потым, калі мой бялок пацерпіць паразу.

Цяпер я ведаю, што. Асноўны разрэз скуры для ўскрыцця робяць ад падбародзьдзя да лабка, з абыходам пупка злева. Адмысловы нож утрымліваюць гарызантальна. Разрэз робяць бесьперапынным рухам, ён мусіць пранікаць скрозь скуру, падскурную клятчатку, дасягаючы ў грудной клетцы грудзіны, а на жываце мышцаў. Раны й рубцы нож абміне. Найлепшы разрэз — Т-падобны. Пасьля гэтага ўскрываюць брушыну. Ашмецьце скуры й мышцаў адсэпароўваюць у абодва бакі так, каб агаліліся рэбры. Глядзяць. Пішуць. Выдаляюць грудзіну, пасьля чаго адкрываецца шырокі доступ у грудную поласьць. Сэрца спачатку мераюць, а ўжо потым адкаркоўваюць. Апісваюць зьмесьціва страўніка, кішэчніка. Пілююць чэрап. Выторгваюць валасы. Думаюць пра жывых.

Я стаяў сярод гэтага бэтоннага тунэлю, і яны таксама заповолілі хаду, пакуль не спыніліся за некалькі мэтраў ад мяне, адзін сьпераду, другі за сьпінай. Мне і ў галаву не прыходзіла, што варта было мне пайсьці далей, як і яны рушылі б па сваіх справах. Урэшце ім надакучыла, і яны прайшлі міма мяне, нябачныя, раздражнёныя, стомленыя, і тунэль

апусьцеў. Хто ведае, можа, назаўтра мы ехалі на працу ў адным вагоне мэтро.

* * *

Ёй было цяжка гэта патлумачыць, але ж тым ня меней: тут пахла зьліплымі чужымі галасамі, такім сабе комам з чужых галасоў. А яшчэ тут было задушліва і разам з тым так сыра, што Вераніка баялася дакранацца да сьценаў: нават калі бацька спатыкнуўся ды штурхануў яе ненаўмысьля ў сьпіну, Вераніка аддала перавагу мокрай руцэ міліцыянта, што йшоў побач — толькі б не кранацца сьценаў... Яна раптам адчула тут, у гэтым казённым памяшканьні, як мала каштуе яе ўлада, яе праца, яе пасада; Вераніка азірнула навокал, абвясла вачыма вартавых: ім было відавочна напляваць, хто яна такая й чым займаецца, тут былі свае адзінкі вымярэння чалавечае моцы, тут гудзелі, нібы ў нябачных трубах, свае законы, і яна, Вераніка, была тут чужая — такая ж чужая, як вось гэтая, да прыкладу, сямейная пара, якая з палёгкай на спалоханых тварах выходзіла адсюль на волю. «Госпадзе божа мой, госпадзе божа мой», — паклікала кагосьці старая ў чорным, якая сядзела на аблупленай лаўцы перад кабінэтам, і высмаркалася ў рукаў — але ніхто ня йшоў. Маці нэрвова пагладзіла пальцамі зеленаватыя краты. Нарэшце, пасья амаль паўгадзіннага чаканья, іх пусьцілі.

Брат цяжка падняў галаву. Бацька, які разгублена калупаўся ў зубах, зьбянтэжана назваў ягонае ймя ды прысеў на адзінае крэсла. За бацькавай сьпінай таропка загаварыла маці — яе мармытаньне адразу ж нагадала Вераніцы тыя аднастайныя пытаньні, якімі маці засыпала яе, калі бацькі прыяжджалі да яе калісьці ў піянэрлагер. І сапраўды, маці размаўляла з братам так, нібы ён быў тут на адпачынку. Дакладна тое самае яна казалася, калі брат сыходзіў у войска, і калі ляжаў некалі ў лякарні, яшчэ старшаклясьнікам — ён тады захварэў на запальнае лёгкіх. І вось цяпер зноў. З тымі самымі інтанацыямі. І што з таго, што маці плача: яна заўжды плакала многа й з задавальненьнем. Вераніка маўчала, бацька соп недзе ўнізе. Вар-

тавы пазяхаў. І тады Вераніка ўгледзелася ў братаў твар — бадай, упершыню ў сваім жыцці ўгледзелася, раней ёй гэта і ў галаву не прыходзіла, брат і брат, нічога звышасаблівага: але цяперака нешта ў ім незваротна змянілася.

Груба паголеная, нібы здратаваная простым алоўкам галава, прыплюснутае цемя. Нізкі лоб, які брат несупынна моршчыў, быццам яго не пакідаў боль. Вялікія блакітныя вочы, і малінавыя расколіны ў іх, шмат расколінаў, якія, здавалася, самі сабой пераходзяць у глыбокія конаўкі паабапал носа. Зьбіты набок нос. Сківіца, што каменем цягнула братаў твар уніз. Шэрая скура, вялізная шыя, шырынёй амаль у галаву. Навіслыя над ёй шчокі. Так дзіўна ўсведамляць, што ў гэтым абліччы праніклівы назіральнік можа знайсці й Вераніку. Цікава, як яна выглядала б па той бок стала, у гэтай чорнай вопратцы. Ягоныя вушы варушыліся — брат нібы ўвесь час нешта жаваў. Ён быў агідны ёй, і — Вераніка штомоцы стрымлівалася і ўрэшце ўсё ж усміхнулася, надта адкрыта, надта ўжо пераможна: гэта, на шчасьце, заўважыў толькі здзіўлены вартавы — і яна падумала амаль з радасцю: усё правільна, ён там, дзе яму й належыць быць, і няхай застаецца тут як надаўжэй. Ён заслужыў гэта. Наўрад ці чалавек можа здзейсніць такое. Брат быццам пачуў яе, і, калі маці набірала паветра ў грудзі, рыхтуючыся працягваць свае роспыты, ён, амаль не адкрываючы рот, пражаваў:

— Да ладна табе, маць. Што ты са мной як з чалавекам. Не чалавек я. Зьвер.

— Ды што ж ты, сыноч, — загаласіла маці й працягнула праз стол руку, каб пагладзіць яго па шызай галаве, брат забурчаў ціха ды адсунуўся: Вераніцы падалося нават, што ён мацерна вылаяўся. Бацька толькі кашляў устрывожана, словы відавочна ня лезлі зь яго, ён давіўся словамі, бо й былі яны непатрэбнымі, не ягонымі. Вераніка зь нянавісьцю зірнула на бацьку, потым на маці, і нарэшце на брата. «Веранічку б пашкадаваў», — узвыла маці, і брат зь нейкім здзіўленьнем, нібы толькі што заўважыў яе прысутнасць, падняў галаву.

— О, Веранічка.

Яна з асалодай зазірнула яму ў рот. Але зубоў там ужо не было.

Потым яны выйшлі моўчкі на вузкую вуліцу гэтага прыгараднага пасёлку. На лавачках знэрвавана заварушыліся. «А чаму б нам не паабедаць усім разам», — дурнавата ўсьміхаючыся, сказаў бацька. — «Даўно ж мы так... Разам». Маці ўсхліпнула, але пакорліва пайшла за імі. У поўнай цішыні яны сталі чакаць афіцыянта. Людзей амаль не было, у вакно біўся п'яны клён. І Вераніка з задавальненнем падумала пра тое, што на восень яна сёлета мае напраўду шыкоўны гардэроб.

Як дзейнічае на Эгэя сузіраньне зубоў Бэрэнікі! Ён бачыць раптам, што гэтыя зубы існуюць самі па сабе, цела ягонаў няспраўджанай нявесты адкрываецца яму пазбаўленым гармоніі, ён больш ня можа ўтрымліваць яго ўсё цалкам — і гэты распад прадвяшчае нядобрае. Хворае ўяўленьне Эгэя зьмешвае сьвецкія жарты й кампліменты з тым жудасным, што ён бачыць з акна бібліятэкі, ужо ня ставячыся да яго як да кагосьці надзеленага душою, ужо адчуваючы блізкае заканчэньне гэтага распаду. Словы, сказаныя кімсьці з нявыклятых паэтаў пра балерыну мадам Сале, круцяцца ў ягонай галаве, пакуль і іх не зацягвае ў сваю арбіту нячутны поступ па калідорах дому ўжо сьмяротна хвораў Бэрэнікі. Ах, «que tous ses pas etaient des sentiments», «кожны яе крок быў пачуцьцём»!.. Змрочныя алітэрацыі, без якіх Эгэй даўно ня можа жыць, тут жа запальваюць у ягонай галаве нязгасны пажар уласнае, прыватнае раны: que toutes ses dents etaient des idees. Кожны яе зуб меў у сабе сэнс! Эгей ведае, што гэта й пагубіць яго, але процістаяць целу, якое распалася на тысячы прыгожых аскепкаў, ён ня здольны.

«Мне мроілася, што аднавіць спакой у маёй душы, вярнуць мне розум можа толькі адно:

Каб яны дасталіся мне».

* * *

Ларыса сядзела перад ёй і злосна, раздражнёна глядзела на навакольны сьвет. Зрэшты, Ларысай у дадзены момант быў хіба кончык яе языка, які неспакойна шныраў па роце і абмацваў распухлую шчаку. Гэта прыносіла Ларысе змрочнае задавальненьне, у яе трохі паплыла туш на вейках, але Вераніка са зламыснасьці пра гэта маўчала. Люстэрка Ларыса ўсё адно пры ёй даставаць ня будзе.

Навакольным сьветам былі Вераніка ў сваім заўсёдным чорным касьцюме, Веранічын кабінэт і сьляпучы крыж на амаль дабудаванай царкве, што сьвяціў ім з плошчы, бы ліхтар.

— Як яны цябе, — сказала Вераніка спачувальна-зласьліва. — А я вось нават люблю да зубнога хадзіць. Ніколі не балела.

— Пашанцавала, — уздыхнула Ларыса й зноў ператварылася ў кончык уласнага языка. Крыж прымушаў яе мружыцца, Вераніка рабіла выгляд, што працуе, але потым пазяхнула ды адкінулася на сьпінку крэсла.

Іхныя стасункі ператварыліся з часам у нейкае зусім ужо дзіўнае падабенства сяброўства. Яны ненавідзелі адна адну шчыра, паўнакроўна, аддана, яны настолькі не цярпелі існаваньне адна адной, што сустракаліся ўсё часьцей. Вераніка дык з жахам разумела, што без Ларысы яна жыць ня можа, і таму намагалася як мага часьцей бачыць яе, гаварыць нязначнымі фразамі, поўнымі, тым ня менш, глыбокага прыхаванага сэнсу. У прысутнасьці Ларысы Вераніку ахоплівала прыемнае пачуцьцё задаволенасьці — напэўна, таму, што Ларыса ў межах бачнасьці была, што ні кажыце, пад кантролем, яна станавілася прадказальнай, і яе пры нагодзе можна было б спыніць, абяззброіць, затрымаць, а то й зьнявечыць, вывеўшы з гульні. Праўда, непасрэдных нагодаў гэтая Веранічына калега яшчэ не давала, аднак Вераніка ўспрымала гэта як падрыхтоўку да вырашальнага скачку. Ларысу трэба было трымаць пры сабе. Не адпускаць далёка. Інакш — катастрофа. Вераніка была пэўная, што й Ларыса думае там сама сабе, хаваючыся за сваімі каштанавымі

пасмамі, нешта падобнае. Усё было ясна як дзень: Ларыса была старэйшая ды хітрэйшая, Вераніка ж мела неаспрэчную перавагу — яна была маладая й на фоне Ларысы больш прывабная. Нічога дзіўнага, што на фоне гэтых складаных развагаў Ён неяк губляўся, хаця й быў насамрэч мэтай. І часта Вераніка лавіла сябе на тым, што яны абедзьве, стоячы поруч у калідоры, глядзяць на Яго, ігнаруючы Ягонья вечныя жарцікі, і цеплыня нейкае нечуванае салідарнасьці струменіць ад сынтэтычнага Ларысінага пляча.

— А я сёньня яшчэ да цырульніка думала, дурніца, — прамовіла хутка Ларыса, і Вераніка ўзяла асадку са стала, проста так, — і тут у кабінэт увайшоў Жвалевіч.

Ён быў, як і мінулы раз, нападпітку і стаў зь вінаватым выглядам ля дзвярэй, з павагай гледзячы на перакрыўлены твар Ларысы. У руках Жвалевіч камячыў пакет ды, як ні дзіўна, тоўстую кнігу. «Прывітаньне, Веранічка», — прамовіў ён ціха й скасавурыўся на кампутар. «Мне пачакаць?». Вераніка даволі доўга спрабавала зразумець, хто перад ёй, успомніліся нейкія грошы, і адчуваньне чагосьці сьлізкага на далонях, але потым валасы зноўку падказалі ёй, хто завітаў у кабінэт, і яна пагрозьліва нахмурылася:

— Зноў п'яны прыйшоў. Ды што там ахова сабе думае ўнізе?

— Толькі піва, Веранічка, — сказаў жаласна Жвалевіч: ён, відавочна, не чакаў, што гаварыць давядзецца пры сьведках. Ларыса глядзела на іх са строгім інтарэсам. Вераніцы нічога не заставалася, як іх пазнаёміць.

— А можна... гэта... тэт-а-тэт, — спытаў, асьмялеўшы, Жвалевіч і паклаў пакет на стол. — Справа важная. Мы былыя сакурсьнікі.

— Ты зубы калі апошні раз чысьціў, — працягнула, ледзь ня плачучы, Вераніка. — Пасьля цябе кабінэт суткі трэба праветрываць.

— Мне зубы нельга чысьціць, — заявіў Жвалевіч. — Мне апэрацыю надоечы зрабілі. На ніжняй сківіцы.

— Праўда? — зь цікавасьцю падалася да яго Ларыса. — Бедненькі.

— Праўда-праўда, — горда сказаў Жвалевіч. — Як казаў Панікоўскі, устаўлю залатыя зубы й жанюся.

— Ну, дзяўчаты любяць маладых і палітычна граматных, — весела патрэсла валасамі Ларыса. — Як у вас з палітычнай граматынасьцю? Калі апошні раз правяраліся?

— Я сакратаром антыфашыстоўскае групы быў, — пакрыўджана сказаў Жвалевіч, прысаджваючыся на край стала: Вераніка ледзь пасьпела выцягнуць з-пад яго паперы.

— А то я магу праверыць, — Ларыса зь цікавасьцю зірнула на ягоныя запэцканыя ў нешта нагавіцы. — У мяне праца такая. Я ў аддзеле інспэктар.

— Я вам не замінаю? — усміхнулася Вераніка, і абое зьбянтэжана зірнулі на яе. Прамільгнула між імі нейкая іскрынка, адзначыла для сябе Вераніка. Вось жа Ларыска, пацук ненажэрны, ёй усё адно на што кідацца, сучцы.

— Я б усё ж хацеў... калі можна... тэт-а-тэт, — спахапіўся Жвалевіч і прагна паглядзеў на бляшанку кавы. Ларыса ўстала, паправіла спадніцу ды пайшла да дзвярэй.

— Як шчака? — крыкнула Вераніка клапатліва. — Не гнаіцца там, Ларысанька?

Але Ларыса, здаецца, не заўважыла кпінаў. Ля самых дзвярэй яна спынілася.

— Гілюк сёння прыпіраўся зноў. З ранку з самага. Цябе не было, дык ён мне свае новыя зубы паказваў. Дарэчы, — Ларыса прыклала далонь да вуснаў. — Я ж табе забыла сказаць. Ведаеш, кім працаваў наш Чэслаў у свае лепшыя гады? Я ў аддзеле кадраў выпадкова даведалася. Цырульнікам у жаночай калёніі. Вось так. Уяўляеш?

Яны засталіся сам-насам, і Жвалевіч не марудзячы перайшоў да справы.

— Ты даруй мне, Веранічка, — зашаптаў ён, паглядаючы на дзверы. — Я неяк не падумаў тым разам. Цяпер выпраўляюся.

Ён бухнуў на стол перад Веранікай таўшчэзную кнігу ды прысунуў да яе пакет. «Мэрылін Манро без таямніцаў». Вераніка выключыла кампатар і паглядзела на Жвалевіча доўга ды ўважліва. «Старонка 106», — сказаў той радасна й зноў паглядзеў на дзьверы.

На старонцы сто шостаў ляжала пакамечаная стодаляравая купюра. Вераніка ледзь не ўзяла яе ў рукі, ёй спачатку і ў галаву не прыйшло, што ў кнізе можа ляжаць нешта падобнае. Розум Веранікі, у якім вобраз Жвалевіча даўно й трывала знайшоў сваё поўнае завяршэньне, проста адмаўляўся прымаць факт існаваньня дадзенай паперчыны ў дадзенай кнізе. Яна рэзка загарнула кнігу і пасьля гэтага кароткага выбуху, які прымусіў Жвалевіча скалануцца, вярнула яе назад. Рукі Жвалевіча дрыжалі.

— А там што? — Вераніка гідліва тыцнула пазногцем у пакет.

— Каньяхок там, чакаляд, — Жвалевіч сеў перад ёй у крэсла, туды, дзе толькі што сядзела Ларыса, і тут жа падняўся.

— Мяне не цікавяць біяграфіі, — сказала Вераніка абьякава.

Калі Жвалевіч нарэшце сышоў (гэта адбылося толькі пасьля таго, як Вераніка паабяцала выклікаць ахоўніка), яна падышла да акна й задумалася. Гэты сёньняшні візыт Жвалевіча мог быць выпадковасьцю, а мог і... Мог быць і нечым добра прадуманым ходам. Яна нібыта ўзгадала раптам, дзе працуе, і адразу ж сьцены яе кабінэту, яе стол, яе кампатар, яе фіранкі, яе шафа, набітая да верху тытулаванымі й нетытулаванымі паперамі, падаліся ёй чужымі і варажымі.

У адпачынак, у адпачынак, у адпачынак.

Сёньня, на ранішняй нарадзе, яна так зазірала Яму ў рот, што Чэслаў нападўжартам нават зрабіў ёй заўвагу. А ўсе сядзелі, апусьціўшы вочы, сволачы, яны ж ведалі пра яе ўсё й чамусьці лічылі пачуцьці Веранікі нечым ганебным. Нібы Ён быў

іхнай уласнасьцю, іхнай вынаходкай. Нібы тое, што яны, яе залатыя-брыльянтавыя калегі, ведалі Яго трохі даўжэй, давала ім нейкія дадатковыя правы. Яна пачырванела — не ад сору, ад раптоўнае ўспышкі ўнутры, якая асьвяціла зноў усе яе нядаўнія жаданьні ды жарсьці, і за гэтае імгненьне Вераніка зь незразумелым бодем узгадала сваю закаханасьць — гэта было толькі імгненьне, але яно давала ёй шанец ацаніць моц сваёй цяперашняй прагі. З прыкрасьцю Вераніка адчула, што нешта ня так: здаецца, і Ён ня страціў былое прывабнасьці, і яна была гатовая да далейшага змаганьня, але не халала вастрьні, вастрьні, што раней рабіла на целе Веранікі пякучыя, салодкія разрэзы, ад мозгу да міжножжа. Мой, пераконвала яна сябе, мой, мой. Маё, маё. І так ажно пакуль ад Яго не пайшоў водар вогнішча. Вераніка з асалодай удыхнула яго й толькі тады крыху супакоілася.

— Дзірку пратрэце, — кашлянуў Чэслаў Карлавіч і ўсьміхнуўся, зашамцеўшы паперамі. Ларыса прыглушана рохнула. Вераніка заміргала, часта-часта, абвяла позіркам апушчаныя галовы прысутных і потым паволі агледзела Ягоны твар. Ён, відавочна, усё разумеў, але выгляду не падаваў, ягоны твар заставаўся нерухомы, толькі вусны ветліва скрывіліся, паклон перад калектывам, пакорлівы кніксэн; аблічча нібыта пакрылася празрыстай плеўкай, што паступова зацьвердзевала, плеўка на вачох, плеўка на скулах. Харошы хлопчык. І калі Ён адказваў на нейкае пытаньне Чэслава (Вераніка намагалася зразумець, на якое, але марна, Ягоны й толькі Ягоны рот вабіў яе, засмоктваў, барвовая адтуліна рота, белыя семкі ў яркай мякаці, нож), яна зноў зазірнула яму між вуснаў і пабачыла іх — зубы.

Зубы: што Ён мог для яе імі зрабіць, што Ён зробіць для яе імі, калі надыдзе час?

Яна ўявіла, як Ён разгрызае мяса, прыгатаванае ёю для яго мяса. Зялёна-аранжавая кухня, паласатыя фіранкі, цікае гадзіннік на сьцяне. Поўная лядоўня мяса. Ён зарабіў. Ён прынёс. Прывёз у багажніку вялікай чырвонай машыны.

Потым ён возьме палачку, з тых, што стаяць у празрыстай шафе, побач з каваю ды спэцыямі, і пачне калупацца ў зубях. Яе птахі зьлятуцца да яго на плячо, і Ён будзе засоўваць ім у нецярплівыя дзюбы кавалачкі мяса, таго мяса, якое засела ў яго ў зубях. У яго добрыя, белыя, моцныя зубы. Не, яны колеру слановай косткі.

У яго трыццаць дзьве маленькія клявішы ў роце.

На лецішчы яна бачыла, як Ён есць сырое мяса. Азіраючыся, проста пальцамі дастаючы іх з маянэзу, у якім кішэла нарэзаная цыбуля.

Яго зубы ўпіваюцца ёй у смочку, Яго зубы кусаюць яе за плячо, балюча, бязьлігасна. Яна таксама мяса. Ягонае мяса. Ноч на апошнім уздыху. Дзеці за сьцяной неспакойна варочаюцца.

Ён зубамі адкаркоўвае слоік марынаваных грыбоў. І пралівае сабе марынад на калені, на белыя нагавіцы. Яна бярэ накрыўку й чытае на яе ўскрайку пакінутыя Ём знакі.

Ён кусае за горла паваленага Ём самца, з тых, што вечна круцяцца каля іхнай пячоры. Астатнія з глухім бурчэньнем адбягаюць на бясьпечную адлегласьць, хаваюцца ў арэшніку. Ём таксама хацелася кусаць яе за загрывак. Яе, Вераніку.

Арэх лопаецца, і Ён дастае адтуль ядро, падае ёй, кладзе Ёй у рот. І ёй так хочацца ўкусиць Яго за пальцы. Парослыя рудавай поўсьцю. Але яе зубы драбнейшыя, такое адчуваньне, што іх больш. Роўны шэраг шараватых зубоў пад салодак вярнай губой, які, закругляючыся, коса сыходзіць пад зводы яе пашчы.

Ягоная зубная шчотка, якую Ёй хочацца мець проста цяпер. Яна была ўнутры Яго, на ёй засталіся сьвінцовыя часьцінкі Ягонай сьліны. У шчоткі прыдатная форма, у шчоткі такія жывыя жорсткія валаскі.

Ягонныя зубы ляскаюць. Ягонныя разцы скрыгочуць, ягонныя іклы ніколі не затупяцца. Бо яна, Вераніка, схілілася над гэтым хударлявым целам, амаль хлапечым. Яна ведае, як надаць ім рух, як ажывіць гэтыя косткі.

Ён есць цела Веранікі. І яе сок цячэ па Ягонай шыі.

* * *

Загорнутая ў тоўстую вясковую коўдру, яна навобмацак прабралася да кухні. Бабка, натуральна, даўно ня спала, зьвінела недзе паблізу калодзежным вядром, у хаце было цёмна, а на двары ўжо на ўсю моц гаспадарыла сонца. Вераніка, адчуваючы, як ліпне да босых ступакоў невынішчальная зямля, але яшчэ не прачнуўшыся, пракульгала, бы п'яная, да дзвьярэй. На парозе стаялі ўсё тыя Антон са сваім малым Алежкам ды дурань-Генік — усе чымсьці здалёк падобныя да жаўнераў.

— Надакучылі вы мне, — сказала Вераніка, трымаючы на грудзёх коўдру, якая так ціснула на плечы, што, здавалася, зараз расьцісьне. — Чаго вам трэба ў такую рань?

Яна пазяхнула так шырока, што забалелі сківіцы, і нарэшце адплюшчыла вочы.

— На рыбалку, — неахвотна прамовіў Антон. — Хаця якая там рыбалка... Раней трэба было. Малы прычапіўся, пойдзем ды пойдзем, а матка нас пагнала. А ўсё гэты...

Антон замахнуўся на Алежку плястмасавай бутэлькай ды той зарумзаў.

— Вады забыліся ўзяць. А давай з намі, Веранічка?

— А ідзіце вы, — адмахнула Вераніка. — Зараз вады прынясу й дасынаць...

У прыцемках загрузавшчанай мэбляю кухні яна неяк дабралася да вядра, карыстаючыся бутэлькай нібы балянсірам. «І малому кубак налі, піць хоча, гаўнюк», — крыкнуў аднекуль з-за сьпіны Антон. У каламуці акна Вераніка пабачыла Геніка, які мэляхалічна адзіраў ад сьцяны іхнае хаты маленькія трэскі. Апусьціла бутэльку ў вядро, халодная вада (бабка пасьпела ўжо набраць) балюча зводзіла рукі ды адганяла сон у кут. Назіраць, як на паверхні вядра булькочуць бурбалкі, было прыемна. Вераніка безваж зачарпнула вады бляшаным кубкам ды пакрочыла да дзвьярэй. Спаць ужо не хацелася.

— Мож, і праўда з вамі пайсьці... — прамовіла яна няўпэўнена ды зноў пазяхнула, выціраючы рукі аб коўдру. — На, пі...

Генік сядзеў перад хатай на кукішках ды глядзеў на яе майткі. Антон схаваў бутэльку ў школьны брудны запlechнік. Сонца рэзала вочы, з хаты ж цягнула холадам. І толькі Вераніка падрыхтавалася сказаць Геніку што-небудзь крыўднае, малы Алежка раптам залямантаваў не сваім голасам.

— Што, што? — Вераніка адступіла да дзвярэй. «Гэй ты, прыдурашны», — спалохана дакрануўся да пляча Алежкі Антон і тут жа прыбраў руку. А паўз двор ужо бегла бабка, і пачуўся з-за сцяны пачварны, ранішні кашаль дзед, і з вуліцы на іх зацікаўлена глядзелі бабы на роварах, і нехта ў насунутай на лоб кепцы вылаяўся, праязджаючы міма на драбінах, і заіржаў зьдзіўлена конь, беручы другую хуткасьць.

Малы крычаў старанна, безупынку, бяз паўзаў, нават не пераводзячы дух, рот ягоны — круглая грамафонная труба — вывяргаў адну й тую ж полую, надзьмутую да трымценьня агромністую ноту, якая, бы цэпэлін, уздымалася над невялікай вёскай. Ён крычаў як сырэна грамадзянскай дапамогі, яго было чуваць скрозь, як некалі заводзкі гудок, ён быў як паветраная трывога, як шумавая атака, як бомба. Вераніцы вельмі захацелася яго выцяць чым-небудзь, і яна ўдарыла Алежку лёганька па шчацэ; яна й падумаць не магла, што пасья гэтага дотыку малы паваліцца на зямлю перад парогам і пачне енчыць з новай сілай. Бабка пабегла па халодную ваду, у хаце зарыпелі дзверы, там мацюгаўся дзед, а Генік даў малому нагой па азадку. Антон адштурхнуў яго ды схапіў Алежку на рукі.

— У яго прыпадак, я ведаю, — кінула злосна Вераніка. Але малы, не выпускаючы з рук кубка, пачаў сьціхаць.

— Ды ты абасцаўся, — скінуў з рук малога Антон. — Ну я табе...

Малы тым часам адбег да брамы й схаваўся за кустом парэчак. І тут Вераніка зарагатала. Яна падняла кубак ды тыцнула па чарзе Антону ды Геніку ў твары.

— Там зубы, — сказала яна скрозь сьмех. — Бабчыны зубы.

Трэслася бабка, паставіўшы вядро на лаўку. Весела мармытаў нешта неразборліва-непрыстойнае дзед. Рагатаў Антон, калу-паючыся ў носе. Валяўся ў гістэрыцы Генік. Тросься ад сьмеху сусед за плотам. Хітала галавой, нібы спрабуючы адагнаць навязьлівую муху сьмеху, Вераніка. Заліваліся званкамі ровары. Бязгучна разявалі раты рыбы. Хіхікала сонца. Інтэлігентна сьмяяліся сьвіньні. Малы Алежка йшоў па шырокай вясковай вуліцы дамоў, пад сабачы брэх і лясканьне страшных сківіцаў, да якіх толькі што дакрануўся вуснамі, і размазваў па шчаках сьлёзы. Але ніхто яго ўжо ня бачыў. «Пайду ды ўсё распавяду, чым яны там за вёскай займаюцца», — вырашыў ён і зноў зарумзаў. Але да іх якраз прыехаў дзядзька са сталіцы, і бляск даражэзнага кітайскага робата-забойцы канчаткова засланіў далёкае, цьмянае мігценне помсты.

* * *

— Значыць, ты з Расеі? — гаворыць мне гэты ягоны сябра, імені якога я ніяк не магу запомніць, пакуль сам Франк адыходзіць на кухню, пагаварыць зь піццай у духоўцы. — Я быў у вас, у Маскве. Праўда, вельмі даўно. Мне падабаюцца расейцы. Ну што ж, чакаем празь месяц на нашым поўдні.

Ён зь летуценным выглядам робіць глыток віна. Віно халоднае, жаўтаватае, Франк п'е такое самае, мне вельмі хочацца та-кое самае, які ж я дурань, што ўзяў чырвонае.

— Не, я не з Расеі, — кажу я мягка. — Я з...

Ён недаверліва глядзіць на мяне:

— Хіба гэта ня тая самая краіна? Пачакайце...

Ён здымае з паліцы маленькі, але разьдзьмуты геаграфічны атлас і без праблемаў, нібы крэдытную картку ў кішэні, знаходзіць там сваю Эўропу, але потым губляецца. Не, кожнага з нашых геаграфічных суседзяў ён пазнае, але ж тое, што прытаілася паміж імі, ва ўпор не заўважае. Я моўчкі сачу за гэтай гульнёй у хованкі.

Па шчырасьці, гэтая гульня за апошні час мне вельмі надакучыла. А можа, і не існуе насамрэч краіны, існаваньне якой мне даводзіцца так далікатна адстойваць, часам супраць уласнага жаданьня, не існуе ніякай «ich-Weiss-nicht»-russland, і я дарэмна губляю час? Мне карціць распавесці пра яе раз і назаўсёды, завіснуць над сьветам і пракрычаць усё неабходную інфармацыю, хто не пачуе — іхнія праблемы, другі раз я паўтараць ня буду.

* * *

А што ж такое тады Расея? Ня ведаю я ніякай Расеі. Хаця пакажайце, адну я ўсё ж калісьці ведаў.

Расея — дзяўчына з пустымі халоднымі вачыма, апранутая занадта вульгарна для гэтых шыроতাў. Вечна маладая, вечна п'яная. Яна заўсёды была і ёсьць для нас чужой. Вось яна йдзе па Штыкштрасэ, а можа быць, па Ліндэналеэ, і гучна гаворыць пра тое, што ёй удалося набыць учора на распродажы. Пра тое, што яна скрала пазаўчора, Расея гаворыць ня любіць. Дзявочая памяць.

Румяныя шчокі, саломна на галаве. Расеі хочацца, каб яе пазнавалі паўсюль. Расеі хочацца, каб паўсюль была Расея, і яна паводзіць сябе так, нібы Расея паўсюль. Кожны лапкі зямлі, дзе б ні ступіла яе доўгая танная нага, яна абвяшчае сваёй уласнасьцю. Расея пэўная, што яна прыйшла ў гэты сьвет ня проста так, а з важнай місіяй. Таму кожны мусіць схіліцца перад ёй у паклоне, кінуцца ёй у ногі, цалаваць яе чырвоныя туфлікі на высокім абцасе.

Але Расея, на жаль, не паўсюль. І таму ёй вельмі крыўдна. Настолькі крыўдна, што яна, каб захаваць прыстойнасьць, ідзе ў самы далёкі куточак свайго саду й там доўга супакойваецца, страляючы ў прыцемках з аўтамата. «Які недасканалы сьвет», — падціскае яна вусны, імгненна накіроўваючы рулю туды, дзе варушыцца лісьце на дрэвах. «Калі б я была багатай і знакамітай, я выдала б такі закон, каб усе мужчыны размаўлялі толькі па-расейску». А потым яна хавае аўтамат і едзе на моўныя курсы.

«Ты — гэта я», — кажа мне Расея, ты — гэта я. «Не», — спрабую я запырэчыць, але яна ня чуе. Гэта асаблівасьць яе слыху, і я мушу паважаць яе за гэта. Гладзіць яе па галаве й казаць пяшчотныя словы.

У Расеі шмат сяброў і сябровкак. Уласна кажучы, гэта ўвесь сьвет. Я бачу, як яна сядзіць зь імі ў кавярні, яны п'юць піва, і гора таму, хто, задумаўшыся, прапусьціць хаця б адно слова. Расея будзе гнаць яго да самага рогу вуліцы. Расея ня любіць, калі нехта ёсьць для яе чужым. Яе нудзіць ад самога панятку «чужы». Усе мусяць быць сябрамі. Расея крыўдзіцца, калі зь ёй адмаўляюцца сябраваць і цягацца разам па распродажах і піўных. Тады яна можа праклясьці... О, гэтае расейскае пракляцьце, незмывальнае, атрутнае, нібы яе сьлёзы, сьлёзы Расеі, зьмяшаныя зь нярускай тушшу!..

Расея ня любіць яўрэяў, в'етнамцаў і чачэнцаў. Расея любіць мяне. І я ня ведаю, што мне рабіць з гэтым каханьнем.

Я магу пабачыць тут Расею калі захачу, нават уначы. Дастаткова набраць адмысловы нумар, патраціць пару манэтаў — і вось Расея ўжо ляжыць перада мной, на экране, разводзіць ногі, аблізваецца, высоўвае язык. Уся яе веліч паўстане перада мной, і я адчую сваю нікчэмнасьць.

Але мне ёсьць чым заняцца й без Расеі.

Я закаханы ў цягнікі ІСЕ. Іхныя мілыя пысы выпраменьваюць добразычлівасьць. Ім нельга ня быць удзячнымі. Яны пазіраюць на цябе ўжо тады, калі ты набываеш квітку, яны выглядаюць з-за стэляжоў, пакрытых, бы лісьцем, рэкламнымі буклетамі й чыгуначнымі раскладамі. А можа, рэч проста ў гэтай чырвонай паласе на белым глянцаваным баку? Ніколі не заўважаў у сабе сэнтымэнтальнасьці да нацыянальнага сьцяга. І няхай на-самрэч, паводле дызайнэраў, бакі ІСЕ шэрыя, усё адно: нешта ў гэтым ёсьць, як казаў мой сябра-прадавец на рэчавым рынку. І ўсе гісторыі пра майго касьмічнага труса падаюцца мне цікавымі. Нават калі я бачу ў вакно майго ІСЕ дахі Эшэдэ.

Быў самы пачатак лета... Але што я кажу? Ці маю я на гэта права? А ідзіце вы ўсе ў Вікіпэдыю!

Катастрофа ІСЕ ля пасёлку Эшэдэ адбылася 3 чэрвеня 1998 года і зьяўляецца самай сур'ёзнай катастрофай у гісторыі як нямецкай чыгункі, так і чыгункі наогул. Пры сутыкненьні ІСЕ-1, які сышоў з рэек падчас руху з хуткасцю 200 км/г, з апорай моста, 101 чалавек загінуў і 88 былі цяжка параненыя.

Пасля таго, як дэфэктны й зношаны вобад аднаго з колаў выйшаў з дзеяння, цягнік праехаў яшчэ 6 кілямэтраў. Сапсаваны вобад выклікаў паломку стрэлкі, празь якую праяжджаў цягнік, накіроўнік стрэлкі быў захоплены цягніком і працягнуты яшчэ некалькі соцень мэтраў, пасля чаго яна пераставіла наступную стрэлку, што выклікала пераход часткі вагонаў на другі пуць і сутыкненьне цягніка, які рухаўся па двух пуцях, з апорай моста.

Часткова ў катастрофе вінаваты DB, бо ўвядзеньне шматкампанэнтных колаў (якія маюць гумовую дэмпфавальную пракладку паміж вобадам і колам), патрабавала больш дасканалай праверкі колавых параў, у параўнаньні з коламі манаблэчнага тыпу.

І мне дзіўна ўсьведамляць, што менавіта ў той самы дзень нашыя зь Веранікай цэлы ўжо былі жывымі.

* * *

Усю дарогу мсьціўца маўчаў, дэманстратыўна занурыўшыся ў нейкую патрыятычную кніжку і ігнаруючы ўсе мае багацьці — бо за акном было на што паглядзець: цэлая краіна пранеслася міма, раз-пораз прыпыняючыся, даючы нам шанец наталіцца яе водарамі ды краявідамі... На месцы гэтага ідыёта я б вачэй не адрываў ад яе, ад гэтай так званай чужыны: запамінаў бы кожную дробязь, таропка звальваў бы ў сваю памяць усё, што можна скрасьці, усё, што здольны забраць з сабой кволы чалавечы мозг, — там, потым, разьбярэмся; не ўпусьціў бы ні недапалку на чыгуначнай плятформе, ні праржавелага ўказальніка, прыгнутага часам і бурамі да самага насыпу, ні галоснага у дзіўных

назвах, ніводнага ўзмаху ветравых генэратараў, ніводнае дахоўкі, ніводнага шпіля, ніводнага дрэва. Але мсьціўца толькі ўзіраўся ў сваю кніжку ды гучна казаў «ніхт фэрштэйн!», калі яго ветліва прасілі прыбраць ногі з праходу. Мы сядзелі поруч, мой стары знаёмец Р. за нашымі сьпінамі ціха драмаў, разпораз прыўзьнімаючы вейкі й летуценна паглядаючы на заваконную раскошу. Ён меў рацыю, шэльма: цалкам мажліва, яму больш ніколі не давядзецца ступіць на гэтую зямлю. А мсьціўца сьлініў пальцы, перагортваючы старонкі. Мы сядзелі так блізка, але я імкнуў, як заўжды, на сваёй машыне часу, я чуў, як гудзе зямля ад лішку гісторыі, мне было што ўбіраць у сябе й за што дзякаваць, а ён, мой любы суайчыньнік-змагар — ён быў усяго толькі пасажыр. Няздарны пасажыр. Бо быць пасажырам — таксама мастацтва.

Калі мне станавілася невыносна глядзець на яго, калі ад аднае ягонае прысутнасьці ўва мне закіпала бездапаможная млосьць, я йшоў, хістаючыся, у вагон для курцоў і там прагна дыхаў адзінотай. Нарэшце цягнік паволі ўпоўз на галоўны сталічны вакзал. Мае спадарожнікі мусілі тут перасесьці ды рушыць на ўсход, туды, дзе я нарадзіўся, дзе для мяне былі падрыхтаваныя нары, трохпавярховыя, на выпадак, калі ажанюся, туды, дзе была Вераніка й дзе на вуліцах лавілі сабакаў, дзе я мог бы выглядаць як свой... — мне ж трэба было пачакаць і потым выправіцца на поўдзень. Адчуваньне таго, што яны едуць, а я застаюся, было, відаць, напісана ў мяне на твары, бо мае спадарожнікі глядзелі на мяне ўсё больш непрыязна. «Ну, сустрэнемся на вольнай радзіме», — скарагаворкай прамовіў нарэшце Р. Мы абняліся, нібы адштурхоўвалі адзін аднаго. Мсьціўца падаў мне руку — потную, моцную. Ён сьціснуў мае пальцы так, што мне стала балюча. «Прывітаньне ўсім эмігрантам», — пасьміхнуўся ён, зноў наўмысна картавачы, і палез у вагон. Правадніца захінала людзей, як куранятаў, захінала ад варожай, абьякавай краіны, якую яны ўсе — уфф! — пакідалі. Я махнуў ім рукой і пайшоў наверх, мне нясьцерпна захацелася ў душ.

Тая вакзальная кавярня, дзе я сядзеў ды піў сваё піва, хутка напоўнілася дымам так, што на мяне пачалі азірацца. Я думаў пра той цягнік, які зараз панясе мяне на поўдзень, як марыць пра пігулку чалавек, які пакутуе на зубны боль. З распаччу ды надзеяй, адмаўляючы часу ў праве на існаваньне. Я баяўся выйсьці з будынку вакзалу — мне чамусьці здавалася, што там, па-за межамі гэтага вялізнага празрыстага купала, нешта абавязкова здарыцца, і мяне ўжо ня пусьцяць назад. Але ж і тут заставацца было небяспечна. Паўсюль навокал я чуў родную гаворку, кожная цётка, кожная сямейная пара несла ў сабе пагрозу: цягнікі на ўсход усё спыняліся й спыняліся побач, і ім, гэтым гасьцям і турыстам, было раз плюнуць скруціць мяне, напаіць, ачмурыць і закінуць у вагон; о, як страшна было ўяўляць сябе ў гэтых цесных чырвоных вагонах са злавеснай кірыліцай на бакох, адтуль, я быў упэўнены, ужо ня вырвацца; так, ачмурыць мяне, напаіць, і потым прачнуўся бы на мяжы, туман, з тамбуру цягне тытунёвым дымам, а колы ўжо заменены, назаўсёды. Там мяняюць колы так, быццам адсякаюць ногі. Маленькая начная ампутацыя, пасьяя якой наўрад ці захочацца кудысьці ехаць.

Толькі ў вагоне свайго ўлюбёнага Інтэрсіці я адчуў сябе зноў у бяспецы. Я зноў быў тут адзін, і зноў ніхто не зьвяртаў на мяне ўвагі. Гэтае шчасьце пустога месца, шчасьце празрыстасьці: пустое месца не патрэбнае ні фізычным, ні юрыдычным асобам, ні грамадзкім, ні палітычным арганізацыям. За ўсе свае вакзальныя пакуты (дзіўна, раней я любіў гэты сталічны вакзал) мая чужына зрабіла мне цудоўны падарунак — цёплы сонечны вечар, аранжавы далягляд. Цягнік спрытна прабіраўся між гор, скінуўшы хуткасьць, на небе нехта лавіў сеткай скалы, парослыя густым падлескам: я хацеў бы жыць вунь там, у маленькім, падобным да цацачнага замку будынку на горным уступе, мусіць, трэба мець добры кій, каб ускараскацца туды, затое потым паветра, і лёгкая вячэра, і дым майго «галюазу» па-над безданьню. Там, на ўсходзе, пляската й шэра, там няма жыцьця мне, Пэтэру Каменнае Сэрца. Там між беднаватай

фаўны ды суворай флёры выдзяляе ў атмасфэру ўглекіслы газ мая Вераніка. Тая самая, пра якую чытае цяпер мая суседка, ударлявая Лярэля ў круглых акулерах, строга падціснуўшы вусны. Я міжволі зазірнуў ёй у кнігу: так і ёсьць, там мільгае яе ймя, так, відаць, яна магла запісацца ў пашпарце, маё былое дзяўчо, якое знайшло сабе нарэшце добрую працу. Veronica. Але ж яна, хутчэй за ўсё, напісала там «к».

Мой добры знаёмы, знакаміты махляр, сэньёр Каэльё. Obrigado яму. «Вы хацелі б што-небудзь пачытаць?» — здзіўлена зірнула на мяне мая суседка й ветліва пасьміхнулася. Я зьбянтэжана адварнуўся, прамармытаўшы нешта прабачальнае. Гэта быў яе вечар, а мне проста далі трошкі, паводле законаў гасьціннасьці. Папраўдзе, зь мяне хапіла б і гораў. Аднак жа «Вераніка жадае памерці». Яна любіла гэныя кніжкі. Сэньёр Паўлу, каранаваны ашуканец. Я памятаю, як мы спрачаліся зь Веранікай па тэлефоне. Яна верыла, а я ведаў: наўрад ці мы маглi дасягнуць кампрамісу. Яе бацькі круцілі пальцамі ля скроняў, яе брата не было дома, а я ляжаў дома п'яны, і словы сыпаліся зь мяне, бы зь дзіравай кішэні.

О так, усё так. Яму хутка шэсьцьдзесят, але ж гэта ня робіць яго пісьменьнікам. Ён нарадзіўся падчас вайскавай дыктатуры, але ж гэта ня робіць яго яшчэ нікім. Псыхіятрычная лякарня нікому не дапаможа стаць геніём. Жыць у дзяржаве, дзе слова «мастак» лічылася сынонімам слова «лайдак-наркаман», яшчэ ня значыла аўтаматычна стаць «мастаком». Брудны хіпі — гэта ўсяго толькі яшчэ адна ўніформа. Ён прайшоў праз катаваньні, але ж ці дадалі яны яму таленту? «Што ты гаворыш!» — палка крычала Вераніка. «Падумай! Чалавека мучылі, ён столькі перажыў». «Мне шкада яго, безумоўна», — казаў я зь бязбожным сьмехам. «Але чаму я мушу ім зачытвацца — я што, сплочваю яму доўг за ягоныя пакуты?». «Ты проста зайздросьціш!» — яна ледзь ня плакала.

Ён чытаў Леніна і Бхагават-Гіту. Ён шмат пісаў. Анархічныя песенькі. Рауль, рок-зорка, любіў няўрымсьлівага Паўлу, але ж і падумаць ня мог, кім гэты хлапец стане. Мяцежнага Рауля ця-

пер не памятае ніхто, затое сівога, коратка стрыжанага чалавека з хітрай усьмешкай бізнэсоўца-рамантыка й бунтарскім хвосьцікам ведае ўвесь сьвет. Нездарма гэты маладзён назваў выдаваны ім калісьці часопіс «2001». Ведаў, кім можна сустрэць міленіюм, калі добра вывучыць прымітыўную душонку ласага на эзатэрыку й танны містыцызм чытача. Хочаш быць філэзафам — будзь ім. Як усё проста.

Але ж тады, калі сэньёр Каэльё выправіўся ў Эўропу ды знайшоў сябе раптам у нейкай амстэрдамскай псэўдакаталіцкай сэкце, да цяперашняй славы яму было далёка. Ён быў яшчэ адным з многіх. І, пэўне ж, чытаў Дастаеўскага па-партугальску. З інтарэсам глядзеў на мапу, на чырвоную пухліну гіганцкае імперыі, і падумаць ня мог, як яны задыхаюцца без духоўнага правадыра, колькі легкаверных, гатовых верыць у што заўгодна, толькі б у нешта верыць людцаў ён тут знойдзе, якую багатую даніну зьбярэ... На гэтых бяскрайніх прасторах яго сустрэлі як мэсію. Зь ім абедалі прэзыдэнты. Пра яго з захапленьнем выла тэлебачаньне. Яго стараліся не заўважаць цэрквы: найлепшая рэкліма. Дурні ўсіх узростаў і абодвух палоў ганяліся за ягонымі беленькімі сьціплымі кніжкамі. Яшчэ не астылы ад азадкаў Чумака й Кашпіроўскага трон быў расхістаны, але надзейны. Хочаш быць пісьменьнікам — будзь ім.

Тады, трыццаць гадоў таму, яму перашкодзіла нейкая юначая няўрымсьлівасьць і доўгі язык. Бо зь яго атрымаўся б выдатны мэнэджэр. У CBS Records будучы духоўны лідэр зрабіў неблагую кар’еру. Напэўна, ужо тамака ён зразумеў, што ўсё, чаго чакае масавы чытач — гэта прыгожыя банальнасьці і простыя адказы. І алхімік узяўся за працу.

Так, Вераніка, ён меў цікавы й цяжкі лёс. Ён стаіць у цэнтры свайго жыцьця, маленькі чалавек, сьціплы пілігрым, які дабраўся да Сант’яга-дэ-Кампастэла, стаіць як сярод загрузчаннага антыкварнай мэбляй пакою. Але прыдумаць гэты пакой ён ніколі ня дасць рады. Калі публіка разыходзіцца, алхімік ідзе да банкамата. І ніхто ў банку не здагадваецца, што гэты непрыкметны настаўнік хіміі са сьлядамі ўсіх чалавечых

заганаў на твары і ёсьць той самы сэньёр, якога з такім імпэтам фатаграфавалі ў Шарамецьева.

Лёс ня робіць нас чараўнікамі. «У мяне ёсьць яшчэ», — зь мілай усьмешкай кажа мне Лярэля і адкрывае заплечнік. «Вось». У руках яе цэлы стос навіючкіх кніг, і я чытаю, мружачыся ад сонца: *Veronica beschließt zu sterben.*

Не, яна ні з кім не цалавалася, стоячы пад пранізьлівым ветрам, гэта толькі так кажуць: з кім гэта ты цалавалася? Але адразу стаў зразумелым гэты ўчорашні сьверб над верхняй губой, і дарэмна яна ўглядалася перад сном у люстэрка — гэта трэба было рабіць сёння з раніцы. У распачы Вераніка паспрабавала выдаліць паскудзтва, і паскудзтва не марудзячы адгукнулася, імгненна вырасла амаль удвая. Зырка-чырвоны грыбок на дагэтуль такой беззаганнай лініі, ён адразу ж стаў цэнтрам Веранікі, яе сэрцам, яе мозгам, скопішчам усіх яе праклёнаў і няўдачаў. Яна выглядала незваротнай, вечнай, наўмысна кімсьці пасаджанай, падсаджанай, падсадной, гэтая балячка. Быццам на шэдэўр крапнулі кіслатой. Дзіўна, бяз гэтае балячкі Вераніка зусім не адчувала сябе шэдэўрам, але варта было ёй зьявіцца, і цела запратэставала, і пачало сьлязьліва нагадваць пра ўласную нядаўнюю дасканаласьць. Хоць ты енчы над пазаўчорашнімі фатаздымкамі. «Ведала, ведала ж, што лепш не дакранацца, — дакарала сябе Вераніка, — дык чаму ж...». І, дзеля ўсяго, чаму менавіта ў гэты дзень?

На працягу году дыскатэкі ў школе былі пад забаронаю. Забарону ўвёў дырэктар, надзелены ў той час амаль дыктатарскімі паўнамоцтвамі, і раённы адзел адукацыі, падтрыманы міліцыяй, забарону ўхваліў. Год таму ў фае школы, на такіх вось танцах, п'яныя адмарозкі, што прыехалі ў Сьвет з гораду, парэзалі шклom старшаклясьніцу. Вераніка ведала ахвяру, тая ў Сьвеце ўжо ня жыла, адразу ж пераехала з бацькамі

кудысьці на ўскраіну сталіцы, далей ад сьветаўскага пекла. Казалі, адмарозкаў гэтых прывёз Драгуноў, але даказаць гэтага не змагі, — праўда, для прафіляктыкі Драгунова ледзь не штодня цягалі тады ў дзіцячы пакой міліцы, а аднойчы нават звазілі ў райаадзел. Драгунову ўсё гэта падабалася, ён адчуваў сябе героем і на фэраеў-аднаклясьнікаў пазіраў з пагардай. Вераніка ніякім чынам ва ўсім гэтым, натуральна, ня ўдзельнічала, ведала па чутках, якія на перапынках разносілі па школе юныя антыфашысткі.

Але вось год мінуў, і пасля доўгіх перамоваў дырэктар даў дабро. Калі б хто-небудзь спытаў у Веранікі, чаму яна так радалася, наўрад ці Вераніка магла б адказаць. Аднак пачуцьцё калектыўнай радасьці, гуртавое чаканьне сьвята захлынула яе так, што ўжо за тыдзень да заветнага дня Вераніка літаральна лічыла гадзіны. І вось такая неспадзяванка. Да дыкатэкі ўсё было гатова, выбраная вопратка, касмэтыка, настрой і нават маска, у якой Вераніка мусіла зьявіцца ўвечары ў школьным фэе. Рэч была яшчэ ў тым, што менавіта ў тыя дні Вераніка ў тысячны раз вырашыла ўзяцца за сябе, вырашыла стаць іншым чалавекам. Абудзіць у сабе лідэрскія здольнасьці й прымусяць усіх сябе паважаць. Зьвярнуць на сябе ўсеагульную ўвагу. Перастаць быць вечным другім нумарам. Стаць у клясе незамяняльнай. Кніжка, якую маці неяк прынесла з працы ды так і пакінула ляжаць на лядоўні, адкрыла Вераніцы вочы на многія таямніцы чалавечых узаемаадносінаў, на тыя прыхаваныя, жорсткія законы, што дзейнічаюць у калектыве. І калі маці павінна была адаваць так і не прачытаную кніжку, яна доўга не магла яе знайсці, раздражнёна блукала па кватэры й тэрарызавала сьлімакападобнага бацьку, — і знайшла менавіта ў той дзень, калі Вераніка скончыла апошні разьдзел.

Дыкатэка мела пачацца а сёмай вечара. Зранку, седзячы на бясконцых, нудных, нейкіх па-садысцку паўтаральных уроках, Вераніка не магла знайсці сабе месца й раз-пораз дакраналася да распухай губы. На вялікім перапынку ня вытрымала, пайшла ў аўтамат тэлефанаваць сястры. Ды той не было

дома. Сястра абавязкова б нешта прыдумала. Сястра ведала такія сродкі, пра якія пісалі хіба што ў замежных часопісах, сястра змагла б замаскаваць пад цудадзейнымі крэмамі нават сіняк на паўтвару. Сястра яе была геніем. Але сястры не было, і Вераніка ледзь ня плакала. У такім стане яе й засьпела каля крамы прамтавараў Русая, на год старэйшая за Вераніку дзяўчына з далёкае «д»-клясы. Русую Вераніка ведала толькі па прозьвішчы й толькі ў твар, іхныя жыцці дагэтуль не перасякаліся. Пра Русую Вераніка ня ведала нічога кепскага, добрага, зрэшты, таксама, Русая жыла на ўскраіне Сьвету й была высокая, вечна задуменная і даволі прыгожая. Хаця... Вераніка ўспомніла, як пра Русую неяк распавядалі, што яна трапіла аднойчы на прыпынку да нейкіх фашыстаў і змагла ня толькі адбіцца, але й накіраваць аднаго з адмарозкаў з сатрасеньнем мазгоў ў лякарню. Кагосьці з драгуноўскіх старэйшых прыцеляў. Такая яна была, карацей, — загадкавая.

Спачатку Русая нібыта прайшла міма, але потым прытармазіла.

— Ты чаго скуголіш?

Вераніка зусім не зьбіралася адкрываць Русай свае няшчасці, але нечакана ледзь не разраўлася ў яе на плячы.

— Вырашым, — пашкадавала яе Русая. — Я сродак ведаю. Агеньчыкам. Сама была ў такой сытуёвіне. Твае продкі дамоў вечарам прыходзяць?

Нізкі, бадзёры голас Русай падзейнічаў на Вераніку як моцнае супакаляльнае. Яна сказала, дзе жыве, і як толькі вярнулася са школы, у дзьверы пазванілі.

— Пакурым спачатку, — Русая кінула сумку на бацькоўскую канапу ды хутка прайшла на кухню. — Дзе ў цябе балькон?

На бальконе Вераніка атрымала цыгарэту. «Ты ня курыш?» — Русая была сапраўды ў шоку. «Глядзі». Неўзабаве Вераніка ўжо пускала няўмела дым, дыму было так шмат, што Вераніцы здавалася, ён стаіць слупом у кватэры, хаця дзьверы яна зачыніла на засаўку. Русая маўчала, засяроджана скідваючы попел.

— Глядзі, — яна нарэшце падняла вочы на Вераніку. — Бярэм і кончыкам цыгарэты... асьцярожна...

Вераніка адхіснулася.

— Ды ня сцы ты, — Русая засьмяялася. — Я ж не ў губу табе буду... не губу буду прыпальваць, я акурат сюды...

Вераніка захітала галавой.

— Потым пратрэш, і да вечара ўжо нічога ня будзе, — пачала пераконваць яе Русая. — Пабачыш.

— Не магу я, — зьбянтэжана сказала Вераніка. — Ну не магу. А раптам ты прамахнешся? На ўсё жыцьцё шнар застанецца.

— На ўсё жыцьцё... — Русая нецярпліва памахала цыгарэтай. — На ўсё жыцьцё застанецца, калі ты тузацца будзеш. А пастаіш хвіліну спакойна, усё будзе ок.

Вераніка ў распачы зірнула ўніз.

— Ды што я цябе ўгаворваю, — Русая паціснула плячыма. — Хадзі як ёсьць. Я ж як лепш хацела.

Вераніка глыбока ўдыхнула і ўжо зьбіралася заплюшчыць вочы, паднесьці твар да Русай, замерці і аддацца на волю лёсу, як бакавым зрокам пабачыла, як у калідоры стаіць сьпінай да балькона нехта зусім ёй не знаёмы ды дзелавіта корпаецца ў тумбачцы. Яна рванула дзьверы на сябе і, ледзь праціскаючыся ў пройму, закрычала няўпэўнена: «Гэй!». Раптоўны страх не даваў ёй падысьці бліжэй, Вераніка была гатовая ў любы момант выбегчы на балькон ды зноў зачыніцца на засаўку, а там ужо трэба было... трэба было... ну, крычаць, крычаць не сваім голасам, клікаць на дапамогу.

— Гэй, вы, — ціха ўскрыкнула яна яшчэ раз і наляцела сьпінай на буйную постаць Русай.

— Добра, я пайду, — сказала Русая таропка, адцясьняючы Вераніку да балькона. — Ня хочаш як хочаш. Само загоіцца.

Тады да Веранікі стала нешта даходзіць. Яна зазірнула з жахам Русай у твар, схапіла яе за рукі. «Ды ладна табе», — раздражнёна й сумна сказала Русая, вызваляючыся ды крочачы ў перадпакой. За нейкае імгненьне Вераніка разгледзела двух хлопцаў, на выгляд яны нядаўна скончылі школу, абодва ў

бруднавата-белых куртках, адзін зь іх паправіў на плячы спартовую торбу, паглядзеў на Вераніку зь нейкім здзіўленьнем ды пабег за другім да выхаду.

— Дык ты... Ты... — прашаптала Вераніка са злосьцю й павагай. — Ты зь імі...

— Я? — Русая абурана пакруціла галавой. — Я пайду ўжо. Думала, табе сапраўды дапамога трэба.

Вераніка схапіла яе за плячо, і Русая скінула яе руку адным нэрвовым рухам:

— Адкуль я ведаю, хто тут у цябе швэндаецца! Пакуль.

І Русая пайшла, а Вераніка глядзела на яе з акна. Потым высветлілася, што з кватэры зьнікла ня надта шмат, усё больш нейкія гаспадарчыя дробязі. Іх выратавала іхняя беднасьць. Самай вялікай стратай быў бацькаў гадзіннік. Злодзеяў Вераніка апісала, як запамніла, а пра Русую міліцыянтам не сказала нічога. Магла сказаць, але ж з Русай так ці інакш давялося б яшчэ жыць і жыць. Хто ведае, як бы яна паставілася потым да Веранікі. А самае галоўнае: Вераніка й не хацела нічога казаць. Бо зь незразумелай цеплынёй, такой, што сьлёзы накочваліся на вочы, успамінала балькон, і твар Русай, так блізка, як ніколі не набліжаліся да Веранікі чужыя твары, і яе сьветлыя валасы на лбе, і грудзі, што ўздымаліся пад чорным швэдрам трохі шпарчэй, чым бывае ў школьніц, і крапкі вакол носу, і цыгарэту ў доўгіх, дарослых пальцах.

* * *

Нейкае кіно, далібог.

У кабінэт да Ларысы трэба было зайсьці зараз жа, неадкладна, тэрмінова, трэба было знайсці якую заўгодна нагону ды ісьці туды, у канец калідора. Гэтая думка нібы ўдарыла Вераніку па галаве. Ларыса сёньня сыходзіла з-пад кантролю, Ларысу сёньня ўвесь дзень было відаць толькі здалёк: то яна зьнікала за дзьвярыма ліфта, то яе голас было чуваць на сходах, то яе сьпіна мільгала за шкляннымі дзьвярыма, дзе быў спуск ва ўнутраны двор. І Вераніка, не выключаючы кампутара,

паспешліва адшукаўшы ў шафе нейкія дакумэнты — даведкі, справаздачы, чыстыя блянкі — пабегла, чапляючыся абцасамі за скамечаны дыван, што пайшоў увесь прыгожымі складкамі, да дзвярэй. Перад кабінэтам Ларысы яна спынілася, аддыхалася, пагатоў калідор быў пусты. Штурханула дзверы.

Тут пахла Ларысай і было пуста. Партрэт над сталом насмешліва зірнуў на Вераніку й стаў чакаць, што яна зробіць далей. Уключаны кампутар цяжка дыхаў, відаць, Ларыса мусіла хутка вярнуцца. Вераніка прычыніла за сабой дзверы й зрабіла некалькі няўпэўненых крокаў. На стале ляжаў мабільны тэлефон Ларысы. Вераніка паглядзела колькі сэкондаў на сваё дзіўнае, ненатуральна спакойнае, нават трохі ганарлівае адлюстраванне ў шкляной сьцяне шафы, такой самай, якая стаяла ў яе, Веранічыным кабінэце. На сьпінцы такога самага, як Веранічына, крэсла вісела сумачка Ларысы. Часу на роздум не было. І яна наважылася.

Разабрацца ў чужым тэлефоне было справай не такой ужо лёгкай. Вераніка ўвайшла ў яго, як рабаўнік у чужую кватэру, задуменна патыцкала пальцам у кнопкі. Потым зласьліва засьмяялася. Ларыса запісала Яго — Яго, Яго! — не, падумаць толькі, Яго! — у сваім агідным ружовым тэлефоне як «Салодкага». «Салодкі». Гэта ж трэба. Некалькі націсканьняў — і Салодкага ў жыцці Ларысы паменела. Прынамсі, на нейкі час. Ды хаця б на імгненьне, і тое добра. Вераніка шпурнула тэлефон назад на стол і схавала Ларысіну сумку з пацучынай скуры.

Першым, што трапілася ёй у руку, была памада. Вераніка імкліва прымусіла яе высунуць свой акрываўлены язычок. «Сьмерць» — выдрапала яна шпількай на пунсовым тлушчы, літары атрымаліся маленькія, касабокія, наўрад ці Ларыса іх заўважыць, але ж гэта Вераніку й не цікавіла. Важна, што на вусны ёй ляжа тонкім, роўным слоём сьмерць. Гэта была добрая, дарагая памада. Нікому, ніякаму хлопчыку або чэславападобнаму старому дзіку не зьлізаць сьмерць з Ларысіных вуснаў. Яна яшчэ знайшла фатаграфію іхнага аддзелу ў шуфлядзе стала і выкалупала адтуль Ларысу, трохі закрануўшы, праўда, ад-

наго ні ў чым не вінаватага супрацоўніка, спэцыяліста ў ацэнцы фашыстоўскай маёмасці, пра якога хадзілі чуткі, што ён гомасэксуаліст. Выдраная з групаваго здымка Ларыса стала спачатку папяровым камяком, а потым паляцела ў вакно. Вось так.

Яна асьцярожна вызірнула ў калідор і ў лоб сутыкнулася з зусім незнаёмай тоўстай жанчынай. «Дзяўчына, кнігі не жадаеце набыць?» — жанчына стала на яе шляху й закорпалася ў валізе. «Танна». «Не цяпер», — прамовіла Вераніка, намагаючыся абысці прадавачку кніг. «Ёсьць Марыніна, Дашкава, Блад, Хорар, Кэтрын Дэс», — не адставала жанчына. «Выдавецкія кошты». Нейкае імгненьне Вераніка змагалася зь яе навязьлівай тушай. «Добра!» — амаль закрычала Вераніка, чуючы, як падымаецца ліфт. «Хадземце да мяне ў кабінэт». «А гэта ня ваш?» — узрадалася жанчына. «Дык я туды, а потым і да вас зайду».

— Ведаеце, мне бегчы трэба, — сказала Вераніка, агінаючы прадавачку. Прадавачка кінулася за ёй. У кабінэце Вераніку вымусілі купіць тры стракатыя кніжачкі. «Я прымаю таксама замовы», — сказала жанчына горда й прысела на крэсла для наведнікаў. «Такой таннай Камасутры, як у нас, вы ня знойдзеце больш нідзе. Ёсьць дзіцячая літаратура. Гары Потэр з ілюстрацыямі».

«Вон!» — ціха сказала Вераніка, седзячы ў сваім крэсьле, і заплюшчыла вочы. «Да пабачэньня», — ветліва сказала жанчына ды выйшла. Туфлі звычайна ўпалі з ног Веранікі, і яна з хрумсьценьнем паварушыла пальцамі. Зазваніў тэлефон і тут жа змоўк. Нібы нагадаў пра працу. Яна нэрвова тарганула мышкай і з інтарэсам прачытала на экране манітора пакінутае невядомай наведніцай і ўпэўнена напісанае вялікімі літарамі слова: «Сучка».

Ён перавярнуўся на другі бок і цяпер быў ад яе на адлегласьці выцягнутай рукі. Дыханьне Лекса было роўнае, гэта спаў

святаты, гэта спаў судзьдзя, гэта спаў лекар. Вераніка сама ня ведала, чаму яна прачнулася. Ноч у ДOME не парушалася ніводным гукам. Магчыма, там, глыбока пад зямлёй, цяпер стагналі ды парыквалі, трубілі ды клікалі на дапамогу, але тут, у вежы, чуваць нічога не было. Вераніка выцерла краем прасьціны ўспацелую шыю ды ўстала. Наступіла на ланцуг: сёньня Лекс зноў не прыкаваў яе, ён ужо відавочна ўпэўніўся, што Ўладзе няма сэнсу адсюль уцякаць. Тры месяцы сьвяцілі ў акно. Лекс ляжаў на сваім краі ложка, як гаспадар — шырока раскінуўшы рукі, цяжка, вольна, грузна... Ланцуг пад яе нагамі зноў зазьвінеў. Яна зірнула на Лекса зь пяшчотай, але той нават не паварушыўся. І тады Вераніка ціха выйшла з пакою.

Можна было б легчы зараз да яго, і прыціснуцца ўсім целам да ягонай грубай уніформы. Аднак наўрад ці гэта б яму спадабалася. На ноч у іх проста не заставалася сілаў, такімі насычанымі, такімі аднастайна-салодкімі, балюча-мокрымі былі дні. З ранку да ночы, з ранку да ночы. Як доўга яе чакаў Лекс, калі ўпершыню ён стаў марыць пра госьцю, пра палонную, пра саўдзельніцу, пра рабыню... Невядома. Колькі яму насамрэч: трыццаць, сорак, восемдзсят? Чатырнаццаць? Вераніка йшла ўніз па вінтавой лесьвіцы, лёгкімі рухамі ўключаючы сьвятло. Не, ёй не хацелася цяпер ягонага цела. Урэшце яна спусьцілася на першы паверх, ледзь ня ўпаўшы на апошнім, самым стромым павароце. Тут былі дзьверы, што вялі вонкі. Тут былі дзьверы ў сутарэньні. Тут былі яшчэ адны дзьверы. І яна адчыніла іх.

Яна рухалася па ярка асьветленым калідоры, нібы лунацік. Калідор рэзка пайшоў улева, і яна паслухмяна пакрочыла туды. Вераніка апынулася на вузкім мастку, што завіс высока над прасторнай заляй. Адсюль яна бачыла клеткі, бачыла бяссонных монстраў, якія рыхтаваліся да заўтрашняга пекла, бачыла на адным узроўні з сабой складаныя, а можа, зусім і не складаныя мэханізмы, з дапамогай якіх, пэўне, Лекс апускаў новыя ахвяры ў падрыхтаваныя турмы. Ціхі піск. Гудзеньне, рэзкае сьвятло лампаў. Пах крыві, пах спароўваньня, пах гнілое саломы. Яна

дабралася да канца мэталёвага мастка. Пад яе нагамі рыпела дробная жалезная сетка. Галава кружылася. Вераніка зрабіла яшчэ крок і апынулася перад новымі дзвьярыма. У ёй не было ні страху, ні сьмеласьці. Яна йшла наперад, як у сьне.

Пасярод пакою, зусім голага, роўнага, нібы ўнутранасьць куба, проста ў паветры віселі вялікія, падобныя да гамака вусны. Фіялетаваыя вусны, пульхныя вусны. Яны віселі ў паветры без усялякае падтрымкі і трохі пагойдваліся. Два выцягнутыя воблакі, якія яшчэ й дыхалі. Вераніка спынілася перад імі, і вусны, здавалася, таксама яе разглядвалі. Чым: гэтай вузкай шчылінай паміж імі, або добра бачнымі порамі на тонкай чалавечай скуры? Мноствам пораў. Два воблакі, два выпарэньні, два застылыя струмяні фіялетавага газу. Адзін на адным. Вусны не ўсьміхаліся, выраз іх быў спакойны й мудры.

— Хто ты? — запыталася Вераніка й не пачула свайго голасу.

Вусны ня рухаліся, і толькі калі яна захацела паглядзець на іх ззаду, трошкі расчараваная маўчаньнем, у пакоі пачуўся стомлены голас:

— Да каго яна зьвяртаецца? Да каго? Да цябе або да мяне?

Вераніка пасьпешліва вярнулася на сваё месца. Цяпер вусны насамрэч варушыліся.

— Я хацела пагаварыць з вамі.

— Нас двое, — сказалі стрымана вусны. — З кім ты будзеш гаварыць?

— З абодвума, — сказала Вераніка, падумаўшы.

— Гэта добра, — адгукнуліся вусны. — Гэта ты вельмі правільна сказала. З абодвума. Чуеш, яна будзе гаварыць з намі абодвума.

— Абедзвьяума, — сказаў той самы голас, хаця й больш капрызны.

— Абаімі, — урачыста прамовілі вусны. — Ты хочаш ведаць, хто мы? Хіба ты ня бачыш?

— Бачу, — сказала Вераніка. — Але ж я хацела ўдакладніць.

Вусны ўсьміхнуліся.

— Цябе завуць Аліса?

— Я Ўлада, — сказала Вераніка, зусім аголеная Вераніка, Вераніка-рабыня, Вераніка-пляма на экране.

— Яна мне падабаецца, — прамовілі вусны.

— І мне. Што ж ты хочаш ад нас?

Вераніка прысела на кукішкі. Яна задумалася.

— Я ня ведаю, чаго можна чакаць ад вуснаў. Чаго можна ад вас хацець.

— Мы можам цалаваць. Можам складвацца банцікам. Можам выгінацца. Ствараць настрой. Але мы ўсяго толькі вусны. Дзьверы. Мы можам размыкацца, і тады ўсё залежыць ад таго, хто перад намі.

— Можа быць, патлумачыць ёй? — сказалі вусны.

— Але ж мы ўжо ўсё сказалі? — прамовілі вусны.

— Яна сама здагадаецца, — шапнула вусны.

— А калі не, гэта яе праблема, — усьміхнуліся вусны.

— Але яна не такая, як астатнія, — таргануліся вусны.

— Добра, давай, — ледзь варухнуліся вусны й прыадкрыліся.

Вераніка пабачыла ў адкрытым роце начное поле, над якім кружлялі сьветлякі, зусім блізка быў лес, патыхнула холадам, пахам вільготных кветак, праляцеў, шумна машучы крыламі, кажан, ацепалася недзе на дрэве сава. І потым вусны стуліліся.

— Ты хочаш туды? — спыталіся вусны.

Вераніка засьмяялася:

— Не.

— Ты ня хочаш уцячы адсюль?

— Не, — сказала Вераніка ўпэўнена. — Тут я вольны чалавек. Тут маё каханьне. Тут я ўсемагутная. А там? Не, я застаюся. Прынамсі, пакуль што. Але я зайду яшчэ, добра.

— Заходзь, — вусны скрывіліся. — Заходзь, пабалбочам. Мы ніколі ня сьпім.

— Дабранач, — сказала Вераніка й выйшла.

Той самай дарогай, якой яна прыйшла сюды, Улада вярнулася да Лекса. Той спаў, і рукі ягоныя былі паслабленыя. Вераніка легла побач і з казачнай усмешкай на вуснах стала чакаць новага цудоўнага дня. Яе цела ўжо было гатовае да працы, яе цела выдзяляла сок.

Праз блытаніну з аўдыторыямі яна спазьнілася на лекцыю: цішыня й белая пустэча той, якая была пазначаная ў раскладзе, аглушылі Вераніку. З амаль што закладзенымі вушамі яна зноў пайшла да раскладу, там яе й сустрэў дэкан. Ён красамоўна паказаў на столь, і Вераніка пабегла наверх. Там, у 555-ай, панаваў паўзмрок, завешаныя фіранкі пакалыхваліся ад ветру, голас выкладчыка, такога маладога, а ўжо лысага, быў гідка надсадны. Прастудзіўся ён, ці што. Яны глядзелі слайды, нейкі жывапіс, раскоша голага цела, парнаграфія прыроды, тоўстыя жанчыны, мужчыны, падобныя да пэрсанажаў фантастычных трылераў. Бароды, панчохі. Вераніка ціхенька ўвайшла, абыякава сьлізганула позіркам па карціне, што цьмяна гарэла на сьцяне, — празь яе настойліва праступала дошка, на якой былі накрэмзаныя хімічныя формулы. Карціна як карціна, мікелянджэла-рафаэль-леанардадавінчы, нехта з гэтых, напэўна. Многа лесу, кавалак неба, недзе ў гарах. Нешта неўразумелае на пярэднім пляне. Яшчэ больш за гадзіну тут тырчаць. Яна села за апошняй партай і закрыла твар рукамі. Ёй востра хацелася чагосьці, і яна не разумела, чаго. Ёй хацелася плакаць, выць, або парэзацца аб што-небудзь вострае. Бо была восень, і ёй было васьмнаццаць. «Брэйгель», — гнюсна цягнуў выкладчык. «Брээйгель», — як авечка. Як іржавыя арэлі. Госпадзе, ну пры чым тут гэты Брэйгель?

Ня дзіва, што сароку там, на гэтай цёмнай, паточанай жукамі бэльцы, многія адразу не заўважаюць. Яна ўсяго толькі сарока. Птушка, што цалкам губляецца на фоне раскошнай, бы

Кёльнскі сабор, прыроды. У яе чучала напхана так багата мітаў. Сарока: Яе паглынаюць горы, і гэты туманны гарадок унізе, і возера, што выгладвае з даліны. Пакручастыя дрэвы, якія магі вырасці толькі тут. Шыбеніца пустуе. Пад шыбеніцай танчаць людзі. Вайна прыйшла, узлезла на пагорак, агледзела наваколье ды сышла. Яе сьляды яшчэ відаць, але хутка восень, лісьце зацярушыць іх, вайна забудзецца, аж да наступнай, — але ніхто не прыярэ шыбеніцу. Шыбеніца расьце тут, нібы дрэва. Я люблю гэтыя колеры.

Горы паглынаюць птушку. А пра яго казалі, што ён глытае горы й скалы. Брэйгель Мужыцкі. Як шляхецкі тытул. Ён адчуваў сябе як скала, як бык, як хмара над сасьпелай пшаніцай. Ён еў прыроду, бы пірагі, вялізнымі кавалкамі, і разам з тым яму ніколі не прыйшло б у галаву чымсьці яе прынізіць або абразіць. Бо гэта значыла абразіць самога сябе. Бо ён ніколі не забываўся на сваю ёй прыналежнасьць.

Ён быў у сваёй стыхіі ва ўсім натуральным, жывым, грубым, напоўненым пахамі, ён не дзяліў іх, пахі, на прыемныя й не. Пот, перагар, пах сьвежасьпечанага хлеба, пах вялікіх, пладавітых, усьмешлівых жанчын, пах крыві ў разьніцы, пах гною, пах рыбацкае курткі, пах дыму над заможнай вёскай. Цьмянае галяндзкае сонца, якое яму нібыта дапамагала. Хуткія палосы сонца, як напалоханых зайцы між высокага калосься. Зь сябрам Гансам Франкертам яны любілі хадзіць па сёлах ды, выдаваючы сябе за гасьцей жаніха, сьвяткаваць чужыя вясельлі. Як ён любіў жыць... Ледзь не ажаніўся са сваёй служанкай — спыніла яго тое, што служанка была паталягічна ілжывая. Нават у адказ на простыя, побытавыя пытаньні яна выдумляла, чырванючы, розную лухту. Ён нават любіў яе за гэта. А яна яго баялася, бо ён быў мастак, а людзі такой прафэсіі без знаёмства з д'яблам не абыходзяцца. Можа, яны й не прадаюць яму душу, але ж сустракаюцца, сустракаюцца: інакш з кім там Пітэр размаўляе штодня ў сваёй майстэрні? Пазьней ён ажаніўся з дачкой свайго былога настаўніка. Маладой было васямнаццаць, і сарока была завяшчаная менавіта ёй.

Як гэта часта бывае, сыны тытулу не заслугоўвалі. Пайшлі па ўзбочыне, ім карцела зазірнуць туды, куды зазіраць было або немагчыма, або забаронена. Дэкадэнты Сярэднявечча: Брэйгель Аксамітны, Брэйгель Пякельны. Ён глядзеў на сыноў ухвальна. Яны й праўда ўдаліся, бо кожнага цяжка было зблытаць зь якім-кольвечы іншым чалавекам. Такой была ягоная Галяндыя: кожны камель непаўторны, кожны водсьвет, кожны твар.

Час не спрыяў жыцьцялюбам. Гішпанцы забаўляліся з чужой крывёй, і калі ў адным канцы краіны палала вёска, то ў той самы момант недзе ставілі новую шыбеніцу. Царква якраз забараніла ўскрыцьце трупаў у дасьледніцкіх мэтах, а трупаў навокал было так багата, трупы цягнулі за сабой новыя, сьмерць была звыклай зьявай, а анатомія патрабавала матэрыялу — па праве навукі. Час майстра Дзумба яшчэ не надышоў, хаця воск ужо рабіў сваю справу. Кажуць, ён напісаў сароку, намякаючы на тое, што кожная пляткарка заслугоўвае шыбеніцы, другія кажуць: так, але ж тут ёсьць і больш глыбокі падтэкст, краіна задыхалася пад гішпанскім прыгнётам, сьмерць была паўсюль, яе ўжо перасталі баяцца, баяліся толькі таго, што ёй папярэднічае... Факты, чуткі, грамадзянскі падыход... Кожнае з парасятаў будзе свой дом. Але ж не, кажу я вам, не. Ён пісаў гэта, сароку, і шыбеніцу, і скалы, і горад унізе, і зьмеі камялёў, маючы на ўвазе перадусім толькі адно, якім бы страшным яно ні было.

Прыгажосьць.

У гэтым паўднёвым горадзе мяне пасялілі на адной амаль празрыстай віле, гаспадар быў якраз у ад'ездзе. Увечары яе празрыстасьць ня кідалася ў вочы — тым ня менш, я доўга ня мог заснуць, праляжаў, скінуўшы падушку ды коўдру на падлогу, амаль да раніцы, мне было душна, хаця знадворку прайшоў хуткі і асьвяжальны, як мятныя пасьцілкі, дождж. На самым сьвітаньні мне, ашалеламу ад чарговага новага жылля,

прымроілася Вераніка, якая журботна блукала па двары, уздоўж басэйну. Вуліца побач пачала пакрысе ажываць, машыны шумна скочваліся ўніз па бруку, віла стаяла на ўзгорку, густое высокае кустоўе засланыла даліну... Неўпрыкмет я заснуў і пабачыў свой дзіўны сон, які пачаў сьніцца мне яшчэ на поўначы: рэдкі лес, карабельныя сосны, густы туман, і бурбалкі парашутыстаў, якія зьнікаюць, набліжаючыся да зямлі, усё шэра-белае, вогкае, як асенняе папялішча.

На раніцу я нікуды ня мог падзецца ад празрыстасьці гэтых сьценаў. Прасторы для сонца тут хапала зь лішкам, «Schönes Wetter», — крыкнуў нехта суседу за высокай жывой агароджай. Я знайшоў на кухні кававарку ды згатаваў сабе свой чорны духмяны сьняданак. Знайшоў стол, зь якога сонца выразала па цэнтры сьляпучы трохкутнік. Закурыў, пакуль яшчэ ня ведаючы, куды падзеццё попел.

Гэта быў квадратны чорны стол, і вакол яго стаялі чатыры плеченыя крэслы. Не, сымэтрыі тут не было аніякай — крэслы стаялі ў розных позах. Можна было сесьці на вунь тое, супрацьлеглае, і тады сонца ляжала б перад табой, як талерка, і кожнага, хто ўвайшоў бы сюды, ты пабачыў бы першым. Другое крэсла дазваляла апынуцца да візытантаў у профіль і глядзець на гадзіннік, што вісеў на сьцяне. Гэтае месца таксама было ў цені. Трэцяе месца таксама паказвала цябе ў профіль таму, хто завітаў бы ў пакой, і адтуль можна было б разглядаць карціну: але не, гэта была старая, забаўная тэатральная афіша, з мужчынамі ў капелюшах і плашчах, цыгара ў роце, прыгажуня-бляндынка на заднім пляне, а ўпоперак надпіс, назва мюзіклу: «She is your death».

Ні пра што не задумваючыся, зусім міжволі, я не абраў ніводнае з гэтых месцаў. Я сядзеў там, дзе сядзеў: сьпінай да сонца й да таго, хто мог з хвіліны на хвіліну прыйсьці, мая патыліца марудна награвалася, каб бачыць афішу або гадзіннік, мне трэба было выгінаць галаву, а гледзячы проста перад сабой, я ўпіраўся позіркам у твар таго, хто сядзеў на першым крэсьле. Такая была дыспазыцыя. Заставалася

піць маленькімі глыткамі каву й чакаць таго, хто мусіў сюды прыйсьці.

Прыкладна праз паўгадзіны прыйшоў Франк. Я павітаўся зь ім, не паварочваючы галавы, і запрасіў яго сесьці, мне было вельмі цікава, куды ён сядзе. Ён трохі здзівіўся, але ж, відаць, быў даволі звыклы да розных замежнікаў зь іхнай тысячай статутаў, у якіх лепш не разьбірацца, каб не звар'яець. Франк пахадзіў трохі ў мяне за сьпінай, а я цярпліва чакаў. Мне вельмі хацелася дастаць з запlechніка бутэльку віскі ды выпіць, проста каб спакойна тут агледзецца й пагаварыць зь ім сапраўды грунтоўна. Але ж ён дакладна ўспрыме ўсё няправільна, калі я буду піць віскі а дзясятай раніцы. Франк далікатна пакашляў ды распытаў у мяне пра тое, як мне тут падабаецца. Я адказаў, але так і заставаўся сядзець на месцы, цэдзячы сваю астылую каву бяз цукру: цукар я не знайшоў. Урэшце я ўзяў цыгарэту, і ён успрыняў гэта як сыгнал, што сьнедаць я скончыў. «Ja, ich bin fertig», — прамовіў я гола сам Грэгара Замзы, стараючыся на яго не глядзець. Ён задаволена абышоў стол і сеў насупраць мяне. Так, так, я так і думаў, ён сеў акурат насупраць мяне, і сонца расставіла ўсё па сваіх месцах.

Чым жа я займаюся тут? Вось і яшчэ адзін адказ прысьпеў, вымайце яго зь печкі. Я ПЛЯВУЗГАЮ.

Гэтым словам, такім выразным, родным, здольным парадаць як вечна заклапочанага пурыста, так і расейскага турыста, можна вытлумачыць ладную частку майго тутэйшага баўленьня часу. «Плявузганьне» — гэта ўсе мае тутэйшыя інтэрвію й публічныя прамовы, усе мае выказваньні адносна радзімы, пра якую, па шчырасці, можна казаць усё што заўгодна, у любым выпадку гэта назавуць плявузганьнем. Бо радзіма — абсалют, хвалі яе — і цябе абвінавацяць у прэзьмернай, здэсклівай стараннасці, аблай яе — і цябе залічаць у здраднікі. Тутэйшыя журналісты да мяне ахвочыя, ды каб

жа іх цікавіў я: ім важны Від, а не Падвід, на маім месцы перад дыктафонам мог бы з такім жа посьпехам апынуцца любы мой суайчыньнік, журналістам істотна ня хто ты, а адкуль. Адмова трохі паплявузгаць успрымаецца зь недаўменьнем: што ж вы робіце тут, гер Кайнэр, гер Швайгештыль? *Wes Brot ich ess', des Lied ich sing'!*

Між тым, падвід гера Швайгештыля сам па сабе мог бы стаць тэмай асобнага дасьледаваньня. У роднай мове й для яго існуе сваё азначэньне: грантасмок. Мы, грантасмокі (такія зьбеглыя з тонучых караблёў капітаны Гранты з файкамі ў гнілых зубах), новая парода чалавека, нам як падвіду ад роду хіба паўстагодзьдзя. Уцекачы мінулага і ўявіць сабе не маглі, якім шыкоўным клопатам будуць акружаныя іх нашчадкі, якім пашчасьціла вырвацца за мяжу з маленькіх, *не дасьпелых да свабоды* грамадзкіх раёў. Бо, нагадаем, важна ня хто ты, а адкуль. Дзякуючы ўладзе на маёй радзіме я яшчэ па дарозе ў гэты партовы горад атрымаў авансам порцыю такога спачуваньня, што яе хапіла б на ўсіх маіх суайчыньнікаў. Улада пра гэта не здагадваецца й працягвае шукаць фашыстаў на родных калгасных нівах.

Пасьля інтэрвію часопісу «Gabel» мне стала ўжо не да стварэньня легкадумных «Прэдупрэждзеньняў». Інтэрнэт імгненна данес на мяне маім бедным, бедным, бедным суайчыньнікам, уручыў ім перакрыўленае шматлікімі перакладнікамі адлюстраваньне той млявай, нязначнай гутаркі. «Ён ня мае права, жывучы *там*, гаварыць так пра *нашу* краіну», — абураліся ў сеціве жыхары канцлягеру «На блакітных азёрах», «Я наогул перакананы, што за мяжой нельга казаць кепска пра сваю радзіму», — марна намагаўся паставіць тарчма літару «р» у апошнім слове адзін патрыёт з ВКЛ-11 пад Рачкамі, «Гэта самапіяр-р-р, пія-р-р!» — паныла каркалі на сучасны манер спаракнелыя прадстаўнікі розных старажытных прафэсій, якія ў лягеры ВКЛ-13 выдавалі часопіс «Наша Воля». Давялося мне правільна расставіць усе знакі прыпынку, што я зрабіў без усялякае, трэба сказаць, ахвоты.

У адрозьненне ад аўтараў гэтых гняўлівых допісаў я добра ведаў, адкуль менавіта ўцёк... Мой спосаб зарабляць сабе на хлеб між абшараў радзімы даў мне за паўтара дзясятка гадоў магчымасьць штодня сустракацца й размаўляць з такімі людзьмі, якіх мае апанэнты ўважалі за казачных герояў: зь нябачнай абслугой ВКЛ, з усімі гэтымі швачкамі, прадавачкамі, рабочымі, трактарыстамі, малярамі, выхавальніцамі дзіцячых садкоў і культработнікамі, з дактарамі й кіроўцамі, з усімі тымі, хто забяспечваў маіх абураных крытыкаў прадметамі першай неабходнасці, з тымі, на кім трымалася *ваша* краіна, з тымі, ніводзін зь якіх ні разу не ўсумніўся, што *вы* трапілі ў свае ВКЛ за канкрэтныя злачынствы — з тымі, дзякуючы каму яна, *ваша краіна*, такая, якая ёсьць... Ці ня бачыце вы, спадарства, нешта прыхавана-заганнае ў гэтай вашай максыме: «За мяжой нельга кепска казаць пра сваю краіну»? І ці можа адзін чалавек зрабіць сабе піяр за кошт двух дзясяткаў віртуальных канцлягераў?..

(Дрозд щебечет в шевелюре кипариса).

Вераніка не змагла стрымацца і з асалодай аблізнулася, калі гэтыя прахалодныя пальцы леглі ёй на шыю. Яе скура хутка іх нагрэла, і было так утульна адчуваць сябе ва ўладзе чагосьці ўмелага, прафэсійнага, натрэніраванага. Вераніка ведала, што ў пакоі яны не адны, і гэта было прыемна: ёй вельмі хацелася, каб на яе цяпер глядзелі са схованкі ды пакутавалі ад немагчымасьці ўмяшання; яе так радавала ўласная запатрабаванасьць. Яна аблізнулася яшчэ раз — гэта быў непрыстойны рух, і яна гэта ведала, але ж хто мог пабачыць, як вусны Веранікі, бледна-ружовыя сённыя, бы змерзлыя, схаваліся на імгненне за амаль аўтаматычным, павольным, вывераным ня ёй, а яе свавольным цэлам рухам языка, на вуснах сьліна, тонкі слой сьліны, і адразу ж прахалода. Нібыта ў кабінэце скразьняк. Ёй было весела ад думкі, што зараз нехта можа зайсьці сюды, і першым, што ён убачыць, будзе супрацоўніца аддзелу — ува-

САРОКА НА ШЫБЕНІЦЫ

сабленьне Ёлады — якой адзін з наведнікаў гладзіць плечы. Той, хто зойдзе, абамлее і не здагадаецца, што сюрпрызы гэтага кабінэту яшчэ ня вычарпаня. Тут шмат незвычайнага сёння. Нібы ў адміністрацыі дзень адчыненых дзвярэй.

Яна ўвайшла ў Ягоны кабінэт, як верная старая прыслужніца. Увайшла ды моўчкі паклала паперы на подпіс каля Ягонай загарэлай рукі. І засталася стаяць ля стала, апусьціўшы вочы, нібы чакаючы далейшых загадаў. Ён гэта не адразу заўважыў, потым усё ж зірнуў на яе, трохі зьдзіўлена, не разумеючы, што яна тут робіць.

— Вераніка, — прасьпяваў ён задуменна, ня ведаючы, што сказаць. — Верані-і-ічка... Як справы, Веранічка?

— Дзякуй, — уздыхнула яна, а ўнутры ўсё раптам затрапатала, так, як раней, бо ён зь ёй загаварыў, бо ў кабінэце нікога апрача іх не было. Гэта здаралася ў апошні час так рэдка. І, відаць, менавіта гэтая блізкасць падказала ёй ні з таго ні з сяго цікавы наступны ход у яе гульні. — Дзякуй, усё добра.

«Толькі б ня спудзіць», — пранеслася ў яе ў галаве, і яна ледзь не пакланілася Яму. Ён весела зірнуў на Вераніку зьнізу ўверх і, паклаўшы адну нагу на край стала, запытаўся, ускінуўшы добразычліва бровы:

— А ведаеш, што азначае тваё імя? Ну, адкуль яно пайшло?

Вераніка сарамліва (занадта сарамліва!) пахітала галавой. Ён задаволена пацёр далоні. Яму насамрэч было незразумела, што яна тут дагэтуль робіць, у разгар працоўнага дня.

— Вераніка: тая, якая прыносіць перамогу. Ты прынясеш мне перамогу, Веранічка? Адкажы.

Вераніка ледзь прыкметна ўсміхнулася. Відаць, апошняя захапленне аддзелу Яго нейкім чынам абмінула. Ён ня ведаў, хаця й быў намесьнікам загадчыка, што ў стале кожнага супрацоўніка

ляжала раздрукоўка з тлумачэньнем ягонага імя: ужо тыдзень як яны апантана шукалі ў Інтэрнэце ўсё, што датычыла іхных імёнаў, невядома чаму, але шукалі, і дзяліліся адно з адным кожнай новай падрабязнасьцю, і званілі ў суседнія кабінэты, калі знаходзілі нешта пра імёны калегаў; яны займаліся гэтым з такім захапленьнем, з такой упартасьцю, нібы імёны ў іх зьбіраліся адабраць. «А ці ведаеш Ты, што менавіта Вераніка выцерла пот Хрысту, калі ён ішоў на Галгофу?» — пшчотна падумала Вераніка й паглядзела пажадна на Ягоны лоб. Але яна нічога не сказала. Толькі кіўнула.

«Вераніка. Тая, хто прыносіць перамогу. У дзяцінстве баязьлівая, нерашучая, часта прастуджаюцца. З гадамі заўважаюцца такія рысы, як раздражнёнасьць, упартасьць. Апрача таго, у некаторых Веранікаў узнікае алергія на пахі, яны могуць страчваць прытомнасьць ад выгляду крыві.

Характар Веранікі — мацярынскі, хаця вонкава больш падобная да бацькі. Больш любіць бываць сярод мужчын, шлюбаў часта некалькі, нараджаюцца звычайна дзяўчынкi. Вераніка — гаваркая, жывая, жвавая, і гэтую жывасьць захоўвае звычайна да старасьці. Каханьне прыходзіць да яе лёгка, яна карыстаецца посьпехам у мужчын. Аднак пачуцьцё, якое ўспыхвае так хутка, гэтак жа імкліва й знікае, і тады ўсе сувязі з аб'ектам жарсьці ўмомант рвуцца. Асаблівасьць характару Веранікаў — упартасьць (гэта вельмі ўласцівая «зімовым» Веранікам), прычым часта яна дзейнічае проста на злосьць каму-небудзь. Улюбёныя колеры: чырвоны, фіялетава, чорны.

Імені Вераніка пасуюць мужчынскія імёны Уладзімер, Аляксандар, Пётр, Леанід, Станіслаў, Барыс, Ігар — зь іх носьбітамі Вераніка будзе шчаслівая.

Мікалай, Эдуард, Віктар, Уладзіслаў, Арэст, Сямён, Віталь, Канстанцін ёй мала пасуюць».

Як яны гэта вызначылі? Так забаўна. Як высвятляецца, Лёнька, яе дурны Лёнька ёй на самой справе пасаваў, а з Эдзікам яна ўсё зрабіла правільна. А той, які цяпер недзе за мяжой, такі сьмешны, такі дурны: ягонага імя не было ў гэтым спісе.

Чырвоная, фіялетавая, чорная ўпартасьць. «Гэта ж спрэс пра мяне», — падумала з жахам Вераніка той раз, калі прачытала на адным сайце гэты кароткі аповед, у якім пры жаданьні можна было змясьціць усё яе кароткае жыцьцё. Ёй падабалася, што і Ягонае ймя было ў сьпісе тых, ад каго сярэднестатыстычныя Веранікі звычайна нараджаюць шчасьлівых дзяўчатак.

— Ну, ідзі, — прамовіў Ён нецяярліва пасья доўгай паўзы. — Ідзі працуй.

«Дзякуй», — дадаў Ён ні да чаго, разгубленым тонам. І яна пайшла да дзвярэй. «Шчасьліва!» — не ўтаймоўваўся Ён за яе сьпінай. Вераніка дайшла да дзвярэй і спынілася.

— Ну, што яшчэ? — Ён з усяе моцы намагаўся надаць свайму голасу добразычлівасьці.

Вераніка ціха назвала яго па імені і абярнула. Ён чакальна глядзеў у яе вочы.

— Мне трэба вам нешта распавесьці, — сказала Вераніка. — Гэта важна.

— Не цяпер, — замахаў Ён рукамі. — Дай мне палайдачыць трохі. У мяне сёньня няма працы, настолькі няма працы, што я ўжо стаміўся. Трэба адпачыць. Пачытаць што-небудзь захапляльнае вось з гэтай сіняй папачкі з гербам.

— Гэта датычыць працы нашага аддзелу, — сказала Вераніка, пакрываючыся своечасовай чырваннюю. — Маіх калегаў. І... Я не хачу, каб нехта ведаў пра тое, што я вам распавяду. Мы маглі б...

Ён, відавочна, зацікавіўся.

— Але чаму мне? Распавядзіце гэта Чэславу Карлавічу, — сказаў Ён афіцыйным голасам, адначасова ўсхвалявана грукаючы пальцамі па стале. Аднак жа Вераніка добра бачыла, наколькі ён узрадаваны.

— Я хацела спачатку вам, я ўсё ж не зусім упэўненая, што... Я мала ведаю, можа быць, гэтыя мае калегі атрымалі адмысловае заданьне... — прамармытала Вераніка з чароўнай непасрэднасьцю. — І калі вы палічыце маю інфармацыю дастаткова важнай, то, калі ласка, давядзіце яе да Чэслава...

— Да Чэслава Карлавіча, — сказаў Ён, нахмурыўшыся. — Добра. Толькі ж ня трэба гаварыць пра гэта тут. Давайце... Давай, Веранічка, сустрэнемся ўвечары... А хаця б у кавярні «Казей», ведаеш, дзе гэта? Гадзінцы так а сёмай?

— Добра, — лёгка сказала Вераніка. — Я пайду. Дзякуй вам.

— Табе дзякуй.

Ён адварнуўся й падышоў да акна. А яна выйшла ды паляцела па калідоры да свайго кабінэту. Атрымалася, усё атрымалася: Ён сам прызначыў ёй спатканьне. Пра тое, што яна Яму скажа ўвечары, Вераніка імкнулася ня думаць. Акрэсленага пляну ў яе не было, яна вырашыла, што паразважае над гэтым, калі будзе пруткай паходкай пераможцы крочыць па праспэктце да «Новага Граду». Лягчэй за ўсё было б выдумаць нешта пра Ларысу й такім чынам адсунуць яе далей ад месца бітвы. Тады б ніхто Вераніцы ўжо не замінаў. Калі інфармацыя не пацвердзіцца, можна было сьпісаць усё на сваю празьмерную пільнасьць. Судзяць тут толькі за недастатковую ўвагу, за празьмерную ж ніхто сварыцца ня будзе. Як складуцца абставіны пасля вечаровага спатканьня, Вераніку не хвалявала. Істотна было толькі тое, што а сёмай у яе спатканьне. Першае спатканьне зь Ім. І ён сам яго прызначыў, прызначыў не каму-небудзь, а ёй, ёй, ёй, Вераніцы. Яна захацела паказаць камусьці нос, і ўрэшце паказала яго люстэрку. І потым трыюмфальна мацерна вылаялася.

Яна ўсё прадумала. Пасля абеду ёй трэба было ехаць у архітэктурны каледж па моладзевых справах, і калі яна там управіцца за гадзіну, то потым будзе вольная. Дарога ў Сьвет зойме яшчэ гадзіну, хаця можна ўзяць таксі й зэканоміць час. Дома ванна, пераапануцца, прывесьці сябе ня проста ў парадак, а ў баявы парадак, і пасля гэтага, не сьпяшаючыся, прадчуваючы асалоду, наталяючыся перамогай... Віно, сьвечкі, романтичная вячэра... Ён ня здолее адкруціцца.

Назаўтра Вераніцы не хацелася ўсё гэта ўспамінаць. Галава балела так, што Ларыса прапаноўвала выклікаць ёй хут-

кую. «Ты белая ўся, як сьмерць, — крычала ёй у твар радасная Ларыса, — белая, як сьмерць!». Не, Вераніцы не хацелася ўспамінаць учорашні вечар, хацелася сьцерці яго з памяці: вясельнае зьязьньне кавярні, яе новую бялізну пад шыкоўнай сукенкай, смак перамогі на вуснах, яе чаканьне, зь якога пакрысе пачала злазіць пазалота, бутэльку шампанскага, якую яна выпіла ў адзіноце, і потым нейкіх страшных, барада-тых каўказцаў, якіх яна яшчэ змагла адшыць, і інтэлігентнага пэнсіянэра, зь якім яна піла гарэлку на брудэршафт, і потым ваніты ў прыбіральні, і запэцканае крысо, і пацалункі зь нейкімі панкамі-падлеткамі ў начным сквэры, і некалькі цыгарэтаў, і сьлёзы, і тэлефанаваньне Яму на мабільны, яна хрыпата крычала ў слухаўку, а што крычала, ня памятала, — і жаданьне распавесці сваю жаласную гісторыю цярпліваму, вельмі ветліваму міліцыянту, які нікуды Вераніку ня вёў, а сядзеў побач і пабліскаваў акулерамі... Нарэшце нехта заплаціў ёй за таксі й скончыў гэты кашмар.

Па абедзе яна ўбачыла Яго. Ён ласкава ўсьміхнуўся ды запытаўся, як яе галава. «Прабач, — сказаў Ён, спахапіўшыся. — Ня змог учора. Шмат працы было. Вельмі шмат. Пачынаецца новая эпоха.»

На яе грудзёх яшчэ не расталі прахалодныя, упэўненыя дотыкі доктара, а Вераніка ўжо сядзела перад ім за сталом, нецярпліва сочачы, як той марудна запісвае нешта ў яе картку. Трэба было сьпяшацца, па абедзе ў іхнім аддзеле стала падазрона шмат працы, асабліва апошні месяц: Чэслаў загадаў падымаць усе старыя справы, пашыраць базу дадзеных, даводзілася адкоп-ваць нават дасье тых, хто па пятнаццаць гадоў сядзеў у лягерах. Натуральна, Вераніка магла сказаць праўду — яна была на прыёме ў доктара, але ж той не знайшоў адхіленьняў, — не знайшоў, і яна ўжо чула, як Чэслаў дабрадушна яе папікае: ну, калі ўсе пачнуць у працоўны час займацца прафіляктычнымі аглядамі саміх сябе, ня будзе каму працаваць, унучка. «Унуч-

ка» — і зноў правядзе далоньню па валасох, прафэсійным рухам, які нібы супакойвае і адначасова прыгінае тваю галаву да сваіх пульхных каленяў пад мешкаватымі нагавіцамі старога чыноўніка.

— Вы не маглі б хутчэй? — запыталася яна нарэшце, і доктар падняў галаву, здзіўлена на яе паглядзеў. Вераніка ведала, што сварыцца зь ёй ён ня будзе, усё ж яна была не зусім звычайная пацыентка, ён пра гэта ведаў. Бо сёння ён мацаў грудзі ўлады, правяраў, ці няма ў іх непатрэбных зацвярдзеласьцяў, ці ня бразгаюць там цяжкія гуляльныя шарыкі пагрозы, ці не расьце там, унутры, за тонкай белай скурай, дзе-нідзе амаль празрыстай, небяспечная пухліна, мацаў, раз-пораз дакранаючыся выпадкова да нэрвовага смочка. Пройдзе яшчэ некалькі гадоў, сьнежны ком стажу трохі акругліцца, і Вераніка зможа хадзіць у спецыяльную паліклініку для супрацоўнікаў адміністрацыі — але ж хто ведае, што лепей: там яна будзе адна з многіх, і стаўленьне да яе будзе роўным, уважлівым, заўжды аднолькавым, а тут, у яе раённай паліклініцы, што тырчыць пасярод пяціпавярховікаў за некалькі дзясяткаў кілямэтраў ад дому, Вераніка адзіная ў сваім родзе, і ніхто ня мае права абысьціся зь ёй так, як калісьці абыходзіліся зь яе маці.

Як яна й думала, доктар не сказаў нічога. І рука ягоная стала больш жвавай, адзначыла Вераніка з задавальненьнем. Яна зірнула на яго зь цікавасьцю. Яму было гадоў сорок пяць. Амаль як яе бацьку. І аднак жа ён ня мог запырэчыць Вераніцы. Ён быў вымушаны падпарадкавацца. Доктар: такая нікчэмная, дробная асоба, баязьлівец, і такія чудоўныя рукі: ведаюць сваю справу, ведаюць, як і дзе дакранацца, ведаюць, нібы інструмэнт, бяруць цябе асьцярожна і ўпэўнена, у такіх руках ніколі ня будзе страшна, у такіх руках хочацца замерці, такім рукам хочацца належаць. Чаму людзі ня могуць быць цэльнымі, ня могуць быць маналітамі, зь якімі калі прыемна, то ва ўсім: гэтыя б рукі ды каму іншаму. Як соладка дагэтуль унутры ад ягоных дотыкаў, рашучых, чорныя валасы на пальцах, цьвёрдыя, загрубелыя падушачкі, якія ўсё разумеюць, далікатная моц.

— Але ж не забудзьце прыйсьці месяцы праз тры, — сказаў ён, апасьліва ўсьміхнуўшыся. — Я павінен вас яшчэ раз паглядзець. І бывайце здаровыя.

Вераніка ўжо збіралася падняцца, але выдыхнула ды раптам расьсьмяялася:

— А я ж вас ведаю.

Доктар, насуперак чаканьню Веранікі, не здзівіўся. Вусны яго скрывіліся, і ён суха сказаў:

— Вось як.

— Вы ў нас праходзіце па базе, — прамовіла Вераніка з жахам. — Успомніла. Удзел у фашыстоўскай дэманстрацыі, выкрыкваньне антыдзяржаўных лёзунгаў, мацерна лаянка. Не адварочвайцеся, дайце мне глянуць на прозьвішча. Так, супадае, усё супадае.

Доктар нарэшце зірнуў ёй у вочы.

— Так, у нас невялікі горад, дарма што сталіца. Я сваё пакараньне адбыў, — сказаў ён ціха. — Вы масце да мяне нейкія прэтэнзіі?

Вераніка зарагатала, ды ня проста так — ажно да сьлёзаў. Доктар глядзеў на яе зьбянтэжана, вусны ягонья сьцяліся ў тонкую палоску, твар зьбялеў, і Вераніцы было ад гэтага яшчэ сьмяшней.

— Ну не сярдуйце, — сказала Вераніка. — Цікава, а чаму вы... Чаму вы не ў лягеры?

— Паслухайце, паразмаўляйце пра гэта з тымі самымі судзьдзімі, — голас доктара задрыжэў. — Ці вы сумняваецеся ў іх справядлівасьці?

— Не, не, — Вераніка нарэшце супакоілася. — Проста ў галаве не ўкладваецца. Дзесяць хвілінаў назад мяне... фашыст... Ніколі б не падумала. Доктар — і фашыст. Не, я ведаю, такое бывала, у вайну... ворагі... Але вы, тут... І я... Не магу паверыць. Тымі самымі рукамі... Я, напэўна, лухту вярзу.

— Вы можаце вымыцца там, за шырмай, — прамовіў доктар зь нянавісьцю.

Вераніка паднялася, узяла сумачку.

— Але так не бывае, — сказала яна пераканана. — Вашая прафэсія не сумяшчальная з фашызмам. Або вы прыкідваецеся, або... Або вас трэба праверыць.

Яна выйшла і ажно да самай адміністрацыі думала пра тое, што яе мацалі сёння рукі фашыста. Усё стала дагары нагамі: фашыстам мог аказацца і Эдзік, і той самы Цьвях. Ды хто заўгодна. Цьвях — падумала яна і заскрыгатала зубамі. І нават калі Вераніка ўжо адчыніла дзверы свайго кабінэту, яна адчувала сьляды доктаравых рук на сваіх грудзёх, і ёй усё здавалася, што грудзі ёй пякло, што ў выразе яе блузкі варушацца сьляды такіх умелых, такіх невытлумачальна прыемных рук, рук сапраўднага фашыста. Вось якімі яны бываюць бяз джала — бясьпечнымі, бо інакш хто б выпусціў іх на волю, сьлізкімі, патухлымі, з голасам, які бязвольна павіс на падгнілай уласнай годнасьці. Гэтае здарэньне расьпірала Вераніку знутры, яна ніяк не магла знайсці згубленья канцы, і тут яе цела зьлітавалася над ёй: унутры нешта шчоўкнула, практыкантка прыйшла да яе па дапамогу, завітаў пасья доўгага перапынку Гілюк, з новай, яшчэ больш вар'яцкай ідэяй, і болей Вераніка пра доктара ня думала. Мая мілая маладосьць, як гэта тады было проста: перастаць думаць пра нешта. Як перасесьці з трамвая ў трамвай.

Пасья Цэнтру ёй больш за ўсё хацелася паехаць дамоў, пакуль там яшчэ нікога няма, паехаць дамоў і проста выдыхнуць там, бо на працягу ўсяго дня Вераніка ніяк не магла гэтага зрабіць: бегала, бегала, крычала на кагосьці й зноў бегала... Але дзень і праўда выдаўся чорны: яна мусіла пасья працы завезьці стрыечнай сястры вялікі плястыкавы пакет з чырвоным паліто маці, які сястра раптам захацела насіць, бо мода, зрабіўшы шоптур па блізкім замежжы, зноў вярнулася. Паліто маці набыла даўно, але адзявала рэдка, яно было ў добрым стане, і сястры павінна было падысьці. Сястра прасьцей ставілася да такіх рэчаў, і да рэчаў наогул, і вась цяпер Вераніка села, зь пярэ-

стым пакетам і сумачкай, у зусім чужы аўтобус зь дзіўным адназначным нумарам і доўга пацела ў ім, пакуль ён па нейкім пакручастым маршруце цягнуўся праз шэрыя сады прыватнага сэктару, спыняючыся праз кожныя пяцьдзесят мэтраў, бо нейкі ідыёт панатыкаў там прыпынкаў. З кожным прыпынкам Вераніка станавілася ўсё тупейшая, аўтобус нібыта біў яе па галаве, «Затое безь перасадак, затое безь перасадак», — напывала яна, ідучы нарэшце з пагорка да дому, дзе жыла сястра з мужам і дзецьмі.

На кухні, якая пахла дзіцячым лайном, Вераніка паспрабавала выдыхнуць, але там гэта было немагчыма зрабіць. «Зрабі сабе кавы», — крыкнула сястра аднекуль, пакуль Вераніка, так і не разуўшыся, вывальвала паліто на стол. «І можаш папаліць на бальконе», — сястра села перад ёй, трымаючы дзіця на каленях. «А, ты ж ня курыш». Тоўстае паліто пахабна ўсьміхалася, аглядаючы новае жылло. Чарговы пляменьнік Веранікі злосна заверашчаў.

— Есьці хочаш? — спытала сястра, распахнула халат і сунула дзіцёнку ў рот смочку. Вераніка пахітала галавой. «Ну, ты, пацан, балюча ж», — лёгка пляснула сястра малога па вуснах, і той залямантаваў зноў.

Вераніка глядзела на грудзі сястры, як зачараваная. Насьліненая смочка блішчала, уваскрашаючы ў памяці Веранікі тое адчуваньне загадкі, якое суправаджала яе на працягу ўсяго жыцця. Як гэта. Як гэта адбываецца. Як гэта адбудзецца са мной. Толькі цяпер яна зьвярнула ўвагу на тую мэтамарфозу, якая адбылася зь сястрой. На Вераніку стомлена, трохі насьмешліва, але добразычліва глядзела малако. І Вераніка адчула ўнутры пустэчу. Пустэча гудзела, пустэча прымушала многае мець на ўвазе. Грудзі сястры рухаліся, як жывыя. Доўгія, выцягнутыя ўніз грудзі. Патрэсканыя смочкі, празь якія сачылася нечая ежа. Гэта было невыносна. Не, Вераніка не адчувала агіды, гэта было невыносна зь іншай, значна больш цяжкаапісальнай прычыны: гэта зноў загаварыла цела, ад якога сьвядомасьць адарвала ягоную

неад'емную частку й цяпер круціла яе так і гэтак, нібыта завіслаю ў паветры. Яе скаланулася ад адчуваньня толькі адной сваёй часткі, нібыта іншыя больш не існавалі. Вераніка стала парай грудзей. І яны ўвабралі ў сябе Вераніку, і кончыкі іх замулялі ад лішку адчуваньняў, ім зусім не прызначаных. Яна скаланулася, і дрыготкай рукой схопіла са стала цукерку, а тая не разгортвалася, абгортка заставалася на ліпучым мутным цельцы, гэта была нейкая заляжалая карамэлька, а можа быць, яе абсмакталі й загарнулі назад, абгортка рвалася, кавалачкі таннай паперы прыставалі да пальцаў, і яна не магла іх зняць. Пальцы пацерліся міжволі адны аб адны, і на джинсы Веранікі ўпала брудная пацяруха. А сястра, здавалася, нічога не заўважала, гаварыла пра нешта змрочным голасам, адначасова вольнай рукой мацаючы край паліто, футровы каўнер вылез ды пачаў лашчыцца да яе рук. Запахла Веранічынай кватэрай, матчынай шафай.

— Табе не здаецца, што яно сьмярдзіць? — спытала Вераніка, адварнуўшыся.

— Памыем, — сказала сястра. — Пра што гэта я казала... А, забыла. Давай зробім па сто. Рэдка бачымся.

Дзіця заснула, і сястра, увішна рухаючыся зь ім ля грудзей, прабралася да лядоўні, дастала гарэлкі. Вераніка гэтаму страшэнна ўзрадавалася, кульнула ў сябе чарку, закусіла скрылікам салямі. Недзе зусім блізка пранізьліва закрывала дзіця.

— Ня бойся, гэта ў суседзяў, мае ў маці, гаўнюкі, — пасьміхнулася сястра. — Я больш ня буду, а ты налі сабе, налі... Як там твае? Бацька як, у завязцы яшчэ? А брат?

— Ня ведаю, — шчыра прызналася Вераніка. — Ён дома амаль не бывае. А твой як, ня вельмі таго?

— Я яго выхавала, — сястра прыцішана засьмяялася. — Ты думаеш, ён з самага пачатку такі быў? Памятаю як цяпер. На кухні кран зламаны, адна гарачая вада йдзе. Дык гэты абалдуў у залі храпіць, нажэрся, як заўсёды, са сваімі калгасьнікамі, а я посуд мыю ды плачу, мыю ды плачу. Рукі абварвала, скура злазіла. Але ж я так не хацела. Я пачала змагацца. У мяне свае спосабы...

Надумаеш замуж, прыяжджай, распавяду. Ну, ідзем паліто мераць. У, палітон які... Фірма. Ты чаго гэта, Веранічка?

І яна клапатліва, усё яшчэ зь дзіцём на руках, выцірала за ёй, і адразу ж кінулася замываць кофту, і ліла ёй на галаву халодную ваду, — бо гэты кран на кухні працаваў нармальна, бо муж быў ужо выхаваны, бо паліто было прывезенае сястры менавіта цяпер, бо ў грудзёх яе было малако — і Вераніка, якой адразу ж стала лягчэй, глядзела на ўсё гэта, і ёй усё здавалася, што цяпер раніца, і на падваконтні ляжыць сьнег.

* * *

Калі б гэта была не гульня — які б тут мусіў стаяць смурод! Вялікае цела ірліса скаланулася й цяжка грывнулася на падлогу, узняўшы пыл. Ёй падалося, яна пабачыла, як аддзяліўся ад трупа белы воблачак ды сплыў да жалезнага мастка над цьмяна асьветленым калідорам. Вераніка зьдзьмула з вуснаў прысталую салому й паспрабавала вылезці з-пад Лекса, такога халоднага, бы сталёвага, які ляжаў адным бяздушным, застылым камяком. У яе мокры жывот упіліся дробныя трэсачкі, цэлая зграя вострых трэсачак, падлога была засыпаная імі, бы ў цясьлярні. Сьмерць Ірліса адбылася, як заўсёды, адначасова зь Лексавай палёгкай. Яна нарэшце вызвалілася й, хістаючыся, паднялася. Шчасьце. Апагей свабоды.

Па тым, якімі пустымі вачыма зірнуў на яе Лекс, Вераніка зразумела, што працягу сёньня ўжо ня будзе. Цяпер яны падымуцца й пойдучь у іхны пакой у вежы, і там будзе часовы адпачынак, і Лекс будзе набірацца сілаў для чарговага паляваньня. І праўда, ён неўзабаве падняўся ды ўзяў яе за руку. Ледзь перастаўляючы ногі, яны пакрочылі наверх, іх праводзіла вусьціш. Ужо ідучы па прыступках, Вераніка абярнулася: па клетках прабег ледзь улоўны рух, яны кланяліся ёй, яны кланяліся.

І праўда, яны падняліся наверх і ўпалі ў ложкак. Вераніка, як яна часта рабіла апошнімі днямі, уладкавалася на каменных грудзёх Лекса, так, нібы ёй хацелася ад яго нейкае пяш-

чоты — аднак гэта было няпраўдай, ёй падабалася, што ён ня робіць у адказ нічога, не абдымае яе, не песьціць, не вымаўляе ласкавых словаў, маўчыць, яе асабісты забойца, яе судзьдзя, яе гаспадар, яе вартаўнік, яе кліент, яе карыстальнік. І ўсё ж яна ня вытрымала:

— Я таксама хацела б памерці на тваіх вачах. І, калі можна, ад тваёй рукі. Калі я стану табе непатрэбная.

Са здзіўленьнем яна адчула, што па ягоным целе прайшла слабая дрыготка. Раней ён ставіўся да яе лёгкай, кароткай балбатні зусім абьякава. Яна была патрэбная яму дзеля іншага. Але ж раней яна й не казалася яму нічога падобнага. «Ён пачуў мяне», — падумала Вераніка са страхам. «Ён жывы». І яна вырашыла скарыстацца гэтым, каб разварушыць Лекса далей. Ёй стала нясьцерпна цікава, пра што можна зь ім гаварыць.

— Хто ты там? Школьнік-троечнік-ананіст, або мэнэджэр, або... Або міліцыянт? Або звольнены хірург? Скажы мне, і тады я, магчыма, таксама табе ў чымсьці прызнаюся?

Лекс скінуў яе зь сябе, як котку, сеў на ложку, дастаў ключы. Ён, відаць, вырашыў прыкаваць яе, але вагаўся. Яна парушала іхную дамоўленасьць, няпісаныя правілы, і яму гэта не падабалася. А Вераніка заўважыла, што ён вагаецца, і кінулася ў наступ. Яны маглі б усё палепшыць, яны маглі б зрабіць з Дому Лекса сапраўднае, хаця й д'ябальскае, але ж сапраўднае гняздо. Толькі б прабіць яго цяпер.

— Напэўна, усё ж школьнік, — прамовіла яна хрыпла. — Сядзіш у Інтэрнэце, пакуль бацькі дрыхнуць за сьцяной.

Ён гняўліва зазьвінеў ключамі, і тут нешта пераключылася, яна ня бачыла ягонага твару ў цемры.

— Хіба ты не разумееш, што ўсе гэтыя паўзучыя гады толькі таго й жадаюць, каб памерці? — сказаў Лекс тонкім, зусім не сваім голасам. — Што гэта сэнс іхнага існаваньня? Яны вінаватыя ад пачатку. Ты... Ты лепш маўчы, ты тут ніхто, ты проста «яно», хаця нашым заўтрашнім трупам я й загадаў думаць інакш.

— У мяне нармальная праца, — сказаў Лекс, падыходзячы да яе й перабіраючы ў руках ключы ад яе ланцугоў. — І там, і тут я раблю сьвет чысьцейшым. І я не жадаю ведаць пра цябе нічога, ні хто ты там, ні як цябе завуць, ні колькі табе, ні...

— Там мяне завуць Вераніка, — сказала Ўлада, падстаўляючы яму рукі.

— Вераніка вырашае памерці, — сказаў Лекс, — Веранічка вырашае памерці. Я не жадаю больш гэтага чуць! Зь мяне хапіла ў жыцьці ўсялякіх Веранікаў. Ты ў доме Лекса, а калі перадумала гуляць, дык адрубай кампутар і ідзі спаць! Гэта не па правілах. Я магу зараз жа сьцерці цябе, зьнішчыць, так, быццам цябе тут ніколі не існавала. І тады пачынай усё нанова. Зірні на мой узровень, ты, «яно»...

Вераніка назвала Ягонае імя, і ў той жа час распачна, нячутна, скрозь зубы вылаялася, і сьлёзы пырснулі на яе твар, асьветлены экранам. Лекс увесь сьцяўся, і зь перакошаным ад жаху тварам сеў на канапу.

— Прывітаньне, — сказала Вераніка й зноў прамовіла Ягонае імя, а потым яшчэ назвала Ягоную пасаду: кожнае з гэтых словаў адкідвала Лекса ўсё далей і далей ад яе, і ўрэшце загнала ў кут. «Навошта ты ўлезла сюды!» — залямантаваў Лекс ужо зусім па-хлапечаму й закрыў твар рукамі. «Але нічога страшнага», — прашаптала яна й хацела паглядзіць яго па галаве. «Закаханыя заўсёды сустракаюцца, неістотна дзе. У нас быў сапраўдны мядовы месяц...». Удар Лекса — відавочна, добра разьлічаны, бо ён мог, калі б захацеў, забіць Уладу ўвадначасьсе, — адкінуў яе да акна. Ён выдастаў аднекуль доўгі нож, ён прыглушана выў, ён, Ён, ён, — ён, відаць, збіраўся забіваць яе паступова, з асалодай, як тых монстраў унізе, у сутарэньнях. Аднак халоднай забойчай сталі ў Лексе стала менш — вось жа, Вераніка бачыла, як ён ня можа наважыцца на яе зьнішчэньне, бачачы яе цела: хто цяпер складзе яму кампанію ў ягоным нявінным хобі? І Ўлада скарысталася гэтым — стрымгалоў кінулася да дзвярэй, выскачыла, ледзь увярнуўшыся ад нажа, які штоімгненне рос, распалены, які

дыміўся, які ляцеў за ёй, бы лапа бязьлітаснага ірліса, тым часам як сам Лекс мог спакойна заставацца ў іхнай страшнай спачывальні. Нож заступіў ёй дарогу ўніз, і Вераніка пабегла наверх. Пакой, дзе яны калісьці ўпершыню гутарылі з Лексам, да таго, як пачаўся іхны *мядовы месяц*, быў адчынены. Яна кінулася туды: яе чаравікі, тыя самыя, якія падарылі ёй калісьці гномы, стаялі там жа, дзе яна іх пакінула. Зусім несьвядома, хаця ёй і падавалася, што яна бачыць перад сабой мудры твар Ольды, яна сунула ногі ў чаравікі. Нож спыніўся на парозе, ён быццам прынюхваўся, ён яе на нейкі час страціў. Вераніка стала прабірацца да выхаду. Страшная зброя кінулася па кутох, шнырала то там, то тут, але не магла яе знайсці. Разбюшаны, нож стаў паласаваць паветра, і тады Вераніка схілілася да самай падлогі й папросту выкацілася з пакою. Скацілася па лесьвіцы, упала акурат на Лекса. Той трымаўся, як п'яны, ён і праўда нібы асьлеп: толькі калі Вераніка бегла па жалезным мастку, ён апрытомнеў.

Яна бегла па праржавелай сетцы, а за ёй гнаўся ўжо ня нож, а вогненны віхор, ён імчаў, пакідаючы на сьценах і столі чорныя палосы. Гнаўся безвач, спадзеючыся, відаць, дастаць Вераніку выпадковым дотыкам. Пад яе нагамі, у клетках, усчаўся сапраўдны вэрхал: там енчылі, стагналі, пляскалі й ляскалі, бы ў запарку перад тарнада. Яна зачыніла за сабой дзьверы і толькі тады трохі аддыхалася. І калі ад націску віхру пачалі чырванець дзьверы, яна заплюшчыла вочы й хутка, пазногцямі чапляючыся за ружовую пустэчу, уціснула сваё бруднае, такое штучнае, пабляклае цела паміж спакойных, безуважных, даўно раскрытых Вуснаў.

Выдуманая Вераніка ўратавалася ад выдуманнае сьмерці.

Напэўна, яна б так і прабавіла час да канца працоўнага дня за кампутарам, калі б не тэлефон. Не адрываючы вачэй ад экрана, Вераніка ўзяла слухаўку, прыціснула яе плячом да вуха, а паль-

цы яе не маглi спыніцца. «Зайдзі да мяне, унучка», — стомлена сказаў голас Чэслава, і гудкі пасья гэтага былі такія самыя: тужлівыя, як стогны бяссонья. Вераніка неахвотна патрэсла ключамі, сунула ногі ў туфлі. Кабінэт ляцеў па-над плошчай, нібы капітанскі масток.

— А, Веранічка! — сказаў Чэслаў перабольшана здзіўлена, быццам нікуды яе зайсьці й ня клікаў. — Праходзь, дарагая, сядай, унучка.

Яна села. Паабапал Чэслава Карлавіча за ягоным шырачэзным, пуставатым сталом са сьцяжком пасярэдзіне сядзелі, усьміхаючыся, Ларыса і Ён. Зразумела, што Ён тут рабіў, але пры чым тут Ларыса. І нешта нядобрае зьявілася ў паветры вакол Веранікі, такое шчымліва-вусьцішнае, — яна ажно чхнула.

— Будзь здаровая, расьці вялікая, — усьміхнуўся Чэслаў Карлавіч і потым назваў яе па бацьку: Вераніка ўжо й не памятала, калі такое здаралася й ці здаралася калі-небудзь наогул. Ён сядзеў побач, стараючыся не глядзець на Вераніку, рукі на сталe, то адна на другой, то наадварот. Ларыса ж усё аблізвалася, у вачох яе ільсьніўся не зусім зразумелы апэтыт.

Чэслаў сядзеў акурат наўпрост, і хаця Вераніка мела трохі ўласнай прасторы, усё ж здолеў дацягнуцца да яе рукой з растапыранымі пальцамі ды пагладзіць па валасох: праўда, Вераніка ўсё ж сядзела далекавата, і таму двум пальцам Чэслава толькі й засталася, што сьлізгануць задуменна па яе вуху...

— Веранічка... — прамовіў Чэслаў, нібыта ня ведаў, што ёй сказаць. А яна зь цяжкасьцю змагалася са спакусаю пакласьці нагу на нагу. Яна здушыла ў сабе раптоўны прыступ млосьці і агледзела гэтых траіх, што цяпер ня зводзілі прагных позіркаў ад яе твару, ад яе рук, ад яе аголенай шыі. Нечакана яны нагадалі ёй жывёлаў: трох жывёлаў, заўсёднакаў казак. Толькі вось што гэта была за казка. Вусны Веранікі здрыгануліся, яна ня вытрымала і апусьціла вочы: сутарга ўсьмешкі. Пастарэлая, пацяганая Ліса, якая ўтаропілася ў Вераніку, як у кураня; тоўсты, нізенькі, з шчэцьцю на баках Вяпрук, нос якога

ўпарта шукаў водар Веранікі; разбэшчаны, фанабэрысты, вытанчаны, як дымок чароўнага зелья, хударлявы, гнуткі, прыгожы да агіднага Кот.

— Я вырашыў з кожным пагаварыць асабіста, — сказаў Вяпрук. — Справа ня церпіць ніякае базарнасьці, ніякае пасьпешлівасьці. Усё вельмі сур'ёзна. Да таго ж інфармацыя не павінна трапіць у староньнія рукі. Вы, Вераніка Бацькаўна, я спадзяюся, добра гэта разумееце. Як супрацоўнік перадавога атраду адміністрацыі.

Вераніка нічога не адказвала, і толькі калі ўцяміла, што трэба адказаць, таропка кінула:

— Так, так, я разумею.

— Да нас даведзена, што дзяржава трохі пераглядае сваю палітыку ў дачыненьні да ізаляцыйна-выхаваўчай сыстэмы. Вы й самі, Вераніка Бацькаўна, відавочна, неаднаразова задумваліся над тым, што дзяржава нясе вялікія выдаткі па ўтрыманьні лягераў, дзе знаходзяцца злачынцы ня самага нізкага палёту... Дык вось: прыйшоў загад расфармаваць іх і падрыхтаваць плян ліквідацыі. У сувязі з гэтым...

Чэслаў Карлавіч ня вельмі добра валодаў мовай. Таму, варта яму было прадрацца скрозь вырашчаныя ім самім джунглі складаных сынтаксычных канструкцыяў, як ён з радасным рохканьнем кідаўся далей, але па ягоных сьлядох рухацца было амаль немагчыма. Зь вялікімі намаганьнямі Вераніка ўсё ж зразумела, пра што гаворка. Лягераў больш ня будзе. За свае злачынствы перад народам фашысты мусілі атрымаць новае, больш суворе пакараньне. Адпаведнае! — пакачаў аблысёлым пальцам Чэслаў. Гэта значыла, што тыя санаторыі, дзе дагэтуль праядалі народныя грошы фашысты і іхныя выблядкі, мусілі адысьці ў нябыт. Перапоўненыя лягеры станавіліся ўчорашнім днём. Вось і ўсё, і ці варта было так доўга пра гэта казаць, падумала Вераніка раздражнёна. Цяпер трэба будзе пераафармляць дасье на ўсіх, вызначаць, якімі будуць колькасна ды якасна партыі, прызначаныя да ліквідацыі, разьбірацца ў новых законах, працаваць зь юрыстамі, прадумваць новыя нарматывы, кансульта-

вацца ў ідэалягічным... Так, сапраўды пачыналася новая эпоха, цяпер Вераніка ўспомніла Ягонья словы. І наўрад ці яна атрымае адпачынак у бліжэйшыя тры месяцы.

— Шаноўная Ліса прысутнічае тут як старшыня прафкаму нашага аддзелу, — махнуў рукой Вяпрук. — У хуткім часе мы вынесем на разгляд нашага непасрэднага начальства ў міністэрстве пытаньне аб прэміях і павышэньні зароботнай платы.

Вераніку гэта хвалявала мала. Зь цікавасьцю яна назірала, як разглядае свае рукі Ён, як кідае сарамлівыя позіркi ў акно. Неўзабаве надыдзе момант, і яны сутыкнуцца. Толькі раз Вераніка зьвярнула ўвагу на тое, якія тонкія ў яго вусны. Пакрыўджаны хлопчык. Сапсавалі яму, бачыце, такую прыгожую ляльку. «Я скажу яму, я скажу ўсё», — журботна, зь нейкім болям у жываце думала Вераніка. «Я ж ня супраць лялек. Але чаму б не пагуляць разам. Але ж бедны, бедны хлопчык... Відаць, ніхто яшчэ ў ягоным жыцьці так яго не расчароўваў». І яна ўжо бяз страху, але ў распачы, бяздоннай, спускашальнай распачы глядзела на Ягоны чужы, адслонены, сьмешнаваты цяпер твар, і, падпарадкоўваючыся ўсё той жа, колішняй патрэбе, шукала ў ім пацьверджаньне, абгрунтаваньне сваёй жарсьці. Яна чакала ад Яго радасьці першаадкрывальніцтва, яна прагнула адгадаць Ягонья загадкі, Яна прагнула трапіць на ягоныя нажы. А высветлілася, што яны ўжо пражылі разам цэлае жыцьцё, у душнай кватэры, дзелячы Нішто як шлюбны ложак. Вераніка шукала, і не знаходзіла, і давала Яму яшчэ адзін шанец, а Ён — Ён імкліва каціўся ўніз з высокай гары пад назвай Пік Веранікі, і з кожным абаротам губляў вагу, з кожным падскокам на горных карчолах станавіўся ўсё больш пляскатым. Ягоны твар, раней такі непаўторны, такі дыямэнтавы, унікальны, запамінальны нават лёгкаім прымружваньнем, сьцепаўся ды ссохся, на ім шматкамі матлялася былая, нядаўняя веліч. Чэслаў Карлавіч усё нешта казаў, пагрукваючы бяззубым алоўкам па сталю, а Вераніка падалася наперад, упілася вачыма ў Ягоны твар — празь ягоную дагледжаную, выпешчаную скуру праступіў твар Лёнькі, Эдзіка, і таго вычварэнца, а по-

тым брата, Марата, і нейкіх незнаёмых, зусім чужых, якія тым ня менш рашуча заяўлялі свае правы на існаваньне ў яе прасторы, потым зноў Кот, зь якога сарвалі толькі што пагоны д'ябла, і потым, яшчэ больш імкліва: Цьвях, і зноў Веранічыны мужчыны, ах, дона Флёр, паглядзі: гэта зноў Лёнька, вушасты ідыёт зь пярохецем на плячо. Чым, зрэшты, Ён адрозьніваўся ад яго? Чым двое мужчын адрозьніваюцца адзін ад аднаго? Анічым апроч імёнаў, сказала Вераніка аднымі вуснамі, і Чэслаў, нахмурыўшыся, паўтарыў наноў нейкі абзац з падрыхтаванага й вельмі сур'ёзнага — хахаха — сказу.

Вераніка ўскрыкнула й, прытрымліваючы крысо пінжака, узнялася над сталом. У кутах кабінэту, там, куды прыбіральшчыцы бязь лесьвіцы не дацягваліся, калыхаліся знаёмыя постаці. Вераніка зірнула ўніз і закрычала яшчэ пранізьлівей. Адтуль на яе глядзелі згаладнелыя турысты, цярпліва чакаючы, пакуль яе тушка плясьнецца на стол, на іх ужо крапаў тлушч, яны ўжо адчувалі пах. То ў адзін, то ў другі кут кідалася бездапаможная Вераніка, і цягнулася туды, падмануўшыся так добра вымаляваным тварам, але марна: яны адхоплівалі рукі, і гідліва выціралі, і ўхіляліся, і вуліца становілася ўсё вузейшая.

— Ці ёсьць у вас, Вераніка Бацькаўна, Пытаньні? — сказаў Чэслаў Карлавіч трэці раз, і Вераніка зноўку сядзела перад гэтай тройцай, і абмацвала сваё цела ў пошуках пытаньняў.

— Не, — выдыхнула яна з палёгкай. — Не...

Яна выйшла й забылася зачыніць за сабой дзьверы, і тады Ён, паслухаўшы трошкі, як аддаляюцца яе крокі, з маладым крэканьнем падняўся й зачыніў.

— Не выцягвае, — крыху смурна прамовіў Чэслаў Карлавіч, узмахнуў нажніцамі ды летуценна ўзяў на іх пару акордаў. — Не выцягвае Веранічка. Не хапае навыкаў. Ды й лянуецца апошнім часам. Неяк мне здавалася, яна будзе больш ініцыятыўнай. Возьмем на яе месца нашую практыкантачку. Волечку. Яна хаця й маладзейшая, але... Але вось зь яе толк будзе. Нутром адчуваю. Займіцеся, Ларыса.

У той краіне, адкуль я прыехаў, мужчыны такога веку йдуць у вахцёры або гардэробшчыкі. Добры дадатак да пэнсіі — кажуць там, яшчэ і ўнукам на марозіва застанецца. Тут да старасьці стаяцца весялей. Надзеўшы капітанскія фуражкі, яны становяцца зазываламі ў начных клюбах. Можна падумаць, яны гаспадары: кожны прагульваецца ўздоўж вітрынаў, дзе выстаўленае сьвежае, араматызаванае жаночае мяса, і весела прапануе табе завітаць на агенчык. Ён жа ведае, гэты пажылы дзядзька, над чым ты ня маеш улады, якім бы свабодным ты сябе ні лічыў: над сваім целам. Чарга да цябе дойдзе яшчэ ня хутка, а ён ужо расплаціўся, і, трохі расчаравана выціраючы пот, разгружае свой кош. Усё ж гэта была неблагая крама, думае ён з лёгкай тугою. Вялікі выбар якасных тавараў. Шкада, што я так хутка выйшаў зь мяснога аддзелу. Паквапіўся на тыя ружовыя каўбаскі. Але ж не вяртацца мне цяпер назад. Увечары перад выходнымі тут такія чэргі.

Калі ты пакінуў чаргу, то ўжо нікому не дакажаш, што ў ёй толькі што стаяў. Таму бяры тое, што пасьпеў захаць у вазок, і шыбуй дахаты. Скарыстайся хаця б тым, на што ў цябе хапіла грошай.

«Заходзь, хлопец!» — кажа ён мне й робіць такі жэст, нібы хоча схапіць цябе за рукаў. Скажы яму «дзякуй» і ідзі далей, ён не пакрыўдзіцца. Бо за табой ідуць тысячы такіх, як ты, з такой самай анатоміяй. І ім ёсьць з чаго выбіраць. І я ня буду сьпяшацца.

На маёй галаве навушнікі, і песьні радзімы б'юцца ў маёй чарапной каробцы. Гэтым гнеўным песьням ня трэба шмат прасторы, нечая асобна ўзятая чарапная каробка для іх самы ўтульны клюб. Я гляджу ў твары сустрэчных, і мяне чамусьці вельмі раздражняе, што яны ня ведаюць, якія хвалі пеняцца ў маёй галаве. Напэўна, яны думаюць, што я слухаю нешта іхнае, карыстаюся іхнымі радасьцямі. Дурні, няўжо яны думаюць, што мне трэба так мала. Аднак жа трэба сьпяшацца. Заўтра я еду дамоў, і трэба пасьпець узяць ад гэтага гора-

ду ўсё, што трэба. І таму я паскараю хаду, і зазывалы больш не зьвяртаюць на мяне ўвагу. Я амаль бягу па гэтай грэшнай вуліцы, быццам шукаю нешта канкрэтнае, быццам ведаю пункт прызначэння. І ніхто не здагадваецца, што я ўжо даўно там, куды хацеў прыйсці. Мімаходзь я пазіраю на вітрыны сэкс-шопаў: так, мой твар праносіцца па фанабэрыстых тварах паўголых манэканаў, мой цень пралятае па падоўжных прадметах ля іхных ног — нібы манэкены расстаўляюць кеглі; мой твар — на ім занадта дзіўная мэтанакіраванасьць. Дома я такой ніколі не выяўляў. Дома мяне лічылі вечна разгубленым, няўважлівым, сарамлівым. Глядзіце: вось я бягу па вуліцы Грэшнікаў, з вуліцы Садовай на вуліцу Садоху — някепскае падарожжа.

Я, я, я... Нас было насамрэч двое ў гэтым ненадзейным целе. Мы вельмі востра адчувалі прысутнасьць адно аднога, але ж абалонка ў нас была адна на дваіх. Мы йшлі па гэтай вар'яцкай вуліцы, саступаючы адзін адному стырно, два жрацы помсты розных культураў. «Аддам жыцьцё за Радзіму!» — казаў ён мне з выклікам, «Аддам радзіму за жыцьцё,» — адказваў я, і мы на нейкі час замаўкалі, чакаючы, хто адгукнецца на гэтыя рэкламныя абвесткі.

Час ішоў, а я ўсё так і бадзяўся тут, нешта не давала мне спыніцца, агледзецца як след, пакаштаваць вуліцу на смак. Вочы засьціла яркае, навязьлівае сьвятло. Урэшце я прыстроіўся за нейкай дзяўчынай, ісьці за яе нагамі на высокіх абцасах было чамусьці прыемна й спакойна. Мяне нехта вёў за сабой, і мне падабалася гэта ўсьведамляць. Я паставіў дыск спачатку. Мне вельмі хацелася сустрэць каго-небудзь з суайчыньнікаў і пракрычаць яму ў твар: «Гэта маё! Едзь дамоў! Не чапай чужога!». На рагу вуліцы я дастаў біклажку, глынуў вайнбранду ды кінуўся даганяць свае ногі, што хацелі ўжо ўратавацца з дапамогаю сьветлафора. Аглушальная музыка біла з усіх шчылінаў, але я адчуваў яе толькі па вібрацыях, якія праціналі мяне разпораз навывёт. Ногі наперадзе павярнулі, і я міжволі ўвайшоў за імі ў адну з крамаў.

Дзяўчына хутка прайшла ў службовае памяшканьне за прылаўкам, а я спыніўся перад доўгім стэляжом з разабраным на часткі чалавечым целам. Гэта была крама ня толькі для тых, хто хоча разнастаіць сваё начное потнае жыцьцё, гэта была таксама крама для верных мужоў і жонак. Хто стане раўнаваць да гумы. І навошта табе купляць цэлага чалавека, з усімі ягонымі капрызамі й прусакамі, з усімі ягонымі выдзяленьнямі й памылкамі. Купі сабе толькі патрэбную частку. Напрыклад, адтуліну азадка. І атрымай бясплатна файны крэм. Купі грудзі, калі табе так ужо хочацца нешта пасмактаць. Такія смочкі ніколі не разглядзяцца. Купіце гэтую штучку, цётка, яна заўжды будзе напaгaтoвe. Прадавец, на галаве якога не было ніводнага валаска, затое шмат усялякага жалеззя, мірна вязаў нешта з шарсьцяных каляровых нітак. Я наўздагад узяў у рукі нейкую скрыначку, з павагай зірнуў на кошт. На скрынцы была выяўленая яшчэ адна Вераніка. Ну, ну, яна глядзела на мяне зусім як тады. Я паказытаў выяву, і тая ветліва пасьміхнулася. Прадавец зірнуў на мяне, але тут жа далікатна апусьціў вочы. «Магу я паглядзець у поўны рост?» — я памахаў яму скрынкай і выключыў музыку ў сваім чэрапе. Ён кінуў вязаньне й падышоў.

«Добры выбар!» — сказаў ён, і мэтал на ягонай галаве зазьвінеў. Мы прайшлі туды, за фіранкі, дзе зьнікла нядаўна дзяўчына. Вераніка, не пакідаючы скрынкі, цудоўным чынам матэрыялізавалася на невысокай канапе. Я задуменна глядзеў на Вераніку: безь мяне яна засохла, безь мяне яна пачала нагадваць цацку. У яе нешта з грудзьмі. І са сьцёгнамі. І гэты твар, твар тапеліцы. Мая адсутнасць дрэнна на яе дзейнічае.

Але ляжала яна перада мной, зусім як тады. Безуважна глядзела ўгару. Нерухомая Вераніка, якую пакаралі такім чынам за здраду. Ператварылі ў гумовае бярвяно. «Добра, апошні раз», — сказала яна мне пасья ўсіх гэтых агідных прызнаньняў, і абьякава распранулася, рассунула ногі. Яна рабіла мне падарунак, настолькі прыніжальны, што мяне нудзіла, і тым ня менш яна, як тыя вулічныя зазывалы, ведала, што я не адмоўлюся,

што палезу на яе, плачучы ад прыніжэньня й спакусы. А потым я пабачыў яе па тэлевізіі: яна сядзела на нейкім паседжаньні, побач з галоўнымі забойцамі, і думала, што працуе. Яна падымала свае рукі, каб паправіць прычоску, і я бачыў кроў на яе запясыцах. Яна, Вераніка, якую я так распачна тапіў у падушцы, карміла цяпер таго зьвера, ад якога я бег — безаглядна, з жахам, па бітым шкле, падаючы й зноў падымаючыся. Яна сама пайшла да яго ў пячору. Яна стала Ўладай, я стаў беглым рабам. «Добры выбар», — паўтарыў прадавец, я зірнуў на яго зь нянавісьцю ды выйшаў.

Гэтая вуліца не сканчалася, я дапіў усё, што было ў біклажцы, ды яшчэ ўзяў сабе піва ў туркаў, а яна ўсё цягнула мяне наперад, гэтая бясконцая вуліца, прагавітая, як чарга. Перад надпісам «Відэакабіны» я заповоліў крок, і тут жа з-за аксамітнай заслоны вызірнулі нечыя калені і вострыя грудзі: чорная кужэльная бялізна, падазрона нябачныя твары. Я пайшоў далей. Струменіў нейкі тэатральны туман. Некалькі постацяў у кароткіх спадніцах — яны заўважылі мяне. Я спыніўся.

«Ненавіджу цябе, Вераніка», — сказаў я на сваёй мове, і пачуў у адказ ветлівы, асьцярожны сьмех. Яна правяла мяне за руку ў вузкі, рамантычна асьветлены пад'езд. Яна ўсё рабіла сама, спачатку проста правёўшы далоньню па маім твары, бы сьляпяя, — і Вераніка рабіла гэтаксама, той раз, першы. Яна разьдзелася — досыць хутка, каб не марнаваць час, але й не надта шпарка: яна разьдзелася прафэсійна, вось гэтага Вераніка ня ўмела. Я сядзеў на канапе, і мяне не пакідала адчуваньне, што я знаходжуся ў чарзе, усяго толькі стаю ў доўгай чарзе, і мая чарга няўхільна падыходзіць. «Мяса лашчыла мяса, мяса стварала мяса...», так пісаў калісьці бяскрыўдны, як матылёк, Севяранін, помсьцячы сваім жанчынам. Мы памянліся, яе цела бялела ў паўзмроку. Відавочна, ёй здавалася, што ўсё адбываецца ненасамрэч, яна паводзіла сябе так знарок, так фальшыва. Але я працягнуў да яе рукі, і яе дыханьне адразу стала больш жывым.

* * *

Замест таго, каб змагацца за свой народ, каб ісьці паперадзе натоўпу зь якім-небудзь вялікім сьцягам, я сяджу й разглядваю гэтую брэйгелеўскую карціну. Кажуць, праца над ёй падрыхтавала Брэйгеля да стварэньня ягоных «Нідэрляндзкіх прымавак» (якія расейцы чамусьці называюць флямандзкімі).

Дасьледчыкі пішуць, што на тым знакамітым палатне, «Нідэрляндзкія прымаўкі», зьмясьціліся, увасобленыя ў фарбах, ажно сто дзевятнаццаць народных прымавак брэйгелеўскіх часоў. Палатно запоўненае людзьмі, як плошча падчас маніфэстацыі. Але насельнікі карціны выглядаюць больш жывымі, я адчуваю да іх усё большую сымпатыю. Відавочна, я адзін зь іх. Яны грэюцца ў полымі пажару, стрыгуць сьвіньняў, робяць дах з бліноў, спавядаюцца чорту... Гэтаксама, як і сароку, абсурда таго, што тут адбываецца, цяжка адразу разгледзець.

Па шчырасьці, я так і не пабачыў там абсурду. На гэтай карціне ў мяне ёсьць свой улюбёнец. Той чалавек у зялёным плашчы, які ўладкаваўся на даху й пускае стрэлы ў неба. Калі б мне прапанавалі стаць кімсьці зь іх, я абраў бы гэтага стралка. Магчыма, таму што ён на даху і на яго амаль ніхто не глядзіць. Цяжка сабе ўявіць, каб нехта тут задраў уверх галаву. Надта важнымі яны занятыя справамі. Толькі тыя, хто, падобна стралку, сядзіць на вышыні, маглі б кінуць на яго погляд, але і яны ўсе ў клопатах.

Калі для дасьледчыка занятак гэтага сымпатычнага стралка — дурасьць, то што для дасьледчыка ў такім выпадку наогул мастацтва?

Аднак цяпер я разглядваю просьценькія «Дванаццаць прымавак» Брэйгеля, напісаныя задоўга да гэтага гімну бескарысным, але эстэтычна цікавым заняткам. Ілюстрацыі да прымавак разьмешчаныя тут такім самым чынам, як зьяднаныя ў адзін невялікі блёк паштовыя маркі. Але замест таго, каб выбраць дванаццаць сяброў, якім я мог бы даслаць паштоўкі з такімі

САРОКА НА ШЫБЕНИЦЫ

маркамі, я задумваюся над тым, якім жа ўсё-ткі прымаўкам адпавядаюць малюнкi.

Хто зь іх — я? Або, хутчэй, ці ёсьць сярод іх хаця б адзін, зь якім я ня мог бы сябе атаясаміць? Ці бяру я з чужога верацяна, ці вывешваю на вецер свой плашч, ці нашу ў адной руцэ агонь, а ў другой ваду? Сядзячы паміж двух крэслаў, прывязваю кату званок? Кідаю маргарыткі свіньям? Цалую замок? Засыпаю яміну пасля таго, як туды правалілася цяля? Што я раблю тут? Ня ведаю, ня ведаю. Але вось жа мой партрэт, вось ён. Унізе, крайні справа. Чалавек, які мочыцца на месяц. Пакуль для мяне ўсё спрыяльна, але... Ніколі ў мяне не атрымліваецца дасягнуць мэты. Я адварнуўся й мачуся на месяц.

Вераніцы халодна. Усе мы прагнем валодаць нечым, і калі разумеем нарэшце мізэрнасьць таго, чым можам валодаць насамрэч, мы толькі мацней абдымаем тое, што сапраўды належыць нам: нашае цела. Вось і Вераніка цяпер, седзячы ў сваім кабінэце, які раптам стаў золкі, быццам галоўны гарадзкі прапэкт увосень, шчыльней загортваецца ў сябе саму. Яна абдымае сябе за плечы, потым яе рукі бяруць Вераніку пад рэбры, Вераніка дрыжыць, яе калені дробна падскокваюць, — добра, што гэтага ніхто ня бачыць, што ўсё, пра што мы тут так доўга распавядаем, адбываецца нібы пад сталом, як дрыготка гэтых каленяў, пакрытых гусінай скурай і цёмнай плеўкай панчохаў. Нават калі гэты кабінэт мае вочы, ён не пабачыць таго, як халодна раптам стала Вераніцы. Бледнасьць яе шчокаў заўважаюць толькі тыя, хто ведае Вераніку блізка. Ці шмат такіх асобаў? — Не, зусім няшмат. Бліжэй за ўсё яе ведаў я, я быў яе маці й бацькам, я быў яе шкарлупінай, але я далёка. Я, лепш сказаць, нідзе. Бо гэты вакзал, зь якога неўзабаве адправіцца мой цягнік дадому, — хіба мае ён нейкае вызначанае месца. Я ўжо ня ў гэтай краіне, я яшчэ ня ў той. Я — грамадзянін вакзалу. Вераніка такіх ня любіць. Такія істоты — бы тыя павукі, яны неўпрыкмет заўжды ўцякаюць з задушлівага слоіка ідэнтыфікацыі. Незразумелыя, таму — чужыя, таму — ворагі. Яны рэдка выходзяць на сьвятло ягадных палянаў. Вераніка забівае такіх. Вераніка ставіць на такіх таўро й потым здзіўляецца, адкуль на яе руках сніякі.

Яе рукі. Пальцы на гэтых руках. Калі хочаш ацаніць сябе бесстаронна, дай гэта зрабіць тваім пальцам. Да

чаго яны дакраналіся за тваё жыцьцё? Што абхоплівалі, падпарадкоўваючыся табе, на чым ты пакідаў свой знак, адбіткі сваіх папулярных ліній?.. Пра гэта варта пісаць. Гэта распавядзе пра цябе больш, чым ты думаў. Пальцы Веранікі. Яны яшчэ такія маладыя, на іх яшчэ няма ні сьледу будучай старасьці. Ружовыя, гладкія пальцы, кіпцюры на якіх ламаюцца, калі займацца цяжкай фізычнай працай. Пальцы, створаныя для ірацыянальных заняткаў. У іх больш эстэтыкі, чым практычнай карысьці. Калісьці яны былі малюпасенькімі, і пазногці на іх немагчыма было ні з чым параўнаць. Гэтыя пальчыкі абхоплівалі вялікі, валасаты палец бацькі, у які ўеўся бруд выжываньня. Гэтыя пальцы трымалі сланоў за хобат. Аловак. Руку маці па дарозе ў гастраном. Растоплівалі сваёй гарачынёй лёд зімовай цукеркі. Лапатка, лыжка, асадка. Утайманьне нявыхаваных гузікаў. Лялькі. Парэнчы. Сьнег. Гэтыя пальцы гладзілі мяккіх сысуноў. Трушчылі інсэктаў. Папера кніг, папера дакумэнтаў. Пас школьнага заплечніка. Грошы. Гэтыя пальцы траплялі ў дзьверы, у гэтыя пальцы імкнула душа, калі цемра пералівалася праз край. Гэтыя пальцы націскалі кнопкі. Гэтыя пальцы дасьледавалі сябе з такой упартасьцю, якая дадзена толькі памылкова створаным істотам. Здаралася, гэтыя пальцы нават думалі. Гэтыя пальцы лашчылі, і трымалі нажніцы, і складваліся ў кулак. І ніколі не стамляліся радавацца новым дотыкам.

«Мне strashno», — напісала яна на гэтай сьмешнай сваёй лацінцы, якой у яе краіне бракуе, як калісьці бракавала ежы. Але я тут прычым?

Зьнішчыць гэтую ўладу, дзеля сябе, дзеля тых, хто прыйдзе за намі, нават дзеля такой сумнеўнай справы, як будучыня. Зьнішчыць гэтае абсалютнае зло, якое не сустрэла супраціву ў гэтай краіне й таму асела менавіта тут, каб заразіць усё навокал, усё спрэс, ад дзіцячых садкоў да чыноўных кабінэтаў. Ня слухаць іхных просьбаў аб літасьці, пакараць усіх, праліць кроў злачынцаў. Так, з гэтым я згодны. Абагульнены вораг заслугоўвае сьляпой нянавісьці. Назваць усіх пайменна й

пакараць іх, лавіць іх паўсюдна, цягнуць за хвасты зь іхніх нораў, ці то будуць норы законаў, норы эміграцыі, або норы іхніх раптам саслабелых здароўяў. Я гатовы ўзяць у гэтым удзел. Зьнішчыць іх, забіць, спапяліць. Але не чапайце толькі Вераніку, яна была маленькай дзяўчынкай, у яе ўнутры цёплая кроў, яна ездзіла на санках зь лясных узгоркаў і плакала, калі ёй было страшна.

Хіба гэта ня робіць яе недатыкальнай? Непадуладнай нашым судам?

Яна была калісьці дзяўчынкай. Род робіць людзей адушаўлёнымі, нас забіваюць у той момант, калі мы для забойцаў: ня «ён» ці «яна», — проста «яно». Калі ў нас больш ня бачаць нас, а бачаць толькі зло, накіраванае супраць пэўных ахвяраў. Пэрсаніфікуй такое зло, і ўзброеная рука апусьціцца. А я, бы тоўстая кніга, залезу пакуль на верхнюю паліцу купэ.

У гэтым будынку некалі заўсёды спыняліся прадстаўнікі шатляндзкае каралеўскае сям'і, калі наведвалі Лёндан. Менавіта сюды, у Скотлэнд-Ярд, зьвярнуўся ў чэрвені 1910 году чалавек, што зваўся Нэш. Ён папрасіў паліцыю даведацца пра лёс сваёй знаёмай, сьпявачкі Кору Крыпэн. «Ніхто ня бачыў яе ўжо амаль паўгода, — сказаў ён спакойна, але ж было відаць, што Кора для яго значыць больш, чым проста голас у кабарэ й туфлік, які выглядае з-пад сукенкі. — Муж казаў, яна зьехала ў Лос-Анджэлес лячыцца, цяпер ён кажа, яна памерла там ад запаленьня лёгкіх». Нічога асаблівага паліцэйскія ў гэтым не заўважылі. «Нашыя агульныя знаёмыя, Мартынэлі, былі ў Крыпэнаў у гасьцёх 1 лютага. Засядзеліся да другой ночы... Больш Кору ніхто ня бачыў», — працягваў налягаць містэр Нэш, бачачы, што ягоны аповед не выклікае асаблівай цікавасьці. «І яшчэ сакратарка Крыпэна, міс Лі Ніў... Цяпер яна разгульвае зь ім па балях, і носіць упрыгожаньні Кору. Я нічога не сьцьвярджаю, ці мала што адбываецца на сьвеце, але...

Я быў у містэра Крыпэна нядаўна. Ён даў мне зразумець, каб больш я не задаваў яму гэтых даволі-такі непрыемных, як мне падалося, для яго пытанняў».

— І яшчэ, — сказаў Нэш ужо ў дзвяхрох, калі яму паабяцалі разабрацца. — У тэатар, дзе служыла Кора, прыйшлі некалькі лістоў ад яе. Усё супадае, яна піша, што хварэе, але просіць не хвалявацца, паведамляе, што затрымаецца надоўга. Аднак жа гэта не яе почырк... Я ведаю, як піша Кора — размашыста, нэрвова, літары ў яе фігурныя, бы скачуць на канях... Я спадзяюся, што прыходзіў да вас не дарэмна, спадарства.

Праз два дні інспэктар Д'ю наведаў дом на Хілдроп-Крэсчэнт, дзе й пражываў містэр Хоўлі Крыпэн, дантыст. Гаспадара не было, дзверы інспэктару адчыніла міс Лі Ніў. «Містэр Крыпэн працуе, у яго практыка на Оксфард-Стрыт», — сказала яна, усьміхнуўшыся: твар сымпатычны, але ж нічога асаблівага, адзначыў Д'ю, такіх дзяўчат у Лёндане як сабакаў. Не сьпяшаючыся, Д'ю выправіўся да доктара. Той якраз быў заняты выдаленьнем зубоў. Містэр Крыпэн зрабіў на візытанта найлепшае ўражаньне: не прыгажун, круглы твар, пукатыя вочы, доўгія вусы, акуляры, але прыемны голас, выдатныя манеры. «Я вымушаны сказаць вам, што хлусіў сябрам Кору», — сказаў ён, выціраючы рукі. «Так, хлусіў, і паверце, мне цяжка ў гэтым прызнавацца. Рэч у тым, што Кора жывая. Яна...». Містэр Крыпэн тужліва зірнуў на зачыненыя дзверы. «Яна ўцякла ад мяне з адным амэрыканцам. Як я зірну цяпер людзям у вочы? Вы не ўяўляеце, інспэктар, што гэта была за жанчына... Анёл і д'ябал у адным чалавеку. Яна зусім замучыла мяне сваімі здрадамі, а я кахаў яе, так, я сапраўды кахаў яе. Дайшло да таго, што я абслугоўваў яе сяброў, якія штодня сядзелі ў нас, як дома, абслугоўваў нібы афіцыянт, нібы іхны даўжнік. Яны маглі прыйсьці да нас у любы час дня, Кора заўсёды рада была іх бачыць, яна любіла іх, а мне плаціла пагардай. Мне, які столькі для яе зрабіў... Выцягнуў зь беднасьці, прапанаваў усё, што меў, прывёз у Лёндан — ёй здавалася, яна тут хутчэй

зробіць кар'еру. У яе быў невялікі голас, таму з ангажэмантам яна мела праблемы. Кору, аднак, здавалася, што варта мне больш пра яе клапаціцца, і ўсё пойдзе інакш. Я аплочваў для яе ўрокі сьпеваў, я рабіў усё, што мог, я працаваў як вол удзень, каб увечары забаўляць яе сяброў і каханкаў, а ўначы грукацца ў пагардліва замкнутыя дзьверы яе пакою. І вось яна ўцякла, і паверце, інспэктар, гэта для мяне палёгка. Міс Лі Ніў робіць усё, каб вярнуць мяне да жыцця, але ж, містэр Д'ю, Кору яна не заменіць. Што гэта была за жанчына...».

Д'ю запісаў усё й са спакойнай душой паехаў у Скотлэнд-Ярд. Ягоны начальнік, містэр Макнэтэн, быў, аднак, ня вельмі задаволены справаздачай, яму былі патрэбныя падрабязнасці. У тым, што Крыпэн кажа праўду, ніхто не сумняваўся. Але трэба было выканаць некаторыя фармальнасці, і праз два дні Д'ю зноў наведаў дом на Хілдроп-Крэсчэнт. Гэтым разам яму ніхто не адчыніў, а суседзі паведамілі, што ўчора містэр Крыпэн і ягоная сакратарка ў вялікай сьпешцы пакінулі Лёндан.

Яшчэ два дні спатрэбілася Д'ю, які пачаў, здабыўшы неабходны дазвол, дасьледаваць пакінуты дом, на тое, каб дабрацца да самага цёмнага кутка яго невялікага падвалу. Цэгла падлогі ў гэтым месцы была трохі расхістаная, і Д'ю зразумеў, што ён на правільным шляху. Чацьвёра мужчын, трымаючы лямпы, моўчкі назіралі, як рабочы Джон Эдамс вяртаецца з падлогай. Цэгла была нарэшце зьнятая: пад ёй знаходзіліся рэшткі нечага цела, як відаць, жаночага, бо ў гэтай кучы мяса, глушчу й валасоў знайшлася белая начная кашулька. Забойца, відаць, меў мэдыцынскую адукацыю, бо пастараўся зьнішчыць усё, што дапамагло б у ідэнтыфікацыі трупа: косткі, унутраныя органы, зубы...

Труп Кору Крыпэн праляжаў тут некалькі месяцаў. У тым, што гэта яе труп, ніхто не сумняваўся, аднак жа даць яму ймя было самым цяжкім. Перад знакамітым патоляганатамам доктарам Пэпэрам ляжала месіва з чалавечай плоці. Гэты момант цікавіць нас больш за ўсё. Гэта не дэтэктыўная гісторыя, таму

пытаньне мы сфармулюем так: каго ці што бачыў перад сабой дантыст Хоўлі Крыпэн у тую ноч, калі яны з Корай нарэшце правялі вясёлых супругаў Мартынэлі на туманную вуліцу Хідропа-Крэсчэнт і вярнуліся ў дом? Усё адбывалася звыклым чынам, і Кора адразу пайшла ў свой пакой, насьмешліва зірнуўшы на мужа, пакуль Хоўлі Крыпэн, гледзячы ёй усьлед, наліваў сабе яшчэ каньяку. Толькі б не дрыжалі заўтра рукі, толькі б яна не распавядала зноў пра сваіх хлопчыкаў з ложы... Крыпэн выпіў, запаліў цыгару й наліў сабе яшчэ. Як глядзелі на яго Мартынэлі, калі выходзілі, калі ён, нібы лёкай, адчыняў ім дзьверы, баючыся яе зьдэлівых заўвагаў. Яшчэ адзін такі позірк, яшчэ адна кпіна з боку Кору, яшчэ адзін яе прыхільнік на парозе іх дому... І ён ня вытрымае, ён дастане тую колбачку з гіяцынама, і больш ніякіх пакутаў. Так, ён накладзе на сябе рукі. Вочы Крыпэна сьлязіліся, ці то ад дыму, ці то ад бясьсільля. Ён жа ведаў, што ніколі гэтага ня зробіць. Яго стрымлівае толькі Этэль, Этэль насамрэч кахае яго, старога дантыста Крыпэна, няшчаснага старога чалавека, які так засумаваў па жаночай пяшчоце. «Кора!» — закрычаў ён ціха, яна, натуральна, не пачула, занятая там, на версе, сваімі марами пра гэтых маладзёнаў з Чэлі зь іхнімі атрутнымі, агромністымі букетамі. «Кора!» — прастагнаў ён і падняўся наверх. Яна сядзела, ужо ў начной кашульцы, купленай, між іншым, за яго грошы, і ўсьміхалася вялікаму люстэрку. У ягоным пакоі стаяла іхняя вясельная фатаграфія, а ў яе пакоі, у пакоі ягонай жонкі, стаяла яе фота, у поўны рост, такое фота, як на тэатральных афішах. Кора Крыпэн. Як прыгожа, бог ты мой... Яна забыла, кім была тады ў Нью-Ёрку, Кунігунда Маккамоцкі, панамешана крывей, дарма што тварык быў прывабны, танная такая прывабнасьць, скарыстацца й выкінуць. Няздарная сучка. «Я ўжо неаднаразова казала табе, каб ты сюды не ўваходзіў», — раздражнёна сказала яму сьпіна Кору. «Няўжо мне трэба кожны раз зачыняць дзьверы, Хоўлі?». Ён паставіў келіх з каньяком на столік і падышоў да яе ўсутыч. «Няўжо ты думаеш, што сёньня ў цябе нешта атрымаецца, мілы Хоўлі?» — сказала яму сьпіна Кору

й засьмяялася — тэатральна, гучна, такі грудны, зьдзеклівы сьмех. І тады ён паклаў рукі ёй на плечы.

Такім чынам, каго ці што бачыў містэр Хоўлі Крыпэн у тую ноч? Спачатку, натуральна, каго: яе бадай што жывую спадніцу, пад якой была недасягальная для яго магчымасьць валоданьня, тое, за што купляюць жанчын і за што іх прадаюць. Яе патыліцу, ад якой пахла парфумай, яна была несумненным «хто», не падлеглым аспрэчваньню «яна», дом быў поўны яе пахаў, яе звычай, яе рэчаў, яе голасу. Кора Крыпэн, яго жонка. Вось яна падымаецца па лесвіцы, вась ён глядзіць ёй усьлед, наліваючы сабе каньяк, жывое сочыць за жывым, жывое жывіцца жывым. Потым — яе сьпіна, якая ледзь уздрыгнула ад грукату дзьвярэй, яе адлюстраваньне, якое стрымана ўсьміхнулася: тады, у Нью-Ёрку, яна ўся ўспыхвала ад радасьці, абарочвалася й кідалася яму на шыю. Як усё перамянілася. Але ж жывую, цёплую сьпіну зьмяняе ў вачах Крыпэна халоднае, зь недаверлівым і зьдзеклівым позіркам, адлюстраваньне. Нібы ад Кору аддзялілася нешта, ужо нежывое, ужо больш падобнае да «што», чым да «хто». Хоўлі Крыпэн у разгубленасьці: ён бачыць дзьве Кору, адну крохкую, цёплую, блізкую й знаёмую, тую, зь якой яго, як-ніяк, даволі шмат звязвае, ён ніколі не падымаў на яе руку, самае страшнае, што ён зрабіў пакуль што, гэта ягоная раптоўная думка на грудзёх у мілай, такой яшчэ юнай Этэль — а што, калі б Кору не было? Наогул не было? І — такая нечаканая хваля палёгкі, пад якую прыемна падставіць азызлы ад сямейнага жыцьця твар: Кора сапраўды ня вечная, яе *мога* ня быць. І потым расчараваньне, чорнае, як уваход у падвал: Кора ўсё ж *ёсьць*. І ён нічога з гэтым ня зробіць.

Дзьве Кору існуюць перад Крыпэнам нядоўга. Варта ёй прамовіць некалькі фразы, і яна зноў набывае адно аблічча. Цяпер Крыпэн бачыць толькі «што». «Што» халоднае, рэчавае, настроенае для яго нядобразычліва. Варожае, чужое «што». Рэч, аб якую ён балюча грукнуўся костачкай, калі бег

па жыцьці. Да рэчы ня маюць літасьці. Каб думаць пра яе цану, трэба знаходзіцца ў краме, а не ў сваім цёмным, цесным доме на Хілдроп-Крэсчэнт. І «што» больш ужо ніколі ня стане «хто». Можа быць, на раніцу Крыпэну гэтага й хацелася. Але ў тым і рэч, што для «хто» працэс незваротны. І слова «труп» мы скланяем адмысловым чынам.

Як сапраўдны мэдык, доктар Пэпэр не задумваўся пра доктара Крыпэна. Яму было важна даказаць, што гэтыя парэшткі належаць цэлу місыс Крыпэн, далейшае было задачай паліцыі. Сярод мяккага месіва з чалавечае плоці яму ўдалося знайсці шматок скуры. Паводле некаторых асаблівасьцяў яна нагадала доктару Пэпэру скуру зь нізу жывата, з лабка. На скуры была загадкавая паласа, якая нагадала пасьялапэрацыйны рубец. Містэр Макнэтэн са Скотлэнд-Ярду імгненна зьвязаўся зь сябрамі Кору, якія паведамлілі, што Кора насамрэч перанесла некалькі гадоў таму ў Нью-Ёрку складаную гінэкалягічную апэрацыю. А саму Кору ўспомніў прадавец крамы, дзе яна набыла летась сабе начную сарочку, такую самую, якая была на трупе з Хілдрап-Крэсчэнт.

Кора Крыпэн была мёртвая, але цэла яе працягвала ўплываць на жыцьцё, прычым у большай ступені, чым магло падацца. Доктар Пэпэр ня быў, уласна, спэцыялістам па рубцах, таму перадаў шматок скуры з лабка свайму маладому вучню, нікому пакуль не вядомаму містэру Спілсбэры. Калісьці доктар Пэпэр сам параіў Спілсбэры прысьвяціць сваю дзейнасьць рубцам, і цяпер у вучня зьявіўся шанец паказаць сябе ў справе. Спілсбэры неабвержна давёў, што шматок скуры, знойдзены ў падвале на Хілдроп-Крэсчэнт, паходзіць менавіта з лабка Кору Крыпэн. Тым часам, як Скотлэнд-Ярд разаслаў па ўсіх портах і караблях падрабязнае апісаньне дантыста Крыпэна і Этэль Лі Ніў, містэр Спілсбэры жыў на маленькім, плошчай усяго некалькі сантымэтраў, кавалку скуры, уздоўж якога праходзіла загадкавая сьветлая паласа, якая сканчалася каля самага краю, уросшы ў скуру, бы падземны тунэль. Мікраскоп

здолеў зрабіць з гэтага кавалка мёртвай матэрыі цэлую плянэту, адзіны насельнік якой шукаў на ёй разгадку зусім побытавай гісторыі...

Капітан акіянскага парахода «Монтроўз» складзенае Скотлэнд-Ярдам апісаньне містэра Крыпэна і ягонай сакратаркі трапіла на вочы, калі судна ўжо выйшла з антвэрпэнскага порту, трымаючы курс у Нью-Ёрк праз канадзкае ўзьбярэжжа. Ён адразу ж падумаў пра двух сваіх пасажыраў: нейкага містэра Робінсана і ягонага сына Джона. Бацька й сын і на палубе, і падчас абеду паводзілі сябе вельмі дзіўна. Усе гэтыя ўшчыкваньні, пагладжваньні, гэты пранізьлівы крык юнага Джона, калі над самай ягонай галавой пранеслася чайка... А яго хада — уся другая кляса сьмяялася. Капітан тэлеграфаваў у Скотлэнд-Ярд. У той самы дзень інспэктар Д'ю і сяржант Мітчэл селі на марскі экспрэс «Ляўрэнтык» і праз тыдзень насыцілі «Монтроўз» ля Квэбэку. Містэр Робінсан быў настолькі ўражаны, што ня стаў ламаць камэдыі, а міс Лі Ніў з асаодай скінула ў сваёй каюце мужчынскае адзеньне.

Цэла Кору Крыпэн працягвала дзейнічаць. Нікому дагэтуль не вядомы Спілсбэры, якому давалося зь мікраскопам у руках чытаць прысяжным і судзьдзям лекцыю па рубцах і шнарах, увадначасьсе стаў знакамітым і ў будучым зрабіў бліскучую мэдыцынскую кар'еру. 23 лістапада містэр Крыпэн быў павешаны. «Хто» чарговы раз стала «што». І нават міс Этэль Лі Ніў не прыйшло ў галаву, хто глядзеў у гэты час зь іншага берагу акіяну на пастарэлага містэра Крыпэна. Маленькі хлопчык па імені Хоўлі, маці якога, бывала, так часта плакала, такім мілым ён ёй падаваўся.

Самым прыгожым хлопчыкам на сьвеце.

Адно яе брыво заўжды трохі прыўзнятае, нібы Вераніка чымсьці здзіўленая. Але ж не: яна сьпіць, залюбяная ўласнай цеплынёй. Ногі ўткнуліся ў туфлі, вялікія пальцы на іх рассунутыя, быццам хацелі абхапіць тонкія абцасы й замерлі

на паўдарозе. Кабінэт Веранікі напханы сьмертаноснымі прыладамі, кожная бы жывая, кожная электрызуе атмасфэру вакол гаспадыні гэтага памяшканьня, кожная робіць паветра яшчэ гусьцейшым. Выпраменьваньне струменіць па кабінэце. Вераніка дрэмле. Нябачныя промні йдуць па пакоі, сьвеціцца экран мабільнага тэлефона, ледзь улоўна дрыжаць элетрычныя разэткі, сыстэмны блёк уключанага кампутара пакрысе напаўняе душнай гарачынёй кабінэт, гудзе, цяжка ўздыхае, і манітор робіць атмасфэру вакол калючай, адчувальнай, бы мірыяды замаскаваных зьнічак. Бяскрыўдны на выгляд вэнтэлятэр, якім не карысталіся ўжо некалькі месяцаў, насамрэч жывы, ён стараецца ня кідацца ў вочы, сьціпла стоячы ў куце, і яму гэта ўдаецца: але ж колькі ён выдыхае ў гэтую замкнёную прастору! Неахайна пакладзеная слухаўка тэлефона захлынаецца ўласнымі гудкамі. Электронны гадзіннік на сьцяне не працуе — яму нічога ня варта імгненна нагнаць час, калі Вераніка расплюшчыць вочы. Уключаныя лямпы цярпліва чакаюць надыходу шарай гадзіны. Яна атрымае вымову за неэканомнае выкарыстаньне электраэнэргіі. Нехта ўжо заўважыў сьвятло ў яе кабінэце, вяртаючыся з абеду й падымаючыся па прыступках ганку. Але гэта будзе заўтра. А пакуль дзень паволі коціцца да свайго завяршэньня.

Тоўсты, непрабіўна-жорсткі, каржакаваты чамадан прымушае мяне даць яму дарогу — я адступаю ў нечае будучае купэ, пакуль пустое, у ягоны настоены на чужых часовых жыццях паўзмрок. Чамадан грукае аб дзьверы, скрыгоча сваімі абабітымі жалезьзем бакамі і нарэшце зьнікае недзе ў канцы вагону. І тады хутка, таму што на даляглядзе тамбура ўжо зьявіўся, гідліва пакачаўшы паўадарванай у вакзальных гонках ручкай, новы куфар, я бягу ў свой цесны загончык. Тут, у гэтым вагоне, я займу зараз адну позу, і змагу зьмяніць яе толькі праз дваццаць гадзінаў. Як гэта часта здараецца, я апошні раз удыхну тут, а выдыхну толькі на зусім іншым вакзале.

Маё купэ ўжо поўнае. Трое добра знаёмых паміж сабой мужчынаў, настолькі знаёмых, што мне здаецца, яны блізьняты. Цягнік яшчэ стаіць, а яны ўжо п'юць — пакуль яшчэ ціха, з апаскай, разважліва ўздымаючы плястыкавыя кубачкі й ведучы нападўголосу разумныя, правільныя размовы. Цягнік яшчэ тут, а яны ўжо дома. Як і кожныя некалькі месяцаў, яны паціху прывыкаюць да вяртаньня, рукі іх распроставаюцца, ногі становяцца нібы бяскоснымі, галовы хіляцца долу, вочы зацягвае каламутная плёўка. Вакзал яшчэ не здрыгануўся за вакном, а яны ўжо на сваёй тэрыторыі. Тут можна адпачыць. І трохі памарыць пра Duty free. Я залажу на сваю верхнюю паліцу, гэты вечны падарунак ад лёсу ў чыгуначнай уніформе. Як заўсёды, цягнік ігнаруе час свайго афіцыйнага адпраўленьня, чакаючы, пакуль у пасажыраў зьявіцца ілюзія руху. І толькі тады плятформа раптам пабяжыць у хвост цягніка, марудна разганяючыся, і гарэлка ў бутэльцы неўпрыкмет усплесьнецца, і пачуецца адрывістая страляніна дзвьярэй. Няспешна замільгаюць за шклом сьмецьце й лецішчы сталічнай ускраіны, і нарэшце ў адну суцэльную агароджу разьвітальнага колеру ператворацца высокія кветкі, што растуць уздоўж рэск. Дзень стане цёмнарудым, бы нагрэты чыгун. Пад пазногцямі зьявіцца бруд. Дух прыбіральні ненавязьліва пагойсае па вагоне, і потым зьнікне, пасяліўшыся ў тваім нутры.

У гэтай чарзе неабавязкова стаяць, у ёй можна ціхамірна ляжаць, адчуваючы, як застоюваецца кроў у жылах, як зацякае ўсё, ажно да мазгоў. Гэты вагон мне відавочна замалы, як кажа мой сябра-прадавец на рэчавым рынку. На экране дзвьярэй дрыжаць бледныя літары: пачынаецца панылы дваццацігадзінны фільм, няздарная пародыя на ІСЕ. Галасы ўнізе становяцца ўсё гучнейшыя. Зьяўляецца правадніца, першая памежніца на нашым шляху. «Бялізну будзеце браць?» — пытаецца яна пакрыўджана, нібы калі я вазьму бялізну, ёй давядзецца спаць на падлозе.

Не, бялізны я не вазьму. Я ніколі не бяру бялізны. Я падкладваю пад галаву свой заплечнік і накрываюся курткай. Я

не хачу быць тут як дома, бо я ня дома. На маёй былой працы, там, куды я еду, калегі часта здзіўляліся, чаму я ніколі не здымаю вопраткі, нават зімой. «Бо тады я прызнаю, што гэтая праца для мяне нешта значыць, а гэта зусім ня так», — адказаў я аднойчы й потым ужо ня чуў гэтых пытанняў. Не, бялізны я не вазьму, і гарбаты таксама ня трэба, дзякуй. Я ня зьлезу са сваёй паліцы нават тады, калі мне захочацца ў прыбіральню. Мне туды й не захочацца — падчас такога падарожжа цела адмаўляецца працаваць, мне ня хочацца зусім нічога, мой жах абараняе мяне. Бялізна... Пры адной толькі думцы, што мне давядзецца спусьціцца з паліцы й ступіць нагой у гэты камяк жывых, голых, вільготных істотаў, мяне перасмыкае. Уначы мы будзем ехаць праз суседнюю краіну, і вагон будзе скаланацца ад песьняў і пераможных крыкаў. Нібы гэта на фронт імчыць наш звар'яцелы эшалён. Адно з гэтых стварэньняў нарэшце возьме свой мабільны тэлефон і набярэ нумар.

— Прывітаныне, Калян! — пачуецца зьнізу, у той час цягнік уварвецца на доўгі мост. — Як справы, Калян? Ты мне прабач, Калян, але ты ў мяне будзеш сядзець. Вось прыйдуць нашы да ўлады, Калян, і ты будзеш сядзець! Ты будзеш сядзець, памяні мае словы, ты будзеш у мяне сядзець.

Ён будзе паўтараць гэта з асалодай, не зьвяртаючы ўвагі ні на божы, ні на тэлефонны роўмінг, ён будзе казаць гэта, пакуль цягнік ня спыніцца ў вялікім горадзе і ў вагон ня ўдарыць адначасова з навальніцай нешта вялікае, страшнае, чорнае. І невядомы Калян будзе цярпліва слухаць злавесныя прароцтвы, яму і ў галаву ня прыйдзе ні пакласьці слухаўку, ні скарыстацца чорным сьпісам, ні проста адключыць тэлефон. Ну а мне, мне якая да яго справа? Ці маю я права судзіць іх? Адкуль мне ведаць: можа быць, гэта ня так ужо й кепска — сядзець, для гэтага таямнічага Каляна, можа, ён даўно ўжо прыкаваны да ложка, і гэтая істота, чалавекападобнасьць якой дазваляе ёй фатаграфавання для візы й раз на тры месяцы вандраваць па працы за мяжу, вязе беднаму Калянцу лекі, каб ён мог спачатку сесці, а потым, глядзіш, і ўстаць, і зрабіць пару крокаў да

піўнухі, і потым узяляець, і легчы зноў, на гэты раз ужо навечна. Урэшце істота ўнізе засынае, а Калян усё дыхае, сапіць у слухаўку, чакае, ці то з надзеяй, ці то са страхам.

Мяжа. Памежнікі. Памежная варта — гэта родная, непрыгожая сястра той улады, дзеля якой працуе Вераніка. Гэтая ўлада прыходзіць уначы, глядзіць на цябе зверху або сьцягвае з верхняй паліцы, блішчыць гербам, дзедзі крычаць, гэтая ўлада ўпускае цябе да сябе, нібы пад падпіску аб нявыезьдзе. А потым вагон прыўзьнімецца над зямлёй, каб праз пару гадзінаў апусьціцца, але ўжо ў іншае вымярэнне. Мае спадарожнікі сьпяць, ня чуючы, як я спускаюся са сваёй схованкі й, высока падымаючы ногі, пераступаю празь іхныя целы. Выходжу ў тамбур, запальваю й гляджу на скамечаную пасьцель Веранікі, на крышкі гарадкоў, на недапалак, які нехта забыў пад коўдрай.

Dicebant mihi sodales, si sepulchrum amicae visitarem, curos meas aliquantulum fore levatas. Мне казалі прыяцелі, што калі я наведаю магілу сяброўкі, мае раны загояцца.

* * *

Вераніка стамілася. Ёй чамусьці надта непрыемна ехаць у ліфце з калегамі, і таму яна, высока падняўшы галаву, праходзіць міма іх і, як толькі зьнікае за шклянымі дзвярыма лесьвічнай пляцоўкі, хавае галаву ў плечы й бяжыць уніз па сходах. Ларыса гукае яе, але позна, Вераніка яе не пачула, і таму прамоўленае імя павісае ў паветры, яго апошні склад зьядаюць сківіцы ліфта. Ларыса пачуваецца няёмка, вакол шмат людзей, і пятнічны вечар кідае на іхныя твары дурнаваты водсьвет. Яны ня могуць стрымаць радасьці. Быў цяжкі тыдзень, яны добра папрацавалі і цяпер пойдучь да банкаматаў.

Вераніка рушыць на вакзал, на вакзале ваенны аркестар грае трыюмфальныя маршы. Але яна збочвае й заходзіць у мэтро. Праз гадзіну каробкі Сьвету ўжо бялеюць за соснамі, маршрутка раптам перастае вуркатаць і проста паволі, па інэрцыі (кіроўца нават адпускае руль) укочваецца ў Сьвет. «Ля аптэкі, калі ласка», — строга гаворыць Вераніка кіроўцу, і калі той,

не пачуўшы, вядзе мікрааўтобус далей, да канцавога прыпынку, яна крычыць на яго ў шаленстве. Ён рэзка тармазіць, і яна бразгае дзвюрыма так, што ў галаве да самага дому гайдаецца цяжэзны звон.

Яна не разуваючыся праходзіць на кухню, закідвае ў рот пігулкі й запівае паскудна-цёплай вадой. Адна пігулка выпадае з рук і заяджае пад стол. Вераніка хоча нахіліцца за ёй, але разумее, што ў гэтым выпадку яна так застанецца сядзецца на падлозе. «Хрэн зь ім, — думае яна. — Дома ўсё адно няма ні дзяцей, ні сабакі». Усё ж яна прымушае сябе пайсьці ў ванну, хаця ўсё яе цела пратэстуе супраць гэтага. Потым яна валіцца ў ложак і адразу ж засынае. Тлустыя, палыселя, бочкападобныя, бястварыя сны гуртуюцца вакол яе так шчыльна, што Вераніка хапае ротам паветра. Сьцёгны Веранікі такія мокрыя, што на коўдры выступаюць плямы. Не прачынаючыся, яна пераварочваецца на сьпіну. Яе цела награецца, нібы Вераніку паклалі ў печ, яе цела найграе нешта ў дзікім тэмпе. І толькі калі прахалодная сухая рука кладзецца нарэшце на лоб Веранікі, яна прачынаецца. За вакном шэра, гулка, здаецца, што за нізкімі аблокамі хаваецца бяскрайні непразрысты дах, і ў паветры нібы зьвініць апошні, прыпозьнены, летні яшчэ камар.

Яцудоўна ведаў, дзе яна працуе — гэты будынак, які нібы гасьцінна раскідваў перад табой дыван: такім чыстымі, вечна вымеценымі былі прыступкі на ганку, такімі ўзорамі пераліваўся ён падчас сьвятаў. Прыступак было шмат, у кожнага, хто па нейкай патрэбе падымаўся да дзвярэй, было досыць часу падумаць, ці не па надта ўжо дробязнай справе ён наважыўся патурбаваць уладу. Сярод маіх знаёмых не было чалавека, які б не пабываў там прынамсі аднойчы. Але ж мне нейкім чынам удалася пазьбегнуць яго наведваньня. Можа быць, таму, што ад улады мне было трэба ня так ужо шмат: па сутнасьці, толькі аднаго — каб яна ня ведала пра маё існаваньне. Усё зьмянілася, калі Вераніка сказала мне аднойчы па тэлефоне, што пайшла працаваць сюды. З таго моманту мае патрабаваньні да ўлады непамерна ўзраслі. Я сеў на лавачку ў сквэры паблізу й запаліў цыгарэту.

Гэта быў сквэр пасярод вялікае плошчы, я ня быў тут некалькі гадоў, і таму зьмены ўражвалі. Там, дзе некалі проста на патрэсканым бардзюры тырчала суткі напружэта моладзь бяз пэўных заняткаў, зеўраў цяпер уваход у падземны гандлёвы цэнтар — нібы ўся тая моладзь аднойчы правалілася скрозь зямлю, ад сораму за адсутнасьць жыцьцёвых арыентыраў. Ваенкаматы, жэсы, камісіі, бюро, позвы, даведкі, сьціплыя айчынныя гестапніцы, філіялы вялікай фірмы... Я зірнуў на будынак адміністрацыі, і хваля рабскага страху зноў паднялася ўва мне, змакрэлі рукі, перасохла ў горле. Зараз я ўвайду туды, і буду з агідай пазіраць на сваё

адлюстраваньне, і ўжо ня выйду назад — выйдзе іншы чалавек, расьціснуты, нікчэмны, шэры, але задаволены, бы пасья візыту да стаматоляга, калі ўсё ўжо скончылася, але боль яшчэ наперадзе... Гэта для такіх пабудавалі тут новую царкву, замест драўлянай — для тых, хто не сказаў чагосьці на споведзі ў будынку насупраць. Яе крыж сьвяціў, відаць, у акно Веранікі. Перад адміністрацыяй стаялі елчкі ў цёмна-зялёнай уніформе, над будынкам лунаў сьцяг — такія самыя колеры, якія мела апошняе пасланьне Веранікі: «Мне strashno». Трывога й надзея на мяне, які, уласна, ня меў ніякага абавязку ёй дапамагаць. Далей безь мяне, так я сказаў яе лісту тады, і ўжо пралічваў, дурная башка, у колькі мне абыдзецца дарога.

Я падымаўся па прыступках так доўга, як толькі мог, а будынак ужо разварочваўся да мяне тварам, распасьціраў сьцежны — ён нібы круціўся вакол уласнае восі, як тыя чароўныя дамы, у вокнах якіх заўсёды сонца. Я спыніўся і азірнуўся: мне падалося, што на мяне глядзяць з кожнае форткі. Назад дарогі не было. Нечакана насустрач мне выбегла зграя дзяцей у яркіх гальштуках, і абагнула, нібы горны ручай непатрэбны камень, і ўлілася ў мора паўпустое плошчы. Хістаючыся, я падышоў да дзьвярэй і, вырашыўшы зрабіць усё як мага хутчэй, адчыніў іх.

Міліцыянт, што сядзеў у холе й слухаў радыё, не зьвярнуў на мяне аніякае ўвагі. Мне не хацелася таптацца тут у яго на вачах, але ліфт блукаў недзе наверх. Напэўна, я выглядаў, як чалавек, якому карціць у прыбіральню, — прынамсі, жанчына за акенцам абменнага пункту ўсьміхнулася, пазіраючы на мае танцы. Зараз жа да мяне прыклеіўся яшчэ адзін наведнік — яму падалося, што я не націснуў гузік, і ён зрабіў гэта сам, красамоўна, моцна, нібы раструшчваў жука. Хол раптам запоўніўся людзьмі, усе яны сьмяяліся й гучна размаўлялі: мне хацелася ўцячы, але яны вельмі прыстойна сталі ў мяне за спінай і чакалі. Неўзабаве ў мяне ўжо было адчуваньне, што ўсе навокал тут знаёмыя паміж сабой: яны абмяркоўвалі

графік прыёму, надвор'е і нарэшце задуменна паглядзелі на мяне, чаму я не бяру ўдзелу ў гэтай гульні.

— Не падкажаце, аддзел... — я зразумеў, што ня ведаю, як правільна называецца аддзел, у якім працуе Вераніка, і таму проста назваў яе імя.

— А, Вераніка Андрэеўна, — заківаў адзін. — На пяты вам, пяцьсот пяты кабінэт.

Людзі з палёгкай засьмяяліся, і нехта нават дакрануўся да маёй сьпіны.

— Там на дзьвярах шыльда, — дадала нейкая бабулька, і дзьверы ліфту нарэшце адчыніліся.

Ім таксама было на пяты, толькі зусім да іншага спэцыяліста. Спатыкаючыся аб лічбы й шыльды на дзьвярах, я выйшаў у доўгі, дрэнна асьветлены калідор. Уздоўж сьценаў сядзелі людзі, іхныя галасы зьліваліся ў прыглушаны гул. Па нагах прабежскразьняк. Недзе за паваротам шумна зачынілі дзьверы.

Ён ішоў проста на мяне, зь іншага канца гэтага калідору, я не зусім добра бачыў, як ён выглядае. Я запаволіў хаду, але і ён не сьпяшаўся. Я бачыў яго ў профіль, ён углядаўся ў шыльды, шаргатаў абутак: яму давалі прайсьці. Мы падышлі да яе кабінэту адначасова. Недзе паблізу ляскаў ліфт. Я адступіў убок, паказваючы, што не прэтэндую на першыноство. На ягоным бледным твары было нешта ліхаманкавае. Ён пахітаў галавой — маўляў, яму не сюды, і я ўжо хацеў запытацца, хто апошні, калі ён зрабіў гэта сам.

Ён зірнуў на мяне зь нянавісьцю й сеў. «Значыць, я за вамі?» — спытаў я, і ён працадзіў у адказ: «Ну». Тут жа чаргу занялі за мной, і нехта, хвалючыся, прачыніў дзьверы, каб праверыць, ці сапраўды тут прымае Вераніка Андрэеўна. Чарга паціху ўтрэслася і зноў ціха загула.

* * *

Туш для вейкаў падаўжае іх і надае ім моцы. Яны становяцца больш пухватымі й густымі. Але туш карысная ня толькі з эстэтычнага гледзішча. Яна ўтрымлівае таксама шмат пажыўных

дабавак, дзякуючы якім вейкі становяцца больш доўгімі, трывалымі й шаўкавістымі.

Для таго, каб вейкі здаваліся больш пухнатымі й густымі, перад нанясеньнем тушы прыпудрыце іх звычайнай пудрай. Часьцінкі тушы асядуць на вейках, нібы расчэсваючы іх. Зручна фарбаваць вейкі шчотачкамі са спіралепадобнай шчэцьцю, такія шчацінкі кожную вейку фарбуюць асобна і адначасова разьядноўваюць іх.

Пакрыўшы вейкі першым слоём тушы, пачакайце дзьве-тры хвілінкі, а затым нанясіце другі слой. Калі вы пакрыеце вейкі тушшу занадта рана, яны склеяцца. Не фарбуйце вейкі моцна на ніжніх павеках. Такія вейкі будуць падобныя да ценяў, і ад гэтага твар будзе выглядаць стомленым. Нафарбаваўшы вейкі, абавязкова туга закручвайце тубік з тушшу, інакш туш вельмі хутка высыхае.

У выпадку, калі акцэнт у вашым сёньняшнім макіяжы пастаўлены на вусны, ці вам імпануе стыль абсалютнае натуральнасьці, такі актуальны гэтым летам, абмяжуйцеся асновай пад туш — празрыстым гелем, які дапамагае падкруціць вейкі, разьдзяліць іх і надаць ім больш дагледжаны выгляд. Асновы для тушы дастаткова і для штодзённага макіяжу, калі цёмныя прыгожыя вейкі дадзеныя вам ад прыроды.

Невялікая рэмарка: сёньня ва ўпакоўцы зь недарагой тушшу можна знайсці плястмасавую расчосачку для веек. Не эканомце на сабе, прашу вас: набудзьце мэталічную! Яна дазволіць вам справіцца з самай кашмарнай сытуацыяй для вашых веек, якую толькі можна сабе ўявіць. Уключна з тымі самымі лапкамі павука з рэклімы. Калі вы ўсё ж лічыце, што расчосачка для веек не для вас, пазбавіцца камячкоў можна, выдаліўшы лішкі тушы на шчотачцы. Вытрыце яе аб тонкую тканіну, і праблема вырашыцца яшчэ да таго, як вы пачнеце фарбаваць вочы.

Ніколі не кажыце «бывай». У дадзеным выпадку — шчотачцы для тушы. Калі туш або тэрмін яе выкарыстаньня скончыліся, ачысьціце шчотачку сродкам для зняцьця макіяжу, вымойце з мылам і высушыце. Правядзіце ёй па вільготных

вейках да таго, як возьмецеся за макіяж — і паверце, гэтае простае дзеянне істотна павялічыць вашыя шанцы на беззаганныя вейкі.

Адступіце ад правіла Форда. «Вы можаце выбраць любы аўтамабіль пры ўмове, што ён будзе чорны», — любіў гаварыць стары Генры. Забудзьце пра Форда, ваша туш не абавязкова мусіць быць чорнай! Больш за тое, калі вашы вейкі ад прыроды сьветлыя, туш быць чорнай не павінна. Карыстайцеся лепш брунатнай. Ці нават чорна-брунатнай. Але чорнай — ніколі. Экспэрымэнтуйце з тушшу вясёлкавых адценьняў. Блакітная туш зробіць ярчэйшымі блакітныя ці шэрыя вочы, а бэзавая надае карым вачам больш глыбокае адценьне.

Завіўка. Завітыя вейкі робяць позірк больш адкрытым. Для максымальнага эфэctu карыстайцеся прыборам для завіўкі вейкаў, але рабіце гэта да нанясеньня тушы. Патрымайце шчыпцы сэкундаў пяць перад фэнам да выкарыстаньня. І не забудзьце праверыць, ці ня надта моцна вы іх нагрэлі!

Зафіксуйце прыбор для завіўкі так блізка да лініі росту верхніх веек, як толькі гэта магчыма. Закрыйце шчыпцы й паволі палчыце да пяці. Затым цалкам раскрыйце прыбор для завіўкі, прыбярыце яго ад вачэй і паўтарыце працэдуру яшчэ раз або два, пакуль не дасягнеце жаданага выніку.

Пакладзіце побач ватную палачку. Немагчыма пераацаніць значэньне гэтага няхітрага інструмэнта. Вы выціраеце выпадковую пляму, пакуль туш ня высахла. І ня трэба нічога перафарбоўваць наоў!

Сьвятая справа! Наносячы туш, правядзіце спачатку шчотачкай некалькі разоў па аснове веек. Менавіта пры дапамозе гэтага нескладанага труку дасягаецца ілюзія дадатковай даўжыні веек.

Для больш тэатральнага позірку нанясіце туш толькі на верхнія вейкі й правядзіце па ўнутранаму баку ніжняга павека алоўкам. Каб вочы здаваліся больш шырокімі, нафарбуйце ніжнія вейкі таксама, але не перабярыце меру. Каб зрокава

падоўжыць вейкі, паспрабуйце трымаць шчотачку для нанясення тушы вэртыкальна й нанасіце туш яе верхнім кончыкам. Гэта можа падацца дзіўным, але абсалютна дакладна працуе! Такім чынам вы пафарбуеце вейкі, зусім іх не абцяжарваючы! Завяршыце макіяж адным гарызантальным узмахам шчотачкі.

І нарэшце. Пачынайце з тушы, калі прыступаеце да выдалення макіяжу. Памятайце, што скура вакол вачэй асабліва адчувальная — ні ў якім разе ня трыце вочы! Гэтыя барбарскія паводзіны вядуць за сабой немінучае пакараньне ў выглядзе выпадзеньня веек і ўтварэньня ранніх зморшчынак.

Туш можа быць улюбёным прадуктам у вашай касмэтыцы, але вы мусіце ведаць, калі трэба зь ёй разьвітацца. Гэтая «фаварытка» псуецца хутчэй, чым любы іншы касмэтычны сродак, і самы доўгі тэрмін, на працягу якога ёй можна карыстацца — чатыры месяцы. Рэч у тым, што нават самая дарагая туш — добрае асяродзьдзе для бактэрыяў.

Калі вы хочаце падоўжыць жыцьцё вашай тушы, ня рухайце пэндзікам уперад-назад: такім чынам вы пазьбегнеце трапляньня ўсярэдзіну паветра, якое яе сушыць. І выкідайце адразу, як толькі заўважыце зьмену тэкстуры або паху! Практычная парада: каб спрасьціць сабе жыцьцё, адлічыце тры месяцы з дня набыцьця вашай тушы й пазначце адпаведную дату ў календары. Асабліва важна гэта рабіць, калі тушаў, якімі вы карыстаецеся, не адна, а некалькі.

І — усміхайцеся свайму адбітку ў люстэрку. Падкручаныя, падоўжаныя ці аб'ёмныя, чорныя або вясёлкавыя, нафарбаваныя ў адзін або два слаі, цяпер вашыя вейкі адкрываюць сьвету лепшае, што ў вас ёсьць.

*Вашыя вочы,
якія сьвецяцца ішчасьцем,
і радасьць, якой
вы гатовыя падзяліцца з усімі.*

* * *

Яна падняла вочы, такія цяжкія, бы на вейках ляжала па ўспаміне, вочы, чакаючы пабачыць чарговага наведніка, і ўжо адшуквала спосаб, каб расправіцца зь ім як найхутчэй, яна глядзела на дзьверы са страхам і пагардай. Наведнік падаўся ёй знаёмым — як скрозь туман яна разгледзела яго й зразуме-ла, абьякава й без здзіўленьня, што гэта й праўда Ён. Вераніка не змагла адразу перастроіцца, і таму голас яе прагучаў глухавата й варожа.

— Добры дзень, сядайце, — «Што я кажу», — падумала яна як у сьне, трэба было сказаць нешта іншае, але што, што кажуць у такіх выпадках, яна забыла. І гэта было як маленькая, але сьмяротная катастрофа. Ён прайшоў у кабінэт і шчыльна зачыніў за сабой дзьверы, выдаліўшы, як у кампутары, разгублены твар таго, хто збіраўся ўвайсьці. Сеў на яе стол — у іншы момант гэта зрабіла б яе амаль шчаслівай, а цяпер яна тупавата пазірала на складку кішэняў на ягоных джынсах, і ёй хацелася змахнуць Яго са стала. Падставіць сьметніцу й змахнуць. На яе шляху да дому, да пігулак, пакутлівай ванны й рагавальнага сну, бяз думак і жаданьняў, сеў нехта, перашкода з тонкімі вуснамі падлетка, надзіманы камень. Падзьмі на яго, і ён паляціць на ўзбочыну.

— Паслухай, Вераніка, — мягка сказаў Ён. — Мне, напэўна, трэба папрасіць у цябе прабачэньня. Часам нашыя ўяўленьні пра людзей аказваюцца памылковымі. І часам наш унутраны сьвет прыадкрываецца супраць нашай волі. Нельга меркаваць па тым, што выпадкова пабачыў у шчыліну...

Яна маўчала, а потым злосна засьмяялася, і тут жа скрывілася: галаву працяў боль. Боль, напэўна, толькі й чакаў, пакуль яна зноў нешта адчуе. Як жа добра было без пачуцьцяў. Спакойна, пуста, чыста.

— У якога пісьменьніка вы гэта вычыталі? — спытала яна, і ён тут жа ўмольна працягнуў да яе рукі:

— Давай жа ўрэшце на ты!

— Добра. У якога пісьменьніка *ты* гэта вычытаў?

— Не памятаю, — Ён захацеў паглядзіць яе па галаве, але Вераніка проста ад'ехала на сваім крэсьле да сьцяны. І толькі калі Ён паказаў жэстамі, што больш ня будзе шукаць такіх кантактаў, яна зноў прысунулася да стала. «Пачакайце!» — сказаў Ён, добрачыліва пасьміхнуўшыся, галаве, якая прасунулася ў дзьверы, і галава зьнікла.

— Гэта была толькі гульня. Забудзь пра яе. А мне... Мне трэба шмат табе паведаміць.

— Ня сёньня, — Вераніка зь цяжкасьцю падняла рукі. — Толькі ня сёньня. Я не хачу нічога слухаць. Памру зараз. Можа быць, заўтра, — сказала яна нечакана помсьліва, — але ня сёньня.

— Ня тое каб сказаць... — запярэчыў Ён халодна. — А менавіта паведаміць. Ды што гэта сёньня з табой?

— Неяк мне... Блага... — прызналася Вераніка. — Не, ня трэба.

Яго рукі зноў паабяцалі больш не цягнуцца да яе.

— Мне вельмі хацелася б зрабіць для цябе нешта, — сказаў Ён пяшчотна. — Ці... Карацей, дапамагчы табе. Абараніць.

— Мяне ёсьць каму абараніць, — сказала Вераніка, выцерла лоб і са здзіўленьнем адзначыла, што яе пальцы папроста ледзяныя.

— Я не сумняваюся, — Ён нягучна засьмяяўся. — Ён, відаць, файны хлопец.

— Файны, — кінула Вераніка й прымружылася. — Ведаеш, калі я была маленькая, я аднойчы зразумела, адкуль глядзіць на мяне анёл-ахоўнік. З-за фіранкі. Ён сочыць за тым, як я пачуваюся, ці не пагражае мне небясьпека. І калі я, напрыклад, сплю, ён выходзіць адтуль і кладзе мне далонь на лоб. Або іншым чынам умешваецца. Як бачыш, не адзін ты зь дзяцінствам не разьвітаўся.

— Я ж кажу: файны хлопец, проста супэрмэн, — Ён пачухаў галаву. — Вось мы зараз і пазнаёмімся.

Ён саскочыў са стала й, рухаючыся, як клоўн, падышоў да фіранкі. «Оп!» — фіранка тарганулася, белыя трубка батарэі па-шпіёнску ўсьміхнуліся ды зьніклі.

— Весела, — сказала Вераніка. — Ты хочаш заняць яго месца?

— Чаму б і не? — Ён аблізнуўся і ўважліва паглядзеў на Вераніку. — Прынамсі, ты гэтага хочаш.

Апошнія словы Ён прамовіў ужо з-за фіранкі. Вераніка неўразумела зірнула туды: быў чалавек, і няма яго. Як проста ўсё. Не складаней, чым зь яе пацыентамі. А галава, гэтым разам ужо зусім іншая, зноў пралезла ў дзьверы, і паколькі яе ніхто ня гнаў, ператварылася ў невысокага чалавека, што адразу, з парога, пачаў нешта канючыць. Дарэшты зьнясіленая Вераніка ледзь змагла зарэгістраваць заяву й прызначыць яму на аўторак. Пакуль наведнік выходзіў і дзьверы адчыніліся наноў, яна павярнулася да фіранкі. Ён падміргнуў ёй і тут жа зноў зьнік.

Зразумеўшы, што чалавек перад ёй ня ў стане запомніць нават дзьве трохзначныя лічбы, сакратарка ўздыхнула й драпезным рухам дастала асадку. «А культурны ж, здаецца», — падумала яна раздражнёна, і на душы ў яе стала яшчэ больш чорна, калі яна пабачыла стос лістоў, на кожным зь якіх ад рукі была накрэмзаная ўсялякая лухта. Паадсякаць бы гэтыя рукі, ледзь не сказала яна, выводзячы на паперы: 504, 505, 509... Чалавек перад ёй і праўда рабіў уражаньне культурнага: пінжак, чыстая, адпрасаваная кашуля, сумка з натуральнай скуры, у якой зазвычай носяць важныя й ня вельмі, празрыстыя й непразрыстыя, але ўсё-ткі тэчкі — тэчкі з дакумэнтамі. Рахунак-фактура, выписка, даведка... Ад чалавека пахла добрым тытунём і такой мужчынскай парфумай, якой сакратарка, была б яе воля, прымусіла карыстацца кожнага прадстаўніка супрацьлеглага полу. Але паводзіў сябе гэты маладзён папросту непрыстойна. Занадта нэрвова для прыёмнага пакою начальніка аддзелу. Яму, бачыце, надта карцела трапіць адразу да Чэслава Карлавіча. Быццам бы ён быў важнай шышкай і меў поўнае права ісьці самым кароткім шляхам. Але важныя шышкі звычайна званілі, перад тым як тут зьявіцца, самыя важныя званілі

адразу ж Чэславу на мабільны, і наогул — ніякіх доказаў таго, што ўпарты наведнік мае на нешта права, сакратарка пакуль ня ўбачыла. Але нічога, і не з такімі спраўляліся — сказала яна сабе й цярпліва паўтарыла нумары кабінэтаў.

— Але мне трэба да начальніка, — раздражнёна прамовіў чалавек і паглядзеў ёй у вочы. — Толькі да яго. Гэта занадта важна.

— Добра, — сказала сакратарка нарэшце. — Я яму паведамлю, самі паслухаеце, што Чэслаў Карлавіч адкажа.

Яна націснула кнопку. «Да вас наведнік», — спакойна прамовіла яна. «Запэўнівае, што справа неадкладная. Слухаць нічога ня хоча, Чэслаў Карлавіч», — раптам дадала яна амаль жаласна.

— Не цяпер, — пачуўся незадаволены голас Чэслава. — Я заняты. Раскажыце таварышу пра графік майго прыёму. Хаця... Упусьціце, так і быць...

Наведнік пераможна й пругка падняўся. Празь дзесяць хвілінаў Чэслаў Карлавіч ужо бегаў па кабінэце і амаль крычаў:

— Ну зразумейце, таварыш дарагі, спадар, унучак! Калі кожны будзе вось так заходзіць наўпрост да кіраўнікоў, то нам на кіраўніцтва часу не застанецца! І для чаго, па-вашаму, сядзяць у кабінэтах нашыя супрацоўнікі? Попу праседжваюць, думаеце? Для таго, унучак мой даражэнькі, каб працаваць з вамі, з народам нашым любімым, каб дапамагаць яму будаваць і сеяць спакойна! Ну чаму, чаму да начальніка аддзелу фізычнай культуры ніхто не забягае проста так, сказаць, што ў яго лыжы скралі, а да мяне — як на кубачак гарбаты? Што мне, рабіць тут няма чаго? Я ж вас не выганяю, я ж вас спакойна выслухаў, я ж вас у непрыёмныя гадзіны прыняў, я ж любюга з вас з распасьцёртымі абдымкамі, у любы час! Але ж разуменьне трэба мець! У пяцьсот пяты, у пяцьсот дзвяты кабінэт зьвярніцеся! Дзеля ўсяго сьвятога!

Чэслаў Карлавіч схапіў слухаўку й пракрычаў у яе некалькі неразборлівых фразай. Чалавек з сумкай на каленях выслухаў

усё гэта з філязофскім выразам на твары, і калі Чэслаў Карлавіч скончыў, ветліва ўсьміхнуўся й сказаў:

— Але ж гэта быў не звычайны крадзёж. Гэта была фашыстоўская дывэрсія. Зьнікненьне гэтых часопісаў, выпісаных для Дому культуры мной асабіста, нанесла вялікія страты ідэалагічнаму выхаваньню. На цэлы тыдзень нашы чытачы засталіся неабароненымі. Іхныя душы ў ворага як на далоні. І ён шанцу ня ўпусьціць. Вы ж гэта лепш за мяне ведаеце.

Чэслаў Карлавіч застагнаў і пляснуўся ў фатэль.

— І гэта ў той час, калі ў краіне вядзецца барацьба зь бюракратызмам, — расчаравана, але цалкам ураўнаважаным голасам сказаў наведнік. — Я ж ведаю, колькі праляжала б мая заява, зьвярніся я да вашых супрацоўнікаў. Вы б яе, можа, і зусім ня ўбачылі.

— У міліцыю спачатку трэба йсьці, — прахрыпеў Чэслаў Карлавіч, — у міліцыю! І потым ужо да нас.

— У міліцыю я быў, — сказаў наведнік. — Ня столькі важны факт крадзяжу, колькі матывы.

— Я ўжо даў указаньне, — стомлена сказаў Чэслаў Карлавіч. — Зайдзіце ў пяцьсот дзявяты. Там працуе інспэктар, яна ўсё праверыць.

— Пяцьсот дзявяты, — працягнуў тужліва наведнік. — У той час, калі трэба біць ва ўсе званы... Бывайце. Я знайду, куды зьвярнуцца.

Чэслаў Карлавіч працягнуў наведніку руку, але той толькі пакланіўся суха й выйшаў. «Выклічце мне Ларысу», — пакутніцкім голасам сказаў Чэслаў Карлавіч у слухаўку й заплюшчыў вочы.

Наведнік прасьлізнуў у калідор і хутка прайшоў у прыбіральню. Там ён зайшоў у адну з кабінак і прыслухаўся. Вусны яго варушыліся. Рука палезла ў кішэню, але тут жа вярнулася назад. Нехта зайшоў за ім усьлед, доўга паліваў пісуар і, не памыўшы рук, выйшаў. Наведнік, паўзаплюшчыўшы вочы, напружана слухаў цішыню. Але зь цішынёй нічога не адбывалася. І тады наведнік злосна ўдарыў па плястыкавай сьценцы

так, што яна трэснула. Ён зірнуў на яе з шаленствам і ўдарыў зноў. Гэтым разам па сьценцы пайшла ўжо такая расколіна, якая амаль дасягала падлогі. Наведнік зірнуў на гадзіньнік і выйшаў у калідор.

Нібы безвач, ён дайшоў да павароту і там спыніўся. «Узяць сябе ў рукі», — сказаў ён і выдыхнуў. Самым разумным было ўцякаць адсюль, пакуль ня позна. Але наведнік усведамляў, чым пагражае яму незадаволенасьць. Што скажуць астатнія, калі зь цішынёй тут нічога ня здарыцца. Ведаў, што ня зможа цяпер глядзець самому сабе ў вочы. І ўсё ж трэба было сыходзіць. І рыхтавацца зноў. Ён паволі йшоў паўз калідор і чытаў шыльды на дзвярях. Нянавісьць закіпела ў ім з новай сілай, і нянавісьці было патрэбнае выйсьце. Ад шыльды да шыльды яму ўсё цяжэй было яе стрымліваць. Жаночыя імёны, пасады штатных забойцаў. Сукі. Посьцілкі рэжыму. І калі мсьціўца дайшоў да сярэдзіны калідору, у яго стаяў так, што яму захацелася зараз жа пырснуць на гэтыя дзверы.

Прыбіральшчыца добра папрацавала тут раніцай. Адзіным, пра што яна не падумала, было Гэта: яно ляжала на вычышчаным, дзе-нідзе яшчэ вільготным ад шчоткі дыване, і сваімі канечнасьцямі дакраналася нават да лямінату на падлозе. Яно ня мела ні ручак, ні колцаў, што бываюць на валізах або куфрах, і таму на выгляд было даволі цяжкім. Прынамсі, для жывога, дастаткова жывога, каб зрабіць беглы аналіз сытуацыі, чалавека Гілюка, што ўвайшоў у кабінэт, старанна хаваючы незадаволенасьць доўгай чаргой.

Таму, хто выйшаў з-за фіранкі, Вераніка, наадварот, падавалася вельмі лёгкай, значна лягчэйшай, чым раней. Яму здалося нават, ён можа ўзняць яе адным пальцам. Проста падчапіць за каўнер чорнага, дзелавога жаночага пінжака, і павесіць на кручок ля дзвярэй. Гілюк зірнуў на яго трохі здзіўлена, але цікава: у позірку Гілюка было поўнае разуменьне. Гілюк адкрыў рот і нават збіраўся нешта сказаць, але голас ягоны раптам

сеў, і ён толькі гучна прасіпеў штосьці ды выцягнуў перад сабой рукі. Той, хто выйшаў з-за фіранкі, замахавуў рукамі на знак пратэсту. Гэта была нямая сцэна, і дэкарацыі па кутох былі вырабленыя канвэрным спосабам, — але гэта была нямая сцэна, здольная аглушыць сваёй нематой. Ён і праўда на імгненне аглух: усе гукі гэтага будынку зьліліся ў ціхае цырчэньне, якое нібыта сыходзіла акурат зь цела Веранікі.

Гілюк на нечаканую перашкоду ля ягоных ног, як ні дзіўна, забыўся. І таму спатыкнуўся аб гэта — гэта, што не выклікала ў ім цяпер нічога, апрача агіды. Шкло сэкунду падумала й трэснула — ён наляцеў на празрыстую сыценку шафы, дзе ляжалі Паперы — паперы, зь якіх паволі зьнікала, бы напісанае адмысловым атрамантам, яе імя. Яе імя ў росьпісах, подпісах, графе «Выкананьне», графе «Адказны/ая», іншых вясёлых і важных графах... Яе імя, яе прозьвішча, яе імя па бацьку.

Зь Веранікі марудна выцякала адказнасьць. Судзьдзі адварочваліся, быццам яна, Вераніка, увадначасьце стала зноў той дзяўчынкай, зь якой так паважна, бы з роўнай, размаўляў некалі сур'ёзны Коць. Дзяўчынкай, не падлеглай ніякім судам. І яна, бы пазбаўленая нарэшце атруты, паціху станавілася сабой.

Яна ўсё блукае па гэтым полі, нібы ў ім можна заблудзіцца. Аголеная штучная постаць у сплеченых з тонкіх скураных матузкоў рудавадых ботах. Яна йдзе да яго краю, туды, дзе сканчаецца несьмяротнае, бясплённае, вечна зеленаватае калосьсе, ідзе мэтанакіравана, бы ведае ўсе лясныя дарогі, і потым спыняецца побач зь першымі, яшчэ невысокімі дрэвамі, і стаіць там, а потым разварочваецца й брыдзе да таго лапіка зямлі, адкуль пачынала свой шлях. Калосьсе паволі разгладжваецца, месяцы на небе блішчаць, як лямпачкі прыбораў невядомага прызначэньня.

Яе вочы пустыя, яе цела сабранае ўмелымі рукамі, хаця шнары на ім і намаляваныя даволі ўмоўна. Усім, хто праходзіць тут,

яна кагосьці нагадвае. Яна ўжо й ня ўспомніць, колькі разоў напаладі на яе лясныя монстры, колькі забойчых промняў чужой зброі падала раптам на яе са схованкі, колькі рук цягнулася да яе плячэй, да яе сьпіны, да яе ног. Безвынікова: жыццё гэтага сьвету праходзіць скрозь яе, як праз масла, і яна зноўку пачынае свой кароткі шлях. Яна не памятае — яна ўжо нічога не памятае, і нічога ня думае. Яна рухаецца, але цела яе ўпэўненае, што ягоная гаспадыня стаіць на адным месцы. Яшчэ трэшкі, і яна стане новым пэрсанажам гэтай гульні — не па той бок, адкуль яна прыйшла сюды, а па гэты, так геніяльна распрацаваны. Яе назавуць як-небудзь па-дурному: Каралева Журба або Дух пшанічнага мора. І будуць пасылаць да яе з заданьнямі тых, хто апынуўся ў замку непадалёку.

Яна дагэтуль ня ведае, што за ёй ужо доўга сочаць. Двое мудрых вачэй схаваліся за бліжэйшай разлапістай ялінай, і зь нейкім бодем глядзяць на яе, і нешта ўзгадваюць.

Аднойчы два вокі заплюшчыліся, і маленькая істота, мружачыся, выбралася на сьвятло. Чыхнула пагладзіла бараду, пачціва зьняла каптур.

— Дзень добры, Дух пшанічнага мора, — ветліва сказала істота. — Я ведаю, што твой знак — маўчаньне, але ж ці не пазнаеш ты мяне?

Яна нават не паварочвае галавы ў ягоны бок.

— Ты не абавязаная мяне помніць, — пасьпешліва дадае гном. — Але я цябе, здаецца, бачыў. Ня тут, далёка, але адтуль, дзе мы сустракаліся, майму народу давлялося сысьці...

— Я — Ольда, — кажа гном і кланяецца ёй. — Можа, ты памятаеш маё імя? Я магу заплюшчыць табе вочы, калі ты жадаеш. Бедная, бедная Ўлада.

І тады яна паварочваецца да гнома, і той закрывае маленькі, тоўсты, напалову й так схаваны за белай барадой твар. Бо ў яе няма вачэй. Толькі два белыя шары, якія разгублена круцяцца, шукаючы ратаваньня. Гном зачымі скачкамі ратуецца ў лесе, а яна чарговы раз выпраўляецца ў сваё недалёкае падарожжа.

* * *

Як капрызны хлопчык, Чэслаў Карлавіч сядзіць за сталом, грызе пазногці й чакае Ларысу. Гэтае чаканьне прыносіць яму асалоду — ён нават не адказвае на тэлефанаваньні, хаця апарат на сталае раз за разам называе яго імя. Падняць слухаўку — значыць пазбавіць чаканьне разынкі. Чэслаў Карлавіч сядзіць, засяроджана пазбаўляючы пазногаць апошняй саломінкі, і чухае сабе пакрытую сівымі валаскамі скуру на назе, там, дзе яна выглядае з-пад нагавіцаў. Ён называе сябе вечным, і яму гэта падабаецца. Вечны Чэслаў. Чэслаў Вечны — гучыць ня горш, чым імя якога-небудзь з польскіх выканаўцаў эстраднай песьні часоў ягонага юнацтва. Або чэскіх — неістотна. За некалькі тысяч гадоў свайго жыцця Чэслаў Карлавіч нагледзеўся на розных поп-зорак. Зь некаторымі нават быў асабіста знаёмы. Па шчырасьці, Чэслаў Карлавіч нічога ня меў бы супраць, калі б ягоныя падначаленыя таксама яго так называлі. Чэслаў Карлавіч Вечны. Вось толькі ён ня ўпэўнены, што яны адэкватна гэта ўспрымуць. Бо маладыя яшчэ. А ў яго заўжды ўсё напaгaтoвe. Зараз яна пабачыць.

Зрэшты, калі Ларыса нарэшце прыходзіць, Чэслаў Карлавіч адразу ж бярэ строгі, афіцыйны тон.

— Я маю патрэбу ў некалькіх дасье, — кажа ён, з прыемнасьцю адчуваючы, як паколвае амаль зьдэртаты пазногаць. — Сьпіс знойдзеце ў сакратара. І яшчэ: заўтра вас чакае адказная справа. Паедзеце на інспэкцыю. Час цяпер такі, што на вас будзе ляжаць двайная адказнасьць. Упэўнены, Ларыса, што магу на вас разьлічваць.

Ларыса ловіць кожнае яго слова. Яна нібы становіцца вышэйшаю, і Чэслаў Карлавіч з задавальненьнем гэта адзначае. «І чаму яна перастала насіць тыя туфлі на высокім абцасе?»

— Я даручаў вам падрыхтаваць загад наконт Веранікі...

— Ён ужо гатовы. Вось.

— Добра, — Чэслаў Карлавіч адчувае, як пахнуць валасы Ларысы. Кожны яе валасок прымушае ноздры Чэслава Карлавіча пашырацца, рухацца, уцягваць у сябе водар. — Але не сьпя-

шайцеся. Ніякай сьпешкі, чуеце? Не траўмаваць, дайце ёй дарабіць усе справы, за якія яна адказвае. Ух...

Чэслаў Карлавіч абмяк, паваліўся ў фатэль, быццам са сьпіны ягонай дасталі нарэшце спружыну. Ён заплюшчыў вочы й тут жа жаласна зірнуў на Ларысу праз вузенькія шчылінкі.

— Прыходзіў тут зноў вар'ят адзін, — сказаў ён, ледзь ня плачучы. — Колькі можна ўжо... Псыхоляга трэба саджаць унізе, а не міліцыянта... Яшчэ й торбу забыў. Так змарыўся, ты сабе не ўяўляеш. Ну, ідзі, працуй.

І толькі калі Ларыса даходзіць да дзвярэй, Чэслаў Карлавіч з радасьцю крычыць ёй: «Стой!». «Стаяць!» — паўтарае ён груба, гэта ўжо амаль брэх, і Ларыса паслухмяна спыняецца, разварочваецца на месцы, а Чэслаў ужо гатовы! Урачыстым рухам ён падсоўвае да люстра, што вісіць на сьцяне, свой начальніцкі фатэль, асьцярожна, але спрытна выкладвае на маленькі столік для размоваў за гарбатай набор нажніцаў, невялікі, прыемнай формы, фэн, калекцыю драўляных расчо-сак, сярод якіх ёсьць адна масажная, якой Чэслаў вельмі ганарыцца. На руцэ ягонай вісіць акуратненькі, навіюткі белы ручнік з вышытымі на ім ружамі, — Чэслаў Карлавіч вельмі задаволены сабой: не прайшло й хвіліны. А ў куце кабінэту, бы ў казцы, утварылася маленькая, утульная прыватная цырульня. «Сядзець!» — крычыць Чэслаў, лагодна ўсьміхаючыся, і хапае Ларысу за руку. Тая дае сябе падвесці да фатэля, але потым пачынае супраціў. Яна ведае, што сказаць.

— Ты хочаш, каб усё было, як у мінулы раз? — спакойна кажа Ларыса, гледзячы проста яму ў вочы. — Ты памятаеш, што ты нарабіў мінулы раз?

Чэслаў Карлавіч адварочваецца. Яму сорамна. Зь Вечнага ён адразу становіцца Сьмяротным, такім як усе. Утульная прыватная цырульня пакрываецца павуціньнем. На ружах ручніка распываюцца тлустыя плямы. Іржавеюць нажніцы. Ён глядзіць у люстра і ўжо не адчувае гэтага чароўнага паху. Ларыса прыводзіць усё ў парадак і ціха выходзіць, пакуль Чэслаў Карлавіч стаіць ля акна й лічыць маладыя дрэўцы на патыліцы сквэру.

Калісьці Вераніцы было нават цікава, якім будзе наступны наведнік: якім будзе ягоны твар, што прынясе з сабой ягоны голас, у што будуць адзетыя жанчыны й чаго захочуць мужчыны. Яе хвалявала, калі наведнік адступаў ад звычайнага сцэнару такіх візытаў: вітаньне, нейкае школьнае слова «Сядайце», аповед, пісьмовая заява... — былі такія, што любілі пачынаць здалёк, былі такія, якія казалі ёй кампліменты, былі такія, якія прыносілі ёй падарункі. Былі суворыя жанчыны з зусім малымі яшчэ дзецямі, і дзеці крычалі, і кабінэт Веранікі адразу сьвятлеў. Гэтыя дзеці лямантавалі роўна столькі, колькі трэба для замілаваньня; але Вераніка ў такія моманты з жахам думала, што адбылося б зь ёй, калі б яна чула гэты энк увесь дзень. Часам сьвятло з плошчы падала на наведнікаў якім-небудзь адмысловым чынам, і Вераніка ўжо не магла слухаць — любавалася нечаканай зьменай у абрыдлай чалавечай зьнешнасьці, раптоўнымі ўпрыгожаньнямі, якімі надвор'е адорвае нас зусім беззвач. А яшчэ аднойчы да яе прыйшоў чалавек, які, сеўшы за стол, забыўся, што ён хацеў сказаць, і з прабачэньнямі паехаў дахаты. Больш ён не завітваў, відаць, так і ня ўспомніў.

Але сёньня ўсё было ня так.

Гэты наведнік паводзіў сябе да крыўднага звычайна. Ён увайшоў і павітаўся. І гэта было апошняй кропляй.

— Хто вы? — сказала яна, адчуўшы, што нічога перад сабой ня бачыць. Кабінэт тануў у густым тумане, і недзе паблізу, на балоце, крумкалі здзекліва жабкі. Наведнік таропка, трывожна загаварыў пра нешта, але й са слыхам Веранікі таксама нешта адбывалася. — Хто вы? Я прыму вас, толькі калі вы доктар...

— Я доктар, доктар, — ласкава прамовіў наведнік і падышоў да стала. — Маё прозьвішча Мсьцівец. Я дапамагу вам...

Сутарга прабегла па ягоным целе, калі ён паклаў свае пальцы ёй на шыю. Доктар. Вераніцы раптам стала так хораша. Так хораша, як бывае толькі тады, калі ні за што больш ня трэба адказваць. Кабінэт пачаў аддаляцца, быццам апошні вагон невядомага цягніка. І ў гэтым моманце расстаньня была такая

пранізьлівая туга, што Вераніцы захацелася ўключыць музыку. Потым, аднак, ёй зрабілі балюча, і яна бездапаможна выгнулася ў крэсьле, мімаходзь кінуўшы погляд на фіранку — у гэтым поглядзе не было надзеі: так, здзіўленьне й трасачкі чаканьня.

Львы не жадалі зьвяртаць на іх увагу, хаваліся ў глыбіні клеткі, і Вераніка ажно тупнула нагой ад такое непакорлівасьці. Па тэлевізары яны паводзілі сябе зусім інакш, і Вераніцы захацелася дамоў. Яна са смуткам зірнула на цікаўную пальму, якой сапраўды нібыта карцела зазірнуць ім у твары, так выкручваюшыю яе валасаты камель, і ледзь не расплакалася. Бацька апусьціў фотаапарат і перасунуў сонца ў патрэбнае месца.

— Можа, сфатаграфуемся ля фантану? — непрыязна прапанавала маці і ўздыхнула.

Але, напэўна, яны стаялі каля клеткі ўжо занадта доўга, і таму львы нетаропка, распраўляючы усе гронкі сваіх цягліцаў і пазяхаючы, падняліся й падышлі да самых прудоў. Вераніка першая гэта заўважыла й паказала на львоў пальцам.

— Яны падышлі! — закрычала яна, і львы незадаволена скрывіліся.

— Зараз як зарычаць, абасцышыся, — сказаў задаволена брат, які сядзеў на краі агароджы. Маці крыкнула яму, каб ён злазіў адтуль, але брат толькі сплюнуў, і яна бясьсільна разьвяла рукамі. «Хуценька!» — сказаў паўшэптам бацька й падняў апарат. Вераніку ня трэба было доўга ўгаворваць: яна падбегла да маці, схпіла яе за руку й замерла, кінэматаграфічна ўсьміхаючыся. Звалі брата, той уздыхнуў і паволі падышоў, каб з панылым выглядам схавацца за мацярынскай сьпінай.

— Ты мне рожкі зноў ставіш? — закрычала Вераніка. — Мам, ён зноў ставіць мне свае рогі!

Бацька прыцэліўся. «Гатова!» — сказаў ён задаволена. «А цяпер я з вамі!». Ён стаў азірацца ў пошуках людзей. Пальма, стомленая ад трохрублёвае чалавечае мітусьні, загада-

лася. Маці прытрымала на каленях сукенку. Урэшце бацька падбег да іх, затаўкаў Вераніку паміж каленяў і напружыўся. Пажылы адпачывач у кароткіх шортах, выставіўшы ніжнюю губу, зірнуў на фотаапарат, флегматычна й нехайна шчоўкнуў іх і пайшоў да каменнай лесьвіцы, якая маляўніча спускалася проста на пляж.

Ніколі не пытайся, што колькі каштуе. Інакш твае грошы доўга будуць правяраць на сьвятло. Як нябачны вадзяны знак, я з усяе моцы намагаюся нагадаць гэтаму вакзалу, што я зноў тут. Я — гэта ягоная сапраўднасьць, я вярнуўся — і мае ўлюбёныя тутэйшыя цягнікі, касьмічныя зайцы з шчыльна прыціснутымі вушамі, зноў могуць зрушыць зь месца, і пасажыры шарыкамі кугэльбану пакоцяцца па мудрагелістых траекторыях з эскалятара на эскалятар, то знікаючы, то раптам зьяўляючыся ў поўны рост, праз празрыстыя ліфты, празь лябірынты закусачных, і будуць падскокваць на лесьвіцах, намацваючы страчаны безь мяне рытм. Зварухнецца й чарга па квіткі, і прыбіральшчык нарэшце аб'едзе на сваім электракары жоўтачорных заўзятараў ля парапэту, якія сьпяваюць адным ім вядомыя гімны. Сонца над купалам вакзалу паспрабуе паўтарыць няхітрую форму рэек і зробіць пару пробных водсьветаў, але потым кіне гэтую справу — усё адно атрымліваецца лепш, чым арыгінал. Уся рэч у таленавітай, нястрымнай, непадробнай крывізьне! Нехта няпэўнага ўзросту, граючы на бліскучай дудзе, з заплюшчанымі вачыма ўпэўнена пакрочыць да выхаду, ведучы за сабой цэлы атрад скаўтаў. І толькі пераканаўшыся, што ўсё гэта цяпер зноў закруціцца вясёлым стракатым віхром, што й безь мяне яно будзе функцыянаваць, іскрыцца, турбавацца, сьпяшацца, спазьняцца, у такім жа тэмпе, як і раней, я супакойваюся ды выходжу з будынку вакзалу.

— Спадзяюся, хаця б гэтым разам ты правёз што-небудзь нелегальна? — пытаешся ты, маленькая жыхарка культурнае сталіцы, вымаючы рэчы з майго заплечніка. — З гэтай тва-

ёй радзімы? Ну хаця б нешта. Хаця б адну лішнюю цыгарэту... Хаця б абгрызены хвосцьцік ад дзяржаўнае таямніцы. А то мне ўжо становіцца за цябе страшна. Нельга быць такім законапаслухмяным.

Я загадкава пасьміхаюся й згодна ківаю галавой. Рэчы, якія ты, нахмурыўшы бровы, бярэш у рукі, і праўда выглядаюць даволі таямніча, да таго моманту, пакуль зь іх ня здымуць абгорткі. Не знайшоўшы анічога нелегальнага, ты весела й неўразумела глядзіш на мяне, пачынаючы нешта падазраваць. Паволі, не цураючыся тэатральных эфэктаў, я дастаю з кішэняў розную драбязу. Ад твайго напружанага, чакальнага позірку яна ажно пачынае сьвяціцца. Памежнікі й праўда чагосьці не заўважылі. Я расшпільваю гузікі на вопратцы, прапахлай выпаленымі знутры вагонамі, і здымаю зь сябе ўсё, па чарзе, пакуль ты нарэшце ня бачыш тое, што шукала. Маё шэрае, някідкае цела.

*І адварочваецца вярта,
Прыняўшы хабар з нашых рук;
Мы цягнем за сабой упарта
Яго — і дзынькае ланцуг.*

*Пад вітражоў сьвятлом балючым,
Праз залі, поўныя вады,
Вядзем Яго, вядзем рашуча,
Як быццам цноту да заручын,*

Як быццам ведаем, куды.

2007—2008, Гамбург

КАМЭНТАРЫ

«Сарока на шыбеніцы» — карціна Пітэра Брэйгеля Старэйшага (каля 1525 — 1569).

С. 5. «*Alas! the destroyer came and went! — and the victim — where is she?*» — «Разбуральнік прышоў і сыйшоў! — а ахвяра — дзе яна?» (ангельск.; з навэлы Эдгара Алана По «Бэрэніка»).

1.

С. 9. *Ян Каменскі* — чэскі пэдагог і думаньнік-гуманіст, заснавальнік пэдагогічнай навукі (1592—1670).

С. 34. *Валасы Веранікі* — сузор'е Паўночнага паўшар'я неба. Паводле легенды, Вераніка, жонка эгіпецкага цара Пталемея, адрэзала свае валасы і аддала ў храм Афрадыты ў знак удзячнасьці багам, якія падаравалі яе мужу перамогу над асырыйцамі. На наступны дзень жрацы паведамлілі Пталемею, што назіралі ноччу новае сузор'е ў выглядзе жаночых косаў.

С. 36. *Сукубовіч* — ад слова «сукуб»: дэман у жаночым абліччы.

С. 37. «...*Я ўблытаны ў нешта; у што менавіта?... Я пытаўся пра гэта ў сябе ўголас. І шматгалосае рэха пакоя шэптам адказвала мне: «У што ж?»...»* — цытата з навэлы По «Бэрэніка».

С. 39. «*Верхнегартаннага ды блукаючага нэрваў*» — нэрвы, якія ўдзельнічаюць у працэсе дыханьня.

«...*пад'язычнай косткі ды шчытападобнай костачкі...*» — пад'язычная костка — костка паміж ніжняй сківіцай і гартаньню; шчытападобная костачка — адна з костчак гартані.

С. 43. «*Ты пачатак васьмідзясятых памятаеш, камэндант?*» — маецца на ўвазе пэрыяд 1982—1984 гадоў, калі генэральным сакратаром ЦК КПСС быў Юры Андропаў, які ўзяў курс на ўмацаваньне працоўнай дысцыпліны як у партыі, так і на працоўных месцах, пачаў барацьбу з карупцыяй; пры ім у Савецкім Саюзе ўзмацнілася барацьба з іншадумствам.

С. 44. «*Гімнас, ён жа Сомнус...*» — адпаведна грэцкае і ляцінскае імёны бога сна.

С. 45. *Асфадэль* — расьліна сямейства асфадэлевых; у старажытных грэкаў — сымбаль забыцця; лічылася, што ў падземным царстве Аід па асфадэлевах лугах блукаюць цені памерлых.

2.

С. 62. «...*Пэўны час чалавек замест вопраткі носіць уласную маці...*» — не зусім дакладная цытата з «Люмінатараў» беларускага літаратара і мастака Юрася Барысевіча (нар. у 1966).

С. 73. *Імбібіцыя* (imbibitio; лац. imbibo «убіраць у сябе, насычацца») — насычэньне тканак распушчанымі ў тканкавай вадкасьці рэчывамі.

С. 75. «...*менавіта ў гэтым горадзе... робяць месяц...*» — намёк на «Нататкі вар'ята» Гогаля, дзе галоўны герой заяўляе: «Луна вядзьбытка робіцца ў Гамбургу, і праскверна робіцца».

С. 76. «*Я, я, я. Что за глупое слово...*» — цытата зь верша Уладзіслава Хадасевіча.

Хадасевіч — Уладзіслаў Хадасевіч (1886—1939), расейскі паэт і крытык, з 1922 года ў эміграцыі.

Хадановіч — Андрэй Хадановіч (нар. у 1973), беларускі паэт, эсэіст і перакладчык.

«*Як брэйгелеўскі Ікар...*» — намёк на карціну Пітэра Брэйгеля Старэйшага «Падзеньне Ікара» (1558).

3.

С. 103. *Asyl* — палітычны прытулак.

С. 106. «...*Мне падабаецца ў гэтым паўночным Маконда...*» — Маконда — назва гораду ў рамане Габрыэля Гарсія Маркеса «Сто гадоў адзіноты».

4.

С. 110. *Lingua* — язык (лац.)

С. 121. «*Fischer-Weltalmanach*» — альманах-штогоднік, які выдаваўся нямецкае выдавецтва «Фішэр».

С. 126. *ICE* — сетка хуткасных цягнукоў кампаніі Deutsche Bahn.

С. 127. «...добрыя людзі з Сэзуана...» — «Добры чалавек з Сэзуана» (правільней: з Сычуані) — п'еса Бэртольда Брэхта (1898—1956).

С. 128. «*Creedence Clearwater Revival*» — амэрыканскі рок-гурт 60-ых гадоў.

5.

С. 163. «Гэты паэт назваў сьмерць «маўклівым гардэробшчыкам»...» — маецца на ўвазе швэдзкі паэт і тэатральны дзеяч Ялмар Гулбэрг (1898—1961).

6.

С. 203. *Манаманія* — у псыхіятрыі: навязьлівае захапленне адной ідэяй або суб'ектам.

С. 208. *Гіпэрканія* — атручаньне вуглякіслым газам.

Плямы Тардзьё — дробныя кровазьліцыцы на паверхні лёгкіх, якія часта знаходзяць пры ўскрыцьці ў загінулых ад мэханічнай асфіксіі.

Плеўра — абалонка, якая пакрывае лёгкія і сьценкі грудной поласьці чалавека.

7.

С. 210. «...*Партатыўны мужчынскі заасад*...» — цытата з рамана Уладзіміра Набокава (1899—1977) «Глядзі на арлекінаў».

С. 219. *Карас* — адзін з ключавых паняткаў баканізму, рэлігіі, выдуманай (раман «Калыска для коткі») пісьменьнікам Куртам Вонэгутам (1922—2007) — гурт людзей, сабраных разам для выкананьня божай волі без свайго ведама і згоды.

С. 219—220. «...*Куранём... мэджлісам, хурулданам*...» — курэнь — вайсковае падраздзяленьне казакоў, таксама іхняе жытло; мэджліс — парлямэнт у некаторых мусульманскіх краінах; хурулдан — дзяржаўны орган у Манголіі.

С. 220. «...*Сьнедае ў цені якога-небудзь сьляпуча-белага нэкропалю*...» — алюзія на раман Іржы Грошака «Лёгкі сьняданак у цені нэкропалю».

С. 224. *Дысторшн, хэдлайнэр* — дысторшн — эфэкт перагрузу ў ігры на электрагітары, часьцей за ўсё выкарыстоўваецца ў хард-року і панк-року; хэдлайнэр — «цэвік праграмы», рок-гурт, які выступае напрыканцы.

С. 227. «...*Apex linguae... radix linguae... dorsum linguae...*» — адпаведна вярхушка языка, корань языка, сьпінка языка.

С. 233. *Бухштабаваньне* — ад нямецкага «buchstabieren», называць шэраг імёнаў, зь першых літараў якіх складваецца імя, якое неабходна правільна запісаць.

8.

С. 248. «...*Жыцьцё ёсьць спосабам існаваньня бялковых целаў...*» — вызначэньне жыцьця паводле Фрыдрыха Энгельса.

«...*Глікалітычнаму тыпу абмена...*» — адзін з тыпаў абмену рэчываў у чалавечым арганізме.

С. 262. «...» *ich-Weiss-nicht*»-*russland*...» — гульня словаў: «ich weiß nicht» — «я ня ведаю» і «Weißrussland» — Беларусь (нямецк.).

С. 264. *DB* — Deutsche Bahn, нямецкая кампанія, асноўны чыгуначны апаратыр.

«...*Дэмпфавальную пракладку...*» — пракладка ў колах цягніка, якая зьяўляецца вібрацыяю.

С. 266. *Пэтэр Каменнае Сэрца* — Пэтэр Мунк — галоўны пэрсанаж казкі В. Гаўфа «Халоднае сэрца».

С. 267. *Лярэля* — німфа, якая, паводле легенды, жыла на Рэйне. Сваімі песьнямі зачароўвала маракоў, і іхныя караблі разьбіваліся аб скалы. Лічыцца, што вобраз Лярэлі быў створаны нямецкім пісьменьнікам Клеменсам Брэнтана (1778—1842).

Паўла Казьбэ (правільней Паўлу Кузьбэ) — бразільскі пісьменьнік (нар. у 1947).

Obrigado — дзякуй (партуг.).

Бахагават-Гіта — клясычная кніга крышнаізму.

С. 268. *Чумак й Кашніроўскі* — савецкія экстрасэнсы, якія карысталіся шалёнай папулярнасьцю ў апошнія гады існаваньня СССР.

Сант'яга-дэ-Кампастэла — горад у Гішпаніі, дзе захоўваюцца мошчы сьвятога Якава; разам з Рымам і Ерусалімам — адно з самых папулярных месцаў хрысьціянскага паломніцтва.

С. 269. «*Veronica beschließt zu sterben*» — нямецкая назва раману П. Казьбэ «Вераніка вырашае памерці».

С. 276. «...Блад, Хорар, Кэтрын Дэс...» — прозьвішчы літаратараў, утвораныя ад ангельскіх словаў «blood» (кроў), «hoggor» (жах), «death» (сьмерць).

С. 281. *Брэйгель Мужыцкі* — Пітэр Брэйгель Старэйшы атрымаў такую мянушку, бо ў сваёй творчасці часта зьвяртаўся да сюжэтаў зь сялянскага жыцця.

С. 282. *Брэйгель Аксамітны* — мянушка сына П. Брэйгеля Старэйшага мастака Яна Брэйгеля Старэйшага (таксама вядомы як Ян Брэйгель Кветачны).

Брэйгель Пякельны — мянушка мастака Пітэра Брэйгеля Малодшага, другога сына П. Брэйгеля Старэйшага.

«...Гішпанцы забавляліся з чужой крывёй...» — у часы Пітэра Брэйгеля Старэйшага Нідэрлянды фактычна належалі Гішпаніі, войскі якой тэрарызавалі мясцовае насельніцтва.

С. 283. «*Schönes Wetter*» — добрае надвор'е (нямецк.)

«*She is your death*» — «яна твая сьмерць» (ангельск.)

С. 284. «...»*Ja, ich bin fertig*», — *прамовіў я голасам Грэгара Замзы...*» — Грэгар Замза — галоўны пэрсанаж навэлы Франца Кафкі «Ператварэньне»; «*bin schon fertig*» — «я ўжо гатовы» — так дакладна гучаць словы Грэгара ў навэле.

С. 285. «...*Пасьля інтэрвію часопісу «Gabel»...*» — Назва часопіса перакладаецца як «відэлец».

«*гер Швайгештыль*» — пэрсанаж раманау Томаса Мана «Доктар Фаўстус». Прозьвішча ўтворанае зь нямецкіх словаў «schweige» і «still» («маўчу», «ціха»).

«*Wes Brot ich ess', des Lied ich sing'!*» — «чый хлеб я ем, таго і песню пяю», нямецкая прымаўка.

Капітаны Гранты — капітан Грант — пэрсанаж кнігі Жуля Вэрна «Дзеці капітана Гранта».

С. 286. «*Дрозд щебечет в шевелюре кипариса*» — радок зь верша Іосіфа Бродзкага (1940—1996) «Лісты рымскаму сябру».

С. 305. *Дона Флёр* — гераіня раманау бразільскага пісьменьніка Жоржы Амаду «Дона Флёр і два яе мужы».

С. 309. *Севяранін* — Ігар Севяранін — расейскі паэт (1887—1941).

С. 310. «*Нідэрляндзкія прымаўкі*» — карціна Пітэра Брэйгеля Старэйшага.

С. 311. «*...Ці бяру я з чужога верацяна...*» — адна з праілюстраваных Пітэрам Брэйгелем Старэйшым нідэрляндзкіх прымавак на прыгаданай вышэй карціне. Сэнс прымаўкі: карыстацца плёнам чужой працы, каб зрабіць сваю.

11.

С. 314. «*...Менавіта сюды, у Скотлэнд-Ярд, зьвярнуўся ў чэрвені 1910 году чалавек...*» — гісторыя заснаваная на рэальных падзеях.

С. 317. *Гіяцын* — расьлінная атрута.

С. 324. «*Мне казалі прыяцелі, што калі я наведваю магілу сяброўкі, мае раны загояцца*» — радкі зь верша арабскага паэта XI ст. Ібн Заята, эпіграф да навэлы Э. А. По «Бэрэніка».

12.

С. 344. «*...Шарыкамі кугэльбану...*» — кугэльбан — нямецкая дзіцячая гульня.

Літаратурна-мастацкае выданьне

Альгерд БАХАРЭВІЧ

САРОКА НА ШЫБЕНІЦЫ

Раман

Рэдактар: Сяргей Шупа
Карэктар: Віка Трэнас
Вёрстка: Сяргей Кандраценка
Дызайн вокладкі: Сяргей Ждановіч
Фота: Akash

Падпісана ў друк 15.11.2008 г. Фармат 84x108 1/32. Гарнітура «OfficinaSans».
Ум. друк. арк. 18,6. Улік.-выд. арк. 18,8. Наклад 300 ас. Замова N 489.

Выдавец І. П. Логвінаў.
ЛВ 02330/013307 ад 30.04.2004 г.
Пр-т Незалежнасці, 19-5, г. Мінск, 220050.
logvinovpress@mail.ru

Паліграфічнае выкананьне:
сумеснае таварыства з абмежаванай адказнасцю «Медисонт».
ЛП № 02330/0056748 ад 22.01.04.
Вул. Ціміразева, 9, 220004, Мінск.

"...Гэты раман, назва якога запазычаная ў вядомай карціны Пітэра Брэйгеля Старэйшага – гіпнатычная гісторыя жыцця дзяўчыны Веранікі, німфаманкі-нарцысысткі, што жыве ў краіне, чымсьці падобнай да Беларусі, і працуе ва ўправе канцэнтрацыйных лагераў..."

...Сьвет, які стварае Бахарэвіч, нагадвае хутэй мроі з прозы Кафкі або Набокава, але структурна "Сарока на шыбеніцы" – гэта мазаіка ў духу Картасара. Выдатная літаратурная спародненасьць, якая сьведчыць ня толькі пра зьдзеісьненую аўтарам амбітную спробу далучыцца да найвялікшых чарадзеяў пэра, але і пра тое, што ён ставіць сабе штураз вышэйшую творчую плянку..."

Ян Максімяк

"...Гэты раман, назва якога запазычаная ў вядомай карціны Пітэра Брэйгеля Старэйшага – гіпнатычная гісторыя жыцця дзяўчыны Веранікі, ніфаманкі-нарцысысткі, што жыве ў краіне, чымсьці падобнай да Беларусі, і працуе ва ўправе канцэнтрацыйных лягероў..."

...Свет, які стварае Бахарэвіч, нагадвае хутчэй мроі з прозы Кафкі або Набокава, але структурна "Сарока на шыбеніцы" – гэта мазаіка ў духу Картасара. Выдатная літаратурная спародненасць, якая сьведчыць ня толькі пра зьдзеісьненую аўтарам амбітную спробу далучыцца да найвялікшых чарадзейў пяра, але і пра тое, што ён ставіць сабе штораз вышэйшую творчую плянку..."

Ян Максімюк

Альгерд Бахарэвіч

САРОКА НА ШЫБЕНІЦЫ

